

AMORİUM KAZILARI
BÜYÜK MEKÂN MADEN BULUNTULARI

Yüksek Lisans Tezi

Berna YILDIRIM

Eskişehir, 2017

AMORIUM KAZILARI
BÜYÜK MEKÂN MADEN BULUNTULARI

Berna YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs, 2017

Bu Tez Çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1508E579 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Berna YILDIRIM'ın “**Amorium Kazıları Büyük Mekân Maden Buluntuları**” başlıklı tezi **16 Mayıs 2017** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Sanat Tarihi** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Zeliha DEMİREL GÖKALP

Üye : Prof.Dr.B.Yelda UÇKAN

Üye : Doç.Dr.Özgü ÇÖMEZOĞLU UZBEK

Üye : Yrd.Doç.Dr.B.S.Alptekin ORANSAY

Üye : Yrd.Doç.Dr.Şener YILDIRIM

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET
AMORIUM KAZILARI
BÜYÜK MEKÂN MADEN BULUNTULARI

Berna YILDIRIM

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2017

Danışman: Doç. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP

Bu çalışmada, Amorium Antik Kenti “Büyük Mekân” kazılarında ele geçmiş maden eserler konu edilmiştir. Amorium, M.Ö. 2000’li yıllardan itibaren Hitit, Frig, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kesintisiz yerleşim görmüş antik kenttir. Kent, Yukarı Şehir ve Aşağı Şehir olarak iki başlık altında değerlendirilmektedir.

Amorium’da ilk bilimsel çalışmalar, 1987 yılında Prof. Dr. R. Martin Harrison tarafından bir yüzey araştırması ile başlamıştır. Prof. Harrison 1988 - 1992 yılları arasında kentte kazı çalışmaları gerçekleştirmiştir. “Amorium Kazıları Projesi” ile 1993-2009 yılları arasında Dr. Chris S. Lightfoot tarafından devam ettirilmiştir. Kentteki kazı çalışmaları 2014 yılından itibaren Bakanlar Kurulu kararı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Anadolu Üniversitesi adına Doç. Dr. Zeliha Demirel Gökarp’ın kazı başkanlığında sürdürülmektedir.

“Büyük Mekân”, Aşağı Şehir Kilisesi’nin kuzeyinde, sit alanının neredeyse tam ortasında yer almaktadır. 1996-2008 yılları arasında, alanda gerçekleştirilmiş olan kazılarda MS. 6.-9. yüzyıllara tarihlenen bir Bizans Hamamı ortaya çıkartılmış ve ayrıca bu alanın, kentin önemli bir şarap üretim merkezi olduğu anlaşılmıştır. Büyük Mekân kazılarında bulunan demir, bronz ve kurşun malzemeden oluşan 217 adet parça tanımlanmış, türlerine göre sınıflandırılmış ve ele geçtikleri tabakadaki diğer buluntular ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Amorium, Bizans, Büyük Mekân, Maden, Malzeme

ABSTRACT
ENCLOSURE’S METAL FINDS OF AMORIUM EXCAVATIONS

Berna YILDIRIM

Department of History of Art

Anadolu University Institute of Social Sciences, May 2017

Adviser: Doç. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP

This study is concerned with metal finds in the Enclosure located in the ancient city of Amorium. Amorium is an ancient city that has been continuously settled in the Hittite, Phrygian, Greek, Roman, Byzantine, Seljuk and Ottoman since the year B.C. 2000. The city is considered under two headings: The Upper City and The Lower City.

First scientific studies in Amorium have begun with a survey by Prof. Dr. R. Martin Harrison in 1987 year. Prof. Harrison has carried out excavations in the city between 1988-1992 years. The studies which were between 1993-2009 years, have sustained by Dr. Chris S. Lightfoot. Excavations are continuing under the presidency of Assoc. Prof. Dr. Zeliha Demirel Gökalt on behalf of Culture and Tourism Ministry and Anadolu University since 2014.

“Enclosure” is located approximately 50-70 m. southwest of the Lower City Church and this place is almost in the middle of the archeological site. In the excavations which took place between 1996-2008 years, was unearthed Byzantine Bath, wine production workplace and unassociated places. Enclosure of the excavation in the defined were materials lead and bronze, iron of the composed pieces 217, classified by type and were considered as a whole together with other finds on the context.

Keywords: Amorium, Byzantine, Enclosure, Metal, Material

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Berna YILDIRIM

ÖNSÖZ

Öncelikli olarak sayın tez danışmanım ve Amorium kenti kazı başkanı Doç. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP’a hem bu konuda çalışma olanağı verdiği için hem de tez çalışması süresince, göstermiş olduğu sabır, ilgi, görüş ve katkıları için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

“Amorium Kenti Büyük Mekân Maden Buluntuları” başlıklı ve “1508E5792” no.lu proje ile bu tezi destekleyen Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine (BAP) teşekkür ederim.

Tez çalışması kapsamında, değerlendirilen verilerin sağlanması sırasındaki desteklerinden dolayı, Olympos ve Amorium kazı ekibi üyelerine, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, ulaşamadığım kaynakları elde etmemde yardımcı olan, sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Alptekin ORANSAY’a ve adlarını teker teker sayamadığım tüm değerli meslektaşlarım ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

En zor zamanlarımda yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. B. Yelda OLCA Y UÇKAN’a, Öğr. Gör. Atilla TEKİN ve Arş. Gör. Dilşad TEKİN’e, Hale ÖZTÜRK’e, sevgili aileme ve eşsiz sevgisiyle her zaman yanımda olan Ahmet ATEŞ’e içtenlikle sonsuz şükranlarımı sunarım.

Berna YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
ÇİZİM LİSTESİ	xii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
EKLER LİSTESİ.....	xvii
1. GİRİŞ	1
2. AMORIUM ANTİK KENTİNİN TARİHÇESİ VE BÜYÜK MEKANIN BÖLÜMLERİ.....	5
2.1. Amorium Kenti Tarihçesi.....	5
2.2. Amorium Kenti Büyük Mekânı	9
2.2.1. Hamam yapısı.....	10
2.2.1.1. I No'lu (Dikdörtgen yapı).....	11
2.2.1.2. II No'lu Yapı (Sarnıç).....	12
2.2.1.3. III No'lu (Poligonal) yapı	12
2.2.2. Cadde/Sokak.....	13
2.2.3. Şarap üretim atölyeleri	13
2.2.4. Tabakhane	15
2.2.5. Diğer mekânlar	15

3. BÜYÜK MEKÂN MADEN BULUNTULARI.....	16
3.1. Kaplar.....	16
3.1.1. Kapalı kaplar	16
3.1.2. Açık kaplar	16
3.1.3. Tütsü kabı/Buhurdan	17
3.1.4. Kaplara ait çeşitli parçalar.....	18
3.1.4.1. Kapaklar	18
3.1.4.2. Kulplar	19
3.1.4.3. Kap boyun aksesuarı parçaları	20
3.1.4.4. Kap ayağı.....	21
3.1.4.5. Gövde parçaları	21
3.2. Süs Eşyaları.....	23
3.2.1. Takılar	23
3.2.1.1. Küpe	23
3.2.1.2. Kolye	25
3.2.1.3. Bilezik.....	26
3.2.1.4. Yüzükler	26
3.2.2. Giysi Aksamları.....	27
3.2.2.1. Broş	28
3.2.2.2. Süs iğnesi.....	28
3.2.2.3. Düğme	29
3.2.2.4. Kemer tokaları	30
3.3. Aletler	33
3.3.1. Kozmetik ve Tıp Aletleri	33
3.3.1.1. Sondalar	34
3.3.1.1.1. Kulak sondaları (Kulak kaşığı).....	34
3.3.1.1.2. Çatallı sonda	35

3.3.1.2. Ölçü Kaşığı (Drog ölçme, ilaç hazırlama ve akıtma kaşığı) ..	36
3.3.2. Kesici Aletler.....	37
3.3.2.1. Bıçaklar	37
3.3.3. Tarım Aletleri.....	39
3.3.3.1. Gelberi	40
3.3.3.2. Saban.....	40
3.3.3.3. Orak uçları	41
3.3.3.4. Alet sapı	42
3.3.3.5. Çatal.....	42
3.3.4. Zanaatkâr Aletleri.....	43
3.3.4.1. Keski.....	43
3.3.4.2. Küskü	44
3.3.4.3. Spatula	45
3.3.4.4. İki saplı yontma bıçağı	45
3.3.5. Dokumacılık ve Dikiş Aletleri İle İlgili Buluntular	46
3.3.5.1. Yüksük.....	46
3.3.5.2. İğ kancası.....	46
3.3.6. Yazı Aleti ve Kitap Kapağı Aksamı.....	47
3.3.6.1. Stilus.....	47
3.3.6.2. Kitap pimi.....	48
3.4. Tartı Araçları	49
3.4.1. Kantar kolu parçaları	49
3.4.2. Tartı ağırlıkları.....	50
3.5. Mimari Aksamlar	52
3.5.1. Kenetler	52
3.5.2. Bağlama bileziği	53
3.6. Kapı ve Pencere Aksamları	53

3.6.1. Kilitler ve kilit aksam parçaları.....	54
3.6.2. Filiseler	57
3.6.3. Bağlantı lamaları.....	58
3.6.4. Kelepçeler.....	59
3.7. Kutu ve Mobilya Aksamları.....	60
3.7.1. Portatif tabure ve aksamları	60
3.7.2. Bağlantı lamaları.....	61
3.7.3. Halka yuvaları.....	61
3.7.4. Menteşe.....	62
3.7.5. Kulp	62
3.7.6. Aplikler	63
3.7.7. Kaplama parçaları.....	64
3.8. Diğerleri	64
3.8.1. Çan ve çingiraklar	64
3.8.2. İğneler	66
3.8.3. Kanca, zincir ve halkalar.....	67
3.8.4. Fitil sabitleme çubukları.....	69
4. DEĞERLENDİRME	70
4.1. Buluntu Türleri	70
4.1.1. Kaplar	71
4.1.2. Süs eşyaları	73
4.1.3. Aletler	75
4.1.4. Tartı araçları	77
4.1.5. Mimari aksamlar.....	77
4.1.6. Kapı ve pencere aksamları	78
4.1.7. Kutu ve mobilya aksamları	79
4.1.8. Diğerleri	79

4.2. Malzeme ve Teknik	80
4.3. Buluntu-Mekân İlişkisi	83
4.4. Tarihlendirme.....	91
5. SONUÇ	96
6. KATALOG	98
KAYNAKÇA.....	207
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. Buluntu Türlerine Göre Dağılım	71
Grafik 2. Aletler'in Türlerine Göre Dağılımı	76
Grafik 3. Diğerleri'nin Türlerine Göre Dağılımı	80
Grafik 4. Katalogdaki Eserlerin Malzemesine Göre Dağılımı	81
Grafik 5. Demir'in Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı	81
Grafik 6. Bronz'un Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı	82
Grafik 7. Maden Eserlerin Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı	84
Grafik 8. Katalogdaki Eserlerin Tarihlendirme Dağılımları	93

ÇİZİM LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizim 1. XC-03 Doğu Açma Planı	85
Çizim 2. XE-04 ve XE-05 Açma Planı	86
Çizim 3. XE-06 ve XE-08 Açma Planı	87
Çizim 4. XA Açma Planı	91

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1. Amorium Çevresinin Topoğrafik Haritası	5
Görsel 2. Amorium'un Araplar Tarafından Kuşatılması	7
Görsel 3. Amorium Antik Kenti'nin Topografyası	8
Görsel 4. Hamam Yapısının Genel Planı	11

KISALTMALAR DİZİNİ

Genel Kısaltmalar

a.g.k.: Adı Geçen Kaynak

bk.: Bakınız

Çev.: Çeviren

Ed.: Editör

Fig.: Figür

Lev.: Levha

M.S.: Milattan Sonra

Res.: Resim

s.: Sayfa

vd.: ve diğerleri

Katalogda Yer Alan Kısaltmalar

cm.: Santimetre

ç.: Çap

d.: Derinlik

g.: Genişlik

k.: Kalınlık

Kat.: Katalog

No.: Numara

Ref.: Referans

u.: Uzunluk

y.: Yükseklik

1. GİRİŞ

Bu tez çalışmasının konusunu, Afyonkarahisar, Emirdağ İlçesi'nde bulunan Amorium Kenti'nde (Hisarköy) sürdürülen kazılarda ele geçen maden eserler oluşturmaktadır. Söz konusu maden eserler 1996-2008 yılları arasında Amorium'da "Büyük Mekân" olarak adlandırılmış olan yapı topluluğunda ele geçmiştir. Tez kapsamında, günlük kullanım eşyası olarak işlevlendirilmiş 217 adet maden eser ve parça bulunmaktadır. Bu maden eserlerin bazıları (1, 2, 22, 37, 40, 45, 46, 82, 84, 85) bugün Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; 1996-2008 yılları arası sekiz sezon kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş olan Amorium Büyük Mekân'da bulunan maden eserlerin tanımlanması, türlerine göre sınıflandırılması ve ele geçtikleri tabakalara ve benzer örneklerine göre tarihlendirilmesidir.

Söz konusu çalışmanın önemi ise, incelenen maden eserlerin kentin sosyo-ekonomik hayatına ilişkin olarak, dönemin sosyal ve siyasi tarihi ile birlikte değerlendirildiğinde, geçmişin yaşam biçimleri hakkında önemli bilgiler sunmasıdır. Büyük Mekân'da ele geçen tüm maden eserler tez kapsamında ele alınmamıştır. Örneğin savaş aletleri bu gruplardan biridir.¹

"Amorium Kazıları 'Büyük Mekân' Maden Buluntuları" başlıklı Yüksek Lisans Tezi kapsamında, maden yapım, süsleme teknikleri ve ilgili yayınlar hakkında detaylı bilgi veren bir bölüm yer almamaktadır. Çünkü son yıllarda uluslararası ve özellikle ülkemizde yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen, müze ya da özel koleksiyonlarda yer alan maden eserler ile ilgili çalışmalarda bu tür bilgiler yer almaktadır. Tekrara düşmemek için böyle bir bölüm tez kapsamına dahil edilmemiştir.

Amorium Kenti, "Büyük Mekân" kazılarında ele geçen maden eserler, Sanat Tarihi araştırma, belgeleme ve yazım tekniklerine göre araştırılıp sunulmaya çalışılmıştır. Öncelikle 2015 ve 2016 yılı kazı sezonlarında, Amorium kazı evi depolarında çalışma

¹Amorium Kenti kazılarında bulunan savaş aletleri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet Kurt tarafından çalışılmaktadır.

gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte büro çalışmaları kazı sezonu dışındaki dönemlerde de devam etmiştir.

Depo çalışmalarında, tez kapsamındaki maden eserlerin önce genel bir temizliği yapılmış, ölçüleri alınmış ve fotoğrafları çekilmiştir. Fotoğraflar “tripod” ve “softbox” yardımı ile ışık yönüne göre ölçülü bir şekilde çeşitli açılardan çekilmiştir. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamına atılarak, eserlerin “CorelDRAW X4” adlı program yardımıyla çizimleri gerçekleştirilmiştir. Bu çizimler ile birlikte bazı eserlerin rekonstrüksiyonu da yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca fotoğrafların “Photoshop CS7” sayısal ortamında, manipülasyonları yapılmıştır.

Eser bilgilerine, "envanter fişleri" ve eski kazı başkanı Dr. Lighthfoot'un hazırlamış olduğu “excel veri tablosu” kullanılarak ulaşılmıştır. Bu sayede, büro çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek karışıklıklar, minimum seviyeye indirilmiştir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra, elde edilen veriler, kütüphane çalışmaları ile desteklenerek tez metni oluşturulmuştur. Tez çalışması kapsamında literatür taraması, Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nde (ANAMED) ve Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, elektronik ortamda hizmet veren online kütüphanelerin yayınlarından, Doç. Dr. Zeliha Demirel Gökalp'in ve Yrd. Doç. Dr. Alptekin Oransay'ın arşivinden yararlanılmıştır.

Sunulan tez çalışması giriş bölümüyle birlikte, altı bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının ilk kısmı olan “Giriş” bölümünde genel bir bilgi vermesi açısından, tezin konusu, amacı, önemi, sınırlılıkları ve uygulanan metotlar bulunmaktadır.

İkinci bölümde ise, tez çalışması kapsamında incelenen, Büyük Mekân'ın yer aldığı Amorium Kenti'nin sosyal ve siyasi tarihi ile birlikte topografyası üzerinde durulmuştur. Kentin tarihçesine önceki yıllarda farklı çalışmalarda yer verildiği ve geçen zaman içinde yeni bulgular yayınlanmadığı için, tekrar yapmamak adına oldukça kısa tutulmuştur. Daha sonra, söz konusu tezin konusunu oluşturan maden eserlerin ele geçtiği Büyük Mekân hakkında detaylı bir şekilde bilgi verilmiştir. Yapı bakiyeleri stratigrafik olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma alanının stratigrafisinin anlaşılmasında ise “*Harris Matrix Sistemi*”² temel alınmıştır. Bu sistem ile kazılar sırasında ele geçen

²Bu sistem, Dr. E. C. Harris tarafından, 1973 yılında İngiltere’de geliştirilmiştir. “Harris Matrix”, Urban (Kentsel) Arkeolojisinde, arkeologların tabaka izlerini tutmak için kullandıkları bir aracın adıdır. Bu yöntem ile toprak altında kalmış olan yapıları ve üzerine yenileri yapıldıkça karışık bir hale gelen stratigrafiyi, kolay bir şekilde takip edebilmek

küçük buluntular mimari veriler ile birlikte değerlendirilebilmiş ve tarihlendirme konusunda oldukça faydalı olmuştur. Ayrıca Büyük Mekân çalışmalarının bütünlüğünü sağlamak adına, C. S. Lightfoot ve E. A. Ivison'un editörlüğünü yapmış olduğu “*Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure Finds Reports and Technical Studies*” adlı yayın³ referans olarak kullanılmıştır. Bu kitapta, 1996 ve 2008 yılları arası Büyük Mekânda gerçekleştirilen kazılarda ortaya çıkartılan yapı bakiyeleri ve bir grup eser (seramik, kemik, fildişi, tuğla vs.) konteksleri ile birlikte detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Aşama aşama kaydedilen bilgiler, yapının planları ve fotoğrafları ile birlikte verilmiştir. Bunun yanı sıra, Amorium tarihi için oldukça önemli olan ve M.S. 838 yıkımına ilişkin yangın tabakasından ele geçen eserlerin, bir tablo listesi oluşturularak, diğer buluntular ile karşılaştırılmış ve mekânların işlevleri üzerine fikirler öne sürülmüştür. Bu durum, eserlerin tarihlendirilmesinde ve karşılaştırılmasında büyük bir kolaylık sağlamıştır.

Üçüncü bölümde, çalışma kapsamındaki tüm eserler, ayrı ayrı incelenmiştir. Her bir eser türünün, işlevi, kullanım şekli ve form gelişimi konusunda ayrıntılı bir şekilde bilgi verilmiştir.

“Değerlendirme” başlığı altındaki dördüncü bölümde, önce eserler “buluntu türleri” ne, sonra “malzeme ve teknik” ve daha sonra söz konusu kazı malzemesinin ele geçtiği mekân/tabaka/konteks/diğer küçük buluntular ile ilişkisinin tartışıldığı “buluntu-mekân ilişkisi” üzerinde durulmuştur. Son olarak “tarihlendirme” alt başlığı altında maden eserler bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, grafiklerle desteklenen istatistiksel verilerle de açıklanmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümü olan beşinci kısımda ise, eldeki veriler ışığında tanımlanan ve sınıflandırılan 'Büyük Mekân' maden buluntularının türleri, malzeme-teknik, mekân-buluntu ilişkisi ve tarihlendirme sorunları maddeler halinde verilmiştir.

Bu çalışmanın son bölümünü "Katalog" oluşturmaktadır. Söz konusu bölümde "Büyük Mekân" kazılarında ele geçmiş 217 adet maden eser ve parça tanıtılmıştır. Genel katalog bilgileri verilen maden eserler ve parçaların, karşılaştırıldığı benzer örneklerinin yer aldığı yayınlar "referans" satırında kronolojik sıra gözetilerek yer alır. Ayrıca

için kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bk. E. C. Harris, M. R. Brown III and G. J. Brown (1993). *Practices of archaeological stratigraphy*, London: Academic Press.

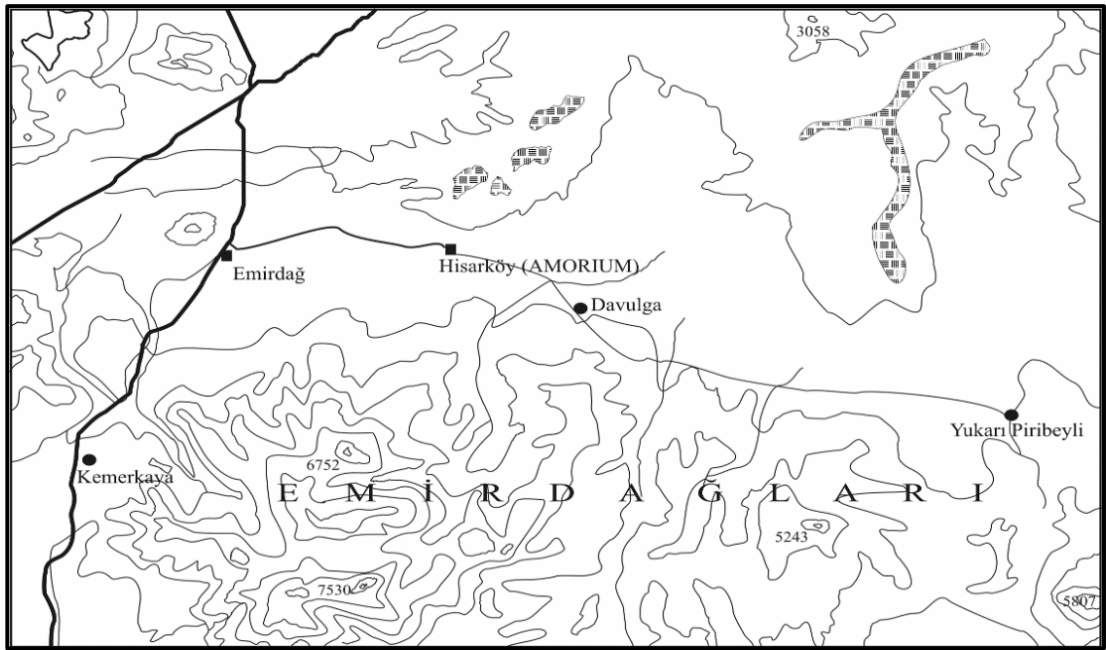
³Bk. C. S. Lightfoot ve E. A. Ivison (2012). *Amorium reports 3: The lower city enclosure finds reports and technical studies*, İstanbul: Ege Yayınları.

katalogda görüleceği üzere bazı parçalarda "yayın" satırı da yer almaktadır. Tez kapsamındaki parçalardan eski kazı başkanlığınca ulusal ya da uluslararası yayınlarda yayınlanmış olanları var ise bu satırda söz konusu yayınlara yer verilmiştir. Katalog'da bulunan eserlerin fotoğrafları ve çizimleri katalog bilgileri ile beraber aynı sayfada verilmiştir. Dolayısıyla ayrıca fotoğraf ya da çizim numarası bulunmamaktadır.

2. AMORIUM ANTİK KENTİNİN TARİHÇESİ VE BÜYÜK MEKÂNIN BÖLÜMLERİ

2.1. Amorium Kenti Tarihçesi

Amorium (Ἀμ[μ]όρι[ο]ν, Ἀμ[μ]ώρι[ο]ν, Ἀμοόριον) bugünkü kullanılan adıyla Hisarköy, Ankara'nın 168 km. güneybatısında, Afyon'un 70 km. kuzeydoğusunda ve Emirdağ ilçesinin 12 km. doğusunda yer almaktadır. Kent, Emirdağ'ın kuzey yamacının eteklerinde, bugün Sakarya (Sangarius) Nehrinin kaynağına oldukça yakın bir yerdedir (Görsel 1).⁴

Görsel 1. Amorium Çevresinin Topoğrafik Haritası
Kaynak: Lightfoot 2003, Fig: B

Arap kaynaklarında “Ammuriya” ve “Ammurin” olarak geçen Amorium ismine, ilk olarak Roma döneminde M.Ö. 27- M.S. 14 yılları arasında yaşamış olan coğrafyacı Strabon'un ‘*Geographia*’ adlı eserinde rastlanılmaktadır. Bu tarihten daha önce, M.Ö. 1 ve 2. yüzyıllara tarihlenen Roma şehir sikkelerinin üzerinde de Amorium ismi ile karşılaşılmıştır.⁵

Kentteki en erken yerleşimin merkezi Yukarı Şehir olarak adlandırılmış olan höyüğün bulunduğu bölgedir. Ancak söz konusu alanda gerçekleştirilmiş kazı

⁴R. M. Harrison (1988). *Amorium 1987, A preliminary survey*, Anatolian Studies, 38, s. 175.

⁵Detaylı bilgi için bk. V. B. Head (1906). *Catalogue of the Greek coins of Phrygia*. London: BMC XXVII-XXIX, s. 45-57, Lev. VII-VIII; Strabon (1993). *Antik Anadolu coğrafyası Geographika: XII-XIII-XIV* (Çev. A. Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 62.

çalışmalarında henüz Bronz Çağı seviyelerine ulaşılmadığı için seramik gibi somut kanıtlar bulunamamıştır. Demir Çağı ve Orta Firig yerleşimi kanıtları da MÖ. 6. yüzyıla tarihlendirilen boyalı seramikler ile sınırlıdır. Antik kentteki kazı çalışmalarında Klasik ve Hellenistik Dönemlere ait mimari kalıntı tespit edilmemekle birlikte, bazı Hellenistik Dönem seramik parçaları, pişmiş toprak figürünler, kazı çalışmalarında ya da özel koleksiyonlarda tespit edilen sikkeler ve Pessinus’da (Ballıhisar), son yıllardaki çalışmalarda belgelenmiş olan yazıt, kentteki Helenistik Dönem kanıtlarıdır. M.Ö. 1. yüzyıl başlarında Amorium’un, Roma Senatosu tarafından bölgede kendi parasını basma izni verilen ilk şehirler arasında oluşu, kentin Doğu Phrygia’da önemli bir pozisyonda olduğunu göstermektedir.⁶ Kent surlarının M.S. 5. yüzyılda İmparator Zeno tarafından inşa ettirildiği 11. yüzyıla ait bir Bizans kaynağında⁷ ve Arap yazılı kaynaklarında geçmektedir. İbn Hurdazbih (MS.820-912) isimli Arap coğrafyacı, Amorium’un yüksek sur bedenlerinden, 44 kule ve geniş bir hendek olduğundan söz etmektedir.⁸

Bizans Devleti’nin en önemli kentlerinden biri olan ve M.S. 7. yüzyıl ortalarında “*Anatolikon Themasi’nin*” başkentliğini yapan Amorium’un hem yerleşim yeri olarak hem de stratejik açıdan önemi oldukça artmış ve bu tarihten itibaren önemli bir askeri üs olmuştur.⁹ Çünkü kent, Orta Anadolu’yu geçerek başkente ulaşan en önemli rotalardan birinin üzerinde yer alır. Bu özelliğinden dolayı kent, akınları kesmek ve önemli bir savunma oluşturmak için merkezi bir karargâh haline gelmiştir. Ayrıca Amorium kenti, başkent Konstantinopolis’ten Suriye’ye giden anayollardan biri üzerinde de bulunmaktadır. Bu önemli özellikler, kenti zaman içerisinde, başkent Konstantinopolis ve Thessaloniki (Selanik)’den sonra en önemli merkezlerden biri haline getirmiştir.¹⁰

⁶R. M. Harrison vd., (1990). *Amorium excavations 1989: The second preliminary report*, Anatolian Studies 40, s. 206; R. M. Harrison vd., (1993). *Excavations at Amorium: 1992 interim report*, Anatolian Studies 43, s. 154; C. S. Lightfoot ve Y. Mergen (1999). *Amorium: Anadolu’da önemli bir ortaçağ kenti*, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, (89), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 24; C.S. Lightfoot vd., (1999). *The Amorium project: The 1997 study season*, *Dumbarton Oaks Papers* 53, s. 347-348; C. Lightfoot ve M. Lightfoot (2007). *Anadolu’da bir Bizans kenti Amorium*, İstanbul: Homer Kitabevi, s. 28; Z. Demirel Gökalp (Baskıda). *Amorium kazıları: Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı izleri*, I. Uluslararası Anadolu Uygarlıkları Sempozyumu, Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi, 22-23 Ekim 2015.

⁷Kedrenos: *Georgius Cedrenus*, *Compendium historiarum* 1, ed. I. Bekker (=Corpus scriptorum historiae Byzantinae 32), Bonnae 1838.

⁸R. M. Harrison (1989). *Doğu Phrygia’da Amorium (Hisarköy) yüzey araştırması*, 6. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, s. 191-200; İbn Hurdazbih (2008). *Yollar ve ülkeler kitabı* (çev. M. Ağarı), İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 92.

⁹A. Pertusi (1952). *Constantino porfirogenito: De thematibus, Introduzione-Testocritio-Commento*, Studi Et Testi 160, Vatican City, s.60-63.

¹⁰Harrison, 1989, a.g.k.,192.

Fakat kent, 838 yılında Abbasi Halifesi El-Mutassım tarafından¹¹ yerle bir edilerek yağmalanmıştır (Görsel 2). Bu büyük saldırıdan sonra tekrar onarılan kent kısa bir süre sonra Tarsus Emiri tarafından M.S. 931’de yıkıma uğramıştır. Bu tarihten itibaren kentte M.S. 11 ve 12. yüzyıllara kadar yerleşim devam etmiş olsa da, eski görünümüne bir daha kavuşamamış ve Selçuklu-Osmanlı Dönemlerinde küçük bir yerleşim olarak kullanılmıştır. Amorium toprakları üzerine kurulu olan bugünkü Hisarköy yerleşimi 1892 yılında küçük bir köy olarak kurulmuştur.¹²

Görsel 2. Amorium'un Araplar Tarafından Kuşatılması
Kaynak: Madrid Skylitzes Kroniği, f59v

Amorium Kenti'nin ilk lokalizasyonu, İngiliz bilim adamı William Hamilton tarafından 1836 senesinde yapılmıştır.¹³ 1987 yılında ise Oxford Üniversitesi adına R. Martin Harrison tarafından yüzey araştırması yapılmaya başlanmıştır. R. M. Harrison'un 1992 yılının Eylül ayındaki vefatının ardından kazı çalışmaları 1993 yılından itibaren C. S. Lightfoot tarafından devam ettirilmiştir.¹⁴ Elde edilen veriler ışığında, Geç Antik Çağ'dan başlayarak büyük bir gelişim gösterdiği ve birçok kamu yapısı barındırdığı

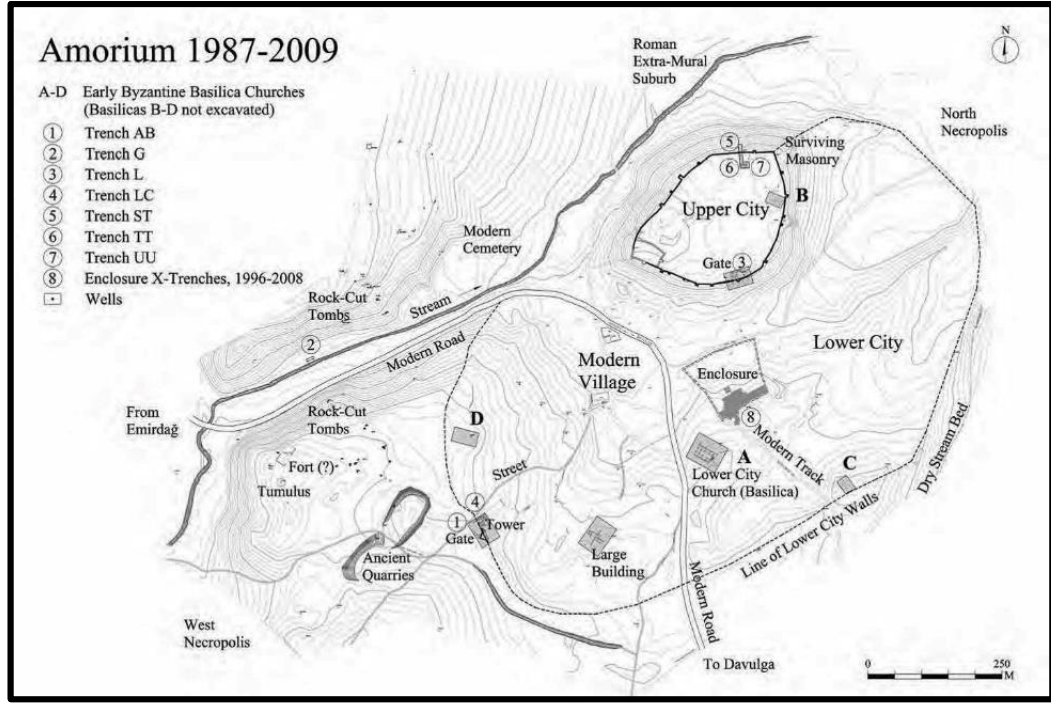
¹¹Amorium kenti, M.S. 646, 666, 708, 716 ve 779 yıllarında Arap akınlarına uğramıştır. M.S. 838 yılında ise, Halife El-Mutassım tarafından kuşatılan kentin zapt edilerek yakılıp yıkılması, burası için tarihinin en kötü dönemi olarak kayıtlara geçmiştir. Önce Ankara'yı ele geçiren El-Mutassım, daha sonra ise güneye yönelerek kenti kuşatmıştır. Amorium kenti artık daha fazla dayanamayarak, Araplar tarafından ele geçirilmiştir. Bk. G. Ostrogorsky (1981). *Bizans devleti tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 108-195; F. Sümer (1987). *Abbassiler tarihinde Orta Asyalı bir prens Afşin*, Belleten LI (200), s. 658; Harrison, 1988, *a.g.k.*, 176; C. S. Lightfoot (1994a). *Orta Anadolu'da bulunan bir Geç Roma ve Bizans kenti Amorium*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 10; Ivison, 2012, *a.g.k.*, 9.

¹²C. S. Lightfoot (1994). *Amorium excavations 1993: The sixth preliminary report*, *Anatolian Studies*-44, s. 126.

¹³William J. Hamilton (1842). *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia 1*, London, s. 448-455; W. M. Ramsay (1960). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*, (Çev.: M. Pektaş), İstanbul: M.E.B. Yayınları, s.253.

¹⁴Lightfoot, 1994, *a.g.k.*, 105-128.

düşünülen Amorium kenti, “Aşağı ve Yukarı Şehir” şeklinde iki bölümde ele alınmaktadır (Görsel 3).

Görsel 3. Amorium Antik Kenti'nin Topografyası
Kaynak: Iverson 2012, Fig 1/1,98

Antik Amorium Kenti'nin, Geç Antik Çağ öncesinde büyük bir kent olamayacağı belirtilmektedir.¹⁵ Büyük bir olasılıkla Antik Amorium, bugün Yukarı Şehir olarak adlandırılan höyüğün bulunduğu kısımda yer almaktadır. Yayvan biçimli bu höyük yaklaşık olarak 300 m. eninde, 21 m. lik bir yüksekliğe sahiptir. İlk kazı başkanı Harrison'un, Amorium'da arkeolojik kazılar başladığında gerçekleştirdiği araştırmalara göre, Antik Amorium'un bugün Yukarı Şehir olarak adlandırılan höyüğün bulunduğu kısımda yer aldığı düşünülmüştür. Buna ek olarak Roma dönemine ilişkin sivil yaşantının höyüğün güney yamaçlarına doğru uzanarak, bugünkü modern Hisarköy yerleşiminin bulunduğu kısımda olabileceği düşünülmektedir.¹⁶

M.S. 5. yüzyıldan sonra ise kent, Aşağı Şehir olarak adlandırılan, höyüğün etrafındaki alana doğru yayılmaya başlamıştır. Oval biçiminde olan bu alan, kuzeydoğudan-güneybatıya 1400 m. kuzeybatıdan- güneydoğuya ise 1100 m'lik bir

¹⁵R. M. Harrison (1991). *Amorium excavations 1990, The third preliminary report*, Anatolian Studies, 41. s.215.

¹⁶Harrison, 1991, **a.g.k.**, 215-216.

genişliğe kavuşur.¹⁷ Amorium Kenti'nin sahip olduğu yapılar, M.S. 5. ve 6. yüzyıllardan sonra görülen imar faaliyetlerine ait olmalıdır.

Aşağı şehirde gerçekleştirilen kazılar sonrası açığa çıkartılan üçgen biçimli kule,¹⁸ Aşağı Şehir Kilisesi¹⁹ ve Büyük Mekân'dan²⁰ elde edilen veriler ışığında, bu dönemde kentin gelişmeye başladığını, dolayısıyla bu yapıların “Karanlık Çağlar” olarak adlandırılan dönem içerisinde, M.S. 9. yüzyıl ortalarına kadar kullanıldığını söyleyebiliriz.

2.2. Amorium Kenti Büyük Mekânı

Aşağı Şehir Kilisesi'nin (Bazilika A) yaklaşık olarak 50-70 m. kuzeydoğusunda ve sit alanının neredeyse tam ortasındaki alan, “Büyük Mekân” olarak adlandırılmıştır (EK 3.1). Bu kompleks, 12327 m²'lik bir alanı kaplamaktadır.²¹ Büyük Mekân adlı kompleksin işlevini ve tarihini belirlemek, kent içerisindeki gelişimini ve kent ile bağlantısını ortaya çıkartmak için 1996'dan beri sekiz sezon kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.²² Bu kazı çalışmaları, Dr. C. S. Lightfoot tarafından başlatılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Büyük Mekân'da birden fazla dönem tespit edilmiştir. Bu dönemler, Geç Roma, Erken Bizans, Orta Bizans, İslam ve Türk dönemleridir (EK 3.2).

Korunaklı bir savunma duvarı ile çevrili olduğu anlaşılan bu alanın ne tür yapıları içinde barındırdığı merak konusu olmuştur. Mitchell (1993) tarafından söz konusu alan için askeri kışla olabileceği önerisi getirilmiştir.²³ Bununla birlikte kentte gerçekleştirilen

¹⁷Harrison, 1989, **a.g.k.**, 192-193.

¹⁸Üçgen kule hakkında bk. Lightfoot, 1994, **a.g.k.**, 110-111; J. Witte-Orr (2007). *Bricks and tiles from the triangular tower at Amorium*, in B. Böhlendorf-Arslan, A. Osman Uysal, and J. Witte-Orr (eds.), *Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts*, Proceedings of the First International Symposium on Late Antique, Byzantine, Seljuk, and Ottoman Pottery and Tiles in Archaeological Contexts (Çanakkale, 1-3 June 2005), İstanbul, s. 295-308.

¹⁹Aşağı şehir kilisesindeki çalışmalar için bk. Harrison, 1992, **a.g.k.**, 207-212; C. S. Lightfoot ve E. A. Ivison (1995). *Amorium excavations 1994: The seventh preliminary report*, *Anatolian Studies*, (45), s. 105-138; C. S. Lightfoot ve E. A. Ivison (1996). *Amorium excavations 1995: The eighth preliminary report*, *Anatolian Studies*, (45), s. 91-110; C. S. Lightfoot vd., (1998). *The Amorium project: The 1996 excavation season*, New York: *Dumbarton Oaks Papers*, (52), s. 324-326. Amorium ve aşağı şehir kilisesi için ayrıca bkz. Lightfoot ve Lightfoot, 2007, **a.g.e.**

²⁰Büyük Mekân çalışmaları için bk. E. A. Ivison (2012). *Excavations at the Lower City Enclosure, 1996-2008*, *Amorium reports 3: The lower city Enclosure finds reports and technical studies* (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları, s. 5-151.

²¹Bk. Ivison, 2012, **a.g.k.**, 5.

²²1988 yılında, Prof. R. Martin Harrison tarafından, Büyük Mekân'da gerçekleştirilecek kazılarda kullanılmak üzere, tüm alan "X" olarak adlandırılmıştır. Prof. Harrison'dan sonra kentte kazılara devam eden Dr. Lightfoot döneminde "Büyük Mekân" kazıları başlamıştır. Dr. Lightfoot, Prof. Harrison tarafından belirlenen "X" in yanına ek bir harf getirerek açmaları düzenlemiştir. XA, XB gibi adlandırılan bu alanların, hangi yıl içerisinde kazısı gerçekleştirilmişse, o yılın tarihide XC-01, XD-00, XE-05 gibi yanına eklenmiştir. Kazısı gerçekleştirilen bu alanlar içerisinde açığa çıkartılan mekânlar oda olarak yorumlanan birimlere ayrılmıştır (Detaylı bilgi için bk. Ivison, 2012, **a.g.k.**, 5-11).

²³S. Mitchell (1993). *Anatolia land, men and gods in Asia minor*, I, Oxford: Clarendon Press, s. 121.

ilk çalışmalarda alanın Geç Roma Dönemi'ne ait bir şehir meydanı olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.²⁴ Kazı çalışmaları sonucunda Büyük Mekân içerisinde gerek plan gerekse işlevsel bakımdan net olarak belirlenebilmiş bazı yapılar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, işlevi belirlenmiş alanlardan söz edilmiştir.

2.2.1. Hamam yapısı

Amorium Aşağı Şehir'de "Büyük Mekân" olarak adlandırılmış alanda gerçekleştirilmiş kazılarda bir "Bizans Hamamı" ortaya çıkarılmıştır. İlk olarak 1997 yılında yapılan arkeo-fizik çalışmaları sonrasında, savunma duvarının çevrelediği bu alanın içerisinde merkezi planlı bir yapının varlığı netlik kazanmıştır.²⁵ 1998 yılından itibaren her yıl aralıksız olarak yapılan kazı çalışmaları sonrası ilk yapım evresi Geç Roma/Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen küçük bir halk tipi bir hamam yapısı ortaya çıkarılmıştır (Görsel 4).²⁶ "XC" olarak adlandırılan bu alan içerisinde, bol miktarda künk parçaları ile beraber, üzerinde sudan dolayı kireçlenmiş mermer kaplama parçaları ve profil veren bol sayıda pencere camı bulunmuştur.²⁷ Dr. Lightfoot'a göre "XC" açması, diğer açmalara göre daha sağlam ve bozulmadan günümüze gelmiştir.²⁸

Hamamın standart bir villa ya da saraya ait bir banyo yapısı için oldukça gelişmiş ve büyük boyutlarda olduğu, Geç Roma/Erken Bizans hamamları ile kıyaslandığında ise hamamın küçük olduğu kanısına varılmıştır.²⁹ Hamamda gerçekleştirilen kazılar sonucunda, söz konusu yapının hamam olarak işlevini M.S. 9. yüzyıl ortalarına değin yani M.S. 838 yılı Arap akınlarına kadar sürdürdüğü söylenebilir. Ancak, yapının Orta Bizans Dönemi'nde "hamam" işlevini yitirdiği ve bir takım endüstriyel faaliyetler için kullanılmış olabileceği ileri sürülmüştür.³⁰ Bununla birlikte hamam yapısının "Büyük Mekan" olarak adlandırılmış kompleks içerisinde boyut olarak küçüldüğü ve muhtemelen önemli kişilere hizmet verdiği de düşünülmektedir.³¹

²⁴C. S. Lightfoot ve Y. Mergen (1998). *1996 Yılı Amorium kazısı*, XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı, II, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 350.

²⁵C. S. Lightfoot ve Y. Mergen (1999). *1997 Yılı Amorium kazısı*, XX. Kazı Sonuçları Toplantısı, II, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 525; Ivison, 2012, **a.g.k.**, 5.

²⁶C. S. Lightfoot ve Y. Mergen (2000). *1998 yılı Amorium kazısı*, 21. Kazı Sonuçları Toplantısı, II, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 143-152.

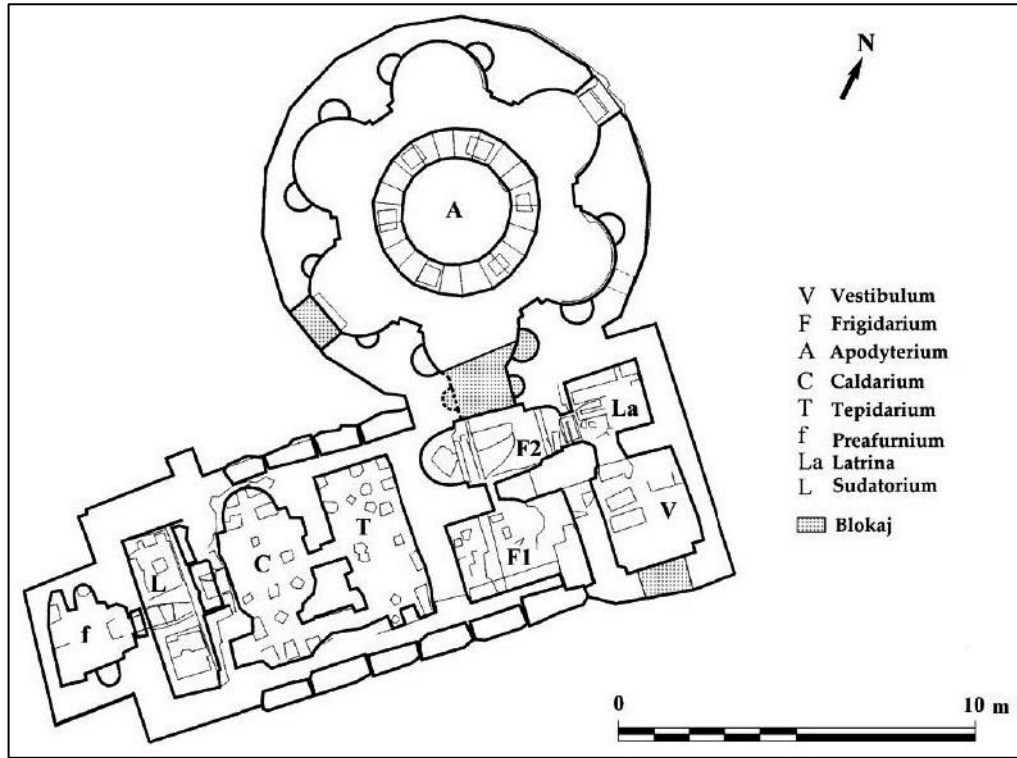
²⁷Büyük Mekân kazılarında bulunan cam parçaları Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu tarafından yayın amaçlı çalışılmaktadır.

²⁸Detaylı bilgi için bk. Lightfoot ve Mergen, 2000, **a.g.k.**, 144; Ivison, 2012, **a.g.k.**, 13.

²⁹Detaylı bilgi için bk. O. Koçyiğit (2006). *Amorium hamam yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, s. 45.

³⁰C. S. Lightfoot ve Y. Arbel (2004). *Amorium kazısı 2002*, 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 2-4.

³¹Detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 116.

Görsel 4. Hamam Yapısının Genel Planı

Kaynak: Koçyiğit, 2006, Lev. 4, 145

Hamam yapısı, kullanım dönemi boyunca çeşitli nedenlerden dolayı, birçok defa onarılarak tekrar kullanılmış olmalı. Yapının içerisinde tespit edilen ve yerel ustalar tarafından tamir edildiği düşünülen onarımlar ve birçok erken dönem yapı malzemesinin ikinci kez kullanımları, bu duruma kanıt oluşturmaktadır.³² Hamam ve hamam ile ilişkili üç mekân “XC-01” olarak adlandırılmıştır. Hamam yapısının bölümleri aşağıda yer almaktadır.

2.2.1.1. I No’lu (Dikdörtgen yapı)

Bu bölüm kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan küçük dikdörtgen bir plana sahiptir. Doğudan başlayarak sırasıyla servis odaları; “vestibulum” ve “latrine” ile “frigidarium”, “tepidarium”, “caldarium”, “sudatorium” ve “furnace” kısımlarından oluşmaktadır (Görsel 5). Tüm odalar belli bir aks üzerinde sıralıdır.³³ Kazılar esnasında, “latrina” kısmının taban seviyelerine kadar tıpkı bir çöp çukurunu andırır şekilde dolgu toprağı tespit edilmiştir. Sıcaklıkla (caldarium) aynı büyüklükte olan ılıkılık (tepidarium)

³²C. S. Lightfoot vd., (2004). *The Amorium project: Excavation and research in 2001*, Dumbarton Oaks Papers 58, Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection s. 355-370; Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 116-118.

³³Detaylı bilgi için bk. C. S. Lightfoot ve Y. Arbel (2003). *Amorium kazısı 2001*, 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 521-522; Lightfoot ve Arbel, 2004, **a.g.k.**, 1; Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 60.

4.60 x 2. 10 m. boyutlarındadır. Burada hipokaust derinliğinin az olduğu, yoğun bir kül tabakası ve muhtemelen iç duvarlardan düşen mermer kaplama parçaları ile doldurulup kapatılmış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu alandan bir miktar seramik parçası ile II. Nikephoros (MS. 963-969) dönemine tarihlenen bir sikke ele geçmiştir.³⁴

2.2.1.2. II No'lu yapı (Sarnıç)

Hamam yapısıyla bağlantılı olan ve II No'lu olarak adlandırılan bu bölüm hamam binasının güneydoğu köşesinde bulunmaktadır. Kare planlı yapıda da birden fazla kullanım evresi olduğu tespit edilmiştir.³⁵ Belirli bir dönem hamamın su ihtiyacını karşılamış ve ardından değişik endüstriyel faaliyetlere ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca yapının doğusuna doğru geniş savunma duvarının altından devam eden menfezin, buraya su getirdiği veya belli bir su rotasyonunun parçası olduğu öne sürülmüştür.³⁶

2.2.1.3. III No'lu (Poligonal) yapı

Hamam yapısının en geniş ve en gösterişli bölümüdür. Bu odanın orta kısmında yuvarlak yapılı bir “peristil” yer almaktadır. Dikdörtgen planlı yapıya bir kapıyla bağlantısı bulunmaktadır. Sahip olduğu özelliklerinden dolayı hamamın “*apodyterim*’u ya da “*soyunma odası*” olduğu söylenebilir. Poligonal yapı, biri I no.lu yapı ile olan bağlantıyı, diğer ikisi ise dışarıya olan bağlantıyı sağlamak üzere toplam üç girişe sahiptir.³⁷

Stratigrafik olarak, yüzey toprağının alt seviyelerinde M.S. 6. yüzyıl tabakaları, hemen üst seviyesinde ise M.S. 11. yüzyıla tarihlenen sikke ve seramiklerinin ele geçtiği geç dönem tabakaları bulunmuştur. M.S. 6 yüzyıl içerisinde, bu yapının yapımından kısa bir süre sonra yıkıldığı anlaşılmıştır. Bu yıkımdan sonra, yapının mevcut hali ile terk edildiği ve M.S. 11. yüzyıla kadar bir daha da kullanılmadığı söylenebilir.³⁸ Ayrıca, bu terk edişin bilinçli olarak yapıldığı ve bu sırada bazı değerli parçaların ikinci kullanımlar

³⁴Lightfoot ve Arbel, 2003, **a.g.k.**, 522.

³⁵2 No.lu yapıda dört yapı evresi tespit edilmiştir. Bu evreler hakkında detaylı bilgi için bk. C. S. Lightfoot ve Y. Mergen (2002). *Amorium kazısı 2000*, 23. Kazı Sonuçları Toplantısı, II, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 244-245.

³⁶Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 77; Ivison, 2012, **a.g.k.**, 13.

³⁷Bu yapının iç duvarlarının da, 1 no.lu yapıda görülen mermer levhalarla kaplandığı tespit edilmiştir. (Lightfoot ve Arbel, 2003, **a.g.k.**, 523.)

³⁸Lightfoot ve Arbel, 2003, **a.g.k.**, 523; Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 52-60.

için başka yerlere taşındığı tespit edilmiştir.³⁹ Yapının korunagelmış duvarları içerisinde şiddetli yıkım ve yangın hasarı olduğuna dair herhangi bir ize rastlanılmamış olması, binanın terk ediliş sebebini iki nedene bağlamıştır. Ya çokgen salon binasının proje veya inşa ediliş sırasında yapılmış olabilecek hatalarından dolayı kullanım için tehlikeli bir hale gelmiş olması ya da sosyal ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle binanın terk edilmiş olduğu görüşü.⁴⁰

2.2.2. Cadde/Sokak

2004 yılında kazısına başlanan ve 2005 yılında savunma duvarı içerisinde gerçekleştirilen “XE” kazılarında kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan yaklaşık olarak 4.50 m. genişliğinde, küçük çakıl taşlarıyla döşeli bir yol ortaya çıkarılmıştır (Görsel 4). Zeminin yer yer tahribata uğramış olduğu ve kuzeye doğru alçalan bir eğimle devam ettiği tespit edilmiştir.⁴¹ Söz konusu cadde Amorium’da ortaya çıkartılan “ilk” cadde ya da sokak konumunda olması açısından oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca, bu caddenin biraz daha kuzeybatısında, hamama uzanan bir başka bağlantı yolu ile birleştiği ve hamamın dışarıyla olan bağlantısını sağlamakta olduğu da tespit edilmiştir.⁴²

2.2.3. Şarap üretim atölyeleri

Büyük Mekân kazı çalışmaları sırasında ilk olarak, 2005 yılı “XE-05” ve hamamın güneyinde bulunan “XC-05” açmaları dışında, 2006 ve 2008 yılları “XE-06” ve “XE-08” açmalarında da şarap ezme tanklarının yer aldığı şarap üretim atölyeleri ortaya çıkarılmıştır.⁴³ Açığa çıkartılan bu atölyeler, dikdörtgen pres tekneleri ve onların önünde

³⁹2002 yılında tepidarium kısmında yapılan hypocaust’un temizliği sırasında, geniş ve oval biçimli bir mermer döşeme parçası, ele geçmiştir. Bu mermer döşemenin tepidarium’un orijinal bir parçası olmadığı, buraya poligonal yapıdan sökülerek getirildiği saptanmıştır. Ayrıca, sütun başlıkları ve kaideler gibi önemli sayılabilecek büyük boyutlu mimari parçalar poligonal yapı içerisinde ele geçerken, duvarları süslediği düşünülen mermer süslemeler ve taban döşemeleri, in-situ olarak ele geçmediğinden başka yerlere taşınmış olabileceği öne sürülmüştür. (Bu konu hakkında detaylı bilgi için bk. Lightfoot ve Arbel, 2004, **a.g.k.**, 2; Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 59-60).

⁴⁰Lightfoot ve Arbel, 2004, **a.g.k.**, 2.

⁴¹C. S. Lightfoot, O. Koçyiğit, H. Yaman (2007). *Amorium kazısı 2005*, 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s.271-278.

⁴²Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 52-53.

⁴³Amorium’daki kazılar sonrası ortaya çıkarılan şarap üretimi ile ilgili veriler hakkında detaylı bilgi için bk. C. S. Lightfoot, O. Koçyiğit, H. Yaman (2005). *Amorium Kazıları 2003*, 26. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 249-264; C. S. Lightfoot, O. Koçyiğit, H. Yaman (2006). *Amorium Kazıları 2004*, 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 77-88; Lightfoot, Koçyiğit, Yaman, 2007, **a.g.k.**, 271-294; C. S. Lightfoot vd., (2007). *The Amorium project: Excavation and research in 2003*, *Dumbarton Oaks Papers* 61, s. 353-385; C. S. Lightfoot, O. Koçyiğit, H. Yaman (2008). *Amorium kazısı 2006*, 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 443-466; C. Lightfoot (2004). *Amorium 2004*, G. Coulthard (Ed.) *Anatolian Archaeology, Research Reports 2004*, British Institute of Archaeology at Ankara 10, s. 13-15; C. Lightfoot (2005). *Amorium 2005*, G. Coulthard (Ed.) *Anatolian Archaeology, Research Reports 2005*, British Institute of Archaeology at Ankara 11, s. 31-33; C. Lightfoot and E. A. Ivison (2006). *Amorium 2006*, G. Coulthard (Ed.)

daha derine inen toplama havuzlarının bulunduğu gelişkin bir sisteme sahiptir. Toplam sekiz pres teknesinin tümünün ölçüleri ve tipleri, birbirinin aynısıdır. Ayrıca bunların içinin tamamı sıva ile kaplanmış olup,⁴⁴ bazılarının önünde üzümleri ezmede kullanılan baskı kolu için pres taşları, kimisinin önünde ise baskı kollarının mekanizmasına ait izler tespit edilmiştir.⁴⁵

Şarap üreten bu atölyeler,⁴⁶ etraflarının geniş duvarlarla çevrelendiği ve üzerlerinin ise ahşap çatılarla örtülü, farklı büyüklükte işlikleri bulunan geniş mekânlar şeklinde tasarlanmışlardır. Şarabın taşınması ya da depolanması için kullanılan “amphora” ve “büyük boy kaplar” bu mekânların içerisinde ele geçmiştir. Ayrıca yapılan kazı çalışmaları sonucunda işliklerin tümünün üzerlerinin tuğla kaplı, sağlam ve kaliteli çatıları olduğu, depolama amaçlı olarak bazı mekânların da iki katlı olarak tasarlandıkları tespit edilmiştir.⁴⁷

Açığa çıkartılan şarap üretim atölyeleri özenli bir şekilde inşa edilmiş olan ve M.S. 6. yüzyıla tarihlenen hamam yapısının yakınında yer almaktadır. Yapılan kazılarda elde edilen stratigrafik veriler ve nümizmatik buluntular, burada şarap işliklerinin hamamın değişime uğramaya başladığı tarih olan “7. yüzyılın başlarından itibaren” kullanılmaya başladıklarını göstermiştir. Buradan hareketle şarap işliklerinin esas anlamda “7. yüzyıldan başlayarak 9. yüzyılın ilk yarısına kadar” şarap üretiminde aktif olarak kullanıldıklarını, bazılarının ise bu tarihten kısa bir zaman önce depolamaya yönelik olarak kullanılmış olabilecekleri fikri öne sürülmüştür.⁴⁸

Anatolian Archaeology, Research Reports 2006, British Institute of Archaeology at Ankara 12, s. 29-31; C. S. Lightfoot, E. Ivison, O. Koçyiğit, M. Şen (2010). *Amorium kazıları 2008*, 31. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s.137-140.

⁴⁴Detaylı bilgi için bk. Lightfoot, Koçyiğit, Yaman, 2008, 450; Lightfoot vd., 2010, **a.g.k.**, 140.

⁴⁵Bk. O. Koçyiğit (2009). *Amorium’da bulunan yeni veriler ışığında Bizans dünyasında şarap üretimi*, 13. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (14-16 Ekim), Denizli, s. 395.

⁴⁶Şarap üretimi için büyük pres teknelerine yatırılan üzümlerin önce kendi ağırlıklarından elde edilen suları yuvarlak toplama havuzlarında biriktirilir, sonra baskı kollu press mekanizmaları tarafından uygulanan ağırlık sonrası elde edilen üzüm suları bunlara ilave edilir. Bütün bu işlemlerin ardından elde edilen sıra fermantasyon için ayrı kaplarda biriktirilir. Detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, 2009, **a.g.e**, 395.

⁴⁷Bk. Koçyiğit, 2009, **a.g.e**, 395-397.

⁴⁸2008 yılında, “XE” açmasının kuzeyinde yapılan kazı çalışmaları sırasında zemine dağılmış olarak bulunan toplam on altı adet “Theophilos” (MS.829-848) sikkesi ele geçmiştir. Ele geçen sikkelerden on altısı da aynı tipteki follislerdir. Bu sikkeler şarap üretim atölyeleri ile birlikte yıkıntı ve yangın tabakasının kesin olarak tarihlenmesine yardımcı olmuştur. Detaylı bilgi için bk. C.S. Lightfoot vd., 2010, **a.g.k.**, 140, Ivison, 2012, **a.g.k.**, 56).

2.2.4. Tabakhane

2002 yılında kazı çalışmalarına başlanan ve küçük bir grup bina arasında yer alan “XA2-02” açmasında 11. yüzyılda deri işlemek için kullanıldığını gösteren bir atölye (tabakhane) tespit edilmiştir. Çok sayıda küçük kuzu kemiklerine rastlanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında, tabakhanenin, yumuşak deri ürünlerinin işlendiği bir deri işleme atölyesi olduğu sonucuna varılmıştır.⁴⁹

2.2.5. Diğer mekânlar

Kazı çalışmaları sonucunda hamamın etrafında çeşitli dönemlere tarihlenen çok sayıda yapı bakiyesi çıkarılmıştır. Hamamın etrafında oluşturulan yapıların bir kısmı hamam ile işlevsel olarak bağlantılı ikinci yapılar iken, bir kısmı ise daha geç dönemlerde yapılmış farklı amaçlara hizmet etmiş yapılardır.⁵⁰ Ancak, M.S. 7. yüzyıldan itibaren küçülen ve planları da değişime uğrayan bu mekânların kazıları henüz tamamlanmamıştır ve dolayısıyla da işlevleri de henüz nitelik kazanmamıştır.

⁴⁹Detaylı bilgi için bk. Lightfoot ve Arbel, 2004, **a.g.k.**, 5. Ayrıca değerlendirme bölümünde yer alan “buluntu-mekan” ilişkisine bk. Dipnot 396, s. 90.

⁵⁰Koçyiğit, 2006, **a.g.k.**, 47.

3. BÜYÜK MEKÂN MADEN BULUNTULARI

3.1. Kaplar

Metal kapların, dayanıklı ve pahalı eser olmaları, uzun bir süre kullanılmalarına neden olmuştur. Bu nedenle benzer formların, zaman içerisinde de tekrarlanarak kullanıldığı söylenebilir. Ayrıca, yüksek maliyetli metal eserlerin kullanılamaz duruma geldiklerinde, eritilerek yeniden dönüştürüldüğü de bilinmektedir. Altın, gümüş gibi değerli madenlerden yapılan kaplar, toplumda gelir seviyesi yüksek kesimlerce kullanılırken, bronz ise görece daha ucuz olmasıyla toplumun orta-üst seviyesindeki kişilerce tercih edilmiştir.⁵¹

Bu başlık altında, metal kaplarla ilgili toplam yirmi bir adet eser incelenmiştir. Eserler formlarına göre üç grup altında toplanmıştır. Bunlar, “Kapalı Kaplar”, “Açık Kaplar” ve “Tütsü Kabı/Buhurdan” dır. Ayrıca “Kaplara Ait Çeşitli Parçalar” başlığı altında “Kapaklar”, “Kulplar”, “Kap Boyun Aksesuarı Parçaları”, “Kap Ayağı” ve “Gövde Parçalarına” yer verilmiştir.

3.1.1. Kapalı kaplar

Bu başlık altında bronz malzemeden yapılmış bir adet kapalı kap incelenmiştir. Silindirik gövdeli ve uzun boyunlu **1 no.lu** eser, dövme tekniğinde yapılmıştır. Eserin birleşim yerlerinde lehim izleri görülebilmektedir.

Söz konusu kapalı kabın hem M.S. 5.-7. yüzyıl hem de M.S. 9.-10. yüzyıl tarihsel aralığında görülüyor olması, bu tür işlevsel kap formlarının değişikliğe uğramadan yüzyıllar boyunca üretildiklerini ve doğru tarihlenmenin ele geçtiği tabakanın paralel verilerine göre yapılması gerektiğini göstermektedir. Eser, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.⁵²

3.1.2. Açık kaplar

Bu grup altında, ağız kenarı geniş ve çanak formlu iki bronz kap incelenmiştir. **2 no.lu** örnek, Büyük Mekân’da, Hamam’ın kuzey doğusunda (XC-03), portatif tabure (kat.

⁵¹Kaplar hakkında detaylı bilgi için bk. A. Oransay (2006). *Arykanda Antik Kentinde 1971-2002 kazı sezonlarında ele geçen madeni buluntular ve madencilik faaliyetleri*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, s.36; F. Şahin (2010). *Patara metal buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi, s. 28.

⁵²XB-02 açması, konteks 69. Bk. EK. 1.1.

no. 140) ile birlikte "yıkım tabakası"nda ele geçmiştir. 2 no.lu kap, söz konusu yıkım esnasında zemine ters olarak düştüğü için kaidesinde ve gövde kısmında hasar oluşmuştur (EK 2.5). Üzerinde herhangi bir süsleme bulunmayan kabın iki kenarına tutturulmuş mafsallı kulpları yer almakta ve içinde yer yer kalay izleri görülmektedir.

Büyük Mekân kazılarında bulunan bu tip kabın, kaidersiz ve M.S. 2. yüzyılın sonu, M.S. 3. yüzyılın başına tarihlenen ve çok yakın olmamakla birlikte bir benzeri Arykanda kazılarında ele geçmiştir.⁵³ Eser, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.⁵⁴

3 no.lu parçanın ise, yalnızca ağız kısmı ele geçmiştir. Gövdenin alt kısmı kırık ve eksiktir. Bu nedenle kabın tam olarak formu anlaşılamamaktadır. Ancak kabın ağız kısmı dikkate alındığında gövdenin yukarı doğru genişliyor olduğunu söyleyebiliriz. Günlük hayatta servis amacıyla kullanılmış olabilir. Üzerinde hiçbir süsleme bulunmamaktadır. Kap parçasının tabaka bilgisi ve parçanın mevcut biçimi tarihlendirmeye ilişkin bir fikir vermemektedir.

3.1.3. Tütsü kabı/Buhurdan

Latince "*Thuribulum*" olarak adlandırılan buhurdan, içinde tütsü yakılan, küresel, dilimli küresel, silindirik, altıgen, kare ve yedigen gibi bir gövdeye sahip olan, bazı örnekleri kapalı, elde taşınabilen, gerekli durumlarda asılabilmesi için üç zinciri olan, günlük yaşamda ve dini törenlerde kullanılan bir eşyadır.⁵⁵ Buhurdanların genellikle konik, halka ve üç ayaklı kaideleri mevcuttur. Erken dönemde az sayıda olmakla birlikte yüksek konik kaideli örnekleri de bulunmaktadır.⁵⁶ Biçim ayırt etmeksizin buhurdanların yapımında döküm tekniği kullanılmıştır. Nedeni, malzeme ile ilgilidir. Bronz, buhurdan için dayanıklı olmasının yanı sıra, döküm tekniğine en uygun malzemedir.

Gerek Hristiyanlık öncesinde gerekse Hristiyanlıkta, ateş yakarak buhur etme, güzel kokularla mekânı doldurmak, istenmeyen kokuları bastırmak, şifa verici olduğu bilinen özelliklerden yararlanmak amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca, tanrıya yakınlaşma,

⁵³Detaylı bilgi için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, 49.

⁵⁴XC-03 açması, konteks 444/448. Bk. EK. 1.1.

⁵⁵L. Bouras ve A. Kazhdan. (1991). *Censer*, The Oxford dictionary of Byzantium 1, Oxford: Oxford University Press, s. 396; G. Köroğlu (2005). *Bizans dönemi buhurdanları ve Haluk Perk Müzesi'ndeki örnekler*, Ş. Dönmez (Ed.), Tuliya I, İstanbul: Haluk Perk Müzesi Yayınları. s. 261; G. Köroğlu (2007). *Bizans döneminde buhur geleneği ve buhurdanlar*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi'nde Yapılan Konuşma Metni, s. 1-4; M. Acara-Eser (2011). *Sivas Arkeoloji Müzesi'nde yeni bulunan bir buhurdan*, Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ 5, Ankara: AKVAD (Anadolu Kültür Varlıklarını Araştırma Derneği), s. 144.

⁵⁶Acara-Eser, 2011, **a.g.k.**, 146.

dumanının yukarı doğru dağılmasıyla, duaların tanrıya daha kolay ulaşması ve manevi temizleme sağlaması gibi ortak amaçların tümü ya da biri için kullanılmış olmalıdır. Buhurdan örnekleri, Hristiyanlık'ta ilk olarak M.S. 4. yüzyılda Mısır'da, Kıptiler tarafından kullanılmaya başlanmıştır ve bu uygulama kiliselerde yaygın bir hale gelmiştir.⁵⁷

Büyük Mekân maden buluntuları arasında yer alan **4 no.lu** buhurdan, silindirik-yivli gövdeli ve döküm tekniğinde üretilmiştir. Büyük Mekân'da ele geçen buhurdanın benzerleri, M.S. 6. ve 7. yüzyıllara tarihlenmekle birlikte, Amorium örneği yıkım konteksinde yani M.S. 9. yüzyıl tabakasında bulunmuştur.⁵⁸

3.1.4. Kaplara ait çeşitli parçalar

Bu başlık altında kapların çeşitli kısımlarında kullanılan parçalar incelenmiştir. Bunlar; “Kapaklar”, “Kulplar”, “Kap Boyun Aksesuarı Parçaları”, “Kap Ayağı” ve “Gövde Parçaları”dır.

3.1.4.1. Kapaklar

Büyük Mekân maden buluntuları arasında, çeşitli mekânlardan ele geçen ve tamamı bronz malzemeden yapılmış dört adet kapak bulunmaktadır. **5 no.lu** parça, silindirik gövdelidir. **6 no.lu** parçanın ise, merkezinde bulunan ve zincir takılması için gerekli halkası kırıktır. **7 no.lu** parça, tuğla üzerine ters bir şekilde düşerek ezilmiştir. Ya da tuğla söz konusu parçanın üzerine düşmüş ve kapağı ezmiştir. Kapağın zincir kısmı alt tarafta kalmış ve bir kısmı korunabilmiştir. **8 no.lu** parça ise, yoğun korozyonludur. Kapağın üst kısmında, zincirin birleşim yeri bulunmaktadır.

3.1.4.1'de, kat. no. 1'de yer alan kapalı kaplarda kullanılmış olan bu tip kapakların benzerlerine Sardis kazılarında rastlanılmıştır.⁵⁹ 5 no.lu parça, ele geçtiği tabaka dikkate alınarak, M.S. 7. ve 11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.⁶⁰ 6 no.lu parça, benzer örneği

⁵⁷Köroğlu, 2005, **a.g.k.**, 261; Köroğlu, 2007, **a.g.k.**, 1-4; S. İ. Alsığab (2013). *Çini Buhurdanlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, s.3-4.

⁵⁸XE-05 açması, konteks 44. Bk. EK. 1.1.

⁵⁹Sardis kazıları için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 551, Lev. 36, 94-96.

⁶⁰5 no.lu parça, içerisinde sırlı geç dönem seramiği, işlenmiş kemik parçalar, cam, maden ve üst üste yığılı tuğla parçaları bulunan bir çöp (atık) yığınının ele geçmiştir. Değerlendirme bölümünde, buluntu-mekân ilişkisi bağlamında, aynı konteksten ele geçen bu parçalar hakkında bilgi verilmiştir. Tarih veren buluntu hakkında detaylı bilgi için bk. C.S. Lightfoot (2012). *Small finds in bone and ivory*, Excavations at the lower city Enclosure, 1996-2008, Amorium reports 3: The lower city Enclosure finds reports and technical studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları, s. 263-276. Ayrıca bk. s. 90.

dikkate alınarak Geç Roma-Erken Bizans dönemine tarihlendirilmiştir.⁶¹ 7 no.lu parçanın benzer örneği ise, Erken Bizans dönemine⁶² tarihlenmekle birlikte parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde, çok sayıda seramik parçaları⁶³ ile birlikte ele geçmiştir. 8 no.lu kapak parçası en erken örneği M.S. 4. yüzyıla ve en geç örneği M.S. 8. yüzyıla tarihlenen sikkeler ile bir arada ele geçmiştir.⁶⁴ Dolayısıyla tarihlendirme önerisinde en erken ve en geç sikkenin tarihleri dikkate alınmıştır.

3.1.4.2. Kulplar

Bu grup altında çeşitli formlarda dört adet kulp incelenmiştir. **9 no.lu** parça, 1 no.lu örnekte yer alan kapalı formlu tek ya da çift kulplu olabilen sıvı kaplarında kullanılmaktadır.⁶⁵ Kulpun üst kısmında yer alan düz çıkıntı, süslemeden çok güğümlerin su haznesini kapatan zincirli kapağın düşmemesi ve zincirine geçirilerek kapağın sabit kalması için tasarlanmıştır. Benzer örnekleri, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve İstanbul Haluk Perk Müzesinde, British Müzesinde, Münih Christian Schmidt Koleksiyonunda, Kıbrıs Kouris Vadisinde yer alan Alassa Bazilikası kazılarında ve Gaza bölgesinde yapılan kazı çalışmalarında ele geçmiştir.⁶⁶ Bu kulp parçasının M.S. 5. ve 7. yüzyıllarda olduğu gibi, M.S. 9. ve 10. yüzyıllar içerisinde de örnekleri mevcuttur. Parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.⁶⁷

10 ve 11 no.lu parçalar ise, kapların her iki kenarına tutturulan mafsallı bir kulp örneğidir. 11 no.lu parçanın, kap ile birleşim yerlerinde bir mask bulunmaktadır. Bu maskların yapımında, ait oldukları dönemin plastik sanatındaki moda dikkate alınmış olabilir. Bu tarz, asma kulplar çoğunlukla bir “*Situla*” veya “*Lenger*” de kullanılan

⁶¹Sardiste yer alan benzer örneği için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 551, Lev. 36, 95.

⁶²Bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 552, Lev. 36, 96.

⁶³Aynı yıkım konteksinden (Konteks 132) 9. yüzyıl Bizans seramikleri ele geçmiştir. Bk. B. Böhlendorf-Arslan (2012). *The pottery from destruction contexts in the Enclosure, Excavations at the lower city Enclosure, 1996-2008, Amorium reports 3: The lower city Enclosure finds reports and technical studies* (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Iverson) İstanbul: Ege Yayınları, Fig. 2/3-2/4, s. 172. Ayrıca bk. EK. 1.1.

⁶⁴Aynı konteks (148) içerisinde, Heraclius (M.S. 610-641), II. Leo (imp. tam olarak kesin değil) ve II. Constans (M.S. 641-668) dönemine (2 adet) tarihlenen dört adet sikke ve 4. ve/veya 5. yüzyıllara, 6 ve/veya 8. yüzyıllara ait olabileceği düşünülen üç adet sikke ile birlikte toplam yedi adet sikke ele geçmiştir. Bu tabakanın karışık olduğu göz önünde bulundurularak, tarihlendirmede sikkelerin en erken ve en geç döneme tarihlenen yüzyıl aralığı dikkate alınmıştır. Sikkeler hakkında detaylı bilgi için bk. Katsari, Lightfoot, Özme, 2012, **a.g.k.**, Kat. No. 113, 182, 146, 155, 551, 600, 602, 198.

⁶⁵Bu kulp parçası hakkında detaylı bilgi için bk. Lightfoot, Koçyiğit, Yaman, 2007, **a.g.k.**, Fig. 14, 283; Koçyiğit, 2012, **a.g.k.**, Fig. 8, 325.

⁶⁶İstanbul Arkeoloji ve İstanbul Haluk Perk Müzesi için bk. Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, Fig. 4, 5, 12a-b, 15-19; British Müzesi, Münih Christian Schmidt Koleksiyonu ve Kıbrıs Kouris Vadisinde yer alan Alassa Bazilikası kazıları için bk. Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, Fig. 11, 14, 15, 18-20; Gaza bölgesinde yapılan kazılar için bk. Golan, 2007, **a.g.k.**, Fig. 30a-30b, 101-102;

⁶⁷XE-05 açması, konteks 51. Bk. EK. 1.1.

geçmiştir. Gövde kısmı, üç ayrı yuvarlak bölümden oluşmakta ve üzerinde ise herhangi bir bezeme yer almamaktadır.

Benzer örneklerine, İstanbul Arkeoloji Müzesinde, British ve Victoria&Albert Müzesinde, New York Metropolitan Müzesi, Boston Güzel Sanatlar Müzesi ve M. Latsis Koleksiyonunda rastlanılmıştır.⁷² 13 no.lu parçanın benzer örnekleri hem M.S. 5.-7. yüzyıl hem de M.S. 9.-10. yüzyıl tarihsel aralığında görülmektedir. Bu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.⁷³ 14 no.lu parça ise, yıkıntı-yangın tabakasının alt seviyelerinde açığa çıkartılan şarap üretim kompleksine ait biriktirme havuzunda bulunmuştur. Ele geçtiği tabaka dikkate alınarak M.S. 7. ve 9. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.⁷⁴

3.1.4.4. Kap ayağı

Bu başlık altında ise, bronz malzemeden yapılmış bir adet ‘kap ayağı’ incelenmiştir. Bu ayak kısmı, stilize edilmiş yırtıcı bir kuş figüründen oluşturulmuştur. **15 no.lu** parçanın arka kısmında yer alan çıkıntı, kabın oturduğu bölümdür. Kabın formuna, duruşuna ve ağırlığına göre ayarlanmıştır. Ağır bir parçadır.

Benzer örneğine Anadolu dışında Korint kazılarında rastlanılmıştır.⁷⁵ Benzeri M.S. 1. ve 2. yüzyıla tarihlenmektedir. 15 no.lu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.⁷⁶

3.1.4.5. Gövde parçaları

Ele geçen plaka şeklinde parçaların kalınlıklarının ve patinalarının farklı olmaları, söz konusu gövde parçalarının, farklı kapların gövde kısımlarında kullanılmış olduğunu düşündürdüğü için katalogda gövde parçaları ayrı ayrı numaralanmıştır. Katalogda 6 gövde parçası yer almaktadır. Bu parçalardan ilk beşi **(16-20)** 1’no.lu da yer alan kapalı kapların üretiminde/tamirinde, özellikle boyun, gövde ve ağız kısımlarında kullanılmış

⁷²D. Papanikola-Bakirtzi (ed.). (2002). *Everyday Life In Byzantium- Byzantine Hours-Works And Days In Byzantium*, Athens: Hellenic Ministry of Culture, Res. 331, s.304; Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, Fig. 13-16-17, 20-21.

⁷³XE-05 açması, konteks 96. Bk. EK. 1.1.

⁷⁴Şarap işliklerinin, 7. yüzyıldan başlayarak 9. yüzyılın ilk yarısına kadar şarap üretiminde aktif olarak kullanıldıklarını, bazılarının ise bu tarihten kısa bir zaman önce depolamaya yönelik kullanıldığı tespit edilmiştir. Tarihlendirme bu tespit dikkate alınarak yapılmıştır. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, 2009, **a.g.k.**, 393-402; C. S. Lightfoot (2009). *Excavations at Amorium: Results from the last ten years (1998-2008)*, (Ed. T. Vorderstrasse and J. Roodenberg), *Archaeology of The Countryside in Medieval Anatolia*, PIHANS 113, Leiden, s. 140-141.

⁷⁵Davidson, 1952, **a.g.k.**, Lev. 49; 533, 71.

⁷⁶XE-05 açması, konteks 96. Bk. EK. 1.1.

olmalıdır. 16-20’de yer alan parçaların ortak özelliği kenar kısımlarının girdili-çıkıtlı bir şekilde birbirine geçmeli olarak tasarlanmış olmasıdır. Bu teknik günümüzde “dovetail tekniği” (Güvercin kuyruğu-Kurtağzı) olarak bilinmektedir.⁷⁷

Günümüzde “*dovetail tekniği*” (Güvercin kuyruğu- Kurtağzı) tekniğinde, bakır kabın, birleşme yapacak her iki kenarı testere dişine benzer bir şekilde kesilir. Dil içleri birbirine karşılıklı gelerek, iç içe geçecek bir şekilde ayarlanır. Daha sonra bu bağlantı noktaları, dövme tekniği ile dövülerek iyice birbirine bağlanır. İyi bir dövme tekniği sonucu bu bağlantı noktaları dışarıdan belli olamayacak derecede kap ile bütünleşir. Bu kaplar, %30 kalay, %10 kurşun ve %60 bakır bileşen içerir.⁷⁸

Ustalar bu yöntemi, kaba rahat bir form verebilmek için kullanmaları dışında, hasarlı bölgeleri tamir etmek için de kullanmaktadırlar. Yüksek bir bakır alaşımına sahip olan bir kap, kırılabilir ve rahatlıkla delinebilir. Hasarlı bölgeyi, yama eder gibi testere dişleri ile birbirine bağlayarak, yok eder. Günümüzde kullanılan çeşitli bakır kaplar üzerinde de aynı teknik kullanılmakta ve uygulanmaktadır. Ayrıca bakır kaplar dışında, kullanım amaçlarına göre, doğrama tekniği ile yapılan ahşap tahtalar üzerinde⁷⁹ de benzer yöntemin kullanıldığı görülmektedir.

20 no.’da bir kaba ait olduğu düşünülen çok sayıda parça yer almaktadır. Bu parçalar birleşerek tanımlı bir form oluşturamayacak şekildedir. Ancak söz konusu parçalar, bir arada ele geçtiği, aynı kalınlık ve patinaya sahip oldukları için tek bir kabın parçaları olarak düşünülmüştür. 21 no.lu parça, yukarıda yer alan gövde parçalarından farklıdır. Gövde kısmı eksik ve kırık olduğundan da formu anlaşılmamaktadır.

16-20 no.lu parçaların benzer örneğine Sardis kazılarında rastlanılmıştır. Benzerleri Erken Bizans dönemine tarihlendirilmiştir. 16 no.lu parça dolgu toprağından, 17 no.lu parça ise, sıkıştırılmış toprak zeminden ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir. 18 no.lu parça, M.S. 6. yüzyılın sonu M.S. 7. yüzyılın başına

⁷⁷Detaylı bilgi için bk. R. W. Chambers (1990). *Full scribe Dovetail joinery*, Joiners’ Quarterly, No. 13, s. 9-13; S. Hammer (2012). *Dovetail techniques*, U.S.: Taunton Press.

⁷⁸Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, 23.

⁷⁹Mobilya ve yapı elemanı konstrüksiyonlarında çeşitli şekillerde uygulanan ve mobilyanın hem direniş hem de görünüş özelliklerini etkileyen birleştirme şekillerinden biri olan “*güvercinkuyruğu*” hakkında detaylı bilgi için bk. A. Kurtoğlu, M. Kahveci ve T. Dilik (1990). *Ahşap mobilya ve yapı elemanı üretiminde kullanılan birleştirme şekilleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 40, (3), s. 39-57.

tarihlendirilmiştir.⁸⁰ 19, 20 ve 21 no.lu parçalar ise yıkım konteksinden ele geçtiği için M.S. 9. yüzyıla tarihlendirilmiştir.⁸¹

3.2. Süs Eşyaları

23 parçanın tanıtıldığı "Süs Eşyaları", takılar ve giysi aksamaları olmak üzere iki başlık altında ele alınmış ve bu başlıklar kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır.

3.2.1. Takılar

Kendini ifade etme aracı ve vazgeçilmez bir tutku olarak görülen takı, hem zanaat hem de sanatsal açıdan bakıldığında, sosyalleşme ve kişinin statüsünü vurgulaması bakımından önemli bir işleve sahiptir. Takının süs unsuru dışında büyü, bereket, korunma anlamlarını da içinde barındırdığı da unutulmamalıdır.

Büyük Mekân kazılarında az sayıda takı ele geçmiştir. Bu durum Büyük Mekân'ın atölye ve ışıklar ile ilişkilendirilen işlevi ile açıklanabilir. Takılar bölümünün alt başlıkları küpe, kolye, bilezik ve yüzüklerdir.

3.2.1.1. Küpe

Boynun özelliğini ortaya çıkartarak, saç ve giysi ile uyumlu kullanıldığı zaman estetik bir görüntü sağlayan küpeler, Bizans Döneminde çok çeşitli formlarda yapılmıştır. Her biçim kendi içinde üslup gelişimiyle zenginleştirilmiştir. Bu üslup, Bizanslılar tarafından yaygın olarak kullanılan telkârî⁸² ve savatlama⁸³ yöntemi ile de kuyumculuğu daha da ileri bir noktaya taşımıştır. Müze ve özel koleksiyonlarda Erken Bizans olarak tanımlanan M.S. 5 ve 7. yüzyıllar arası dönemin takıları arasında küpelerin çoğunlukta

⁸⁰Aynı konteks (72) içerisinde, Maurice Tiberius (M.S. 582-602) dönemine ait bir adet sikke ve bir deniz kabuğu ile birlikte ele geçmiştir. Deniz kabuğu M.S. 6. ve/veya 11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Bu tabakanın karışık olduğu göz önünde bulundurularak, tarihlendirme ele geçen sikkenin dönemi dikkate alınarak yapılmıştır. Sikke için bk. C. S. Lightfoot (2012). *Section 2: Catalogue of coin finds, 1987-2006*, (Ed. C. Katsari, C. S. Lightfoot ve A. Özme), The Amorium mint and the coin finds, Amorium Reports 4, Berlin: Akademie Verlag, s. 131, kat. no. 96; Deniz kabuğu için bk. D. S. Reese (2012). *Inventory of marine and freshwater shells*, Amorium reports 3: The lower city enclosure finds reports and technical studies, İstanbul: Ege Yayınları, s. 445, kat. no. 47.

⁸¹19 no.lu parça (XA-96 açması, konteks 13), 20 no.lu parça (XB-03 açması, konteks 142), 21 no.lu parça (XE-06 açması, konteks 248) için bk. EK. 1.1. Ayrıca 20 no.lu parça, yıkım konteksinde (142) M.S. 9. yüzyıla tarihlenen seramik parçalar ile birlikte bulunmuştur. Bk. Böhlendorf-Arslan, 2012, **a.g.k.**, Fig. 2/5-Fig.2/6, 174-175.

⁸²Telkârî, ince altın ya da gümüş tellerin kıvrılarak, sarılarak ya da örülerek çeşitli desenler oluşturacak bir şekilde düzenlenmesi ve birbirlerine ya da metal bir zemin üzerine lehimlenmesiyle yapılan, zarif görünümlü, dantele benzeyen kafes işine verilen addır. Detaylı bilgi için bk. İ. Bingöl (1999). *Antik takılar*, Anadolu Medeniyetler Müzesi, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, s. 26.

⁸³Savat, gümüş süslü siyah renkte bir eriyiktir. Altın ve gümüş zemin üzerinde derin olmayan yuvalara doldurulur. Bu sayede metal üzerinde elde edilen zıt renk, desenin çok daha belirgin ortaya çıkmasını sağlar. Bk. Y. Meriçboyu (2001). *Antikçağ'da Anadolu takıları*, İstanbul: Akbank Yayınları, s. 36.

olduğu tespit edilmiştir. Bu dönem küpelerinde genellikle Roma küpelerinde görülen iri formlar, desenler, yapım ve bezeme teknikleri kullanılmıştır. Halka küpelerin en sadesinden en gösterişlisine kadar, Roma ve Bizans imparatorlukları boyunca üretimin ve kullanımın devam ettiği görülmüştür. Özellikle küpe halkasına sabitlenmeden geçirilmiş ya da sabitlenmiş sarkaçlar, taş ya da metal topçuklar sayısız çeşitlilikte üretilmiştir. Bu küpeler, halkın her sınıfından kadınların kullandığı küpeler olmuştur.⁸⁴

Ayrıca, Amorium Antik kentine baktığımızda, çeşitli formlarda ele geçen küpeler içinde, Aşağı Şehir Kilisesi'nin atriumunda, 18 no.lu mezardan in-situ bulunan sepet tipi küpeler de estetik açıdan dikkate değerdir.⁸⁵ Bu küpeler, Bizans'a has bir kullanım olduğunu göstermesi, Anadolu'da bu tür mücevheratın ele geçtiği ilk yer olmasının şimdiye kadar bulunan sepet tipi küpeler arasında, stil kritiğine imkân vermesi açısından oldukça önem taşımaktadır.⁸⁶

Bu başlık altında beş adet küpe incelenmiştir. Malzemesi altından olan **22 no.lu** küpe, diğerlerinden farklı olarak incilerle süslenmiştir. Küpe olarak tanımlanan bu parçanın, bir kolye ucu olabilme ihtimali de mevcuttur.⁸⁷ Eser, Estremadure'de bulunan ve Walters Art Müzesi'nde sergilenen bir küpe ile oldukça benzer özellik göstermektedir.⁸⁸ **23 no.lu** küpe ise tomurcuk şekillidir, fakat zaman içerisinde gövde kısmında kırılarak oluşan eğilip bükülmeler, küpenin şeklini büyük oranda bozarak değiştirmiştir. Küpenin rekonstrüksiyonu, Korint kazılarında bulunmuş olan benzer bir gümüş küpeden esinlenerek yapılmaya çalışılmıştır.⁸⁹

24 ve 25 no.lu küpeler ise, halka formudur ve baş kısımları telkâri yöntemiyle yapılmış, zarif ve narin görünümlü dantele benzeyen kafes biçimlidir. 24 no.lu küpe parçasının benzer örneğine Sardiste ve Macaristan'da yapılan kazılarda rastlanılmıştır.⁹⁰ 25 no.lu küpenin benzer örneklerine ise, Anadolu'da Sardis ve Pisida Antiokheia,

⁸⁴Detaylı bilgi için bk. G. Köroğlu (2011). *Erken Bizans Dönemi'nden hilal biçimli küpeler*, Anadolu Kültürlerinde Süreklilik Ve Değişim, Dr. A. Mine Kadiroğlu'na Armağan, Ankara: Rekmay Yayınları, s. 399.

⁸⁵Bk. C. Lightfoot (2012). *Business as usual? Archaeological evidence for Byzantine commercial enterprise at Amorium in the seventh to eleventh centuries*, Trade And Markets In Byzantium (Ed. C. Morrisson), Washington: Dumbarton Oaks Research Library And Collection, s. 191.

⁸⁶Sepet tipi küpelerin ele geçtiği mekân grupları ve buluntu gruplarıyla ilgili detaylı bilgi için bk. M. Şen (2009). *Sepet tipi küpelere Bizans Anadolu'sundan yeni bir yorum: Amorium sepet tipi küpeleri*, XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, s. 588-589.

⁸⁷Koçyiğit, 2012, **a.g.k.**, Fig.10, 326; Lightfoot, 2009, **a.g.k.**, Fig.3.

⁸⁸Walters Art müzesi için bk. H. Walters, 1930, Baltimore, No. 57560-57561.

⁸⁹Bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, Fig. 55; 2030, 253.

⁹⁰Sardis için bk. Waldbaum, 1953, **a.g.k.**, 744-745; Macaristan kazısı için bk. A. Bollok (2010). *Byzantine jewellery of the hungarian conquest period: A view from the Balkans*, Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery, London: British Museum, 18, Lev. 3, s. 177.

Anadolu dışında ise, Korintte, Macaristanda ve Ellasson yakınlarında yer alan Azorosta, bir mezarda rastlanılmıştır.⁹¹

26 no.lu küpe parçasının şekli ise büyük oranda bozulmuştur. Geriye sadece eğilerek bükülmüş, küpeye ait ince bir tel kalmıştır. Benzer örneklerine Kubad-Abad Sarayı ve Macaristan kazılarında rastlanılmıştır.⁹²

22 no.lu küpe parçasının Walters Art Müzesinde bulunan benzer örneği yaklaşık olarak M.S. 6. yüzyıla tarihlenir, ancak küpe Büyük Mekân'da yıkım kontekstinde ele geçtiği için M.S. 9. yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁹³ M.S. 8. yüzyıla tarihlenen sikke⁹⁴ ile beraber gelen 23 nolu küpenin benzer örnekleri ise, Korint'te M.S. 6. ve 7. yüzyıla, Macaristan kazısında ise M.S. 10. ve 11 yüzyıla⁹⁵ tarihlendirilmektedir. 24, 25 ve 26 no.lu parçaların ise, Orta Bizans dönemine tarihlenen benzer örnekleri dikkate alınmıştır.

3.2.1.2. Kolye

Büyük Mekân'da, demir ve bronzdan yapılmış iki kolye ucu bulunmuştur. **27 no.lu** kolye ucu taşlıdır. Bu cam taşı, kolye formunda bütünlük sağlayarak, zarif bir görünüm kazandırmıştır. İpin veya zincirin geçirildiği delik sağlamdır.

28 no.lu kolye ucu ise haç şekillidir. Hristiyan sanatında dini semboller arasında en yaygın olarak kullanılan haç motifi, her şeye gücü yeten, iyileştirici, hiçbir zaman kurumayan bağış ve mucizelik kaynağı olmuştur.⁹⁶ Aynı zamanda İsa'nın çarmıha gerilişi, ölüme karşı zaferi, Hristiyanlık ve imparatorlar için ise, düşmanlara karşı kazanılan zaferin sembolüdür.⁹⁷ Kutsal bir şekle bürünerek dinsel bir imge haline gelen haç, boyun takısında, sembolik bir amaçla kullanılmıştır. Sadece süs eşyası olarak kullanılmayan bu haçlar, Hristiyan inancını simgelemelerinin yanı sıra hem kadın hem

⁹¹Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 746, Lev. 46; Psidia Antiokheia için bk. A. Gültekin (2012). *Pisidia Antiokheia antik kenti metal buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, No.1, 68; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 2028-2029, Lev. 107; Macaristan için bk. Bollok, 2010, **a.g.k.**, 15, Lev. 3, 177; Azoros için bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, R. 560, 434.

⁹²Kubad-Abad sarayı kazıları için bk. A. Yavaş (2013). *Kubad-Abad sarayı kazılarında bulunan ziynet eşyaları*, JASSS: The Journal of Academic Social Science Studies, 6, Konu:1, Şek. 6, Foto. 8, 1559-1564, s. 125-142; Macaristan kazısı için bk. Bollok, 2010, **a.g.k.**, Lev. 3, 15, 177.

⁹³XE-05 açması, konteks 44. Bk. EK. 1.1.

⁹⁴Aynı konteks (374) içerisinden, V. Constantine (M.S. 741-775) dönemine ait bir adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 139, kat. no. 183.

⁹⁵Bk. Bollok, 2010, **a.g.k.**, 12c-d, Lev.3, 177.

⁹⁶T. Taş. ve F. Özcan (2015). *M.S. 4.-7. yüzyıllar arasında haç motiflerinin gelişimi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21), s. 252.

⁹⁷M. Acara (1998). *Bizans Ortodoks kilisesinde liturji ve liturjik eserler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15, (1), s. 195.

erkeklerin kullandığı, nazar, hastalık ve kötülöklere karşı koruyucu olduğuna inanılan takılar olmuştur.⁹⁸ Bu eserlerin, çoğunlukla sade örnekler olması, tarihlendirilmelerini zorlaştırmaktadır. Özellikle ait oldukları konteksleri tespit edilen kazı buluntuları, tarihlendirme için ana kriteri oluşturmaktadır.⁹⁹

27 no.lu parça, moloz yığınının alt seviyelerinde yer alan dolgu toprağından, 28 no.lu parça ise moloz yığınının arasından tanımlandırılmayan bir adet sikke¹⁰⁰ ile birlikte ele geçtiğinden, herhangi bir tarihlendirme önerisinde bulunulmamıştır. Ancak 28 no.lu parçanın, benzer örneğı dikkate alındığında Orta Bizans dönemine tarihlendirilebilir.¹⁰¹

3.2.1.3. Bilezik

Bu başlık altında, Büyük Mekân'da ele geçen bir adet bronzdan yapılmış, bilezik olabileceğı düşünölen bir parça yer almaktadır. **29 no.lu** parçanın bir kısmı korunmuştur. Korunmuş olan kısmında herhangi bir bezeme yer almamaktadır.

29 no.lu parça dolgu toprağından ele geçtiğı ve bir benzeri de tespit edilemediğı için tarih önerisinde bulunulamamıştır.¹⁰²

3.2.1.4. Yüzükler

En çok kullanılan takı çeşitlerinden biri olan yüzükler, süs ögesi olmanın dışında mühür ve amulet olarak kullanılmış, kimi zaman statü göstergesi olmuş,¹⁰³ kimi zaman ise evlilikte birliğı ve sadakati temsil etmiştir. Böylece yüzükler insan yaşamının her alanında varlığını sürdürmüş ve günümüze dek kullanılagelmiştir.

Bu başlık altında, tamamı bronzdan yapılmış beş adet yüzük ele alınmıştır. Miken döneminden itibaren kullanılan bronz yüzükler özellikle M.Ö. V. yüzyılda Yunanistan'da

⁹⁸G. Köroğlu (2004). *Anadolu uygarlıklarında takı*, İstanbul: Eskiçağ Enstitüsü Yayınları, s. 45.

⁹⁹Detaylı bilgi için bk. H. Özdemir ve G. K. Öztaşkın (2009). *Denizli Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Bizans dönemi maden haçlarından bir grup*, Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, s. 491.

¹⁰⁰Sikke hakkında detaylı bilgi için bk. A. Özme (2012). *Section 3: Catalogue of Seljuk and Ottoman coin finds, 1988-2006*, (Ed. C. Katsari, C. S. Lightfoot ve A. Özme), The Amorium mint and the coin finds, Amorium Reports 4, Berlin: Akademie Verlag, s. 177, kat. no. 727.

¹⁰¹Böhlendorf-Arslan, 2012, **a.g.k.**, 19, Lev. 13, 365.

¹⁰²Bu parça, aynı konteks (436) içerisinde Maximinianus dönemine (M.S. 296-310) ve 5. yüzyıla ait olduğu düşünölen iki adet sikke ve "Orta Bizans" dönemine tarihlenen iki pişmiş toprak kandil parçası ile birlikte ele geçmiştir. Buluntular, geniş bir zaman aralığına sahip olduğu için tarihlendirme yapılamamıştır. Sikkeler için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 124-160, kat. no. 22, 549; Pişmiş toprak kandil parçaları için bk. C. S. Lightfoot (2012). *Middle Byzantine terracotta lamps*, 1993-2005, Amorium reports 3: The lower city enclosure finds reports and technical studies, İstanbul: Ege Yayınları, s. 226-228, kat. no. 38, 67.

¹⁰³A. Türe (2005). *Takının öyküsü*, 1, İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları, s. 151.

görülmüştür. Bronz, ucuz ve kolay bulunabilir olması sebebiyle halk tabakası için oldukça uygun bir materyal olmuştur.¹⁰⁴

Halka boşluğu dairesel olan bu yüzüklerden yalnızca **30 ve 31 no.lu** yüzükler taşlıdır. Halkalarının omuz kısımları yüzük kaşıyla bütünlük içindedir. Bu yüzüklerin üzerindeki oval yuvalara cam yerleştirilerek,¹⁰⁵ yarıya kadar kapatılmıştır. Benzer örneklerine Anadolu dışında yer alan Korint kazılarında rastlanılmıştır.¹⁰⁶

Basit yuvarlak halka tipli **32, 33, 34 no.lu** yüzüklerin ise kaş yüksekliği fazla değildir ve kırıktır. Orta kısımda genişleyerek oval bir form oluşturmaktadırlar. Sadece **32 no.lu** yüzüğün üzerinde süsleme yer almaktadır.¹⁰⁷ Bu süsleme ya bozulmuştur ya da tamamlanamamıştır. Benzer örneklerine Sardis, Kubad-Abad Sarayı ve Korint kazılarında, 33 ve 34 no.lu yüzüklerin ise benzer örneklerine Korint kazılarında rastlanılmıştır.¹⁰⁸

Karışık bir konteksten ele geçen 30 ve 31 no.lu yüzüklerin, Korint kazılarında Orta Bizans Dönemine tarihlenen benzer örnekleri dikkate alınmıştır. 32 no.lu yüzüğün Korintteki benzer örnekleri Orta Bizans dönemine, Sardis ve Kubad-Abad Sarayı kazılarında ise Türk dönemine tarihlenmekle birlikte parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde bulunmuştur.¹⁰⁹ 33 ve 34 no.lu yüzükler, duvar yıkıntılarının oluşturduğu dolgu toprağından ele geçmişlerdir. Korintteki benzer örneklerin dönemleri dikkate alındığında, 33 no.lu yüzük Orta Bizans Dönemine, 34 no.lu yüzük ise Erken Bizans Dönemine tarihlendirilmiştir.

3.2.2. Giysi aksamaları

Giysi aksamaları, giysi de bütünlük oluşturmaları, estetik bir görünüm kazandırması amacıyla, hem tamamlayıcı bir öge olarak hem de işlevsel olarak bir şeyi tutturmak

¹⁰⁴F. H. Marshall (1968). *Catalogue of the finger rings, Greek, Etruscan and Roman*, London: British Museum, s. 34.

¹⁰⁵Yüzükler içerisinde kullanılan çeşitli renklerdeki camlar, antik çağdan itibaren değerli taşların taklidi olarak kullanılmıştır. Bu duruma en güzel örnek Parthenon'dan ele geçen cam mühürlerdir. Hem yazar hem de filozof olan Plinius, Roma döneminde cam yüzük taşlarının işlenmeden, değerli taş gibi satıldığından bahsetmektedir. Günümüze dek ulaşan cam yüzük taşlarını orijinal taştan ayırmak oldukça zor bir iştir. G. M. A. Richter (1956). *Catalogue of engraved gems: Greek, Etruscan And Roman*, Roma: Bretschneider, s. 28.

¹⁰⁶Bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1816, 1826, Lev. 102, 228, 234-235.

¹⁰⁷Iverson, 2012, **a.g.k.**, 95.

¹⁰⁸Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 840, Lev. 48, 130; Kubad-Abad Sarayı kazısı için bk. Yavaş, 2013, **a.g.k.**, Foto. 3, 1562; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1837, 1858, 1973, Lev. 106, 236-246.

¹⁰⁹XE-08 açması, konteks 345. Bk. EK. 1.1.

amacıyla kullanılmışlardır. Giysiye sabit olabildiği gibi, takılıp çıkartılan bir şekilde de tasarlanmıştır.

Çalışma kapsamında, çeşitli mekânlardan ele geçen toplam, on bir adet giysi aksamı bulunmaktadır. Bu aksamlar, kemer tokaları, broş, toplu iğne (süs iğnesi) ve düğme olarak kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır.

3.2.2.1. Broş

Broşlar, göğüs üzerine olduğu gibi, sol ya da sağ omuzda da pelerini sabitlemek için iğne yardımıyla tutturulan süslerdir.¹¹⁰ Süslü iğne olarak da tanımlanmaktadır.¹¹¹ Gövde ve iğneden ibaret iki parçadan oluşmakta ve genellikle yuvarlak formudur. Ancak, bitki, hayvan ve diğer geometrik şekillerde de üretilmiş olabilir.¹¹²

Bu grupta bir adet bronz broş yer almaktadır. Daire formu **35 no.lu** parçanın ön kısmında yer alan süsleme bozulmuştur. Arka bölüm ise düzdür, ancak iğne mafsalı, iğnesi ve yuvası, kırık ve eksiktir. 35 no.lu parça, çeşitli küçük buluntular dışında, dört adet sikke ile birlikte bulunmuştur.¹¹³ Söz konusu parça ele geçtiği tabaka dikkate alındığında, M.S. 6. yüzyıl sonu-7. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir.

3.2.2.2. Süs iğnesi

Süs iğnesi, iki şeyi birbirine tutturmaya yarayan ince, uzun ve sivri bir objedir. Süs iğneleri, elbise veya elbise ile ilgili takıların tutturulması yanında saçları toplamak için de kullanılmışlardır.¹¹⁴ Bu tür süs iğnelerinin, özellikle baş kısımlarına değişik şekiller verilerek görsel anlamda da dikkat çekici olmaları sağlanmıştır.

Büyük Mekân'da gümüş ve bronz olmak üzere iki adet süs iğnesi bulunmuştur. Bronzdan yapılmış **36 no.lu** iğnenin küçük ve ince olmasından dolayı, giysiler için kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Koni başlı iğnelerin benzer örnekleri oldukça fazladır. Bu tip süs iğneleri, çok eski çağlardan itibaren formlarında büyük bir değişiklik

¹¹⁰M. Z. Kuşoğlu (2006). *Türk kıyımculuk sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, s. 90.

¹¹¹Detaylı bilgi için bk. K. Göleş (2010). *Giysi tamamlayıcı öge olarak takı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, s. 150-151.

¹¹²Demirer, 2013, **a.g.k.**, 35.

¹¹³Aynı konteks (60) içerisinde, II Tiberius (M.S. 578-582), Maurice Tiberius (M.S. 582-602), Fokas (M.S. 602-610) ve okunamayan bir sikke ele geçmiştir. Dolayısıyla tarihlemeye sikkeler dikkate alınmıştır. Sikkeler hakkında detaylı bilgi için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, kat. no. 92, 99, 105, 130, 130-134.

¹¹⁴M. Çekicioğlu (2009). *Seyitömer Höyüğü'nde bulunan M.Ö. II. Bin yıla ait metal iğneler*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi. s.36.

olmadan Roma ve Bizans dönemlerinde de kullanılmıştır.¹¹⁵ 36 no.lu parçanın benzer örnekleri Pisidia Antiokheia'sı ve Korint kazılarında tespit edilmiştir.¹¹⁶ Gümüşten yapılmış 37 no.lu iğnenin gövde kısmında geometrik şekiller ile oluşturulmuş süslemesi, esere zarif ve narin bir görünüm kazandırmıştır. Bu parça, saç iğnesi olarak da kullanılmış olabilir. Bezemenin yakın olduğu kısa uç kısmı kırıktır. Bu kırık ucun devamında kuş, ya da koni ve küre şeklinde bir figür yer almış olabilir.

36 no.lu parçanın, Pisidia Antiokheia'sı ve Korint' deki benzeri, M.S. 4. ve 5. yüzyıllara tarihlenmektedir. Parça, duvar yıkıntılarının oluşturduğu moloz dolgudan ele geçtiği için tarihlendirmede benzer örnekleri dikkate alınmıştır. Orta Bizans dönemine tarihlenen çöp çukurundan ele geçen 37 no.lu parça ise, tabakası dikkate alınarak eski kazı başkanlığınca 11. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiş. Ancak malzeme ve boyut açısından bakıldığında, bu tip gümüş iğnelerin M.S. 4.-5. yüzyıla tarihlenen Erken Bizans Dönemi örnekleri arasında yoğun bir grubu oluşturduğu görülmektedir.¹¹⁷

3.2.2.3. Düğme

Giysilerin kullanımında büyük kolaylık sağlayan düğmeler, pratik işlevinin dışında estetik olarak da görsel bir zenginlik algısı oluşturmaktadır. Ayrıca giyimde ilik ve düğmenin kullanılması bazı araştırmacılar tarafından bir keşif olarak da kabul edilmektedir.¹¹⁸

Bu başlık altında yarım küre formlu düğme parçası olabileceği düşünülen iki adet bronz obje incelenmiştir. 38 ve 39 no.lu parçaların tamamlayıcı diğer kısımları eksiktir. İki yarım küresel parçadan oluşan bu düğmeler, küresel boncuklara benzerler ve orta kısımda birleşirler. Benzer örneklerine ise Sardis ve Bulgaristan'da yer alan Pliska kazılarında rastlanılmıştır. Ayrıca Yunanistan'da, Florina Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen ve M.S. 12.-14. yüzyıla tarihlenen gümüş kaplamalı bronz benzer örneği de bulunmaktadır.¹¹⁹ Ayrıca Amorium Aşağı Şehir Kilise A ve Yukarı Şehir Bazilika B

¹¹⁵Gültekin, 2012, **a.g.k.**, 20.

¹¹⁶Pisidia Antiokheia'sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 5, 70; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 2272, Lev. 116, 278.

¹¹⁷Bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, Res. 494-495, 497 (b).

¹¹⁸Göleş, 2010, **a.g.k.**, 154.

¹¹⁹Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 762-783-799, Lev. 46, 126; Pliska kazıları için bk. J. Henning (2007). *Katalog archaologischer funde aus Pliska, Post-Roman towns, trade and settlement in Europe and Byzantium*, 2, Byzantium, Pliska And The Balkans, (Ed. J. Henning), Berlin: Walter De Gruyter GmbH, Lev. 18, Res. 219-220; Florina Arkeoloji Müzesi için bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, Res. 491.

yapılarında gerçekleştirilen kazılarda özellikle Orta Bizans gömü buluntularında bu tip bronz düğme parçaları ele geçmiştir.¹²⁰

38 no.lu düğme parçası ve envanter bilgileri eksik olan 39 no.lu parçanın, Amorium'da bulunan diğer benzerleri dikkate alınarak, Orta Bizans Dönemi'ne tarihlendirilebilir.

3.2.2.4. Kemer tokaları

Kemer tokaları, işlevsel olmalarının yanı sıra süs eşyası olarak da kullanılan metal eserler arasında önemli bir yere sahiptir. Giysilerdeki zerafetin tamamlayıcı bir unsuru ve sosyal bir göstergesi de olan kemer tokaları çok değişik form, teknik ve malzemede üretilmiştir.¹²¹

Geç Antik dönemde pantolonları sabitlemek için kemerler kullanılmaya başlanmış ve bunlar deriden imal edilmiştir. Kemerin iki uç kısmını birleştirerek pantolonu tutturmak için bir mekanizmaya ihtiyaç duyulduğundan dolayı kemer tokaları ortaya çıkmıştır.¹²² Tokalar, yalnızca giysiler üzerinde kullanılan kemerlerde değil, zırhlarda, koşum süslerinde ve silah teçhizatındaki kayışlarda da kullanılmıştır.¹²³

Geç Antik dönemden itibaren pantolon giyimi yaygınlaşınca,¹²⁴ yeni ve farklı tip tokaları üretme ihtiyacı oluşmaya başlamıştır. Tokalar, zengin bezeme yanında, altın veya dini inançlarını gösteren bir süs eşyası halini almıştır. Bu durum değerli kemer tokalarının, muhtemelen devlete bağlı atölyelerde üretilip, daha sonra imparator ve yüksek dereceli memurlara hediye olarak dağıtılmış olmalıdır.¹²⁵

¹²⁰Bk. Z. Demirel Gökalp (2015). *2013 yılı Amorium kazısı*, 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.657.

¹²¹M. Güler ve S. Aral (2014). *Konya kemer ve kemer tokaları*, (13), ART-E, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, s. 151.

¹²²M. Lightfoot (2003). *Afyon Arkeoloji Müzesi ve Amorium kazılarında bulunan Bizans kemer tokaları*, Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi, (3), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 120.

¹²³Demirer, 2013, **a.g.k.**, 37.

¹²⁴Normal halkın pantolonu yaygın bir biçimde kullanmaya başlaması ile birlikte, devlet tarafından resmi bir direnişle bu durum engellenmeye çalışılmıştır. Bu yasaklar, özellikle saray ve kilise çevresindekilerin kullandığı geleneksel giyim tarzını korumak için getirilmiştir. Codex Theodosianus'ta 397 ile 416 yıllarında çıkarttığı bir kanun ile pantolon giymeyi yasaklamıştır. Ancak Geç Roma ve Erken Bizans İmparatorluğu, halkının pantolon giymemesi için yasaklar koysa da, halk bu alışkanlıktan vazgeçmeyerek, kullanmaya devam etmiştir. (Detaylı bilgi için bk. Lightfoot, 2003, **a.g.k.**, 120)

¹²⁵M. Johansen (1994). *Rings, fibulae and buckles with imperial portraits and inscriptions*, Cambridge: Journal Of Roman Archaeology 7, s. 225.

Altın gibi değerli madenden örnekler olmakla beraber,¹²⁶ kemer tokaları genellikle demir ve bronz malzemeden üretilmiştir. Kemerin tutturulması için kullanılan tokalar, çoğunlukla bir maden çerçeve, çerçeveye bağlı ortada rahat hareket edebilen madeni bir dil ve çerçeveye kemer bağlantısını sağlayan levha kısmından oluşmaktadır. Dil kısmı, kemerin bele oturması ve sabitlemesi için gerekli bir mekanizmadır.¹²⁷

Afyon Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda bulunan ve Amorium kazılarında ele geçen ve Bizans dönemine tarihlendirilen kemer tokaları ile ilgili, genel kabul görmüş yayınlar dikkate alınarak bir tipoloji oluşturulmuştur.¹²⁸ Tez kapsamında Büyük Mekân'da ele geçen kemer tokaları da bu tipolojiye göre değerlendirilmiştir. Söz konusu tipolojide alt başlıkları da bulunan 4 temel grup yer almaktadır. Bu gruplar:

- 1. Grup:** *Tek Parça Olarak Döküm Tekniğiyle Yapılmış Kemer Tokaları*
- 2. Grup:** *İki Parçadan Oluşan Menteşeli Kemer Tokaları*
- 3. Grup:** *Basit Halkalı Kemer Tokaları*
- 4. Grup:** *Geçirmeli Dile Sahip Kemer Tokaları*

40 no.lu kemer tokası, Lightfoot'un (2003) 2. Grup olarak belirlediği "*İki Parçadan Oluşan Menteşeli Kemer Tokaları*" içinde değerlendirilmiştir. Amorium örneğinde bu tipte dikdörtgen ve büyük levha üzerinde kabarta olarak kanatlı at (pegasus), profilden, sola doğru dört nala koşar biçimde tasvir edilmiştir. Kemer bağlantısı, toka levhasının üzerinde enine doğru açılmış dikdörtgen bir delik sayesinde yapılmaktadır. Toka ve levha ayrıdır ve bağlantısı menteşe ile sağlanmaktadır.

Mainz'daki Roma-Germanik Merkezi Müzesi'ndeki M.S. 7.-10. yüzyıla tarihlendirilen kemer tokaları ile ilgili monografik yayından anlaşılaçağı üzere (Bk. Schulze- Dörrlamm 2009) bu tip kemer tokaları üzerinde Pegasus dışında, aslan, grifon, simurg, at, hayvan mücadelesi, süvari, tavus kuşları, "Daniel aslanlar arasında" gibi dini sahne ya da bitkisel kabartmalar yer aldığı görülmektedir. İlgili kitabın katalog no. 393-422 arasında yer alan 30 örneğı, Büyük Mekân buluntusu 40 no.lu toka ile benzerdir. Bu örneklerden 29'nun buluntu yeri Anadolu, 1 örneğın ise Karadeniz çevresi (no. 407)

¹²⁶Altın örnekler için bk. C. Entwistle (2010). *Notes on selected recent acquisitions of Byzantine jewellery at the British Museum*, C. Entwistle and N. Adams (Ed.), *Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery* içinde, London: British Museum Research Publication, Res. 1-5, s. 20-21.

¹²⁷Lightfoot, 2003, **a.g.k.**, 120.

¹²⁸Lightfoot, 2003, **a.g.k.**, 120-127.

olarak verilmiştir. Söz konusu yayında bu tip kemer tokaları için M.S. 9. yüzyılın son çeyreği-10.yüzyıl tarihsel aralığı önerilmiştir. (Schulze-Dörrlamm, 2009, s. 336-358). Schulze-Dörrlamm (2009), M.S. 8. yüzyılın başında Doğu ve Batı'nın arasında etkileşimin olmadığı ya da sınırlı olduğu ve bu yüzden söz konusu yüzyılda, kemer tokalarının da Doğu ve Batı'da birbirinden bağımsız gelişimini sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Ancak öte yandan Orta ve Batı Avrupa'ya M.S. 9.-10.yüzyılda döküm tekniğinde üzeri kabartmalı bu tip kemer tokalarının geldiğini ileri sürmektedir. (Yayılımı için bk. Schulze- Dörrlamm, 2009, Abb.89) Haluk Perk Müzesi'ndeki benzer bir grup kemer tokası yayınlıdır. Köroğlu (2009), makalede Selçuklulara atfedilen bu kemer tokalarının Orta Bizans Dönemine tarihlenebileceğini, Bizans'ın çağdaş komşularının Bizans üretimi bu tür takıları kullanırken niye Selçukluların da bunları kullanmış olabileceği ihtimalinin göz ardı edilmiş olduğu üzerinde durmaktadır (bk. Köroğlu, 2009, s. 402). Amorium Büyük Mekân buluntusu 40 no.lu kemer tokası ele geçtiği tabaka ve benzer örnekleri dikkate alınarak Orta Bizans (M.S. 9.-10.yy) Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.¹²⁹

41 no.lu kemer tokası, Lightfoot'un (2003) tipolojisine göre, *"İki Parçadan Oluşan Menteşeli Kemer Tokaları"* başlıklı 2. Grup içinde yer almaktadır.¹³⁰ Oval tokalı, kalp şeklinde ajur işli, üçgen menteşeli kemer tokasının benzerleri Anadolu'da Anamur (Anemurium), Bergama ve İstanbul'da; Anadolu dışında Yunanistan (Atina, Argolis, Girit, Samos, Lesbos), Akdeniz'de Kıbrıs, Sardunya, Sicilya ve İtalya'nın batısında, Karadeniz'de Kırım'da, Kuzey Afrika'da Kartaca'da, Yakındoğu'da Ürdün'de (Nebo Dağı) ve Asya'da kuzeybatı İran'da bulunmuş benzerleri mevcuttur. (Schulze-Dörrlamm, 2009, Abb.12). Ayrıca bu tipin altın malzemeden üretilmiş bir örneği de bulunmaktadır. (Schulze-Dörrlamm, 2009, Abb.13). Söz konusu kemer tokasının Anamur'daki benzeri M.S. 7. yüzyıla tarihlenen seramik ve sikkeler ile Samos'da tespit edilen benzeri Fokas (603-610) ve II. Konstans'ın 652/3 yıllarına tarihlenen sikkeleri ve yine M.S. 7. yüzyıla tarihlenen küçük buluntular ile birlikte ele geçmiştir. Dolayısıyla *"Bologna Tipi"* olarak adlandırılmış bu kemer tokaları Schulze- Dörrlamm (2009, 32-33) tarafından M.S. 7.

¹²⁹Ancak bunun yanında benzer bazı örnekler, örneğin özel bir koleksiyonda bulunan ve geldiği yer bilinmeyen bir kemer tokası M.S. 7.-8. yüzyıla tarihlenmiştir. Bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, kat. no. 483.

¹³⁰Bu tip, Werner'in tipolojisine göre *"Bologna Tipi"* olarak adlandırılmıştır. Detaylı bilgi için bk. C. Entwistle (2010). *Notes on selected recent acquisitions of Byzantine jewellery at the British Museum*, C. Entwistle and N. Adams (Ed.), *Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery* içinde, London: British Museum Research Publication, s. 26; J. Russel (1982). *Byzantine instrumenta domestica from Anemurium: The significance of context*, Canada: University of British Columbia, s. 140.

yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Amorium Büyük Mekân buluntusu ise M.S. 9. yüzyıl yıkım konteksinde ele geçmiştir.¹³¹

42, 43 ve 44 no.lu kemer tokaları, 3. Grup olan “*Basit Halkalı Kemer Tokaları*” içinde değerlendirilebilir. Bu tip de levha kısmı dikdörtgen ve toka kısmı ise yuvarlak, kalp, B, oval, yarım ay (D tipi) ya da sekiz formunda boşaltılmış olabilir. 42, “*B tipi levhasız tokalar*”, 43 ise “*B tipi levhalı tokalar*” içinde yer alır. 44 ise yarım ay formu ile “*D tipi tokalar*” olarak adlandırılan bir alt grupta değerlendirilir. 42 no.lu parçanın benzer örneklerine, Kibyra, Elaiussa Sebaste ve Korint kazılarında rastlanılmıştır.¹³²

42 no.lu örneğin benzerleri, Elaiussa Sebaste kazılarında M.S. 6. ve 7. yüzyıllara, Korint ise, tam bir tarih vermemekle birlikte en geç M.S. 11. yüzyıla tarihlenmektedir. Parça, dolgu toprağından ele geçtiği için benzer örnekleri dikkate alınarak M.S. 7.-11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. 43 no.lu kemer tokası, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹³³ 44 no.lu parça için hem yüzey buluntusu olması hem de farklı dönemlerde tekrar edilen bir forma sahip olması nedeniyle herhangi bir tarih önerisi getirilememiştir.

3.3. ALETLER

3.3.1. Kozmetik ve Tıp Aletleri

Cerrahi müdahalenin en önemli araçlarından olan cerrahi aletler, tarih boyunca ilgili işlemin gerektirdiği biçimde şekillendirilmiştir.¹³⁴ Bu aletler aynı zamanda kozmetik ürünlerin hazırlanması ve uygulanmasında da kullanılmıştır. Bu nedenle bölümün başlığında, her iki alanda yer almıştır.

Tıp aletlerinin yapımında demir, bronz ve kemik malzeme yoğun olarak kullanılmıştır. Ayrıca pirinç alaşımı, kalay, gümüş, altın, tahta ve fildişi gibi malzemelerden de yararlanıldığı bilinmektedir.

¹³¹XC-02 açması, konteks 367. Bk. EK. 1.1.

¹³²Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 2234, Lev. 115; Elaiussa Sebaste kazıları için bk. F. A. Ferrazzoli (2012). *Byzantine small finds from Elaiussa Sebaste*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 294-295, Lev. 6, 61, 305; Kibyra için bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, B15, 199.

¹³³XC-98 açması, konteks 77. Bk. EK. 1.1.

¹³⁴Ü. E. Kurt (2006). *Antik dönemde Yunan, Roma, Bizans kesici cerrahi aletlerinin XX. yüzyıla ait örneklerle karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, s. 14.

Metal tıp aletlerinin üretiminde, döküm ve tavlama-dövme teknikleri kullanılmıştır. Ele geçen buluntulardan hareketle, çekiçleme, lehimleme ve birleştirme işlemleri tamamlandıktan sonra aletlerin ince işleri ve süslemeleri yapılır ve daha sonra cilalama işlemine geçildiği söylenebilir.¹³⁵ Özellikle kesici kısımlar özenle işlenir ve alet keskinleştirilirdi. Bronzdan yapılmış kesici aletlerde bile bu keskinliğin hala görülebildiği tespit edilmiştir. Anadolu’da bulunan tıp aletlerinin büyük çoğunluğunun buluntu yerinin bilinmemesi tarihlendirmeyi güçlendirse de, orta işçilikle hazırlanmış, üzerinde çapraz çizgi, dairesel oyma vb. içeren, bölümler arası oranları orta düzeydeki aletler “Bizans Çağı” olarak tarihlendirilmektedir.¹³⁶

Büyük Mekân’da ele geçen metal buluntular içerisinde 4 adet tıp/kozmetik aleti bulunmaktadır. Aletler işlevlerine ve niteliklerine göre alt başlıklar altında değerlendirilmiştir.

3.3.1.1. Sondalar

Sondalar, Antik Çağdan itibaren tıp aletlerinin geniş bir bölümünü oluşturmaktadır. Muayene ve müdahale işlemlerinde kullanılan sonda, farklı uçlara sahip aletlerdir. Küçük cerrahi müdahalelerde yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle cerrahi müdahalelerde önem taşıyan sondaların, çeşitli boyutlarda, bükülebilen, çok ince ve kalın olanları da bulunmaktadır.¹³⁷ Ayrıca ilaç tatbiki ve kozmetik aleti olarak kullanıldığı da bilinmektedir.¹³⁸

Sondalar alt başlığı altında “Kulak Sondası, ve “Çatalı Sonda” yer almaktadır.

3.3.1.1.1. Kulak sondaları (Kulak kaşığı)

Sondanın ucunda küçük bir kaşık yer alır ve diğer tarafı da zeytin çekirdeği biçiminde genişliğe sahiptir.¹³⁹

¹³⁵Tıp aletlerinin üzerindeki bezemeler ve üretim merkezleri hakkında detaylı bilgi için bk. E. Künl (1999). *Lawrence J. Bliquez und die medizinischen instrumente aus Pompeji: Die medizinische versorgung einer römischen stadt im 1. Jahrhundert n. Chr.*, JRA 12, s. 586; İ. Uzel (2000). *Anadolu’da bulunan antik tıp aletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 40-41; D. Baykan (2012). *Allianoi tıp aletleri*, Studia ad Orientem Antiquum (SOA-2), İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, s. 15; Gültekin, 2012, **a.g.k.**, 23.

¹³⁶Uzel, 2000, **a.g.k.**, 39-46.

¹³⁷Baykan, 2012, **a.g.k.**, 36.

¹³⁸Oransay, 2006, **a.g.k.**, 78.

¹³⁹Dönem kaynaklarında "sonda" adına sık rastlanmaktadır. Örneğin, İmparator Trajan (MS.98-117) döneminde Roma’da çalışmış olan Yunan asıllı Doktor Archigenes, kulak sondası hakkında "fasulye, taş vb. gibi cisimler kulağa kaçarsa bunu kulak spekulum'un (Latince specillum=sonda) dar küçük kaşığı ile çıkar" ifadesini kullanmıştır. Bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 60.

Çeşitli şekillerde de kullanılan¹⁴⁰ kulak sonrasının asıl kullanım alanı, kulak içi tedavisi ve kulak içinde biriken sıvılara yöneliktir. Ayrıca kulak sondası, eczacılık ve tıp alanları dışında, kozmetik alanında da kullanılmıştır. Kazılarda ele geçen sık buluntular arasındadır. Fildişi, kemik, bronz ve gümüş örnekleri, pek çok müzeler ve özel koleksiyonlarda yer almakta ve sergilenmektedir.

Bu çalışma kapsamında Büyük Mekânda ele geçen ve bronz malzemeden yapılmış iki adet kulak sondası incelenmiştir. **45 ve 46 no.lu** sondalar, "*Kaşık Uçlu*" sonda tipi içinde değerlendirilebilir.¹⁴¹ Bu tipte, kaşık, yukarı doğru incelenerek, sivri ucla sonlanan sapa açılı bir şekilde birleşmektedir. Sap, tepeye doğru incelererek sivri ucla bitmektedir. 46 no.lu eserin, diğerinden farklı olarak, bel kısmında bir küçük boncuk bezemesi bulunmaktadır. Benzer örneklerine, Sardis, Patara, Allionai, Kibyra ve Korint kazılarında rastlanılmıştır.¹⁴²

45 no.lu sondanın benzerleri, Patara, Allionai ve Korintte, Roma dönemine, Sardiste, Roma ve Bizans dönemine, Kibyra'da ise M.S. 6. ve 7. yüzyıla tarihlenmekle birlikte, parça M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁴³ 46 no.lu sonda ise üç adet sikke ile birlikte ele geçmiştir.¹⁴⁴ Bu parçanın ele geçtiği tabaka dikkate alınarak, M.S. 6. ve 8. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

3.3.1.1.2. Çatallı sonda

Genellikle burun poliplerinin tedavisinde kullanılan çatallı sonda "çentikli sonda" olarak da bilinmektedir.¹⁴⁵ Bunlar ile birlikte, Romalı bir hekim olan Filozof Celsus (İ.Ö.

¹⁴⁰Kulak sondasının kepçe bölümünün küret olarak kullanılması dışında, ilaç tatbikinde de kullanılmıştır. Ayrıca kepçenin arkası, hassas yapılarda retraktör (ayırgeç) olarak da kullanılmıştır. (Detaylı bilgi için bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 61-62)

¹⁴¹Danış Baykan tarafından "*Allionai Tıp Aletleri*" için bir tipoloji oluşturulmuştur. Bu tipoji de kaşık uçlu sondaların, 107 âdeti "4 tipe" ayrılmıştır. Büyük Mekânda ele geçen bu aletler, bu tipoloji referans alınarak oluşturulmuştur. (Detaylı bilgi için bk. Baykan, 2012, **a.g.k.**, 36.)

¹⁴²Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 620-621, Lev. 41; Patara için bk. Şahin, 2010, **a.g.k.**, G9-G10, 120; Allionai için bk. Baykan, 2012, **a.g.k.**, Kat. No.: 2-15; Kibyra için bk. Demirel, 2013, **a.g.k.**, G1, 228; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1319-1320, Lev. 82.

¹⁴³XC-02 açması, konteks 357. Bk. EK. 1.1.

¹⁴⁴Aynı konteks içerisinde ele geçen bu sikkeler, II Justin (M.S. 565-578), III. Tiberius (M.S. 698-705) ve III. Leo (M.S. 717-741) dönemine tarihlendirilmiştir. 46 no.lu sondanın tarihlendirilmesinde, sikkelerin en erken ve en geç döneme tarihlenen yüzyıl aralığı dikkate alınmıştır. Sikkeler hakkında detaylı bilgi için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, Kat. No. 89, 173, 180, 130-138.

¹⁴⁵Çatallı sondanın nasıl kullanıldığına dair Hippokrates şöyle bir ifade de bulunur: *Burun polipi'nin tedavisinde, sünger parçası sert bir bilyeye bağlandıktan sonra dört kat ipliğe tutturulur. Sonra ağzın arkasından delikli kalay sonda yardımı ile iplik geçirilir ve ağzın dışından 'çatal sonda' ile damağın altında yerleştirilir ve çıkarılacak polip dayanak noktası olarak kullanılır.*" (Bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 73; J. G. Lascaratos, J. V. Segas, D. A. Assimakopoulos (2000). *Treatment of nasal polyposis in Byzantine times*, Ann Otol Rhinol Laryngol 109, s. 871-876).

25-İ.S.45), yumuşak dokuya girmiş okları çıkarmaya yarayan bir çatallı retraktör (ayırkaç) tipi daha tarif etmiştir. Ayrıca bu aletin tıp amaçlı kullanılmadığı da iddia edilmektedir.¹⁴⁶

Bu başlık altında demir malzemeden yapılmış bir adet uç kısımları kırılmış, çatallı sonda incelenmiştir. Bu parça başka bir amaç için kullanılmış olabilir. **47 no.lu** eserin benzer örneklerine, İstanbul Arkeoloji Müzelerinde, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı Koleksiyonu'nda, Efes Müzesi'nde ve Korint kazılarında rastlanılmıştır.¹⁴⁷ Genellikle benzer örneklerinin hemen hepsi bronzdan yapılmıştır. İçlerinde oldukça farklı forma sahip olanları da mevcuttur.¹⁴⁸ 47 no.lu sonda M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁴⁹

3.3.1.2. Ölçü kaşığı (Drog ölçme, ilaç hazırlama ve akıtma kaşığı)

Ölçü kaşıklarında genellikle, kaşık yuvarlak ve ortalama 2 cm. çapında ve sapı da ortalama 10 cm. uzunluğundadır. Ölçü kaşığı, ilaç ölçümü, ısıtılması, bir kaba konması gibi amaçlarla kullanılmıştır. Ayrıca bronz kaşıklar, ilaç ısıtıldıktan sonra, bunu göze veya hasta olan organına dökmek içinde kullanılmış olabilir. Bu tip kaşıklar da birçok kazı çalışmalarında cam ilaç kaplarının yanında bulunmuştur.¹⁵⁰ Ayrıca mezar buluntuları olarak da genellikle cam unguentariumlarla birlikte ele geçmiştir.¹⁵¹

Bu çalışma kapsamında bir adet bronz malzemeden yapılmış ölçü kaşığı incelenmiştir. Sap ve kaşık kısmı kırık ve eksik olan **48 no.lu** bu parçanın benzer örneğine İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonunda yer alan ve Roma dönemine ait bir gümüş örnekte rastlanılmıştır.¹⁵² Bu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁵³

¹⁴⁶Detaylı bilgi için bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 73.

¹⁴⁷Müzeler ve koleksiyon için bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 33, Lev. XC, 73-74; Korint kazıları için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1383, Lev. 84, 188.

¹⁴⁸Davidson, 1952, **a.g.k.**, 187.

¹⁴⁹XE-08 açması, konteks 347. Bk. EK. 1.1.

¹⁵⁰Detaylı bilgi için bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 69-70.

¹⁵¹J. S. Milne (1970). *Surgical instruments in Grek and Roman times*, Oxford: Clarendon Press, s.78.

¹⁵²Bk. Uzel, 2000, **a.g.k.**, 22, Lev. XI, AMM 6.

¹⁵³XE-08 açması, konteks 261. Bk. EK. 1.1.

3.3.2. Kesici Aletler

Kesici aletler alt başlığı altında, Büyük Mekân kazılarında bulunan bıçaklar ele alınmıştır.¹⁵⁴ Farklı tiplerde ve boyutlarda demirden yapılmış, toplam yirmi adet bıçak incelenmiştir.

3.3.2.1. Bıçaklar

Bıçaklar, kesici bir alet olup, tutmaya yarayan bir sap ve kesmeye yarayan namlu kısmından oluşmaktadır.¹⁵⁵ Bıçağa güç uygulanması için tutamağın rahat kavranacak ve kaymayacak bir malzemeden yapılması oldukça önem taşıdığından, törensel amaçlı olanlarının dışında sap kısımlarının genellikle ahşap ve kemikten yapıldığı görülmektedir.¹⁵⁶ Bıçakçıların, kaba bir demirci olmadıkları ve oturarak çalıştıkları, bıçağı ağır bir kütle olan balyoz ile değil de yarım kiloluk ve tek elle kullanılabilen bir çekiç ile dövdükleri bilinmektedir.¹⁵⁷

Bıçak kesici özelliği ile hem gündelik yaşamda kullanılan bir ev gereci, hem de bir savaş aleti olması nedeniyle oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir ve bu özelliğiyle de, kazılarda çok sık karşılaşılan bir buluntu grubudur. Çok yaygın form repertuarına sahip olmasına karşın, yalnızca stilistik özelliklerine dayanarak tarihlendirmede bulunmak oldukça güçtür. Bu nedenle bıçaklar daha çok ele geçtiği tabaka ve paralel örnekleri göz önünde bulundurularak tarihlendirilmektedir.¹⁵⁸

Büyük Mekân'da ele geçen bıçakların büyük bölümünün yüzeyi yoğun korozyon ile kaplıdır. Ancak buna rağmen bıçakların keskin yüzü belirgindir fakat işlevselliklerini kaybetmişlerdir.

¹⁵⁴Büyük Mekân'da ele geçen kılıç, hançer gibi kesici aletler, yürütülen bir başka yüksek lisans tezinin konusu olduğu için kapsam dışı bırakılmıştır.

¹⁵⁵M. Davulcu (2015). *Antalya'da demircilik ve bıçakçılık mesleklerine dair tespit ve değerlendirmeler*, Ankara: Kalem işi Dergisi, 3, (6), 3, s. 34.

¹⁵⁶Oransay, 2006, **a.g.k.**, 102.

¹⁵⁷Ayrıca bıçakların yapım tekniğinde, karbonlu çeliğin ısı altında işlenmesinin bir marifet olduğu vurgulanmaktadır. Çeliğin ısı kaybına uğramadan ve yapısı bozulmadan fırından doğrudan örs üzerine gelmesi gerekir. Sertleştirme işlemi ise, kızdırma, dövme ve soğutma ile sağlanır. Bıçakçılık mesleği, sıcak demircilik ile ince tesviyecilik sanatını, bıçak sapları ve kınlarının üzerine çizilen çizgi ve desenlerle ise kuyumculuk sanatını bünyesinde barındırır. (Detaylı bilgi için bk. Y. Z. Bıçakçı (1963). *Bıçakçılık sanatı üzerine notlar*, Ankara: Türk Etnografya Dergisi, (VI), s. 109-110; F. Kretzschmer (2000). *Antik Roma'da mimarlık ve mühendislik*, (Çev. Z. Zühre İlkelen), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 17-18).

¹⁵⁸Kubad-Abad Sarayı Kazılarında ele geçen bıçakların tipolojisi ve buluntu yerleri hakkında detaylı bilgi almak için bk. A. Yavaş (2012). *Kubad-Abad Sarayı kazılarında bulunan metal eserler (Bıçaklar)*, Türk Dünyası Araştırmaları, (198), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, s. 128-129.

Büyük Mekân kazılarında bulunan ve tez kapsamına alınan 20 demir bıçak, ağız kısımlarının formlarına göre üç grup altında incelenmiştir. Söz konusu bıçaklar için Oransay'ın tipolojisi dikkate alınmıştır.¹⁵⁹

Bu çalışma kapsamında **49-56 no.lu** bıçaklar “*Tip 1*” e girmektedir. Bu tipin tek tarafı keskindir. Keskin tarafı yukarı doğru meyilli, arka kenarı ise düzdür. Bıçak profilinin arkaya doğru kalınlaşması ve sivri uç ile aynı ekseninde olması, tutmayı ve güç uygulamayı kolaylaştırmaktadır. Ayrıca form, kazımak ve dilimlemek için elverişlidir. Bu tipteki bıçakların benzer örneklerine, Bergama, Sardis ve Kureys Barajı Kurtarma Kazılarında rastlanılmıştır.¹⁶⁰

49 no.lu bıçak M.S. 6. ve 7. yüzyıl aralığına,¹⁶¹ 50 no.lu bıçak, M.S. 4. ve 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.¹⁶² 51, 52 ve 53 no.lu bıçaklar M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁶³ 54 ve 55 no.lu bıçaklar dolgu toprağından ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir. 56 no.lu bıçak, tarih veren bir pişmiş toprak kandil parçası ile birlikte ele geçmiştir.¹⁶⁴ Ele geçtiği parça ile birlikte değerlendirildiğinde, Orta Bizans dönemine tarihlendirilmiştir.

57 no.lu bıçak ise “*Tip 2*” ye girmektedir. Bu tipte bıçağın uç kısmı kesiktir. Kesik uç, daha dar ve keskindir. Sıyırmak ve dar yerlere saplamak için bu form ideal bir formdur. Benzeri Pisidia Antiokheiasın'da M.S. 6. ve 7. yüzyıla tarihlenmekle birlikte,¹⁶⁵ bıçak M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁶⁶

¹⁵⁹Alptekin Oransay “*Arykanda Antik kentinde 1971-2002 kazı sezonları ele geçen madeni buluntular ve madencilik faaliyetleri*” adlı doktora tezinde kesici aletler için bir tipoloji oluşturmuştur. Bu tipoloji de bıçaklar, keskin kısımlarına göre beş forma ayrılmıştır. Büyük Mekânda ele geçen kesici aletler ise, bu tipoloji referans alınarak oluşturulmuştur. Detaylı bilgi için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, 103.

¹⁶⁰Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 187-190, Lev. 14; Bergama için bk. Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, Lev. 33, M.63, 65; Kureys Barajı Kurtarma kazıları için bk. Oransay, 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

¹⁶¹Tarihlendirme, aynı konteks (710) içerisinde gelen, M.S. 6. ve/veya 7. yüzyıl aralığına tarihlenen bir pişmiş toprak kandil parçası dikkate alınarak yapılmıştır. Bk. E. M. Schoolman (2012). *Roman and Early Byzantine terracotta lamps, 2002-2005*, Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure Finds Reports And Technical Studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları, kat. no. 47, Lev. 4/9, s. 193-198.

¹⁶²Aynı konteks (150) içerisinde I. Theodosius (M.S. 379-395) dönemine ve M.S. 4 ve/veya 5. yüzyıla ait olduğu düşünülen toplam iki adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Tarihlendirme, bu yüzyıl aralığı dikkate alınarak yapılmıştır. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, kat. no. 50, 552, 126-160.

¹⁶³51 no.lu parça (XC-02 açması, konteks 375); 52 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 347); 53 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 350). Bk. EK. 1.1.

¹⁶⁴Pişmiş toprak kandil parçası için bk. C. S. Lightfoot (2012). *Middle Byzantine terracotta lamps, 1993-2005*, Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure Finds Reports And Technical Studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları, s. 220, kat. no. 43.

¹⁶⁵Bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, 121, No.107.

¹⁶⁶XC-03 açması, konteks 444/448. Bk. EK. 1.1.

58 ve 59 no.lu bıçaklar “Tip 3” e girmektedir. Bu tipin tek tarafı keskindir. Keskin kenar ile birlikte arka kenarda yukarı doğru meyil yapar. Sivri uç yukardadır. Daha uzun kesme yüzeyi oluşturan bu form dilimlemek için Tip 1’den daha iyidir. Benzer örneğine Bergama kazılarında rastlanılmıştır.¹⁶⁷ 58 no.lu bıçağın benzeri Bergama’da Geç Bizansa tarihlenmektedir. Ele geçtiği tabaka ve benzer örneği dikkate alınarak Orta Bizansa, 59 no.lu parça ise yıkım konteksinden ele geçtiği için M.S. 9. yüzyıla tarihlendirilmiştir.¹⁶⁸

60-68 no.lu bıçakların ise, uç kısımlarının kırık ve eksik olması ve yüzeylerinde oluşan yoğun korozyondan dolayı, herhangi bir tip içerisinde değerlendirilmesi yapılmamıştır ve ayrı tutulmuştur. 60, 61, 62, 63, 64, 66 ve 68 no.lu parçalar, dolgu toprağından ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir. 67 no.lu bıçak parçası ise M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁶⁹ 65 no.lu parça da ele geçtiği tabakada diğer buluntular ile karşılaştırıldığında¹⁷⁰ M.S. 4. ve 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

Büyük Mekânda ele geçen bıçaklar, genel hatlarıyla bakıldığında, birbirine benzemekte olup, formları azda olsa anlaşılabilir ölçüde korunagelmıştır. Tamamı küçük boyutludur. Kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla, muhtemelen kemik ya da ahşap saplara monte edilmişlerdir. Tespit edilen bulgulardan hareketle bıçakların sadece bir ağzı kesicidir. Bıçakların tamamı saplıdır. Kesici, kalın bir ağıza ve düz bir sırta sahiptirler. Sık rastlanan bir formda üretilen bu bıçakların uç kısımları çok dar bir açıyla sivrilmediği için kesme amacıyla üretilmişlerdir. Kama-hançer olarak kullanılma ihtimalleri ise çok düşüktür. Alet veya silah olarak kullanılıp kullanılmadığını anlamak ise mümkün değildir.

3.3.3. Tarım Aletleri

Tarihte ilk kez “Neolitik” dönem ile başlayan tarımsal faaliyetlerde kullanılan ilkel tarım aletleri, zaman içinde gelişmiş yerini saban, orak gibi aletlere bırakmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁷Bk. Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, M99, Lev. 34.

¹⁶⁸XC-02 açması, konteks 312. Bk. EK. 1.1.

¹⁶⁹XC-03 açması, konteks 487. Bk. EK. 1.1.

¹⁷⁰Bu parça, aynı konteks (386) içerisinde Valens (M.S. 364-378) dönemine ve M.S. 4 ve/veya 5. yüzyıla ait olduğu düşünülen toplam iki adet sikke ve bir deniz kabuğu ile birlikte ele geçmiştir. Deniz kabuğu M.S. 6. ve/veya 11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Bu tabakanın karışık olduğu göz önünde bulundurularak, tarihlendirme ele geçen sikkelerin dönemi dikkate alınarak yapılmıştır. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 126-160, kat. no. 41, 547). Deniz kabuğu için bk. Reese, 2012, **a.g.k.**, 443-444, kat. no. 25.

¹⁷¹A. Özdzibay (2004). *Eski Yunan’da tarım*, İstanbul: Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü, s. 2-3; E. Öz. (2011). *Kültepe metinleri ışığında Eski Anadolu’da tarım ve hayvancılık*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, s. 142.

Yunan ve Roma dönemlerinde tarım aletlerinin çok büyük değişikliklere uğramadığı söylenebilir.¹⁷²

Toprağı işlemek için, Bizans Döneminde ise ilkel aletler kullanılmaya devam edilmiştir. Bunlar başlıca, öküz ya da katırların çektiği basit bir tahta sabanı, iki uçlu bir çapayı, iki uçlu belleri, kürekleri, orakları, tırpanları, kazmaları, çift başlı çekiçleri, dikme çubuklarını ve bazen de bir sapa takılan keskin, ağır ve sivri bir taş ya da üvendireyi (uzun değnek) kapsamaktadır.¹⁷³

Tarım aletleri başlığı altında, altı adet demir maden eser yer almaktadır. Bunlar; “Gelberi”, “Saban Demiri”, “Orak Uçları”, “Alet Sapı Parçası” ve “Çatal” dır.

3.3.3.1. Gelberi

Bir şeyi, toplayıp çekmek için kullanılan, uzun saplı alete “Gelberi” denilmektedir.¹⁷⁴ Bu aletin büyük ocaklardan ateşi dışarı çekmek, tarla ve harman döküntülerini toplamak ve ağaç dallarını budamak için de kullanıldığı bilinmektedir.

69 no.lu parçanın sap kısmı eksiktir. M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁷⁵

3.3.3.2. Saban

Saban, insan ya da hayvan gücüyle çekilerek, toprağın altını üstüne getirmek ve toprağı sağa sola yığmak için kullanılmaktadır.¹⁷⁶

Zaman içerisinde, sürekli tekrarlanan sürme işleminin meydana getirdiği tepelilik örüntüsü/izleri, sürülmeyen toprakta ya da tarla sınırlarında ve günümüzde hala görülebilir.¹⁷⁷ Örneğin 2013 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, uydu fotoğrafları ve

¹⁷²Oransay, 2006, **a.g.k.**, 107-108.

¹⁷³Detaylı bilgi için bk. A. Bryer (1986). *Byzantine agricultural implements: The evidence of medieval illustrations of hesiod's "works and days"*, British School at Athens: The Annual of the British School at Athens, 81, s. 45-80; T. T. Rice (1998). *Bizans'ta günlük yaşam*, Konstantinopolis Bizans'ın Mücevheri, (Çev. B. Altınok), İstanbul: Göçebe Yayınları, s. 227; A. Bryer (2002). *The means of agricultural production: Muscle and tools*, United States of America: Dumbarton Oaks Research Library and Collection Washington, D.C, s.101-113; Y. Brokalakis (2014). *The stability of Byzantine tools*, Explaining and Exploring Diversity In Agricultural Technology, 2, Owbow Books, s. 352-365.

¹⁷⁴İ. Ayverdi (2011). *Asırlar boyu tarihi seyri içinde misalli büyük Türkçe sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Yayınevi, s. 1022.

¹⁷⁵XB-03 açması, konteks 136. Bk. EK. 1.1.

¹⁷⁶Saban Latince de “*Aratrum*” olarak adlandırılmaktadır. (Özdizbay, 2004, **a.g.k.**, 4.)

¹⁷⁷*Toprak atlası* (2015). Heinrich Böll Stiftung Derneği, Berlin – Almanya ve Institute for Advanced Sustainability Studies, s. 16.

hesaplamalarına göre Amorium'un güney batısındaki tarım alanlarında bu durum gözlemlenmiştir.¹⁷⁸

Saban, biri uzun diğeri kısa iki sert ağacın birbirine yaklaşık olarak 30-40 derecelik bir açıyla, farklı şekillerde ve boyutlarda eklenmesiyle yapılmıştır.¹⁷⁹ Kısa ağacın (stiva) ucuna, yine ucu sivri demir bıçak takılarak kullanılmıştır. Ayrıca sabanın hareketini kontrol etmek için de, çoğu zaman stiva ile birleşik “*manicula*” adı verilen bir tutma kolu ile beraber kullanılmıştır. Sabanı tek hayvan çektiğinde, çekme kolunun (temo, büro, buris) ucundaki halka, kayışla hayvana bağlanır, iki hayvan çektiğinde ise çekme kolu ucuna “*boyunduruk*” olarak adlandırılan bir parça eklenir (EK 2.1).¹⁸⁰

Büyük Mekân kazılarında bir adet saban demiri bulunmuştur. **70 no.lu** parçanın benzer örneğine Bulgaristan'da yer alan Pliska kazılarında rastlanılmıştır.¹⁸¹ Benzeri M.S. 10. ve 11. yüzyıla tarihlenmekle birlikte parça M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁸²

3.3.3.3. Orak uçları

Anadolu'da erken çağlarda ilkel tarım faaliyetlerinde fideleme yoluyla ekilen tohumların biçilmesi için; çakmak taşlarına ya da obsidiyenlere hayvan boynuzları bağlanmak suretiyle oluşturulmuş orakların¹⁸³ kullanıldığı da bilinmektedir.

Ürünleri saplarından ayırmak için tasarlanmış olan oraklar tarımın yanında ormancılık alanında da kullanılmıştır. Oraklar, işlevlerine uygun olarak keskin ve genelde yarım daire biçimli bir ağıza sahiptirler. Bronz ve demir çağlarında formunda bir değişikliğe uğramadığı düşünülen oraklar, kullanım alanlarının artması ile beraber, Roma döneminden itibaren değişik form ve boyutlarda üretilmiştir.¹⁸⁴ Form olarak orakların,

¹⁷⁸Bk. J. C. Donati (2013). *Technical report preliminary report on satellite remote sensing at Amorium*, Laboratory Of Geophysical-Satellite Remote Sensing & Archaeo-Environment, Institute For Mediterranean Studies Foundation Of Research & Technology, Hellas (F.O.R.T.H.), Fig. 20, s.8.

¹⁷⁹Roma dönemi tarım aletlerinin filolojik ve arkeolojik gruplandırmasını yapan araştırmacı White, sabanları iki farklı forma ayırmıştır. Bunlar, “simetrik” ve “asimetrik” formlardır. İki grup arasındaki fark ise, “simetrik” formda saban demirinin iki tarafı simetrik yapılırken, “asimetrik” formda ise, sağdan sola doğru hafif bir meyil oluşturmaktadır. Roma döneminden itibaren, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar, kullanılan en yaygın grup “simetrik” form olmuştur. Bütün Akdeniz dünyasında ve Anadolu'da oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Bk. K. D. White (1967). *Agricultural implements of the Roman world*, New York: Cambridge At The University Press, s. 97-104;

¹⁸⁰Demirer, 2013, **a.g.k.**, 113.

¹⁸¹Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 105, Lev. 9, 45; Henning, 2007, **a.g.k.**, Lev. 7, Res. 72-73.

¹⁸²XE-08 açması, konteks 330. Bk. Ek. 1.1.

¹⁸³K. Balkan. (1979). *Makris and asis, component-parts of wagons and ploughs respectively, in a Cappadocia tablet from Kültepe*, Florilegium Anatolicum, Melanges Offerts a Emmanuel Laroche, Paris, s. 51-54.

¹⁸⁴Orak, Yunanlılar tarafından “Δρεπάνε”, Romalılar tarafından ise “Falx/Falces” olarak adlandırılmıştır. Oransay, 2006, **a.g.k.**, 110.

budama bıçağı mı?, bahçe bıçağı mı? ya da standart tipte mi? olduğunun tespiti zor da olsa Bizans dönemi el yazmalarında orak formunda kesici aletlerin daha çok tahılların saplarından ayrılmasında kullanıldığını söyleyebiliriz.¹⁸⁵

Büyük Mekânda, sap kısımları olmaksızın kırık ve yoğun korozyonlu iki demir orak parçası ele geçmiştir (Kat. No. 71-72). Benzer örneklerine Anadolu’da Sardis, Bergama ve Arykanda kenti kazılarında, Anadolu dışında ise, Bulgaristan’da yer alan Pliska kazılarında, Rodos Adası’nda yer alan Grand Master Palace’de rastlanılmıştır.¹⁸⁶

71 no.lu parça, hem karışık bir konteksten ele geçtiği için hem de farklı dönemlerde tekrar edilen bir forma sahip olması nedeniyle herhangi bir tarih önerisi getirilememiştir. **72 no.lu** parça ise ele geçtiği tabaka dikkate alınarak Geç Roma-Erken Bizans dönemine tarihlendirilmiştir.¹⁸⁷

3.3.3.4. Alet sapı

Büyük Mekân’da ele geçen ve Alet Sapı Parçası olarak adlandırılan demir bir parçanın (kat. no. 73), form ve boyut açısından bir tarım aletinin sap kısmı olabileceği düşünülmüştür. İçinde ahşap kalıntıları da mevcut olan parça bir küreğin, gelberinin ya da bir çatalın ahşaba geçirilen sap kısmı olmalıdır.

73. no.lu parça M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁸⁸

3.3.3.5. Çatal

Formlarına ve boyutlarına göre değişiklik gösteren iki uçlu çatalları, araştırmacı White, “*pastinum*” ya da “*ferrea*” olarak tanımlamıştır. Bu aletler saplarına takılan ahşap ile birlikte bahçelerde, üzüm bağlarında, meyve ağaçlarında kullanılmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁵Görsel örnekler için bk. British Library, Add. ms. 39627, fol. 59r (1355), “*The Laborers in the Vineyard*”; Paris gr. 2786, fol. 140r, Res.1-2, Bryer, 2002, **a.g.k.**, 103-105.

¹⁸⁶Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 121, Lev. 10, 47; Rodos Adası için bk. Papanikola- Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, Res. 123, 124, 126; Bergama için bk. Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, SE3 7-SE6-8-10, Lev. 49-51; Arykanda için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, F27, Lev. XIX; Pliska kazıları için bk. Henning, 2007, **a.g.k.**, Lev. 7, Res. 81.

¹⁸⁷72 no.lu parça, aynı konteks (106) içerisinde İmparator Aurelian’ın karısı Severina’ya ait (M.S. 270-275) bir adet sikke ve Geç Roma-Erken Bizans dönemlerine tarihlenen 3 adet pişmiş toprak kandil parçası ile birlikte gelmiştir. Tarihlendirme, buluntuların ve benzer örneklerin dönemleri dikkate alınarak yapılmıştır. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 122, kat. no. 6. Pişmiş toprak kandil parçaları için bk. Schoolman, 2012, **a.g.k.**, 203, kat. no. 28, 33, 59.

¹⁸⁸XE-04 açması, konteks 22. Bk. EK. 1.1.

¹⁸⁹Detaylı bilgi için bk. White, 1967, **a.g.k.**, 47.

Büyük Mekân kazılarında bulunan bir adet demir çatalın (Kat. No. 74) form açısından tek benzeri Sardis kazılarında tespit edilmiştir. Oldukça yoğun bir korozyona uğrayan parça, orijinalliğini kaybetmiştir. Bu malzeme olasılıkla üzüm bağı ya da ağaçlardan bir şey toplamak için kullanılmış olmalıdır.

74. no.lu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁹⁰

3.3.4. Zanaatkâr Aletleri

Zanaat, “insanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş, el ustalığı isteyen işler” ya da “el emeği gerektiren ve büyük ölçüde öğrenimle birlikte beceri ve deneyime dayanarak gerçekleştirilen küçük ölçekli üretim” biçiminde tanımlanmaktadır.¹⁹¹ Bu bölümde Büyük Mekân kazılarında bulunan ve zanaatkâr aleti olduğu düşünülen "keski, küskü, spatula ve iki saplı yontma bıçağı" olmak üzere dört adet parça yer almaktadır.

3.3.4.1. Keski

Keskiler, marangozların yanı sıra taşçı ustaları tarafından da kullanılmıştır. Ancak, her iki alanda da kullanılan keskiler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Kullanılan malzemenin özellikleri aletin şeklini de etkilediğinden, örneğin taşın sert yapısı, keskilerin ağır, geniş gövdeli ve daha keskin olmasını gerekli kılmıştır.¹⁹² Ayrıca, keskiye çekiçle vurulan arka kısmın, sert darbeyi kaldırabilecek ölçüde geniş ve sağlam bir yüzeye sahip olması gerekmektedir.¹⁹³

Keskiler ağızlarının formlarına göre “*Keskin Ağızlı Keskiler*” ve “*Küt Ağızlı Keskiler*” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

¹⁹⁰XC-03 açması, konteks 444. Bk. EK. 1.1.

¹⁹¹E. T. Doğan (2012). *Zanaatkarlığın günümüzde yeniden yorumlanması: Yeni zanaatkarlık mı?*, Çalışma İlişkileri Dergisi, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi, 3, (1), s. 68.

¹⁹²Keskilerin formları genellikle keskin bir ağız ve kalın bir gövdeden oluşmaktadır. Ağızın keskinliği, işlenecek taşın sertliğine göre değişebilmektedir. Mermer gibi sert taşlarda tarak keskiler ilk şekil verme sırasında kullanılmaktadır. Ancak ince işçilik için kullanılan keskiler keskin ve düz ağızlıdır. Gövdenin kalınlığı, uygulanacak çekiç darbesine göre değişir. Özellikle, taraklı ağızlı keskilerin gövdesi bu nedenle kalındır (Bk. J. P. Adam (1994). *Roman building: Materials and techniques*, London: Batsford, s. 34; Oransay, 2006, **a.g.k.**, 117).

¹⁹³Oransay, 2006, **a.g.k.**, 115.

“*Keskin Ağızlı Keskiler*”: Manning bu grubu “Soyma Keskisi” olarak adlandırmıştır.¹⁹⁴ Ağız kısmının keskin oluşu, ahşap üzerinde çok dar bir açıyla kullanılmasına ve ince parçalar koparabilmesine olanak sağlamaktadır.

“*Küt Ağızlı Keskiler*”: Form kalın ve yassı bir çubuktan oluşur ve ortaya doğru daralarak devam etmektedir. Bu formda, ağıza doğru genişleyen gövde, uç kısmında birden incelererek son bulmaktadır.¹⁹⁵

Bu çalışma kapsamında Büyük Mekân’da ele geçen bir adet bronz malzemeden yapılmış keski incelenmiştir. **75 no.lu** parça için hem boyutu hem de malzemesi dikkate alındığında, ince işçilikte kullanılmış olduğu söylenebilir. “Keskin ve düz ağızlıdır”. Benzer örneğine Yassıada Batığı’nda rastlanılmıştır.¹⁹⁶ Benzer örneği dikkate alınarak M.S. 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

3.3.4.2. Küskü

Küskü, taşa ya da duvara delik açmakta kullanılan uzun, ağır ve bir ucu genelde sivri olan bir alettir. Halk arasında, ağır taşları kaldırmak için kullanılan “basit kaldıraç” olarak da bilinmektedir. Genellikle taş sökmekte ve taşı yerinden kımıldatmak için kullanılmaktadır. Ancak küsküler taşın yüzeyinin şekillendirilmesi ve yüzeyin düzeltilmesi için de kullanılmış olabilir. Taşın sert bir malzeme olması nedeniyle, şekillendirmede kullanılacak olan aletlerin de dayanıklı olması gerekmektedir. Bu dayanıklılığı en iyi sağlayabilecek malzeme demirdir. Bu nedenle söz konusu aletlerin hepsi demir malzemeden yapılmıştır.¹⁹⁷

Bu başlık altında demir malzemeden yapılmış bir adet küskü incelenmiştir. Dayanıklı, uzun ve ağır bir parça olan **76 no.lu** parça yoğun korozyona maruz kalmış ve deformasyona uğramıştır. Küskü, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁴W. H. Manning (1985). *Catalogue of the Romano-British iron tool fittings and weapons in the British Museum*, London: British Museum Publications, s. 20-23.

¹⁹⁵Detaylı bilgi için bk. Manning, 1985, **a.g.k.**, 20-23; Oransay, 2006, **a.g.k.**, 115-116.

¹⁹⁶M. L. Katzev (1982). *Iron objects-XI*, Yassi ada: A seventh-century Byzantine shipwreck, College Stadion, TX: Texas A & M University Press, Fe 23, s. 247.

¹⁹⁷Oransay, 2006, **a.g.k.**, 114.

¹⁹⁸XE-08 açması, konteks 347. Bk. EK. 1.1.

3.3.4.3. Spatula

Spatula, ev işleri, duvarcılık, boyacılık gibi çeşitli alanlarda kullanılan, bir maddeyi kazımaya, onu yaymaya yarayan bir alettir.

Bu çalışma kapsamında, Büyük Mekân'da ele geçen demirden yapılmış bir adet spatula incelenmiştir. **77 no.lu** parçanın uç kısmı kırıktır, ancak yine de spatulanın uca doğru incelendiği ve keskinleştiği söylenebilir. Sap kısmının ince ve uzun olması ise, ahşap bir sap geçirilerek bir nesneyi kazımak için kullanılmış olma ihtimalini arttırmaktadır. Spatula, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.¹⁹⁹

3.3.4.4. İki saplı yontma bıçağı

Marangozların kullandıkları bir alet olan,²⁰⁰ iki saplı yontma bıçağı, ahşabın dış bölümüne istenilen biçimi vermek için, biçmek ya da kesmek amacıyla kullanılmıştır. Aynı zamanda ahşap üzerinde düzgün yüzeyler elde etmek amacıyla da kullanılmış olmalıdır.

İki Saplı Yontma Bıçağının (Kat. No. 78) kuvvet uygulamak üzere, elle tutmaya yarayan, tutamak kısmı, ahşaptan yapılmıştır. Bu kısım üzerinde hala ahşap izleri mevcuttur. Rahatlıkla kavranabilecek biçimde dizayn edilmiş ve bıçak kısmı sağlam bir şekilde tutamağa tutturulmuştur. Bıçak kısmı uca doğru daralmaktadır. Parçanın tek benzeri British Müzesi'nde tespit edilmiştir. Ayrıca **78 no.lu** parçanın rekonstrüksiyonu, kullanım şekli dikkate alınarak günümüzde marangozlar tarafından kullanılan aletlerden esinlenerek yapılmaya çalışılmıştır. Çünkü Roma dönemine tarihlenen British Müzesi'ndeki benzer örneğinin sadece gövde kısmı günümüze gelmiştir.²⁰¹ İki Saplı Yontma Bıçağı, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁰²

¹⁹⁹XE-05 açması, konteks 63. Bk. EK. 1.1.

²⁰⁰Marangozluk, eşya üretiminde kullanılan en eski yöntemlerden biridir. Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan sanatkâra “marangoz” bu sanata da “marangozluk” denir. Marangozluk ayrıldığı kollara göre çeşitli isimler alır. Antik çağdaki marangozluk aletlerinin listesi ve işlevleri antik kaynaklarda mevcuttur. Günümüzde birçok alet hala kullanılmaya devam etmektedir (Bk. F. Vurucu (2011). *Marangozluk aletlerinin ahşapla olan ilişkisinin resimsel çözümlemelerine ilişkin olarak bir dizi resim önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi, s. 33; Oransay, 2006, **a.g.k.**, 114).

²⁰¹Manning 1985, E1, Lev. 15, 39.

²⁰²XE-08 açması, konteks 347. Bk. EK. 1.1.

3.3.5. Dokumacılık ve Dikiş Aletleri ile İlgili Buluntular

Büyük Mekânda, dokumacılık ve dikiş aletleri ilgili iki maden eser ele geçmiştir. Ancak dokumacılık ile ilişkili olarak çeşitli boyutlarda pişmiş toprak ve kemik ağırşaklar da bulunmaktadır.²⁰³ Dikiş aletleri kapsamında ele alınan buluntu başlığı “Yüksük”, dokumacılık alanında ele alınan buluntu başlığı ise “İğ Kancası”dır. “İğneler”, dikiş aletleri kapsamında ele alınmamıştır. Çünkü parçaların, tam olarak kullanım alanları ve işlevleri netleştirilemediği için “Diğerleri” başlığı altında incelenmiştir. Söz konusu iğnelerin boyutları kırık olduğu için tam olarak tespit edilememektedir. Dolayısıyla iğnelerin dokumacılıkta mı yoksa tıp aleti mi olarak kullanıldığına ilişkin öneri getirilememiştir.

3.3.5.1. Yüksük

Yüksük, dikiş işlemi esnasında, iğnenin batmasını önlemek için parmak ucuca takılan kesik koni biçiminde çoğunlukla bir ucu kapalı, metal, kemik, plastik gibi değişik maddelerden yapılan bir alettir.²⁰⁴ Biçim olarak herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.²⁰⁵ Dış yüzeylerinde iğne başının gireceği kadar küçük çukurlar vardır. Erkek terzilerin kullandığı yüksükler kadın terzilerinden farklıdır. Bu yüksüklerin iki ucu açıktır, iğneyi sadece yandan itmektedirler.

79 no.lu yüksüğün üzerinde iğne başının gireceği kadar küçük çukurlar hala mevcuttur. Benzer örneklerine, Anadolu’da Pisidia Antiokheia’sı, Anadolu dışında ise Korintte ve Kavala Tokos Residence’de rastlanılmıştır.²⁰⁶ Benzeri Pisidia Antiokheiasın’da Geç Bizansa, Kavala’da M.S. 12. ve 13. yüzyıla, Korintte ise yalnızca Bizans dönemine tarihlendirilmiştir. 79. no.lu parçanın benzerleri ve ele geçtiği tabaka dikkate alınarak Orta Bizans dönemine tarihlendirilebilir.

3.3.5.2. İğ kancası

İğ kancası, el ile yün eğirmekte kullanılan iğlerin tepesine sabitlenen, konik soketli, sivri ucu çengel şeklinde kıvrık bir alettir. Kazılarda oldukça sık bulunan ve

²⁰³Kemik ağırşaklar için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, Kat. No. 38-49, 263-276.

²⁰⁴A. Ergür (2002). *Tekstil terimleri sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 304.

²⁰⁵Tarihi ilköğlara kadar uzanmaktadır. Romalıların yaptığı bronz, kemik ve fildişinden yüksük örnekleri bulunmuştur. Ortaçağda ise ucu yuvarlak bir biçim alan yüksüklerin bazıları geniş bir halka şeklindeydi. Rönesans döneminde ise yüksükler, değerli metallerden yapılmış, simgeler ve motiflerle süslenerek bir mücevher gibi işlenmiştir. 17. yüzyılda ise Milano ve Blois önemli üretim merkezleriydi. (Detaylı bilgi için bk. Ergür, 2002, **a.g.k.**, 304).

²⁰⁶Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1292-1293, Lev. 79; Kavala için bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, Res. 452. Pisidia Antiokheia’sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 90, 112.

hemen hemen her arkeolojik yerleşimde benzerleri bulunan bir objedir.²⁰⁷ Ayrıca, bazı iğ kancalarının üzerinde, zikzakla oluşturulmuş bezemeler de mevcuttur.²⁰⁸

Bu başlık altında, bronz malzemeden yapılmış bir adet iğ kancası incelenmiştir. **80 no.lu** parçanın, işlev gören kancasının uç kısmı kırılmıştır. Benzer örneklerine, Anadolu’da Sardis ve Kibyra kenti kazılarında, Anadolu dışında ise Korint ve Kos Adası’nda yer alan Kefalos’ta rastlanılmıştır.²⁰⁹ Benzerleri, Kibyra’da M.S. 5.-7. yüzyıla, Kefalosta Erken Bizans Dönemine, Korintte ise M.S. 12. yüzyıla tarihlenmekle birlikte parça ele geçtiği tabaka dikkate alınarak M.S. 6. ve 7. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

210

3.3.6. Yazı Aleti ve Kitap Kapağı Aksamı

Yazının icadı ile birlikte yazmayı kolaylaştıracak, yazı araç ve gereçler de icat edilmiştir. Yazının işlendiği kâğıtlar ve çeşitli malzemelerden yapılan kalemler, farklı renklerdeki mürekkepler ve bu mürekkepleri taşıyan hokkalar, kullanım amacına göre çeşitlilik göstererek, yüzyıllar boyunca farklı formlarda üretilmişlerdir.

Bu genel başlık altında Büyük Mekân’da ele geçen bir “yazı aleti” ve bir “kitap pimi” incelenmiştir.

3.3.6.1. Stilus

Stilus, eskiçağlardan itibaren yazı malzemesi olarak kullanılmıştır. Demir, fildişi, kemik, bronz gibi örnekleri bulunmaktadır. Özellikle demir ve bronz gibi madenden üretilmiş olanlarının devlet işlerinde görevli, daha çok ayrıcalıklı kişiler tarafından da kullanıldığı bilinmektedir.²¹¹

²⁰⁷Demirer, 2013, **a.g.k.**, 122.

²⁰⁸Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, 365.

²⁰⁹Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 242, Lev. 17; Kibyra için bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, K21, 286; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1225, Lev. 78. 225; Kefalos için bk. E. Militsi (2012). *Small finds from the early christian settlement of Kefalos in cos*, Dodecanese, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, Fig. 4-12, s. 266-271

²¹⁰Bu parça, aynı konteks (90) içerisinde II. Constans dönemine tarihlenen (M.S. 641-668) ve M.S. 7. yüzyılın ikinci yarısı olduğu düşünülen toplam iki adet sikke ve Erken Bizans (M.S. 6. ve 7. yy?) dönemine tarihlenen bir adet pişmiş toprak kandil parçası ile birlikte ele geçmiştir. Tarihlendirme, ele geçen sikkelerin dönemi dikkate alınarak yapılmıştır. Sikke için bk. Ligtfoot, 2012, **a.g.k.**, 134-162, kat. no. 132, 598. Pişmiş toprak kandil parçası için bk. Schoolman, 2012, **a.g.k.**, 199, kat. no. 60.

²¹¹Detaylı bilgi için bk. Rice, 1998, **a.g.k.**, 238-239; N. Yıldız (2000). *Eskiçağda yazı malzemeleri ve kitabın oluşumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 189-190; B. Demiriş (1995). *Eskiçağ ’da yazı araç ve gereçleri*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları: 4, s. 20.

Stilusla genellikle “*deltoi*”, “*pinakes*”, “*diptik*”, “*tryptik*” ve “*tabulae*” gibi adlarla bilinen kurşun ve balmumu levhalar üzerine yazı yazılmaktadır. Zaman içerisinde, balmumu tabletler fazla yumuşak olduğundan sivri stilusların yerini daha geniş yüzeyli stiluslar almıştır. Stilus’un diğer ucuna da, balmumu yüzeyi düzleştirmesi için spatül şekli verilmiştir.²¹²

Büyük Mekân kazılarında bulunan 1 adet demir stilus²¹³ (**Kat. No. 81**) ele geçmiştir. Stilus, M.S. 9. yüzyıl konteksinde bulunmuştur.²¹⁴

3.3.6.2. Kitap pimi

Bizans dünyasında özellikle kiliselerde tören amaçlı kullanılacak olan kitapların kapakları fildişi, bronz, gümüş ya da altın gibi malzeme kullanılarak yapılmıştır.²¹⁵ Ortaçağ’da kitap ve kitap kapağı üretimi, kullanılan malzemeler, hakkında bugün detaylı bilgilere sahibiz.²¹⁶

Büyük Mekân’da bulunan ve kitap pimi olarak adlandırılan obje (**Kat. No. 82**), kitabın birbiri üzerine gelen ya da iç içe geçen parçaları birbirine tutturmaya yarayan bir tür çividir. "Kitap pimi" olarak işlevlendirdiğimiz objenin benzerleri Anadolu’da Isparta Arkeoloji Müzesi’nde bulunmaktadır. Müzedeki örnekler Korint’de bulunan benzer örnekler dikkate alınarak "mobilya parçalarını birleştirmek için kullanılan bronz çivi" olarak tanımlanmıştır. Yine Isparta Müzesi örnekleri, Korint buluntularına göre M.S. 10.-11. yüzyıla tarihlendirilmiştir. 82 no.lu parçanın Pliska da ve Boğazköy kazılarında yer alan bir başka benzer örneği de, M.S. 9. ve 10. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir.²¹⁷ Güney İtalya Puglia Bölgesi’nde Otranto’da gerçekleştirilen kazılarda M.S. 11.-12. yüzyıl konteksi benzer bir başka kitap pimi bulunmuştur.²¹⁸ Büyük Mekân dışında, Amorium

²¹²Stilus’u insanlar genellikle üzerlerinde taşıdıklarından bunların konulduğu kutular ve kılıflara “*graphiarium*” veya “*graphiaria theca*” denilmiştir. Bunları müstensihler, kâtipler ve öğrenciler yanlarında taşımaktadırlar. (Detaylı bilgi için bk. O. Öcal (1971). *Kitabın evrimi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 34-39; Yıldız, 2000, **a.g.k.**, 192).

²¹³Detaylı bilgi için bk. C. S. Lightfoot (2014). *Learning and literacy at Byzantine Amorium*, Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar, Veli Sevin’e Armağan, İstanbul: Ege Yayınları, s. 383-384.

²¹⁴XC-03 açması, konteks 487. Bk. EK. 1.1.

²¹⁵Bk. Rice, 1988, **a.g.k.**, 239-240.

²¹⁶Kitap kapağı yapımı, kitabın sayfalarının dikimi, dikiş iplikleri, kitap kapağında kullanılan deri, maden gibi objeler hakkında detaylı bilgi için bk. J. A. Szirmai (1999). *The archaeology of medieval bookbinding*, Aldershot, U.K: Asgate.

²¹⁷Isparta için bk. Ç. Cengiz (2015). *Isparta Müzesi’nden bir grup bronz eser*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), Figür 8, s. 31; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 126-128, Lev. 63, No. 852-857; Pliska için bk. Henning, 2007, **a.g.k.**, Lev. 6, Res. 67, 676; Boğazköy için bk. Böhlendorf-Arslan, 2012, **a.g.k.**, No.7, 359.

²¹⁸P. Arthur (2012). *Mapping Byzantine trade and culture: An introduction to the artefacts from Salento, Southern Italy*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, fig. 9, s. 17-26.

kazılarında daha önce, kitap kapaklarının parçaları olan bronz malzemeden yapılmış halkalar ve benzer pimler de ele geçmiştir.²¹⁹ 82 no.lu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²²⁰

3.4. Tartı Araçları

Tartı araçları, bir çubuğun iki ucuna asılı kefelere ve tartılacak ürünün ağırlığını dengelemek için kullanılan ağırlıklardan oluşmaktadır. Çubuk ve kefelere oluşan teraziler, dayanıklı olmadıkları için arkeolojik bulgular arasında örnekleri de oldukça azdır.²²¹

Tartı aleti olarak, antik dönemde terazi (libra), Roma ve Bizans dönemlerinde ise terazi ve kantar (statera) birlikte kullanılmıştır. Terazi, eksende dikey tutacak kolu olan yatay bir çubuğun iki ucuna asılı, eşit uzunluktaki ipek ipliklerle bağlı iki küçük kefedene oluşurken, kantar ise, kare kesitli bir kantar kolu, topuz ve tartılacak malzemenin asıldığı kancalardan oluşur.²²² Eşit kollu terazi adaletin simgesi olarak kabul edildiğinden, nasıl kullanılması gerektiği kanunlar ile açıklanmıştır. Terazilerin ağırlıkları ve hassaslıkları dikkate alındığında, bunların kıymetli metal veya sikke tartmakta kullanıldıkları, çok büyük ağırlıkların tartılmasında kullanışlı olmaması nedeniyle de, kantarın gelişmesine zemin oluşturmuştur.²²³

Bizans Devleti'nde rüşvet, zimmete para geçirmek ve kalpazanlık sürekli izlendiği için bu tür suçların önüne geçmek amacıyla, ağırlık ve ölçülerin sorumluluğu bazı memurlara verilmiştir.²²⁴ Bizans ölçü sistemi, kendisinden önceki uygulamaları esas almıştır.²²⁵

3.4.1. Kantar kolu parçaları

Kantar kolunun iki veya üç yüzü Bizans ölçü sistemine göre çentiklerle eşit bölümlere ayrılmıştır.²²⁶ Bazı ağırlık ve kantarların üzerinde ölçü birimlerini gösteren

²¹⁹Bk. Lightfoot, 2014, **a.g.k.**, 381-386.

²²⁰XE-08 açması, konteks 349, Bk. EK. 1.1.

²²¹Oransay, 2006, **a.g.k.**, 121.

²²²M. Acara-Eser (2003). *Bizans dönemi*, Anadolu ağırlık ve ölçüleri, (Der. G. Kürkman), İstanbul: Suna-İnan Kırarç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 34.

²²³H. Yılmaz-Bilgi (1999). *Bizans dönemi küçük sanat eserleri*, Akdeniz'in Mor Binyılı, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s. 59.

²²⁴G. Vikan ve J. Nesbitt (1980). *Security in Byzantium: Locking, sealing and weighing*, Washington: D.C., s. 29.

²²⁵Bizans ölçü sisteminde Geç Roma poundunu esas alan Bizans poundu kullanılmıştır. Pound ve ölçü sistemi hakkında detaylı bilgi için bk. Acara-Eser, 2003, **a.g.k.**, 33-34.

²²⁶Tartı araçları ve kantar kolları hakkında detaylı bilgi için bk. A. Mutz (1983). *Römische waagen und gewichte aus august und kaiserzeit*, Augster Museumshefte 6, s. 4-45; N. Franken (1993). *Zur typologie antiker Schnellwaagen*,

çentik ve harfler dışında, yazıtlarda görülmüştür. Bu yazıtlardaki isimlerin, ya kantarı kullanan kişilere ait, ya da manastır isimleri olabileceği ileri sürülmüştür.²²⁷ Örneğin, Yassı Ada Batığı'nda ele geçen bir kantarın üzerinde, geminin kaptanının adı "Georgeos" yazısının olduğu tespit edilmiştir.²²⁸

Büyük Mekân'da bir adet bronz kantar kolu parçası ele geçmiştir. Bu parça (Kat. No. 83) kantar kolunun uç kısmına aittir. **83 no.lu** parçanın tek yüzeyinde, ölçü birimlerini gösteren uzunlu- kısalı çentikler yer almaktadır. Bu çentikler "1/5" şeklinde eşit bölümlere ayrılmıştır. Benzer örneklerine Anadolu'da Sardis ve Kibyra kenti kazılarında, Anadolu dışında ise, Kıbrıs Ortaçağ Müzesi'nde, Almanya'da Badisches Landes Müzesi'nde rastlanılmıştır.²²⁹ Kantar kolu parçasının Erken Bizans dönemine tarihlenen benzer örnekleri bulunsa da, parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²³⁰

3.4.2. Tartı ağırlıkları

Tartı aletlerinde olduğu gibi, ağırlıklarda da iki tip söz konusudur. Bunlar, kantar ile birlikte kullanılan büst veya heykel biçimli ağırlıklar ile terazi kefesinde kullanılan düz ağırlıklardır. M.S. 5. ve 7. yüzyıllara tarihlenen çok sayıda ağırlıkların ilk örnekleri Roma döneminde üretilmiştir.²³¹ Roma dönemi kantar ağırlıkları küre, çokgen prizma, büst veya küçük heykel biçimindedir. Ayrıca balmumu eritme yöntemiyle bronzdan dökülen ağırlıkların içi öncelikle genişliğine ve boyuna göre kurşunla doldurulup, bir kancayla kantar koluna asılan örnekler de bulunmaktadır.²³² Dolayısıyla farklı boyutlarda, formda (figürlü ya da düz) tartı ağırlıkları yapılmıştır.²³³

Bonner Jahrbücher, Band 193, Böhlau Verlag Köln-Wien, s. 69-120; Z. Visy (1994). *Römische und Byzantinische Schnellwaagen aus der türkei*, Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen, Freiburg, 18.22. Juli 1988, Kommissionsverlag-Konrad Theiss Verlag-Stuttgart, s. 435-444.

²²⁷Detaylı bilgi için bk. Acara-Eser, 2003, **a.g.k.**, 34.

²²⁸G. F. Bass (1962). *Underwater excavations at Yassıada: A Byzantine shipwreck*, Deutsches Archäologisches: Archäologischer Anzeiger, s. 559.

²²⁹Sardis için bk. Crawford, 1990, **a.g.k.**, Fig. 306, E6 and E7; Fig. 413, E12 and E13; Kibyra için bk. Demirel, 2013, **a.g.k.**, E5, 223.; Kıbrıs için bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, Res. 24, 76; Almanya için bk. Mutz, 1983, **a.g.k.**, Res. 9-13, 24.

²³⁰XE-05 açması, konteks 95. Bk. EK. 1.1.

²³¹Bu ağırlıklar genellikle, imparator, imparatoriçe ile tanrıça Athena (Minerva) tasvirli ve yaklaşık 4 Roma poundu ağırlığındadır (Bk. Acara-Eser, 2003, **a.g.k.**, 40).

²³²Örnekler için bk. Mutz, 1983, **a.g.k.**, 48. Visy, 1994, **a.g.k.**, 198-201.

²³³İmparator ve imparatoriçe, tanrı ve tanrıça figürlerinin kantar ağırlığı olarak tercih edilmesi, satıcılar için doğruluğu ve dürüstlüğü, alıcılar için ise güvenilirliği simgelemiş olmalarıdır. Düz ağırlıklarda ise, bronz, kurşun ve cam olmak üzere üç malzeme kullanılmıştır (Detaylı bilgi için bk. Y. Meriçboyu ve S. Atasoy (1983). *İstanbul Arkeoloji Müzesindeki büst şeklinde kantar ağırlıkları*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 6-11).

Çeşitli müze ve koleksiyonlarda yer alan Bizans dönemine ait çok sayıda düz ağırlık, bronz, kurşun ve cam olmak üzere üç malzemeden üretilmiştir. Döküm tekniği ile yapılan bronz ağırlıklarda üç tip tespit edilmiştir. Bunlar: “Üstten ve alttan yassılatılmış küre”, “kare” ve “disk”tir.²³⁴

Ağırlıkların hepsi yazıtlıdır ve üzerlerinde çeşitli süslemeler yer almaktadır. Kazıma tekniği ile yapılan ve ağırlıkların üzerinde yer alan yazılar, harfler, semboller ve tasvirler özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca yazıtlarda memur isimleri, adaletle ilişkin cümleler ve dualar da görülmektedir.²³⁵

Ağırlıklar üzerinde yer alan “Γ. Γ”, “Γ. B”, “Γ.A” ve “I. B.” monogramları bu ağırlıkların ticari amaçla kullanıldığını göstermektedir. “N.B.” ve “N.E.” monogramları ise sikke mukayese birimi olduklarına işaret etmektedir.²³⁶

Büyük Mekân’da dört adet ağırlık ele geçmiştir. Örneklerden ikisi (84 ve 85) "disk" formudur. Diğer ikisi ise dışı bronz içi kurşun doldurulmuş ağırlıktır (86 ve 87). **84 no.lu** disk formu bronz ağırlığın üzerinde, 3 solidus ağırlığını veren “N” ve “Γ” monogramları yer almaktadır. Benzer örneklerine M.S. 10. ve 13. yüzyıllara tarihlenen özel bir koleksiyonda rastlanılmıştır.²³⁷ Ağırlık, M.S. 9. yüzyıl konteksinden ele geçmiştir.²³⁸

85 no.lu yine disk formu bronz ağırlığın üzerinde “Γ”, “Γ” monogramları yer almaktadır. Bronz ağırlık yaklaşık 18 solidus ağırlığındadır. Benzerleri Korintte en geç M.S. 11. yüzyıla, özel bir koleksiyonda ise M.S. 10. ve 13. yüzyıllara tarihlenmektedir.²³⁹ Ağırlık, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁴⁰

Küçük kap formunu andıran, dışı bronz içi kurşun doldurulmuş iki parça ayrı ayrı ağırlık olarak düşünülmüş ve kataloglanmıştır. Çünkü bu iki parçanın biri yüzey buluntusu (Kat. No. 86), diğeri ise (Kat. No. 87) kazı buluntusudur. Böyle bir açıklamaya gerek duyulmasının sebebi ise, benzer örnekler ve ağırlıkları dikkate alındığında söz

²³⁴Cam ağırlıkların üzerindeki monogram ve tasvirleri yirmiden fazla grupta incelenerek yedi kategoriye ayrılmıştır (Detaylı bilgi için bk. Acara-Eser, 2003, **a.g.k.**, 41-42).

²³⁵Üzerlerinde değerler, unvanlar ya da her ikisi ile tanımlanabilen ağırlıklar, yüksek dereceli memurların gözetiminde imparatorluk darphanelerinde yapılmıştır. Sadece önemli kişiler tarafından kullanılmıştır (Detaylı bilgi için bk. S. Bendall (1996). *Byzantine weights*, London: An Introduction, s. 13).

²³⁶Acara-Eser, 2003, **a.g.k.**, 44.

²³⁷Acara, 2003, **a.g.k.**, Res. 16, 44.

²³⁸XB-08 açması, konteks 401. Bk. EK. 1.1.

²³⁹Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1600, Lev. 94; Özel koleksiyon için bk. Acara, 2003, **a.g.k.**, Res. 16, 44.

²⁴⁰XC-03 açması, konteks 487. Bk. EK. 1.1.

konusu iki parça geniş yerlerinden birbirlerine bağlı iki ucu huni şeklinde²⁴¹ ya da askılı kısmı huni, alt bölümü yarım küresel formda²⁴² ağırlık olabilir, tek bir ağırlık ya da iki ayrı ağırlık olarak da kullanılmış olabilir. Yüzey buluntusu olduğu için **86 no.lu** esere tarih önerisi getirilememiştir. **87. no.lu** eser ise M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁴³

3.5. Mimari aksamlar

Antik çağdan itibaren günümüze kadar, mimari yapılarda kullanılan çok sayıda ve çeşitli işlevlere yönelik madenden yapılmış aksamlar ele geçmiştir. Demir ve bronz malzeme, sağlamlıkları nedeniyle, mimari alanda kullanılan bağlantı parçalarının üretiminde en ideal malzeme olmuştur. Bağlantı elemanları ve plakaların birçok tipi, yapısal bir üniteyi diğer bir üniteye bağlamada kullanılır.²⁴⁴ Her bir yapının dayanıklılığı ve stabilitesi, onun parçalarını bir arada tutan bağlantı elemanlarıyla ilişkilidir.

Kazı alanlarında, mimaride kullanılan metal bağlantı elemanları ve plakalar ele geçmektedir. Ancak, zaman içerisinde zarar gören ve yıpranan bu parçaların tanımlanması oldukça güçtür. Ağırlıklı olarak demir malzeme kullanılmıştır.

Büyük Mekân'da mimaride kullanılmış olduğu düşünülen iki adet kenet ve bir adet bağlama bileziği olmak üzere toplam üç demir parça bulunmuştur. Söz konusu parçalar oldukça yoğun korozyona maruz kalmış ve orijinalliğini yitirmiş olduğu için tarihlendirilmesinde benzer örnekleri değil de sadece ele geçtikleri kontekstler dikkate alınabilmektedir.

3.5.1. Kenetler

Bizans, mimaride kenet/bağlama çubuğu olarak, demir kullanımında Yunan ve Roma geleneğini sürdürmüştür. Demir kenetler büyük taş blokların birleştirilmesinde kullanılmıştır. Paslanmayı önlemek için de erimiş kurşun, kenet delikleri içine dökülmüştür.²⁴⁵

²⁴¹Benzer örnek için bk. Mutz, 1983, **a.g.k.**, Res. 28, 41, Res. 32, 48; Franken, 1993, **a.g.k.**, Res. 1, 71, Res. 16, 99.

²⁴²Benzer örnek için bk. Mutz, 1983, **a.g.k.**, Res. 13, 24; Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 436, Lev.28.

²⁴³XC-03 açması, konteks 450. Bk. EK. 1.1.

²⁴⁴S. Baltacı (2010). *Bazı odunların çivi ve vida tutma direnci üzerine Isıl işlem uygulamasının etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, s. 15-16.

²⁴⁵Bk. J. Bardill (2008). *Building materials and techniques*, The Oxford Handbook of Byzantine Studies (Edt. E. Jeffreys, J. Haldon ve R. Cormak), Oxford: Oxford University Press, s. 345.

Kenetler kendi içinde formlarına göre, “Z”, “T”, “L”, “U” ve “Π” gibi tiplere ayrılmıştır.²⁴⁶ Büyük Mekân’da bulunan iki adet demir kenet (Kat. No. 88 ve 89) formu dikkate alındığında “L” kenetler içinde değerlendirilebilir. “L” tipi kenetler genellikle duvar kaplamalarının sabitlenmesinde ve köşe kaplamalarında kullanılmıştır.²⁴⁷ **88 no.lu** parça, dört adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Ele geçen tabaka dikkate alındığında bu parça, M.S. 11. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.²⁴⁸ **89 no.lu** parça ise bir adet sikke ile ele geçmiş ve M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.²⁴⁹

3.5.2. Bağlama bileziği

Bağlayıcı parçalardan biri olan “Bağlama Bileziği” nesneyi sıkıştırmak ve sabitlemek amacı ile kullanılmıştır. Bu sayede üzerine binen yükü eksenel yönde sabitleyerek, kayma riskini azaltmaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Büyük Mekân’da ele geçen, demir malzemeden yapılmış bir adet bağlama bileziği incelenmiştir. **90 no.lu** parçanın, daha fazla sıkıştırma ve sabitleme direnci sağlaması için, üzerine çivi delikleri açılmıştır. 90. no.lu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁵⁰

3.6. Kapı ve Pencere Aksamları

Kapı ve Pencere Aksamları, kazılarda sıklıkla ele geçen bir buluntu grubudur. Bu genel başlık altında, ahşap kapı ve pencerelere ait “Kilitler ve Kilit Aksam Parçaları”, “Filiseler”, “Bağlantı Lamaları” ve “Kelepçeler” incelenmiştir.

²⁴⁶Tarih içinde kenetlerin gelişimi hakkında detaylı bilgi için bk. A. W. Lawrence (1996). *Greek architecture*, (5 th edn, revised by R.A. Tomlinson), New Haven: Yale University, s. 27; A. Çördük (2006). *Yunan ve Roma mimarisindeki yapı teknikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, s. 25; G. Atalay (2010). *Antik devirde mimari kurallar ve inşaat teknikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, s. 75-76; T. Fyfe (1936). *Hellenistic architecture*, Cambridge: University Press, s. 130; A. Ural, M. E. Kara ve S. Uslu (2015). *Kenet ve zıvanaların yığma duvarların kesme (kayma) davranışına etkisi*, 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, s.542- 547; Oransay, 2006, **a.g.k.**, 131-133.

²⁴⁷Oransay, 2006, **a.g.k.**, 131-133.

²⁴⁸Bu parça, aynı konteksten (139) dört adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Bu sikkelerin üçü Anonim A1 Sınıfı’na (M.S.1075-1080) tarihlenir. Diğeri ise II. Valerian (M.S. 253-260) dönemi sikkesidir. Geç dönem sikkeleri ile birlikte ele geçen II. Valerian sikkelerinin Bizans döneminde kolye olarak yeniden kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Tarihlendirme, ele geçen sikkelerin dönemi dikkate alınarak yapılmıştır. Ayrıca, kemik bir kulp parçası da aynı konteks içerisinde gelmiştir. Sikkeler için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, (ed. Katsari, Lightfoot, Özme), 122-154, kat. no. 8, 431-433. Kulp parçası için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 266, kat. no. 25.

²⁴⁹Aynı konteks (111) içerisinde, I. Justin (M.S. 518-527) dönemine ait bir adet sikke bulunmuştur. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 129, kat. no. 80.

²⁵⁰XE-08 açması, konteks 314. Bk. EK. 1.1.

3.6.1. Kilitler ve kilit aksam parçaları

Kilidin icat edildiği dönemden itibaren bronz ya da dövme demirden yapılmış kilit ve kilit sistemlerinin formdan süslemelerine kadar, zaman içinde geliştiği ve değiştiği söylenebilir. Kilitler ve bu kilitlerin ölçüleri, sürgü ve anahtar sayısı da farklılık gösterebilir.²⁵¹ Kilitler formlarına ve kullanım şekillerine göre tiplere ayrılmaktadır. Örneğin; Kapı kanadı veya kapıya yuva açılarak yerleştirilen kilitlere “*gömme kilit*”, kapıların arkasında yer alan ve kilit mekanizmasındaki kilit dilinin elle sürülenlerine “*sürme kilit*”, doğrudan iki kapak ve kanattaki halkaları birbirine bağlayan kilitlere “*asma kilit*” denir. Kapının iç yüzünden bir ucu oynayacak şekilde kapıya tutturulan ve bir yanı aşağı yukarı kalkabilen kilide ise “*mandallı kilit*” denir. Mandallı kilitlerin, kapının üzerindeki bir yerden açılan ve küçük delikten aşağı sarkıtılan ipile, açılanları da bulunmaktadır.²⁵²

Bu başlık altında, Büyük Mekân’da ele geçen demir ve bronzdan yapılmış, kilit ve kilit aksam parçası olduğu düşünülen, toplam yirmi adet parça incelenmiştir.

91 no.lu parça, asma bir kilittir. Bu kilitler, iki parçayı birbirine bağlayacak şekilde bir halka ve bunu sabitleyen bir mekanizmadan oluşmaktadır. Genellikle demirden yapılan bu tür kilitlerde, iki mekanizma kullanımı tercih edilmiştir. İlki “*Manivelalı Kilit Mekanizması*”, ikincisi ise “*Zemberekli Kilit Mekanizmasıdır*”.

‘Manivelalı Kilit Mekanizması’ da, anahtar, kilide girdikten sonra kendi ekseninde dönerek kilidi açmaktadır. Kendine göre özel bir şekle sahip anahtar dişi dönerken, yukarıya doğru bir yay ile sabitlenmiş olan kilit dişini iterek dilin kaymasını sağlamaktadır. “Zemberekli Kilit Mekanizmasında” ise, dörtgen prizma formundaki asma kilit kutusunun bir ucundaki delikten kilit halkasının diğer bir ucu girer. Kilit halkasının ucunda iki yana doğru açılan zembereği, delikten girince açılır ve kilit halkasının yerinde sabitlenmesini sağlamaktadır.

²⁵¹Detaylı bilgi için bk. B. Aytepe (2006). *Anadolu kapı kilitlerinin seramik malzeme ile kurgulanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, s. 3-14; H. Yürekli, V. Dökmeci ve F. Erkök (1996). *İstanbul’da konut girişleri ve kapılar*, İstanbul: Literatür Yayınları, s. 15; T. D. Pace (2014). *A typology of Roman locks and keys*, USA: Southwestern Baptist Theological Seminary, s. 1-110.

²⁵²Aytepe, 2006, **a.g.k.**, 7-8.

Bu sistemde anahtar olarak “L” şeklinde bükülmüş, uzun ve dar anahtarlar kullanılmaktadır.²⁵³ 91 no.lu asma kilidin içerisindeki dış sistemi korozyon nedeniyle çürüdüğünden dolayı, kullanılan mekanizma tespit edilememiştir. Benzer örneklerine, Zeugma’da ve 1st Ephorate Of Byzantine Antiquities koleksiyonunda rastlanılmıştır.²⁵⁴ Benzerleri Zeugma’da M.S. 3. yüzyılın sonuna, Bizans koleksiyonunda ise M.S. 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenmektedir.

92 no.lu parça, kare bir formda anahtarlı kilit sistemine sahip bir kilit aynasıdır. Kilit mekanizmasına ait filise ile birlikte ele geçmiştir. Dört köşesinde aplik delikleri ve çivileri bulunmaktadır. Kilit aynasının arkasında yer alan dış sistemi ise korozyon nedeniyle çürümüşür. Üzerinde yanık ahşap izleri görülebilmektedir. Benzer örneğine Sardis’te yer alan ve Erken Bizans dönemine tarihlenen Bizans Dükkânlarında rastlanılmıştır.²⁵⁵

93 no.lu kilit de anahtarlı bir kilit sistemine sahiptir. Hazne içerisindeki mekanizması korozyon nedeniyle çürümüşür. Dört köşe noktasından, çivilerle ahşaba sabitlenmiştir. Benzer örneğine Sardis’te yer alan ve Erken Bizans dönemine tarihlenen Bizans Dükkânlarında rastlanılmıştır.²⁵⁶

94 no.lu parça, bir kilidin aksam parçasıdır. Bu parça, hem kilit dilini sabitlemek hem de dili hareket ettirmek için kullanılmaktadır. Bu sayede, kilit dili kaydırılarak, açma-kapama işlemi rahatlıkla yapılabilecek hale gelir. Eserin benzer örneğine Pisidia Antiokheia’sı kazılarında rastlanılmıştır.²⁵⁷ Benzeri, M.S. 10. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir.

95-96 no.lu parçalar, 94 deki gibi, benzer bir kilide ait parçalardır. Benzer örneklerine Pisidia Antiokheia’sı ve Zeugma kazılarında rastlanılmıştır.²⁵⁸ Benzerleri, Zeugma’da M.S. 3. yüzyılın sonuna, Pisidia Antiokheia’da ise M.S. 10. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir.

²⁵³Kilitler hakkında detaylı bilgi için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, 139-142.

²⁵⁴Zeugma için bk. Scott, 2013, **a.g.k.**, Fig. 128-129-130, 248- 249. 1st Ephorate Of Byzantine Antiquities koleksiyonu için bk. Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.k.**, Res. 270, 272;

²⁵⁵Bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 346, 356, Lev. 23, 70; Crawford, 1990, **a.g.k.**, Fig. 288, E6; Fig. 366, E10 and E11.

²⁵⁶Bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 352, Lev. 23, 70; Crawford, 1990, **a.g.k.**, Fig. 366, E10 and E11.

²⁵⁷Bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 51-54, 93-94.

²⁵⁸Zeugma için bk. Scott, 2013, **a.g.k.**, Fig.127; Pisidia Antiokheia’sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 51-54, 93-94; 248.

91 ve 94 no.lu parça ele geçtiği tabaka dikkate alınarak, M.S. 7. ve 11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.²⁵⁹ 92, 93, 95 no.lu parçalar M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁶⁰ 96 no.lu parça ise, dolgu toprağından ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir.

97, 98, 99 ve 100 no.lu parçalar ise, kilit dişini iterek, dilin kolaylıkla üzerinde kaymasını sağlayan, sabit mekanizmaya ait parçalar olmalıdır. İçe doğru kıvrık, kanca biçimli kısımlarının ise, kilidin sabitlenmesini sağlayan bir işlev için kullanılmaları mümkündür. Sadece 97, diğer örneklere göre tam ve sağlamdır.

101, 102, 103 no.lu parçalar, asma kilitte kullanılan mekanizmaya ait parçalar olmalıdır. Parçaların tümünde, bir ucu dik açı yapacak şekilde kıvrılan, dişli kısımlar bulunmaktadır. Bu dişli kısımlar, muhtemelen anahtar ile birbirine uyacak şekilde yapılmıştır. Benzer örneklerine Zeugma ve Boğazköy kazılarında rastlanılmıştır.²⁶¹ Benzerleri Zeugma’da Roma dönemine, Bogazköy’de ise Orta Bizans dönemine tarihlenmektedir.

104 ve 105, iki parçayı birbirine bağlayacak şekilde bir halka ve bunu sabitleyen bir mekanizmadan oluşur. Bir ucundaki delikten kilit halkasının diğer ucu girer. 104 de görüldüğü üzere ahşaba tutturmak için kullanılan küçük bir çivi deliğı de yer alır.

106, 107, 108 ve 109, kilidin çeşitli yerlerinde kullanılan aksam parçalarıdır. 106’nın rekonstrüksiyonu, Korint kazılarında ele geçen benzer bir parçadan esinlenerek yapılmaya çalışılmıştır.²⁶² Benzeri en geç M.S. 12. yüzyıla tarihlenmektedir.

110, kilit aynasına giren köprünün, içine doğru sürülen mekanizmaya ait bir parçadır.²⁶³ İçindeki diş sistemi korozyon nedeniyle çürümüştür. Benzer örneğine

²⁵⁹Bu parça, aynı konteks (94) içerisinde, II. Konstans dönemine (M.S. 641-668), A2 Sınıfı (M.S. 976?-1030/35?) ve X. Konstantinos dönemi (M.S.1059-1067) olmak üzere toplam üç sikke ile beraber ele geçmiştir. Bu tabakanın karışık olduğu göz önünde bulundurularak, tarihlendirmede sikkelerin en erken ve en geç döneme tarihlenen yüzyıl aralığı dikkate alınmıştır. Sikkeler için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, (ed. Katsari, Lightfoot, Özme), 136-255, kat. no. 149, 348, 448.

²⁶⁰92 no.lu parça (XA1-02 açması, konteks 30), 93 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 331), 95 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 347). Bk. EK. 1.1.

²⁶¹Zeugma için bk. Scott, 2013, **a.g.k.**, Fig. 244-121, 245; Bogazköy için bk. Böhlendorf-Arslan, 2012, **a.g.k.**, 12, Res. 11, 362.

²⁶²Detaylı bilgi için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 337.

²⁶³Kullanım şekillerine bk. P. Ottoway (2011). *The products of the blacksmith in Mid-Late Anglo-Saxon England*, Part 2, New York: PJO Archaeology, Fig. 17 c-d, s. 14.

Bulgaristan’da Pliska kazılarında rastlanılmıştır.²⁶⁴ Benzeri M.S. 11. yüzyıla tarihlenmektedir.

98 no.lu parça, M.S. 10. yüzyıla tarihlendirilmiştir.²⁶⁵ 99, 100, 101, 102, 108, 109 no.lu parçalar ise M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁶⁶ 103 ve 106, dolgu toprağından ele geçtiğı için benzer örneğine göre Orta Bizans dönemi; 104, M.S. 6. ve 7. yüzyıl aralığına;²⁶⁷ 105, M.S. 4. ve 8. yüzyıl aralığına,²⁶⁸ tarihlendirilmiştir. 97 ve 107 no.lu parçalar ise karışık bir konteksten ele geçtiğı için tarih önerisi getirilememiştir. 110 no.lu parça da, M.S. 7-11. yüzyıl aralığına²⁶⁹ tarihlendirilmiştir.

3.6.2. Filiseler

Filiseler, çivili halkalardır. Bir halka ve ona bağılı kancadan oluşmaktadır. Oransay, filiseleri formlarına göre “Çift Kancalı Filise” ve “Saplamalı Filise” olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

“Çift Kancalı Filise”, demir bir çubuğun halkanın içerisinden geçirilerek, ortasından ikiye bükülmesi ve uçlarının kanca şeklinde dışa doğru kıvrılmasıyla yapılmaktadır. “Saplamalı Filise” ise tek ucu olan saplamanın bir ucundaki deliğe halkanın geçirilmesiyle yapılmaktadır.²⁷⁰ Oransay, iki form arasında işlev bakımından bir fark olmadığını, ancak, “Çift Kancalı Filise”nin tutturulma yöntemi bakımından daha sağlam olduğunu ifade etmiştir.

Filiseler, özellikle konut ya da benzeri mekânların arkeolojik kazılarında en sık karşılaşılan buluntu grubudur. Çünkü filiselerin kullanım alanları oldukça geniştir. Örneğin tavan veya duvarlara bir obje asmak, hayvanları bağlamak veya kapılarda, pencerelerde tutamak olarak ya da geçirilen bir zincirle asma kilit vurmak amacıyla

²⁶⁴Henning, 2007, **a.g.k.**, Lev. 10, Res. 114.

²⁶⁵Aynı konteks (234) içerisinden, VII Constantine (M.S. 913-959) dönemine tarihlenen bir adet sikke bulunmuştur. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 145, kat. no. 268.

²⁶⁶99 no.lu parça (XE-06 açması, konteks 248), 100 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 487), 101 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 350), 102 no.lu parça (XE-06 açması, konteks 267), 108 no.lu parça (XB-96 açması, konteks 26), 109 no.lu parça (XB-03 açması, konteks 142), Bk. EK. 1.1.

²⁶⁷Aynı konteks (102) içerisinden, M.S. 6. ve/veya 7. yüzyıla ait olduğu düşünülen bir adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 134-187, kat. no. 129.

²⁶⁸Kapaklar bölümüne bk. Dipnot 64, s. 19.

²⁶⁹Kilitler ve kilit aksam parçaları bölümüne bk. Dipnot 259, s. 56.

²⁷⁰Bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, 137.

kullanılmış olabilir. Dolayısıyla işlevleri ve şekilleri değişmeden günümüze kadar geldiği için, tarihlendirilmeleri, tabakalarına ve benzer örneklerine göre yapılmaktadır.²⁷¹

Büyük Mekân'da üzerinde ahşap kalıntıları tespit edildiği için, kapı ve pencerelerde kullanıldığı düşünülen tümü demirden yapılmış toplam on bir adet filise bulunmuştur. Bu filiseler formlarına göre “Çift Kançalı Filise” grubuna girmektedir. Benzer örneklerine, Anadolu'da Bergama, Zeugma, Arykanda, Kibyra, Psidia Antiokheia'sı antik kentlerinde, Anadolu dışında ise Olynthus kazılarında ve British Müzesi'nde rastlanılmıştır.²⁷²

Ele geçtikleri tabaka ve karşılaştırma örnekleri dikkate alınarak, **111**²⁷³ ve **112**²⁷⁴ **no.lu** parçalar, M.S. 7.-11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. **113** ve **114 no.lu** parçalar, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁷⁵ **115, 116, 118 ve 121** no.lu parçalar karışık bir konteksten ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir. **117 ve 119**, M.S. 4.-8. yüzyıl aralığına,²⁷⁶ **120** ise M.S. 4.-5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.²⁷⁷

3.6.3. Bağlantı lamaları

Ahşap ya da metal birimleri birbirine bağlamak için kullanılan uzun dikdörtgen parçalar “lama” olarak adlandırılmaktadır. Çivi ile sabitlenerek, iki ya da daha fazla ahşabın birleştirilmesi için kullanılmakta olan bağlantı lamaları, genellikle dayanıklı ve sağlam bir malzeme olan demirden yapılmaktadır. Ayrıca kapılarda estetik amaçla da kullanılmış örnekleri mevcuttur.

Büyük Mekân'da tümü demir, toplam altı adet bağlantı laması incelenmiştir. Bu lamaların üzerlerinde, ahşap kalıntıları tespit edildiğinden, kapıda kullanılmış olma ihtimalleri yüksektir. Lamaların bazılarının üzerlerinde kalmış çivilerden (122, 125)

²⁷¹Demirer, 2013, **a.g.k.**, 95.

²⁷²Bergama için bk. Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, Ö9, Lev. 38; Arykanda için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, İ57, Lev. XXIV; Zeugma için bk. Scott, 2013, **a.g.k.**, Fig. 111, 238; Kibyra için bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, İ15-23, 252-255; Psidia Antiokheia'sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 57, 96; Olynthus için bk. Robinson, 1941, **a.g.k.**, 2627-2628, Lev. CLXVIII, 522; British Müzesi için bk. Manning, 1985, **a.g.k.**, H. 48, R27-35-37, Lev. 32-59-61, 130.

²⁷³Kilitler ve kilit aksam parçaları bölümüne bk. Dipnot 259, s. 56.

²⁷⁴Kapaklar bölümüne bk. Dipnot 68, s. 19.

²⁷⁵113 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 350), 114 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 487) Bk. EK. 1.1.

²⁷⁶Kapaklar bölümüne bk. Dipnot 64, s. 19.

²⁷⁷120 no.lu parçanın ele geçtiği tabakada (konteks 220), I. Constantine (M.S.307-337) ve Arcadius (M.S.383-408), ayrıca M.S. 4.-5.yüzyıllara ait olabilecek iki sikke bir arada bulunmuştur. Dolayısıyla tarihlendirmede bu durum dikkate alınmıştır. Sikkeler için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 124-165, kat. no. 23, 64, 536, 541.

anlaşıldığı üzere, ahşaba çivilerle sabitlenmiştir. Benzer örneğine Anadolu’da Bergama kazılarında rastlanılmıştır.²⁷⁸ Benzeri, Geç Bizans dönemine tarihlenir.

122, 123, 124 ve 125 no.lu parçalar, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁷⁹ **126**, Orta Bizans dönemine (M.S. 10.-11. yy. ?)²⁸⁰, **127** ise M.S. 6. yüzyılın sonu, M.S. 7. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir.²⁸¹

3.6.4. Kelepçeler

Kelepçeler enli demir çubuklar bükülerek yapılmaktadır. Daha çok ahşap parçaların birleştirilmesinde kullanılan bu form, boyutları dikkate alındığında mobilya ve kapı aksamalarının birleştirilmesinde de kullanılmış olmalıdır.²⁸²

Büyük Mekân’da farklı formlarda ve boyutlarda, tamamı demirden yapılmış toplam on iki adet kelepçe bulunmuştur. Parçaların neredeyse tümünde ahşap kalıntıları tespit edildiğinden, kapıda kullanılmış olabilme ihtimalleri yüksektir. Benzer örneklerine Bergama’da, Kureyş Barajı Kurtarma Kazıları ve British Müzesi’nde rastlanılmıştır.²⁸³

128 no.lu parça M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁸⁴ **129**, dolgu toprağından ele geçtiği için benzer örneklerine göre Orta Bizans dönemine, tarihlendirilmiştir. **130**, M.S. 3. yüzyılın sonu ve M.S. 7. yüzyıl aralığına,²⁸⁵ **131**, M.S. 11. yüzyıla,²⁸⁶ **132** ve **133** ise M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.²⁸⁷ **134, 135, 136 ve 139 no.lu** parçalar ise dolgu toprağından ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir. **137**, M.S. 6. yüzyılın sonu, M.S. 7. yüzyılın başına,²⁸⁸ **138** ise M.S. 7 ve 11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.²⁸⁹

²⁷⁸Detaylı bilgi için bk. Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, B19, Lev. 3, 166.

²⁷⁹122, 123, 124, 125 no.lu parçalar (XE-04 açması, konteks 44), Bk. EK. 1.1.

²⁸⁰Aynı tabakadan (konteks 412) Orta Bizans Dönemi’ne tarihlenen pişmiş toprak kandil parçası ele geçmiştir. Bk., Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 220, kat.no.33.

²⁸¹127 no.lu parça aynı tabakada (konteks 1000) Maurice Tiberius (M.S.582-602) dönemine tarihlenen bir adet sikke beraber ele geçmiştir. Sikke için bk. Lightfoot, **a.g.k.**, 2012, 131, kat. no. 97.

²⁸²Oransay, 2014, **a.g.k.**, 619.

²⁸³Bergama için bk. Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, Lev. 60, ZW1, 220; Kureyş Barajı Kurtarma Kazıları için bk. Oransay, 2014, **a.g.k.**, 65, Foto. 7, 659; British Müzesi için bk. Manning, 1985, **a.g.k.**, S95, 96, Lev. 67, 141.

²⁸⁴XE-04 açması, konteks 14. Bk. EK. 1.1.

²⁸⁵Aynı konteksten (106) Severina dönemine (M.S. 270-273) tarihlenen bir adet sikke ve Erken Bizans dönemine (6-7 yy. ?) tarihlenen üç adet pişmiş toprak kandil parçaları ile birlikte ele geçmiştir. Tarihlendirmede buluntuların dönem aralıkları dikkate alınmıştır. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 122, kat. no. 6. Pişmiş toprak kandil parçaları için bk. Schoolman, 2012, **a.g.k.**, 197-199, kat. no. 28, 33, 59.

²⁸⁶Aynı konteksten (114), 1042?-1050 yılına tarihlenen C Sınıfı bir sikke ele geçmiştir. Sikke için bk. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 152, kat. no. 386.

²⁸⁷Kelepçeler bölümüne bk. Dipnot 255, s. 54.

²⁸⁸Kelepçeler bölümüne bk. Dipnot 287, s. 60.

²⁸⁹Kapaklar bölümüne bk. Dipnot 68, s. 19.

3.7. Kutu ve Mobilya Aksamları

Bizans, Etrüks ve Yunan medeniyetlerinin etkisiyle gelişen Roma mobilya geleneğini devam ettirmiştir. Özellikle de tabure ve sandık gibi halk tarafından kullanılan ilk mobilya olduğu düşünülen bağımsız ve taşınabilir eşyalarda bu etki görülmektedir.²⁹⁰

“Kutu ve Mobilya Aksamları” başlığı altında Büyük Mekân’da ele geçen “Portatif Tabure ve Aksamları”, “Bağlantı Lamaları”, “Halka Yuvaları”, “Menteşe”, “Kulp”, “Aplikler” ve son olarak “Kaplama Parçaları” yer almaktadır.

3.7.1. Portatif tabure ve aksamları

Portatif tabureler,²⁹¹ konforsuz olmasına rağmen, açılır-kapanır ve kolay taşınır olması nedeniyle de günlük yaşamda da tercih edilen bir mobilya olmuştur. Çok çeşitli formları üretilerek günümüze kadar gelen bu tabureler, temelde, iki mafsal üzerinde hareket eden iki hafif yapılı parçadan oluşmaktadır. Taburenin iskeleti üzerinde, sabitlenmeyi sağlayarak oturma alanı oluşturan dayanıklı bir kumaş veya deri kullanılmıştır. Taburenin üzerinde oturma rahatlığı için “*pulvinar*” adlı minderlerinde kullanıldığı bilinmektedir.²⁹²

Demirer, bu hafif tabureler için en uygun tanımın, dilimizde “sökülüp-takılan, kolay taşınan, açılır-kapanır, seyyar” anlamlarını içeren “*portatif*” tabure olması gerektiğini belirtmiştir.²⁹³

Büyük Mekân’da ele geçen **140 no.lu** tabure, iki dikdörtgen çerçevenin, orta bölümde sabitlenebilmeleri için, açılıp-kapanmalarını sağlayan pimli mafsalların birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kapalı bir şekilde ele geçmiştir.²⁹⁴

141’de ise, iki portatif tabureyi oluşturabilecek toplam on altı adet köşe yapan kısım bulunmaktadır. Demir çubuklar ise, dikdörtgen çerçeveyi oluşturan aksamın parçalarıdır. Bu parçalar birlikte değerlendirildiğinde ise, iki adet portatif tabureye ait

²⁹⁰Detaylı bilgi için bk. A. Kurtoğlu (1986). *Mobilya stillerinin tarihi gelişimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, s. 74; O. Boyla (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayın, 2 (G-N), s. 1080-1081; T. Erdem (2007). *Mobilya tarihine genel bakış ve Art Deco*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, s. 22; E. Çubukçu (2012). *Pop Art akımının mobilya tasarımıyla ilişkisi ve etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Işık Üniversitesi, s. 41.

²⁹¹Araştırmacılar, Livius gibi tarihi kaynaklara dayanarak, “açılır-kapanır ve arkalıksız taburelerin” kökeni olarak Etrüks’ü gösterir. (Bk. Kurtoğlu, 1986, **a.g.k.**, 74.)

²⁹²Bk. Demirer, 2016, **a.g.k.**, 250.

²⁹³Demirer, 2016, **a.g.k.**, 250.

²⁹⁴Tabure, katalogta yer alan 2 no.lu kap ile birlikte bulunmuştur. Detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, 2012, **a.g.k.**, 323.

kısımların olduğu anlaşılmaktadır. Benzer örneklerine, Sardis, Zeugma, Side, Perge ve Allionai antik kentlerinde rastlanılmıştır.²⁹⁵

M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçen bu tabure parçalarının **(140-141)** “Sardis” ve “Perge” kazılarındaki benzer örnekleri Erken Bizans Dönemine tarihlendirilmiştir.²⁹⁶

3.7.2. Bağlantı lamaları

Bu başlık altında bronz malzemeden yapılmış ince üç adet bağlantı laması incelenmiştir. Hem boyutlarının küçük olması hem de sabitlemek için kullanılan çivilerin benzerlerinden farklı olması, kapı ve pencere aksamalarında kullanılan bağlantı lamalarından farklı olarak, kutu ya da sandıkları oluşturan ahşapların, birbirine birleştirilmesinde kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir.

142 no.lu parçanın üzerinde diğerlerinden farklı olarak, iç içe geçmiş, daire motifi bulunmaktadır. Bu süsleme, Bizans döneminde oldukça sık kullanılan bir süsleme çeşididir. 142 no.lu parçanın benzer örneklerine Sardis ve Elaiussa Sebaste kazılarında rastlanılmıştır.²⁹⁷ Benzeri Elaiussa Sebaste’de M.S. 6. ve 7. yüzyıllara tarihlenmektedir. **143 ve 144 no.lu** parçalar ise düz ve sadedir.

142, dolgu toprağından ele geçtiği için benzer örneği dikkate alınarak M.S. 6. ve 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir. 143 no.lu parça, hem şıkıştırılmış bir topraktan ele geçmesi, hem de farklı dönemlerde tekrar edilen bir forma sahip olması nedeniyle herhangi bir tarih önerisi getirilememiştir. 144 no.lu parça ise M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.²⁹⁸

3.7.3. Halka yuvaları

Bu başlık altında demir ve bronz malzemeden yapılmış iki adet halka yuvası incelenmiştir. Halka askısı olarak kullanılan bu yuvaların, uç kısımları dövülerek ezilmiştir. Hem çivi ile sabitlenebilir hem de kıvrılan uçları ikiye ayrılarak ahşap içine

²⁹⁵Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 423-424, Lev. 26-27, 77-78; Crawford, 1990, **a.g.k.**, Fig. 307, E6 and E7.; Fig. 525, E16; Zeugma için bk. N. Dieudonne-Glad, M. Feugere, M. Onal (2013). *Zeugma V, Les objects* ((Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée, 64), Lyon, 141-143 fig. 72, pl. 371a-b; Side için bk. A. Oransay (2012). *Side Arkeoloji Müzesi madeni eser araştırmaları 2010-2011*, Anmed X, Fig. 3, 229; Kıbyra için bk. Demirel, 2016, **a.g.k.**, No. 13-15, 249. Allionai’de benzer bir taburenin bulunduğu bilgisi, Demirel, 2016, **a.g.k.**, dipnot 54’de verilmektedir.

²⁹⁶140 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 448), 141 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 448, 451). Bk. EK. 1.1.

²⁹⁷Sardis için bk. Waldbaum 1983, 417, Lev. 26, 77-78; Elaiussa Sebaste için bk. Ferazzoli 2012, 30, Lev. 4, 303.

²⁹⁸XE-04 açması, konteks 14. Bk. EK. 1.1.

sabitlenebilir. Boyutları göz önünde bulundurularak, kutu, sandık ya da mobilya da kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Benzer örneklerine Zeugma ve Kibyra kazılarında rastlanılmıştır.²⁹⁹

145 no.lu parça, hem karışık bir konteksten ele geçmesi, hem de farklı dönemlerde tekrar edilen bir forma sahip olması nedeniyle herhangi bir tarih önerisi getirilememiştir. **146 no.lu** parça ise benzer örneği dikkate alınarak M.S. 5-6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

3.7.4. Menteşe

Menteşeler, kapı, pencere, sandık veya dolap kanatlarının kolay açılıp kapanmasını sağlayan,³⁰⁰ genellikle iki aplik ve bir mil düzeneğinden oluşmaktadır.³⁰¹ Menteşeler, formlarına göre çeşitli gruplara ayrılmışlardır. Bunlar; “*Filli Menteşeler*”, “*Mafsallı Menteşeler*”, “*Kelebek Menteşeler*” ve “*Rezeler*” dir.³⁰²

Bu başlık altında bronz malzemeden yapılmış bir adet, menteşe kanadı parçası incelenmiştir. **147 no.lu** parça, birbirine eklenmiş ve bağlanmış parçaların, hareket ederken dönmesini sağlayan bir bağlantı ögesidir. Ahşaba sabitlemek için kullanılan küçük çivi deliği de bulunmaktadır. Boyutu göz önüne alınarak kutu veya sandıkta kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

147 no.lu parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³⁰³

3.7.5. Kulp

Kulplar, takıldıkları mobilyayı dekoratif olarak güzelleştiren, kapak ve çekmecelerin daha rahat açılıp kapanmasını ve bir eşyanın tutulup kaldırılabilmesini (tutamak kesimi) sağlayan,³⁰⁴ mobilya elemanlarından biridir.³⁰⁵ Kulpların biçim, renk ve ölçüleri, mobilyanın genel renk ve ölçüsü ile uyumlu bir şekilde tasarlanmaktadır.

Bu başlık altında bronz malzemeden yapılmış bir adet kulp incelenmiştir. **148 no.lu** bu parça, bir sandık ya da kutuda kullanılmış olmalıdır. Muhtemelen ahşaba çakılan filisenin arkadan çıkan uçları, ikiye ayrılarak ahşap yüzeyine yaslanmakta ve ahşap

²⁹⁹Zeugma için bk. Khamis, 2013, **a.g.k.**, Fig. 56-57, 123-124; Kibyra için bk. Demirel, 2013, **a.g.k.**, J5, 273.

³⁰⁰M. Sözen, U. Tanyeli (1992). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi, s. 158.

³⁰¹Oransay, 2006, **a.g.k.**, 134; Demirel, 2013, **a.g.k.**, 93.

³⁰²Gruplandırılmış menteşeler hakkında detaylı bilgi için bk. Demirel, 2013, **a.g.k.**, 93-95.

³⁰³XE-05 açması, konteks 44. Bk. EK. 1.1.

³⁰⁴Sözen ve Tanyeli, 1992, **a.g.k.**, 141.

³⁰⁵*Mobilya Elemanları-2* (2008). MEGEP, Ahşap teknolojisi, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s. 33.

üzerinde geniş bir açıyla hareket edebilmektedir. Bu sayede, askı halkası da ahşaba kolaylıkla sabitlenebilmektedir. Ayrıca, parçanın üzerinde dış yüzeyi kazıma ile yapılmış iç içe geçmiş “V” (çavuş motifi) motifi görülmektedir.

148 no.lu parça M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³⁰⁶

3.7.6. Aplikler

Aplikasyon kavramının kelime anlamı “uygulamadır”. Bu işleme tekniğinin bir başka adı da “oturtmadır”.³⁰⁷ Aplikler daha çok dekoratif amaçlı kullanılmaktadır. Kullanım yerlerine göre ve kullanılacağı ortamın stiline göre farklılıklar göstermektedir.

Bu başlık altında “mobilya apliği” olduğu düşünülen on sekiz adet parça ele alınmıştır. Aplik örnekleri biçimlerine göre, disk, levha ve dış bükey olarak üç grup altında incelenmiştir.

149-153 no.lu parçalar, disk formudur ve genellikle ortalarında bir delik bulunur. Bir zemin üzerine sabitleme amacıyla kullanıldıklarını göstermektedir. **154-155 no.lu** aplik parçaları ise levha formudur. **156-158 no.lu** parçalar ise delikli levha formudur. Ortalarındaki ya da dörtkenarında yer alan delikten bir çivi ile ahşaba tutturulur. **159-161 no.lu** parçalar, farklı formlardan ve farklı boyutlardan oluşmaktadır. **162 ve 165 no.lu** parçalar ise, dışbükey formudur. Pim uçları içe doğru kıvrıktır. Bu parçalar ahşaba sabitlenerek kullanılmaktadır. Çok sade ve basit örneklerdir. Benzer örneklerine Zeugma, Pisidia Antiokheia’sı ve Kureyş Barajı Kurtarma kazılarında rastlanılmıştır.³⁰⁸

149 no.lu parça, M.S. 7. ve 11. yüzyıl aralığına,³⁰⁹ 150 no.lu parça dolgu toprağından ele geçtiği için, benzer örneği dikkate alınarak M.S. 8. ve 11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. 151, 152, 153, M.S. 4. ve 5. yüzyıl aralığına,³¹⁰ 154, 156, Orta Bizans dönemine,³¹¹ 155, M.S. 4. yüzyıla,³¹² tarihlendirilmiştir. 158, 159 ve 163, M.S. 9. yüzyıl

³⁰⁶XE-06 açması, konteks 248. Bk. EK. 1.1.

³⁰⁷L. Girgök (1997). *Ezcacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayın, 2 (G-N), s. 769.

³⁰⁸Zeugma için bk. Khamis, 2013, **a.g.k.**, Fig. 71, 130; Pisidia Antiokheia’sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 65, 100; Kureyş Barajı Kurtarma Kazıları için bk. Oransay, 2014, **a.g.k.**, 66-68, Foto. 7, 659.

³⁰⁹Kilitler ve kilit aksam parçaları bölümüne bk. Dipnot 259, s. 56.

³¹⁰Aynı konteksten (523), M.S. 4. ve/veya 5. yüzyıl olduğu düşünülen bir adet sikke ele geçmiştir. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 160, kat. no. 550. Ayrıca, 153 no.lu parçanın tarihlendirme bilgisi için filiseler bölümünü bk. Dipnot 283, s. 59.

³¹¹154 (konteks 32) ve 156 (konteks 305) no.lu parçalar, Orta Bizans Dönemi’ne tarihlenen pişmiş toprak kandiller ile birlikte ele geçmiştir. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 218-223, kat. no. 5, 69, 70, 76, 79.

³¹²Aynı konteksten (453) II. Valentinian dönemine tarihlenen bir adet sikke gelmiştir. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 126, kat. no. 47.

konteksinde ele geçmiştir.³¹³ 162 ve 165 no.lu aplik parçaları ise karışık bir konteksten ele geçtiği için, benzer örneklerine göre Orta Bizans dönemine tarihlendirilmişlerdir.³¹⁴ 157, 160 ve 161 no.lu parçalar dolgu toprağından ele geçtikleri için, 164 no.lu parça ise yüzey buluntusu olduğu için tarih önerisi getirilememiştir.

3.7.7. Kaplama parçaları

“Kaplama”, bir yüzeyin ya da strüktürün üzerini levha halinde taş, ahşap, metal vs. ile örtmek işlemi ve bu biçimde oluşturulmuş yüzeye denilmektedir.³¹⁵

Bu başlık altında yedi adet kaplama parçası incelenmiştir. Tüm parçaların üzerinde, bir yüzeye tutturulmak için kullanılan küçük çivi delikleri bulunmaktadır. Söz konusu parçalar oldukça yoğun korozyona maruz kalmış ve orijinalliğini yitirmiş olduğu için tarihlendirilmesinde benzer örnekleri değil de sadece ele geçtikleri kontekstler dikkate alınmıştır.

167 no.lu parça M.S. 4. ve 5. yüzyıl aralığına,³¹⁶ 168, Erken Bizans Dönemine,³¹⁷ 170, M.S. 7-11. yüzyıl aralığına,³¹⁸ 166, 169, 171 ve 172 no.lu parçalar ise karışık bir konteksten ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir.

3.8. Diğerleri

“Çan ve Çingiraklar”, “İğneler”, “Kanca, Zincir ve Halkalar”, gibi kullanım yerleri kesin olarak tespit edilemeyen parçalar ve “Fital Sabitleme Çubukları”, "Diğerleri" başlığı altında ele alınmıştır.

3.8.1. Çan ve çingiraklar

İşlevleri nedeniyle, değişmeyen formlarla üretilen çan ve çingirakların tarihlendirilmelerinde, formlarından yararlanmak her zaman doğru değildir. Mutlaka

³¹³158 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 303), 159 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 337), 163 no.lu parça (XB-03 açması, konteks 132) Bk. EK. 1.1.

³¹⁴Örnekleri için bk. Oransay, 2014, **a.g.k.**, 68, Foto.7, 659.

³¹⁵Sözen ve Tanyeli, 1992, **a.g.k.**, 123.

³¹⁶Bıçaklar bölümüne bk. Dipnot 168, s. 39.

³¹⁷Aynı konteksten (501) Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir adet pişmiş toprak kandil ile birlikte ele geçmiştir. Bk. Schoolman, 2012, **a.g.k.**, 196, kat. no. 24.

³¹⁸Kapaklar bölümüne bk. Dipnot 68, s. 19.

buluntu tabakaları ve paralel verilerden de yararlanmak gerekir. Genellikle konik veya piramidal gövdeli olan bu aletlerin, içerisinde yer alan dil kısmı, sallanmayla birlikte, çeperlere çarparak ses çıkartmaktadır. 5 cm. den büyük boyutluları “*çan*”, küçükleri ise “*çingirak*” olarak adlandırılmıştır.³¹⁹

Çanlar ve Çingiraklar (*tintinnabula*) kazılarda oldukça sık ele geçen objelerdir. Özellikle büyük boyutlu olanları, hayvanların nerede olduğunun tespit edilmesi için ya da müzik aleti olarak sesinden yararlanılmak için kullanılmış olabilir.³²⁰ Çingirak olarak adlandırılan küçük boyutlu olanları ise, küçük evcil hayvanların boyunlarında asılmalarının yanında, beşikler üzerinde “apotropeik”³²¹ amaçlı veya çocuklar tarafından oyuncak olarak da kullanılmış olabilirler.

Bu başlık altında Büyük Mekân’da ele geçen toplam bir adet çan ve iki adet çingirak incelenmiştir. **173 no.lu** parça boyutu itibariyle çan, **174 ve 175 no.lu** parçalar ise küçük boyutlu oldukları için “çingirak” olarak adlandırılmıştır.

173 no.lu çanın benzer örnekleri, Elaiussa Sebaste, Kibyra kazı buluntuları arasında ve Bolu Müzesi’nde tespit edilmiştir.³²² 174 no.lu çingirağın benzer örneklerine Sardis, Kibyra, Kureyş Barajı Kurtarma Kazılarında,³²³ 175 no.lu çingirağın benzer örneklerine ise Sardis ve Kibyra kazılarında rastlanılmıştır.³²⁴

173 no.lu çanın benzerleri Elaiussa Sebaste’de M.S. 6. ve 7. yüzyıla, Kibyra’da ise M.S. 5. ve 6. yüzyıllara tarihlenir. Çan (173) karışık bir konteksten ele geçtiği için benzer örnekleri dikkate alınarak M.S. 5. ve 7. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. 174 no.lu parçanın benzerleri Sardiste Helenistik-Roma ve Erken Bizans dönemine, Kibyra’da ise M.S. 5. ve 6. yüzyıllara, Kureyş Barajı Kurtarma Kazılarında ise geç döneme tarihlenmekle birlikte, parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³²⁵ 175

³¹⁹Demirer, 2013, **a.g.k.**, 130-131.

³²⁰Robinson, 1941, **a.g.k.**, 518.

³²¹Maden çınlamasının arındırıcı bir etkisinin olduğuna inanılması nedeniyle, bronz malzemeden yapılan çanlar ve çingiraklar, apotropeik bir araç olarak, “*Dionysos*” ve “*Mister*” kültlerinde olduğu gibi çeşitli dinsel törenlerde de kullanılmışlardır. Hatta pagan kült törenlerinde kullanılması nedeniyle Hristiyanlığın erken dönemlerinde kilise tarafından çok kullanılmayan çanların yaygınlaşmasının, M.S. VI-VII. yy’dan itibaren olduğu tespit edilmiştir. Bk. Oransay, 2014, **a.g.k.**, 612.

³²²Elaiussa Sebaste için bk. Ferrazzoli 2012, 22, Lev. 2, 301; Kibyra için bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, M6, 303; Bolu Müzesi için bk. Ş. Barış (2011). *Bolu Müzesi Bizans dönemi eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, kat. no. 34, 70.

Khamis 2013, Fig. 94, 139.

³²³Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 92-93, Lev. 8, 43; Kibyra için bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, M8-9, 304; Kureyş Barajı Kurtarma Kazıları için bk. Oransay, 2014, **a.g.k.**, 14-17-18, Foto. 3, 655.

³²⁴Sardis için bk. Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 96, Lev. 8, 43; Kibyra için bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, M7, 303.

³²⁵XC-01 açması, konteks 157. Bk. EK. 1.1.

no.lu parçanın ise benzerleri, Sardiste Bizans dönemine, Kibyra'da ise M.S. 5. ve 6. yüzyıla tarihlenir. Çingirak parçası (175) benzer örnekleri dikkate alınarak, M.S. 5. ve 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

3.8.2. İğneler

Büyük Mekân kazılarında bulunan, oldukça korozyona uğradığı için ya da kırık/eksik olduğu için, formu/boyutu anlaşılamayan ve dolayısıyla da işlevi tespit edilememiş dört iğne de "diğerleri" başlığı altında ele alınmıştır.

Dikiş iğneleri ya da tıp hekimlerinin kullandığı iğneler süs eşyası olarak kullanılanlardan form ve malzeme açısından farklılık göstermekle beraber ele geçtikleri tabakada işlevlendirilmeleri açısından önemlidir.

Kazılarda bulunan dikiş iğnelerini, yalnızca malzemelerine ve formlarına göre değerlendirek, tarihleme yapmak yerine, ele geçtikleri konteksteki paralel verilere göre hareket edilmelidir. Çünkü Antik çağda günlük yaşamın önemli bir parçasını oluşturan dikiş iğnelerinin, çoğu kazılarda yayınlanmayıp etüdlük olarak bırakılması ve yeterince araştırılmış olmaması³²⁶ bu kapsamda çoğu çalışmayı sınırlamaktadır.

Antik kaynaklar, tıp alanında kullanılan, cerrahi amaçlı gözlü iğnelerin (ip geçirme) ise, köşegen kesitli olduğundan bahsetmektedir. Amaç dokuya girecek iğnenin, köşeli kesitiyle deliciliğinin arttırılmasıdır. Hekim mezarlarından ele geçen daire kesitli gözlü iğneler de bulunmaktadır. Allionai kazılarında ele geçen daire kesitli gözlü iğnelerden çok küçüklerinin, günlük hayatta dikişte kullanmak için uygun olmadığı tespit edilmiştir. Tıbbi müdahalelerde gözlü iğneler, cerrahi dikiş/sütür, delici iğne, lakrimal apse delici olarak kullanılırken, daha büyük ve demirden yapılanları da iğne dağılayıcı olarak kullanılabilmektedir.³²⁷

Büyük Mekân'da dikiş mi yoksa tıbbi mi olduğu tespit edilemeyen iki bronz ve iki demir iğne ele geçmiştir. **176 ve 177 no.lu** iğnelerin baş kısımları korunmuş ancak gövdeden kırılmıştır. **178 ve 179 no.lu** iğnelerin ise yalnızca, gövdeden uca doğru daralan sivri uçları günümüze gelmiştir.

³²⁶Demirer, 2013, **a.g.k.**, 124.

³²⁷Detaylı bilgi için bk. Baykan, 2012, **a.g.k.**, 27.

Arkeolojik kazılarda oldukça sık karşılaşılan buluntu gruplarından biri olan iğnelerin benzer örneklerine, Pisidia Antiokheia'sı, Zeugma ve Korint kazılarında rastlanılmıştır.³²⁸

176, 177 ve 178³²⁹ no.lu parçalara, karışık bir konteksten ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir. 179 no.lu parça ise, M.S. 10. yüzyıla tarihlendirilmiştir.³³⁰

3.8.3. Kanca, zincir ve halkalar

Genellikle bir eşyayı taşımak, duvara ya da stüktüre asmak amacıyla üretilen ve kullanılan kanca, zincir ve halkalar zaman içinde çok değişmeden günümüze değin gelmiş malzemelerdir. Dolayısıyla kazılarda ele geçmiş bu tür malzemelerin tarihlendirilmesinde ele geçtikleri tabakaların dikkate alınması önemlidir.

Büyük Mekân'da 2'si demir ve 1'i bronz 3 adet **(180, 181, 182)** "S" gövdeli ve 3 adet demir duvar kancası **(183, 184, 185)** olmak üzere toplam 6 adet kanca bulunmuştur. "S" gövdeli forma sahip kancalar iki nesneyi (örneğin zincir halkalarını) birbirine tutturmak amacıyla ara parça olarak; yukarıda "duvar kancası" olarak adlandırılmış kancalar ise uzun ve düz kısımları duvara saplanarak kullanılmış olmalıdır.

180, 183, 184 no.lu parçalar, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³³¹ 181, 182 ve 185 no.lu parçalar ise dolgu toprağından ele geçtiği için tarih önerisi getirilememiştir.

Farklı boyutlarda üretilmiş halka ve baklaldan meydana gelen zincirler, herhangi bir eşyayı asmak amaçlı olduğu gibi polykandilion, kandillerin ve buhurdanların taşıyıcı askıları ya da kapı aksamı olarak karşımıza çıkabilir. Büyük Mekân'da farklı formda ve kalınlıklarda üretilmiş olan 3 adet bronz zincir parçası **(186, 187, 188)** ve 3 adet bronz zincir baklası **(189, 190, 191)** bulunmuştur.

³²⁸Pisidia Antiokheia'sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, No. 97, 116; Zeugma için bk. Khamis, 2013, **a.g.k.**, Fig. 53, 122; Korint için bk. Davidson, 1952, **a.g.k.**, 1239, 1242-1244, Lev.78, 173-174.

³²⁹Bilezik bölümüne bk. Dipnot. 108, s. 27.

³³⁰179 no.lu parça ile aynı konteksten (311), II. Nicephoras, Fokas (M.S. 963-969) dönemine ait bir adet sikke ve M.S. 7.-11. yy.? aralığına tarihlenen kemik bir kulp parçası ile birlikte ele geçmiştir. Sikke için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, (ed. Katsari, Lightfoot, Özme), 146, kat. no. 288, Kemik kulp parçası için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 266, kat. no. 24.

³³¹180 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 530), 183 no.lu parça (XE-04 açması, konteks 15), 184 no.lu parça (XB-03 açması, konteks 132), Bk. EK. 1.1.

186 no.lu parça, M.S. 7. ve 11. yüzyıl aralığına,³³² 187, M.S. 4. ve 5. yüzyıl aralığına,³³³ 188, M.S. 6. ve 7. yüzyıl aralığına,³³⁴ 190 no.lu parça, M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.³³⁵ 189 ve 191 no.lu parçalar ise, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³³⁶

Halkaların da kanca ve zincirler gibi çok çeşitli kullanım alanları bulunmaktadır ve kazılarda yaygın olarak ele geçen bir buluntu grubudur. Form bakımından aynı olan halkaların işlevleri hakkında kesin bir sonuca varmak neredeyse imkânsızdır. Halkaların, büyük ebatlı olanları için at koşumları; 3-4 cm arasında olanlar için baston ucu veya filiseler; daha küçük boyuttakiler için yüzük gibi değişik kullanım alanları gösterilebilmektedir. Bazı örneklerin ise zincir gibi başka aksam parçalarından kopmuş olma ihtimalleri de oldukça yüksektir.³³⁷

Halkalar kemerlerde, kapılarda³³⁸ ve pencerelerde, mobilya ve kutularda, sandaletlerde, silah ve teçhizat askılarında, koşum takımlarında, tartı araçlarında, aydınlatma aparatlarında, zincirlerde, kısaca basit bağlantılı her birleşme düzeneğinde kullanılan aksamlardır. Dolayısıyla, ilişkili olduğu eşyadan bağımsız ele geçen halkaların sınıflandırılması ve tarihlendirilmesi de problemlidir. Büyük Mekân'da, 13 bronz ve 11 demir halka bulunmuştur.

Büyük Mekân'da bulunan iğne, kanca, zincir ve halkaların benzer örnekleri katalogda Ref. satırında yer almaktadır. Ancak tarihlendirmede, malzemelerin ele geçtikleri tabakalar dikkate alınmıştır.

193, 194, 195, 196, 201, 203, 204, 205, 215, no.lu parçalar M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³³⁹ **192, 197, 198, 199, 200, 202³⁴⁰, 206, 207, 208, 209³⁴¹, 213,**

³³²Kapaklar bölümüne bk. Dipnot 68, s. 19.

³³³Bıçaklar bölümüne bk. Dipnot 168, s. 39.

³³⁴Broş bölümüne bk. Dipnot 119, s. 29.

³³⁵Keleпçeler bölümüne bk. Dipnot 255, s. 54.

³³⁶189 no.lu parça (XE-06 açması, konteks 248), 191 no.lu parça (XE-04 açması, konteks 17) Bk. EK. 1.1.

³³⁷Oransay, 2014, a.g.k., 622.

³³⁸S. Kurugöl ve S. G. Küçük (2015). *Tarihi eserlerde demir malzeme kullanımı ve uygulama teknikleri*, 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, s. 532-533.

³³⁹193 no.lu parça (XE-05 açması, konteks 96), 194 no.lu parça (XC-05 açması, konteks 939), 195 no.lu parça (XE-05 açması, konteks 42), 196 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 317), 201 no.lu parça (XE-08 açması, konteks 330), 203 no.lu parça (XC-05 açması, konteks 924), 204 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 450), 205 no.lu parça (XB-03 açması, konteks 142), 215 no.lu parça (XC-03 açması, konteks 487), Bk. EK. 1.1.

³⁴⁰Bilezik bölümüne bk. Dipnot. 108, s. 27.

³⁴¹209 no.lu parça ile aynı konteksten (250) Antonius Pius (M.S. 150) dönemine ve I. Romanus Lecapenus dönemine (M.S. 920-944) tarihlenen iki adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Ancak sikkelerden birinin çok erken döneme

214 no.lu parçalar karışık bir konteksten ele geçtikleri için tarih önerisi getirilememiştir. **210**, M.S. 11. yüzyıla,³⁴² **211**, M.S. 4. ve 5. yüzyıl aralığına,³⁴³ **212**, M.S. 7. yüzyıla,³⁴⁴ tarihlendirilmiştir.

3.8.4. Fitol sabitleme çubukları

Fitil sabitleme çubukları, Polykandilionlardaki³⁴⁵ yuvalara yerleştirilmiş kandillerde kullanılmıştır. Böylelikle, fitil kandile oturduktan sonra, yumuşak metal şeridin iki ucu, kandilin her iki yanından aşağıya doğru kolayca kıvrılmıştır. Ortalarındaki delikten geçirilen fitilin, yağla doldurulmuş kandil kabı içinde dik durması sağlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında iki adet (216-217) fitil sabitleme çubukları incelenmiştir. Benzer örneklerine, Elaiussa Sebaste, Pisidia Antiokheia'sı ve Kibyra antik kenti kazılarında rastlanılmıştır.³⁴⁶ Benzerleri, Psidia Antiokheiası'nda M.S. 8-11. yüzyıla, Elaiussa Sebaste'de ve Kibyra'da M.S. 5. ve 7. yüzyıla tarihlenmekle birlikte **216 no.lu** parça, M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçmiştir.³⁴⁷ **217 no.lu** parça ise hem karışık bir konteksten ele geçmesi hem de farklı dönemlerde tekrar edilen bir forma sahip olması nedeniyle herhangi bir tarih önerisi getirilememiştir.

tarihlenirken diğerinin ise geç bir döneme tarihlenmesi, konteks içerisinde ele geçen parçanın tarihlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 123-144, kat. no. 14, 252.

³⁴²Kelepçeler bölümüne bk. Dipnot 292, s. 60

³⁴³Aynı konteksten (68), M.S. 4. ve/veya 5. yüzyıllara ait olduğu düşünülen bir adet sikke ile birlikte ele geçmiştir. Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 160, kat. no. 562.

³⁴⁴Aynı tabakadan (konteks 69), İmparator Heraklius (MS.610-641) ve II. Konstans (MS. 641-668) dönemlerine tarihlenen iki adet sikke ve bir Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen pişmiş toprak kandil parçası bir arada ele geçmiştir. Sikkeler için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 132-164, kat. no. 110, 148. Pişmiş toprak kandil parçası için bk. Schoolman, 2012, **a.g.k.**, 194, kat. no. 6.

³⁴⁵Bizans el sanatlarının bir kolu olan, maden sanatı içerisinde yer alan polykandilionlar, çeşitli çap ve formlarda, birden fazla cam kandili taşıyan eserlerdir. Üç ya da dört zincirle asılan polykandilionlar, bir halka ile birleşir, halkada genellikle bir disk ve bir tepelik ile sonlanır. Detaylı bilgi için bk. M. Acara ve B. Y. Olcay (1998). *Bizans döneminde aydınlatma düzeni ve Aziz Nikolaos Kilisesi'nde kullanılan aydınlatma gereçleri*, Antalya: Adalya II, s. 249-266; Z. D. Gökalp (2005). *Erken Bizans dönemine ait dört bronz polykandilion*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2, (1-2), s. 46.

³⁴⁶Elaiussa Sebaste için bk. Ç. Gençler (2009). *Elaiussa Sebaste antik yerleşimi cam buluntuları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Res. 74, 117-118; Ferrazzoli, 2012, **a.g.k.**, 74, Lev. 7, 306; Pisidia Antiokheia'sı için bk. Gültekin, 2012, **a.g.k.**, 130, 132; Kibyra için bk. Demirel, 2013, **a.g.k.**, C11-14, 206-207.

³⁴⁷XC-03 açması, konteks 435. Bk. EK. 1.1.

4. DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasında, Amorium Kenti’nde 1996-2008 yılları arasında sürdürülen “Büyük Mekân” kazılarında bulunan 217 adet maden eser incelenmiş ve maden eserlerin, Bizans maden sanatındaki yeri ve öneminin saptanması amaçlanmıştır. Büyük Mekân maden buluntuları arasında özellikle işlevi saptanan buluntu türleri (kaplar, süs eşyaları, aletler, vs.) ve bu türün özelliklerini en iyi yansıtan örnekler kataloğa alınmıştır. Ayrıca yüksek lisans tezi olarak çalışılan “savaş aletleri”, “çiviler” ve “nallar” gibi ayrı bir çalışma konusu olduğu düşünülen buluntular söz konusu bu tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Değerlendirme bölümünde, önce eserler “buluntu türleri” ne, sonra “malzeme ve teknik” ve daha sonra söz konusu kazı malzemesinin ele geçtiği mekân/tabaka/konteks/diğer küçük buluntular ile ilişkisinin tartışıldığı “buluntu-mekân ilişkisi” üzerinde durulmuştur. Son olarak “tarihlendirme” alt başlığı altında maden eserler bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

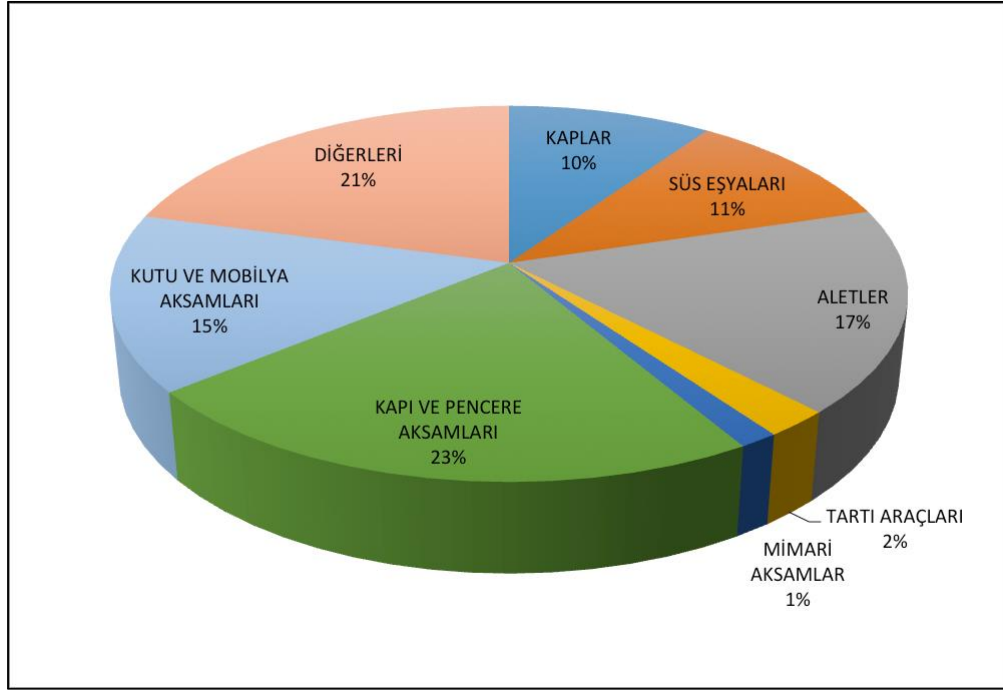
4.1. Buluntu Türleri

Maden buluntuları, kendi içinde kullanım alanları ve niteliklerine göre 8 başlık altında sınıflandırılmıştır. Parçaların kullanım alanlarının tespiti için Amorium kazıları buluntu türlerine benzer örneklerle sahip Anadolu ve Anadolu dışındaki kazıların yayınlarından ve müze/sergi kataloglarından yararlanılmıştır.³⁴⁸

8 ana başlık ve ara başlıklar ile sınıflandırılan maden buluntular arasında “Kapı ve Pencere Aksamları” %23’lük bir dilim ile en fazla buluntu türünü oluşturmaktadır.

³⁴⁸Anadolu’da sürdürülen kazıların yayınlı örnekleri için bk. Bass and Doorninck, 1982, **a.g.k.**, Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, Harrison, 1986, **a.g.k.**, Crawford, 1990, **a.g.k.**, Gaitzsch, 2005, **a.g.k.**, Aylword, 2013, **a.g.k.**, Anadolu’da sürdürülen kazılar ile ilgili tezler için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, Şahin, 2010, **a.g.k.**, U. Alagöz (2012). *Zeugma antik kenti Dionysos ve A evleri metal buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi; Gültekin, 2012, **a.g.k.**, Demirel, 2013, **a.g.k.**, Anadolu dışında yayınlı benzer örnekleri tespit edilen kazılar için bk. Robinson, 1941, **a.g.k.**, Davidson, 1952, **a.g.k.**, Sergi/Müze katalogları için bk. K. Weitzmann (1979). *Age of spirituality: Late Antique and early Christian art, Third To Seventh Century*, Catalogue Of The Exhibition At Metropolitan Museum Of Art, November 19, 1977, Through February 12, 1978, New York: The Museum; Olivetti (1984). *The treasury of San Marco Venice: Exhibition the Metropolitan Museum Of Art*, New York: Metropolitan Museum Art; Manning, 1985, **a.g.k.**, H. C. Evans (1997). *The glory of Byzantium: Art and culture of the Middle Byzantine era, A.D. 843-1261*, New York: Metropolitan Museum Of Art; H. C. Evans (2001). *The arts of Byzantium*, New York: The Metropolitan Museum Of Art Bulletin, 58, 4; Papanikola-Bakirtzi, 2002, **a.g.e.**

Ardından %17 ile halkalar, zincirler gibi herhangi bir sınıfa dahil edilmeyen “Diğerleri” gelir. %17 “Aletler”, %15 “Kutu ve Mobilya Aksamları”, %11 “Süs Eşyaları”, %10 “Kaplar”, %2 “Tartı Araçları” ve %1’lik dilimle “Mimari Aksamlar” Büyük Mekân’da bulunan buluntu türlerini oluşturur (Grafik 1).

Grafik 1. Buluntu Türlerine Göre Dağılım (217 Parça)

4.1.1. Kaplar

Büyük Mekân buluntuları arasında %10’luk bir dilimi oluşturan “Kaplar” dört ara başlık altında ele alınmıştır (Kapalı Kaplar, Açık Kaplar, Tütsü Kabı ve Kaplara Ait Çeşitli Parçalar). Bu grup içerisinde yer alan kaidesiz, keskin omuzlu ve uzun konik boyunlu kapalı bir kabın (1) benzer örnekleri, Konstantinopolis’ten Akdeniz’e, Ege kıyılarından Yakın Doğu’ya değin geniş bir yayılım göstermektedir.³⁴⁹ Bronz ya da demir, tek ya da çift kulplu, kulp ile ilişkili olarak boyun kısmı aksesuarlı ve zinciri yine kulpa bağlı bir kapağa sahip bu form, çağdaşı seramik kaplarında³⁵⁰ benzeri olarak

³⁴⁹1 no.lu kabın benzerleri, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve İstanbul Haluk Perk Müzesi’nde; Anadolu’nun batısında, İzmir Arkeoloji Müzesi, Aizanoi, Bergama ve Sardis kazılarında, Anadolu’nun güneyinde, Elaiussa Sebaste, Arykanda ve Kibyra kazılarında, Kıbrıs Kouris Vadisi’nde yer alan Alassa Bazilikası kazılarında; Yunanistan’da ise Korint’te, Atina Canellopoulos Müzesinde, Athena M. Latsi koleksiyonunda; Yakın Doğu’da, Gazze bölgesi ve İsrailde Ma’ale Adumim şehrinin Saint Martyrius Manastırı kazılarında; ABD’de yer alan Boston Güzel Sanatlar Müzesi, Münih’te Christian Schmidt Koleksiyonu’nda, New York Metropolitan Sanat Müzesi, New York Antika Pazarında; Londra British Müzesi ve Victoria & Albert Müzesi’nde rastlanılmıştır.

³⁵⁰Anadolu’da Efes ve Lymira’da, Anadolu dışında ise, İspanyada bulunan benzer seramik kaplar için bk. J. Vroom (2012). *Tea and ceramics: New perspectives on Byzantine pottery from Limyra*, 40 Jahre Grabung Limyra, Akten des Internationalen Symposions Wien, 3.-5. Dezember 2009, Fig.: 3-7, s. 354-355; V. A. Ruiz, V. C. Castejon, S. G. Llaret

karşımıza çıkmaktadır. Kaide, gövde formu ve kulp sayısına göre tiplere ayrılabilir, bu tür kaplar için Pitarakis, her mutfakta kullanılmadığını, M.S. 5. ve 7. yüzyıllarda olduğu gibi, M.S. 9. ve 10. yüzyıllar içerisinde de aynı örneklerin mevcut olduğunu belirtmiştir.³⁵¹ Aynı zamanda Pitarakis bu tür kapların yayılımı için aynı tipleri üreten çok sayıda atölye ağı bulunduğunu önermiştir.

Bu kapalı kapların boyunlarında aksesuar olarak kullanılan ve kulplar ile ilişkili olan ve tarafımızdan "kap boyun aksesuarı parçaları " olarak adlandırılmış iki parça **(13 ve 14)** ve bir kulp **(9)** buluntular arasında yer almaktadır. Bu iki farklı kapta kullanılmış olması gereken parçalar aynı zamanda kentte bu tür kapların sayısının bir ile sınırlı olmadığını göstermektedir.³⁵² Büyük Mekân buluntuları arasında yer alan aksesuarlardan birinin üzerinde bezeme yer almazken **(14)**, diğerinde yarım kalmış bezeme dikkat çekmektedir **(13)**. Bu tip boyun aksesuarlarının neredeyse tüm benzer örneklerinde; yuvarlak ya da oval plakalar üzerinde azizler, kişileştirilmiş figürler, bitkisel ve geometrik motiflerin yer aldığı görülmektedir.³⁵³ Dolayısıyla Amorium Büyük Mekân kazılarında bulunan, yarım kalmış bezeme, kabın ithal bir ürün olmasından çok yerel bir üretim olduğunu düşündürmektedir. Belki de bu durum Pitarakis'in önerdiği farklı atölyeleri işaret ediyor olmalıdır.

Bu tür kapların boyun ve gövde kısımlarında kullanılmış olduğu düşünülen plaka şeklindeki parçalar da **(16-20)** kazı buluntuları arasında yer almaktadır. Benzerlerine "Sardis" kazı buluntuları arasında tespit edilen bu örnekler için Waldbaum, "metal kapların hasarlı, kırık ve parçalanmış bölgeleri tamir edilirken, yama (onarma, kapatma) olarak kullanılmış" olabileceğinden söz etmektedir.³⁵⁴ Sardis kazılarında ele geçen benzer örneklerden hareketle, birbirleri ile bağlantılı bu buluntuların tamamı, bir arada değerlendirildiğinde, Büyük Mekân'ın içerisinde bu tür kapların yapımı için ayrılmış ayrı bir "atölye" olduğu düşünülebilir. Çünkü ele geçen bu parçaların hem kalınlıklarının hem de patinalarının farklı olması, birden fazla kap için kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Ortaçağ dünyası günlük yaşamı ve ticaretine ışık tutacak nitelikte olup, yerel üretime işaret etmektedir.

(2014). *Tapaderas articuladas tipo k de el tolmo de minateda (Hellin, Albacete, Espana) : Un ejemplo del comercio en el altomedieval Mediterraneo*, Archeologia Medievale, XLI, Fig.: 11, s. 375.

³⁵¹Bu tip kapların tipolojisi, yapım tekniği ve dağılımı ile ilgili olarak detaylı bilgi için bk. Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, 11-27.

³⁵²Aynı zamanda yine Büyük Mekân kazılarında ele geçen üç kapak da (5, 7 ve 8) bu tür kaplarda kullanılan kapaklardır.

³⁵³Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, 11-27.

³⁵⁴Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 98.

Geniş bir leğen formundaki kap (2) su ile ilişkili olmalıdır. Değişik formdaki lengerlerin genel olarak içki karıştırma kabı olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Oransay, Eggers'in Almanya'da bazı Roma mezar kazılarında "*Hemmor Tip*" kovalar ile birlikte bu formun ölünün üzerine Urne (kül kapları) gibi kapatıldığını belirtmiştir. Ancak aynı zamanda Oransay, kabın ölünün ardından yapılan tören sırasında içki karıştırıldıktan sonra ölü hediyesi olarak mezara ters çevrilip bırakılması şeklinde yorumlayarak benzer örneklerine, Türkiye Trakya'sındaki Tümülüs kazılarında karşılaştığını belirtmiştir.³⁵⁵ Mango (2004, 230), güğüm ve leğen gibi su ile ilişkili bu tür kapların, M.S. 5.-7. yüzyılda, Suriye'den Batı'ya özellikle Kuzey Avrupa'ya ihraç edildiğinden söz etmektedir. Yukarı Ren Nehri kenarında gerçekleştirilen kazılarda ve Britanya'nın güney doğusundaki kral mezarlarında bu tip kaplara rastlanmıştır. Ayrıca Mango, çok sayıda parçanın da Afrika'ya Nubia'ya gitmiş olduğundan söz etmektedir.³⁵⁶ 2 no.lu kap Büyük Mekân'da daha önce de belirttiği üzere demir portatif tabure ile beraber M.S. 9. yüzyıl yıkım konteksinde bir arada bulunmuştur. Bu parçanın (2) Geç Antik Çağ ya da Erken Ortaçağa tarihlenebiliyor olması, geniş havzalı ve ayaklı kap formlarının büyük bir değişikliğe uğramadan yüzyıllar boyunca üretilmiş olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, daha çok kiliselerde kullanılan ve litürjik eşyalardan biri olarak tanımlanan "buhurdan/tütsü kabının" da (4) Büyük Mekân'dan ele geçmiş olması, bu amacının dışında atölye-işlik olarak kullanıldığı düşünülen bir mekânda istenmeyen kokuları bastırmak için bulundurulduğunu düşündürmektedir. Bizans'ın günlük yaşamında, temiz havaya, parfüme ve güzel kokuya önem verildiği bilinmektedir. Buhurdanlar dinsel amaçların dışında evlerde, atölyelerde güzel kokularla mekânı doldurarak, istenmeyen kokuları ise bastırmak içinde kullanılmıştır.³⁵⁷ Sardis'te yapılan arkeolojik kazılarda da, Gymnasium'un bitişiğinde yer alan "boyama dükkânlarında" benzer buhurdanlar ele geçmiştir.³⁵⁸

4.1.2. Süs eşyaları

"Süs Eşyaları", Büyük Mekân maden kazı buluntuları arasında % 11'lik bir dilimi oluşturmaktadır. Büyük Mekân'ın atölye ve işliklerden oluşan bir kompleks olduğu

³⁵⁵Oransay, 2006, **a.g.k.**, 49.

³⁵⁶Bk. M. M. Mango (2004). *Tracking Byzantine silver and copper metalware, 4th-12th centuries*, Byzantine Trade 4th-12th Centuries the Archaeology of Local, Relional and International Exchange, s, 230.

³⁵⁷Köroğlu, 2005, **a.g.k.**, 261.

³⁵⁸Waldbaum, 1983, **a.g.k.**, 98; Crawford, 1990, **a.g.k.**, 15.

düşünülürse süs eşyalarının az sayıda ele geçmiş olması şaşırtıcı değildir. Takılar arasında cam ile süslenmiş iki yüzük (30-31) ve bir kolye ucu (27), demir haç kolye (28), çiftleri olmayan dört bronz küpe (23, 24, 25, 26), üç bronz yüzük (32, 33, 34), bronz bir broş (35), biri bronz (36) diğeri gümüş (37) iki süs iğnesi, ayrıca, incili ve zümrüt boncuklu altın bir küpe/kolye ucu? (22) yer almaktadır. “Malzeme ve Teknik” bölümünde de vurgulanacağı gibi, değerli madenden üretilmiş eserlere az rastlanması şaşırtıcı değildir. Çünkü Büyük Mekân kentteki sivil, günlük yaşamın ihtiyaçlarının karşılandığı dükkân/atölye/sokak/caddeyi barındırmaktadır. Bununla beraber Aşağı Şehir Kilise A’da gerçekleştirilen kazılarda ortaya çıkan değerli malzemeden süs eşyaları da dikkate alınırsa, Büyük Mekân’da bulunmuş altın ve gümüş bu iki süs eşyası, Orta Bizans döneminde kentteki lüks yaşama özeni gösterir niteliktedir.

Büyük Mekân’da bulunan süs eşyaları arasında 1’ demir 4’ü bronz toplam 5 adet kemer tokası³⁵⁹ da yer almaktadır. Kemer tokaları arasında iki parça dikkat çekmektedir. Bunlarda biri (40) dikdörtgen plaka şeklindedir ve üzerinde kabartma pegasus figürü bulunmaktadır. Bu tip kemer tokaları üzerinde grifon, harpy, simurg, aslan, Daniel aslanlar arasında, tavus kuşu gibi figürler de yer almaktadır. Konstantinopolis’den, Ege kıyılarına, Balkan Yarımadası’nın kuzeydoğusundan İtalya’ya, Suriye’den Akdeniz bölgesi boyunca dağılımı gözlenen bu tipin (EK 2.3), Mainz’daki Roma-Germanik Merkez Müzesi koleksiyonunda bulunan 30 adet benzer kemer tokasının buluntu yeri bilgilerinde Anadolu verilmektedir.³⁶⁰ Schulze- Dörrlamm (2009) bu tip tokaların M.S. 9.-10. yüzyılda İmparatorluğun doğusundan Orta ve Batı Avrupa’ya geldiğini ileri sürmektedir. (dip not 365). Mainz’daki müze koleksiyonundaki parçaların hepsinin Anadolu’dan gitmiş olması, Anadolu’da şimdilik bilindiği kadarıyla Afyon Müzesi ve İstanbul Haluk Perk Müzesi koleksiyonlarında 40 no.lu kemer tokasının birebir benzerlerinin de bulunması, söz konusu tokasının Anadolu’da üretilmiş olduğu gerçeğini sergilemektedir.

Benzer örnekleri M.S. 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen (Schulze- Dörrlamm, 2009,32-33), kalp şeklinde ajur işli bir başka kemer tokasının (41) ise Anadolu’nun güneyinde (Anamur), batısında (Bergama), başkent İstanbul’da, Karadeniz’de (Kırım),

³⁵⁹ Amorium kazılarında bulunmuş kemer tokaları hakkında detaylı bilgi için bk. Lightfoot, 2003, **a.g.k.**, 119-134.

³⁶⁰ M. Schulze-Dörrlamm (2009). *Byzantinische gürtelschnallen und gürtelbeschlage*, Katalog vor-und frühgeschichtlicher altertümer, Almania: Römisch-Germanisches ZentralMuseum, Band 30, 2, kat. no. 393-422, s. 204.

Ege’de adalarda (Girit, Samos, Lesbos), Akdeniz’de (Kıbrıs, Sardunya, Sicilya ve İtalya’nın batısında), Kuzey Afrika’da (Kartaca), Yakınoğu’da (Ürdün) ve Asya’da (Kuzeybatı İran) bulunması ve bir örneğinin de Amorium kazılarında M.S. 9. yüzyıl yıkım konteksinde ele geçmesi, katalogda yer alan 1 ve 2 no.lu kaplar gibi kemer tokalarının da İmparatorluk topraklarında ve komşu ülkelerde dolaşımında olduğunu göstermesi açısından dikkate değerdir (EK 2.4).³⁶¹

Araştırmacılar, orijinal Bizans tokalarını ve kalıplarını alan yerli ustaların, onlardan taklit ederek, çok geniş bir alana dağıtım yaptıklarını düşünmektedirler. Tokaların ithal veya yerel taklit olup olmadığına dair Sardis’te 6 analiz gerçekleştirilmiştir. Sonuç ise, aynı usta, yer, teknik ve maden kullanılmadığını göstermiştir. Bu durum, ustaların gezerek ve eski parçaları eriterek çalışmalarından dolayı, yeni madenler kullanılmış olma ihtimalinin çok zayıf olduğunu göstermiştir.³⁶²

4.1.3. Aletler

“Aletler”, Büyük Mekân buluntuları arasında %17’lik dilimi oluşturmaktadır (Grafik 2). “Kesici Aletler” (%53), “Tarım Aletleri” (%16), “Kozmetik ve Tıp Aletleri” (%11) ve “Zanaatkâr Aletleri” (%10) en yoğun buluntu grubunu oluşturmaktadır. %5’lik iki dilimde ise “Yazı Aleti ve Kitap Kapağı Aksamı” ve “Dokumacılık ve Dikiş İle İlgili Aletler” yer almaktadır. “Kesici Aletler” içinde sadece bıçaklar bulunmaktadır. Farklı formda ve boyutlardaki Büyük Mekân bıçak buluntuları için kazımak, dilimlemek ve sıyırmak amaçlı kullanılmış oldukları söylenebilir.

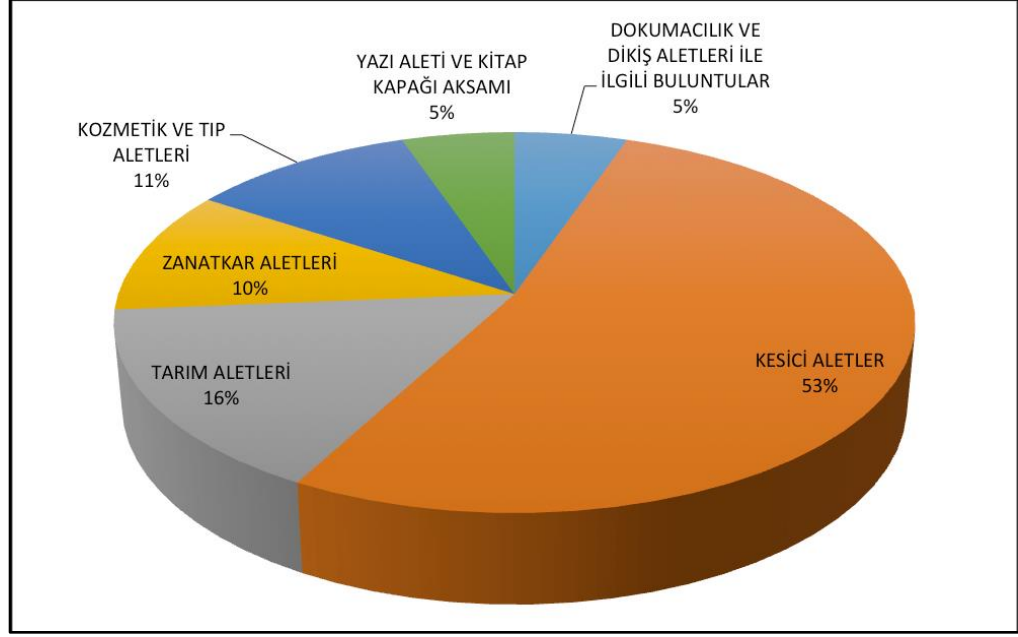
“Tarım Aletleri” arasında Saban Demiri (70), Gelberi (69) ve Orak gibi (71-72) aletler yer almaktadır. Amorium Kenti Aşağı Şehir surları dışında kentin gıda ihtiyacını karşılayacak şekilde tarım yapılıyor olmalıydı.³⁶³ Bugün de yani günümüzde de bu alanda tarım yapılmaktadır. Amorium kazı ekibi tarafından, “Ortaçağ’da Amorium’da Tarım

³⁶¹Schulze-Dörrlamm, 2009, **a.g.k.**, 29-32.

³⁶²Lightfoot, 2003, **a.g.k.**, 128.

³⁶³Afyon’un bugünkü “Şuhut” ilçesinde yer alan “*Synanada Antik Kenti*” başpiskoposu Leo’nun M.S. 10. yüzyılda yazılmış bir mektubunda; bölgede tarım üretiminin yetersiz olduğundan şikâyet etmesi, üzüm, zeytin ve buğdayın eksikliğinden yakınmaktadır. Ayrıca Leo, yöre halkının sadece arpa yetiştirdiğini ve yakıt için de “*zarzakon*” diye adlandırılan tezeğin kullanıldığını vurgulamaktadır. Ancak Şuhut’a çok da uzak olmayan Amorium Kenti’nde yapılan kazı çalışmaları bu durumun aksini ispat niteliktedir. Çünkü Amorium’da buğday, arpa ve üzüm yetiştirilmenin yanı sıra “Büyük Mekân”da şarap üretim faaliyetinin yapıldığı işlikler de ortaya çıkarılmıştır. Aynı zamanda tarım aletlerinin varlığı, hem yerel işçilikteki, demir işçiliğinin kalitesini göstermesi bakımından hem de üretime yönelik faaliyetleri canlı tutması açısından önemli bir buluntu grubunu oluşturmaktadır. Bk. Koçyiğit, 2009, **a.g.k.**, 395.

Arazileri”ne ilişkin olarak çalışmalar sürdürülmektedir.³⁶⁴ Uydu fotoğrafları, hava fotoğrafları ve günümüz gözlemleri ile birlikte, Ortaçağ’da toprağın sürüş yönü ve tarlaların sınırlarına ilişkin bazı sonuçlara ulaşılmıştır (EK 2.2). Tez konusu kapsamına dahil edilmeyen, ama Büyük Mekan buluntuları arasında yer alan, çok sayıda büyükbaş hayvan nalı da saban ile yapılan tarla sürme işine işaret etmektedir. Dolayısıyla ilerleyen zamanda devam edecek olan kazılarda daha fazla tarım ile ilgili aletler bulunması olasıdır.

Grafik 2. Aletler'in Türlerine Göre Dağılımı

Kulak ve boğaz rahatsızlıklarında teşhisi/muayene/müdahalede kullanıldığı bilinen üç sonda (45, 46, 47) ve bir ölçü kaşığı (48) “Kozmetik ve Tıp Aletleri” içinde değerlendirilmiştir.

Keski (75), Küskü (76), Spatula (77) ve İki Saplı Yontma Bıçağı (78) “Zanaatkâr Aletleri” içinde yer almaktadır. Bu grubun Büyük Mekân’da ele geçmesi, kent halkının bu bölge içerisinde, kendi ihtiyaçlarını karşılayacak bir sektöre sahip olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü söz konusu bu grup, Büyük Mekân’ın bir “yerel atölye alanı” olarak kullanıldığına kanıt oluşturmaktadır.

³⁶⁴Detaylı bilgi için bk. Donati, 2013, **a.g.k.**, 8; N. Tsivikis (2016). *Researching the rural historical landscape of Byzantine Amorium*, Proceeding of the 23rd International Congress of Byzantine Studies Belgrade, 22-27 August 2016, 554-555.

4.1.4. Tartı araçları

“Tartı Araçları” içinde bir kantar kolu parçası³⁶⁵ (83) ve ikisi kantar ağırlığı³⁶⁶ (86, 87), ikisi terazi kefesinde³⁶⁷ kullanılan düz ağırlıklar (84, 85) olmak üzere toplam dört adet ağırlık bulunmaktadır. Tarım ürünlerinin tartılması, ticaret işlemlerinin standartlaştırılması amacıyla kullanılan çeşitli boyutta ağırlıklar ve bronz kantarlar, kolay taşınabilir olmaları nedeniyle tüccar ve satıcılar tarafından tercih edilmiştir.

Ağırlıklar bir devletin en önemli kontrol mekanizmalarından birini oluşturmaktadır. Bu malzemeler doğru vergi gelirinin kontrolünü sağladıkları gibi, vatandaşlar açısından da şeffaf bir kontrolü de ifade etmekte ve devlet otoritesinde, alışverişte bir güven yaratmaktadır. Geç Antik Dönem ve Bizans İmparatorluğu’ndaki ağırlıkların konumsal dağılımının tespiti için, buluntu yerlerinin doğru kayıt altına alınmış olduğu örnekler çok önemlidir. Ancak günümüze ulaşan ağırlıkların çoğu, kamu müzelerinde veya özel koleksiyonlarda bulunmaktadır ve ancak %30’unun buluntu yerleri kayıtlıdır.³⁶⁸ Dolayısıyla Amorium’da tarihlenebilir tabakalarda ele geçmiş olan tartı kolu parçası ve ağırlıklar Geç Antik Çağ Bizans İmparatorluğu’ndaki ağırlıkların kronolojisi ve tipleri açısından güvenilir bilgi sağlamaktadır.

4.1.5. Mimari aksamlar

Önceki bölümlerde de vurgulandığı üzere, ayrı bir çalışma alanı olarak düşünülen çiviler ve oldukça korozyona uğramış tanınamayan/form vermeyen birçok demir parça bu tez kapsamına alınmamıştır. “Mimari Aksamlar” Büyük Mekân buluntuları arasında %1’lik dilimi oluşturmaktadır. Bu durum aslında söz konusu yüksek lisans tezinde “Mimari Aksamlar” olarak açılmış başlığın aleyhine bir durum olarak görülebilir. Mimari aksam olarak kullanılan kanca, filise, menteşe ya da kapı mili ve kaplama pimleri gibi örnekleri Büyük Mekân buluntuları arasında tespit edilememiştir. Bunun en büyük nedeni Büyük Mekân’ın M.S. 838 yılında geçirdiği tahribat olmalıdır. Bununla beraber Büyük

³⁶⁵Kantar, kare kesitli bir kantar kolu, kol üstünde hareket edebilen bir topuz ve tartılacak nesnenin asıldığı kancalardan oluşur. Amorium kazılarında, Büyük Mekân dışında bulunmuş henüz yayınlanmamış bir başka kantar kolu parçası daha mevcuttur (SF4247).

³⁶⁶Kantar ağırlıklarının içi kurşun doludur ve asma halkaları günümüze gelmemiştir. Bir kanca ile kantar koluna asılan bu tip ağırlıklar balmumu eritme yöntemiyle bronzdan dökülen ağırlıkların içi istenilen ölçüde kurşunla doldurulurdu.

³⁶⁷Daha çok değerli madenlerin, sikke gibi hafif malzemelerin tartılmasında kullanılmıştır.

³⁶⁸Ayrıntılı bilgi için bk. B. Tobias (2016). *Akdeniz dünyasında Geç Antik dönem ve Bizans ağırlıkları*, (çev. O. Tekin), Toplumsal Tarih, (267), s. 36-39.

Mekân kazı buluntuları arasında iki adet demir kenet **(88, 89)** ve bir adet bağlama bileziği **(90)** yer almaktadır.

4.1.6. Kapı ve pencere aksamları

Büyük Mekân maden buluntuları arasında en yoğun grubu, % 23'lük dilim ile "Kapı ve Pencere Aksamları" oluşturmaktadır. Kilitler, filiseler, bağlantı lamaları, kelepçeler bu grubun alt başlıklarıdır. Bu parçalar aynı zamanda mimari aksamlarda da kullanıldığından dolayı, kapı ve pencere aksamları, ayrı bir başlık altında tutularak değerlendirilmiştir. Çünkü mimaride kullanıldığı düşünülen üç malzemenin üzerinde harç ve küçük taş parçacıkları mevcutken kapı ve pencere aksamlarına ait neredeyse tüm parçaların üzerinde ahşap kalıntılar tespit edilmiştir.

Söz konusu bu grubun içinde kilit ve kilit aksamı parçalarındaki yoğunluk dikkat çekicidir **(91, 110)**. Kilit ve kilit aksamı parçalarının neredeyse tümü demirden yapılmıştır (sadece **104, 105, 106** no.lu parçalar bronzdur). Amorium Büyük Mekân buluntuları arasındaki kilit ve parçaları, asma kilit, sürgülü kilit ve anahtarlı kilit sisteminden oluşmaktadır.

Amorium buluntularının karşılaştırıldığı diğer kazı buluntularının da ele geçtikleri yerler genellikle konutlar ve dükkânlardır.³⁶⁹ Büyük Mekân'da dükkânları/atölyeleri/işlikleri koruma/kapama amacı ile yapılmış olan ve günümüze gelemeyen ahşap kapılarda kullanılan demir/bronz kilit ve aksamlarının çok sayıda olması şaşırtıcı değildir.

Ayrıca bazı kilit ve aksam parçalarının **(92, 93)** tarihlenebilir yıkım konteksinde ele geçmiş olmaları az sayıda bilgi sahibi olduğumuz Antik Çağ kilit sistemleri için önem arz etmektedir. Yine ahşap kapılarda kullanılan bağlantı lamalarının **(122, 127)** bulunması ise, mekânlarda ana kapıların nasıl görüldüğünü ve kapı lamalarının birleştirme sistemini açıklaması bakımından önemli bir grubu oluşturmaktadır.

³⁶⁹Arykanda için bk. Oransay, 2006, a.g.k., 139.

4.1.7. Kutu ve mobilya aksamaları

Büyük Mekân maden buluntuların %15’ni “Kutu ve Mobilya Aksamaları” oluşturmaktadır. Ahşap mobilya ve kutuların süslemesinde kullanılan çeşitli kaplama plakalar, aplikler, çekmece ya da kutu tutamakları, ahşaplar günümüze gelmediği için ait oldukları eser türüne göre değil “kulplar, aplikler, kaplama parçaları” gibi işlevlerine göre sınıflanmıştır.³⁷⁰ Büyük Mekân’da bulunan “Kutu ve Mobilya Aksamaları”nın büyük bölümü brozdan yapılmıştır. Disk şeklinde olanları genellikle ortalarındaki bir delik, levha biçimli olanları ortalarındaki ya da dört kenarında yer alan delikten bir çivi ile ahşaba tutturulur. Büyük Mekân aplik örnekleri biçimlerine göre, disk **(149-153)** levha **(154, 155)** ve dış bükey **(162-165)** olarak üç grup altında incelenmiştir. Levha formu bir örnekte **(155)** çivi halen görülebilmektedir. Ayrıca levha formu örnekler arasında delik-işi parçalar dikkat çekmektedir **(156, 157, 158)**.

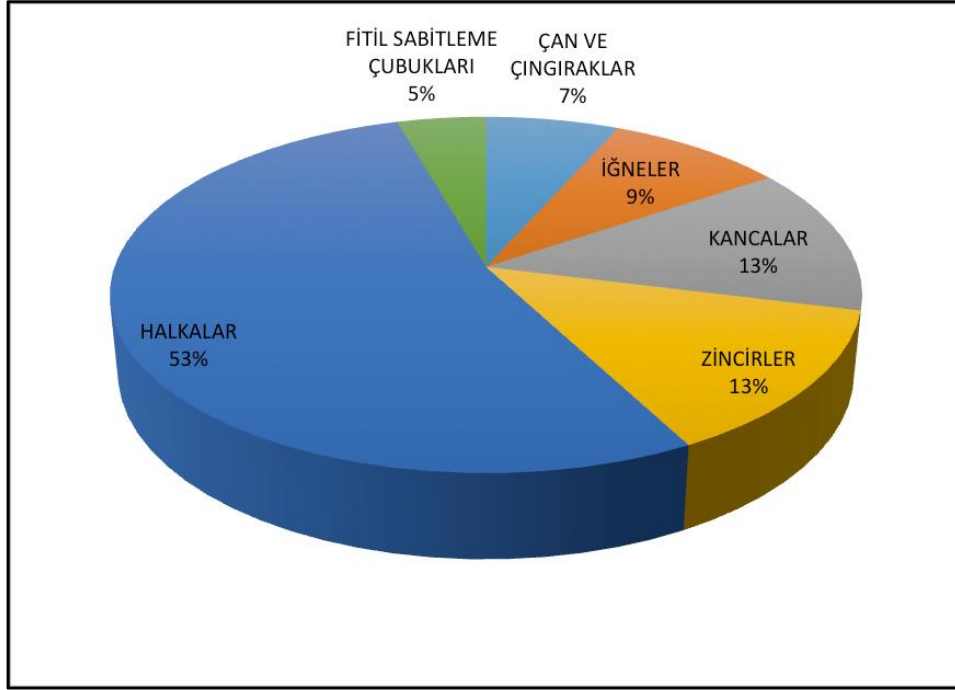
Kökeni Etrüks’e dayanan “açılır-kapanır ve arkalıksız tabure” olarak tanımlanan “portatif tabure”ye ait parçalar “Kutu ve Mobilya Aksamaları” başlığı altında ele alınmıştır. Büyük Mekân’da, zemine ters olarak düşmüş kapalı bir şekilde bulunan, ayakları tam bir örnek **(140)** ve en az iki portatif tabure oluşturabilecek parçalar **(141)** bulunmuştur. Anadolu’nun güney doğusunda Zeugma, batısında Sardis, güneyinde Side ve Perge gibi kentlerin kazılarında da benzerlerine rastlanan bu tip tabureler açılır/kapanır/seyyar olduğu için kolay taşınabilirliği yaygın kullanımını beraberinde getirmiş olmalıdır. M.S. 9. yüzyıl konteksinde ele geçen bu tabure parçalarının **(140-141)** Sardis ve Perge kazılarındaki benzer örnekleri Erken Bizans Dönemine tarihlendirilmiştir. Ancak Büyük Mekân’dan ele geçen bu parçaların, Sardis ve Perge kentlerinde olduğu gibi üretim ve satışa yönelik işlik/dükkânlarda ele geçmesi ise ortak bir özellik göstermektedir.

4.1.8. Diğerleri

Kullanım yerleri kesin olarak tespit edilemeyen “Çan ve Çingiraklar, iğneler, kanca, zincir ve halkalar” gibi parçalar “Diğerleri” başlığı ele alınmıştır (Grafik 3). Tüm Büyük Mekân maden buluntuları arasında “Diğerleri” başlığı % 21’lik dilimi kapsamaktadır.

³⁷⁰Oransay, 2006, a.g.k., 236.

“Diğerleri” başlığı altında ele alınan parçalar içinde en yoğun grubu halkalar (%53) oluşturmaktadır. Neredeyse her kazıda çok sayıda ele geçen halkalar, zincirler ve kancalar zaman içinde günümüze değin formu çok değişmeden gelen buluntulardır.

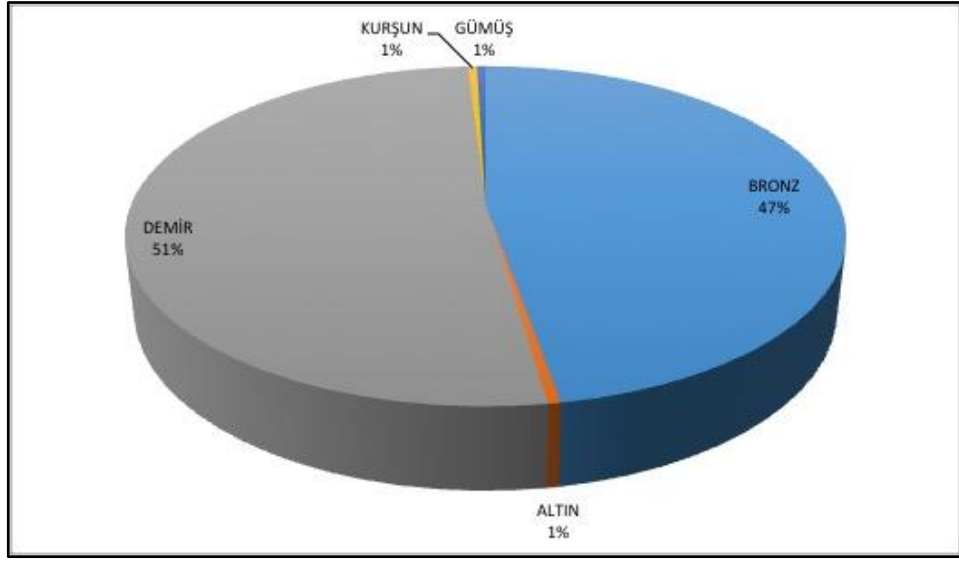
Grafik 3. “Diğerleri”nin Türlerine Göre Dağılımı

Dolayısıyla üretildiği malzeme ya da formu dikkate alınarak tarihlendirilemeyen, bir duvar, ahşap (kapı ya da kutu) ya da taşıdığı malzeme üzerinde (kandil, buhurdan, vs.) ele geçmediyse de işlevlendirilmesi oldukça güç kazı buluntulardır.

Büyük Mekân’da bulunan “İğneler”de korozyona uğradığı için ya da kırık/eksik olduğu için formu/boyutu anlaşılamadığından işlevi tespit edilememiş ve "diğerleri" başlığı altında ele alınmıştır. Aynı şekilde “Çan ve Çingiraklar” ile sadece iki örnekle kazı buluntuları arasında yer alan “fitil sabitleme çubukları”da “Diğerleri” başlığı altında verilmiştir.

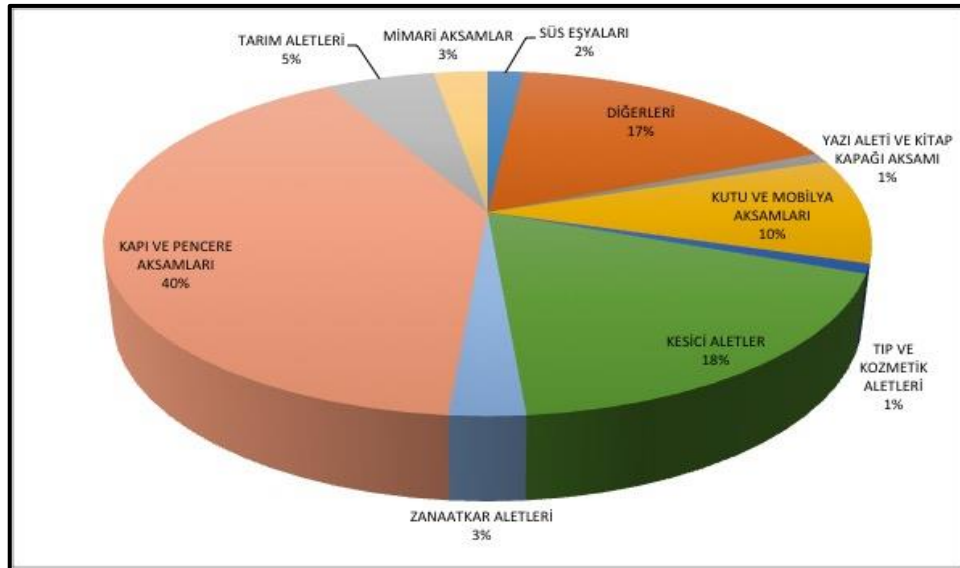
4.2. Malzeme ve Teknik

Büyük Mekân’da ele geçen maden eserlerin % 51’idir, % 47’si bronz ve % 3’ü 1’er adet ile temsil edilen altın, gümüş ve kurşun parçalardır (Grafik 4). Görüldüğü üzere en yaygın kullanılan malzeme demir ve bronzdur (EK 1.2).

Grafik 4. Katalogdaki Eserlerin Malzemesine Göre Dağılımı (217 Parça)

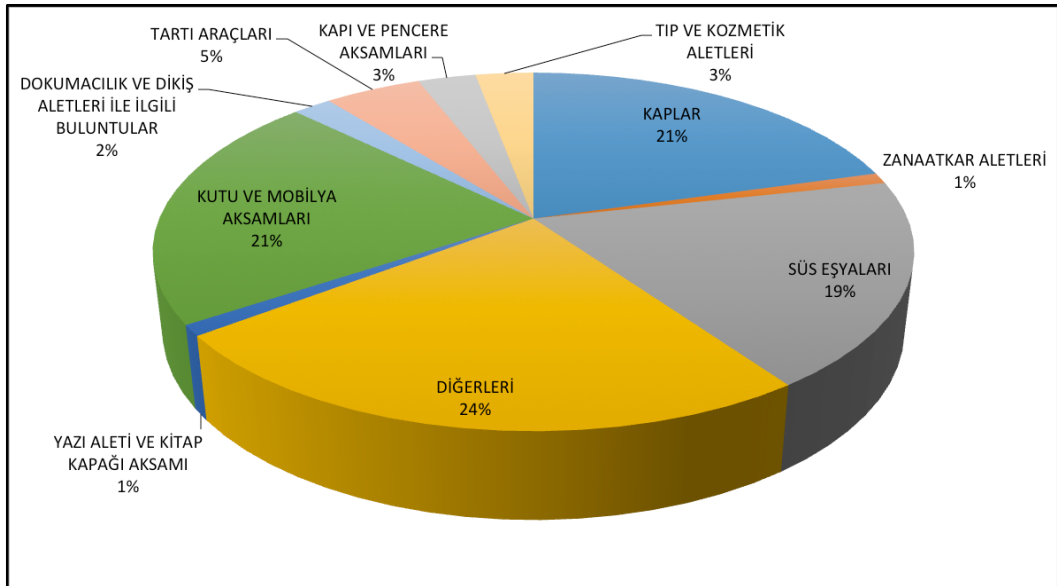
Demir bronza göre daha zor şekillendirilen bir malzemedir. Büyük Mekân buluntularında da ağırlıklı olarak “Kapı ve Pencere Aksamları”nda (%40), dayanıklılığın ve sağlamlığın ön planda olduğu “Kesici Aletler”de (%18), Tarım Aletleri”nde (%5) ve “Kutu ve Mobilya Aksamları”nda (%10) kullanılmıştır (Grafik 5).

Grafik 5. Demir’in Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı (111Parça)

Bunun yanında Büyük Mekân buluntularında, “Kaplarda”, “Dokumacılık ve Dikiş Aletleri ile İlgili Buluntular”da, “Tartı Araçları”nda demir tercih edilmediğini söyleyebiliriz. Erken Ortaçağ ve sonrasına tarihlendirilen demir buluntular neredeyse tüm Anadolu’da birçok kazıda yoğun olarak ele geçmektedir. Araştırmacılar bu durumu “malzemenin sertleşmesi için her hangi bir alaşıma ihtiyaç duymayan, yüzeyden dahi toplanabilen demir cevherinin sağladığı pratiklik” ile açıklamaktadır.³⁷¹

Büyük Mekân maden buluntularının %47’sini oluşturan bronz parçaların % 21’i “Kutu ve Mobilya Aksamları”nda, %21’i “Kaplar”da, %19’u “Süs Eşyaları”nda ve %5’inin “Tartı Araçları”da kullanıldığı görülmektedir (Grafik 6). Söz konusu türler için hafif olmaları gerektiği, kolay şekillenebilir, değişik form ve süsleme tekniğine açık olmaları nedeniyle bronzun tercih edildiği söylenebilir.

Grafik 6. *Bronz'un Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı (102 Parça)*

Bronz bazı parçalarda görülen küçük ölçekli tamir izleri, (16-20) ya da yarım kalmış bezemeler (13) Amorium’daki atölyelerin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Büyük Mekân’da şarap üretimi ile ilgili işlikler dışında çok sayıda işlikler bulunmuştur. Bunlar kentte ihtiyaç duyulan, günlük hayatta gerekli olan temel alet ve aksamların üretildiği işlikler olabilir.³⁷²

³⁷¹Bk. Demirer, 2013, **a.g.k.**, 147

³⁷²Bu tür atölyeler “Yerel Atölyeler” olarak adlandırılmıştır. Detaylı bilgi için bk. Oransay, 2006, **a.g.k.**, 25-26.

Büyük Mekân buluntuları arasında altın ve gümüşten yapılan eserlerin sayısı oldukça azdır. Altın küpe/kolye ucu? (22) ve gümüş süs iğnesi (37). Orta Bizans dönemine tarihlenen bu iki parça da lüks kullanım objesidir. Daha önce Aşağı Şehir Kilise A kazılarında bir çift altın küpe ve altın sırmalı giysi parçaları da bulunmuştur.³⁷³ Büyük Mekân'ın kentteki sivil, günlük yaşamın ihtiyaçlarının karşılandığı dükkân/atölye/sokak/cadde barındırdığı göz önüne alınırsa değerli madenden üretilmiş eserlere az rastlanılması şaşırtıcı değildir. Ancak bununla beraber bu iki altın küpe bile, özellikle Orta Bizans döneminde kentteki lüks yaşama özeni gösterir niteliktedir.

Büyük Mekân maden buluntuları döküm, dövme ve Güvercin kuyruğu-Kurtağzı (Dovetail) tekniğinde üretilmiş, eserler üzerinde kabartma, kazıma, telkâri ve delik-işi süsleme teknikleri kullanılmıştır.

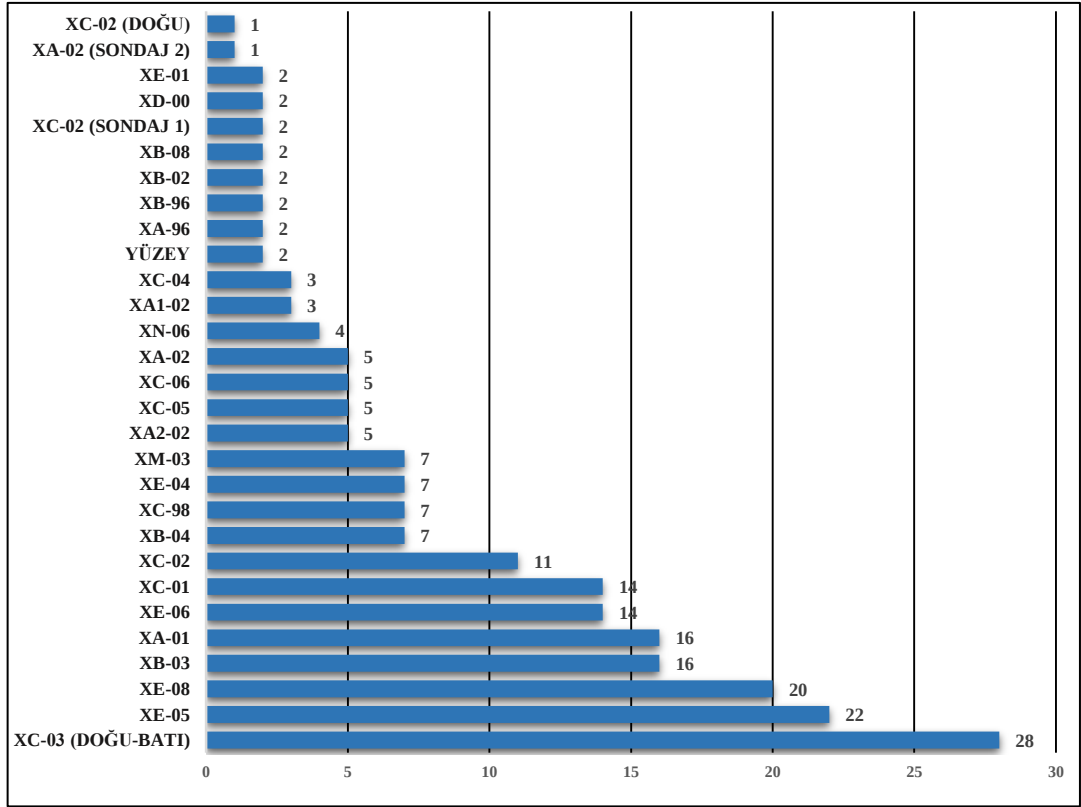
4.3. Buluntu-Mekân İlişkisi

Buluntu-Mekan ilişkisi tartışılırken, tez kapsamındaki tüm maden parçalar, aynı kontekste ele geçen yayınlı³⁷⁴ diğer buluntular ile birlikte değerlendirilmiştir. Ancak bunun yanında aynı konteks içerisinde tarihlendirilemeyen/ tanımlandırılmayan/ çalışılmayan çok sayıda seramik, cam parçaları ve maden buluntular (çiviler, nallar, vb.) yer almaktadır.

Büyük Mekân'da maden buluntuları en yoğun olarak "XC-03 (Doğu)", "XE-05", "XA-01", "XB-03", "XE-08", "XE-06", "XC-01" ve "XC-02" açmalarında ele geçmiştir (Grafik 7).

³⁷³Küpe için bk. Şen, 2009, **a.g.k.**, 583-592, Narteksteki mezarın ayrıntılı çalışması için bk. Lightfoot, Ivison, vd., 2001, **a.g.k.**, 373-339; Değerli kumaşlar hakkında bk. P. Linscheid (2004). *Early Byzantine textiles from Amorium, Anatolia*, "Archaeological Textiles Newsletter" 32 (2001), 17-18; P. Linscheid, "Middle Byzantine Textiles from Amorium, Anatolia," *Archaeological Textiles Newsletter* 38, 25-27; P. Linscheid (2007). *Middle Byzantine textiles from excavations at Amorium, Turkey*, in A. de Moor and C. Fluck (eds.), *Methods of Dating Ancient Textiles of the 1st Millennium AD from Egypt and Neighbouring Countries. Proceedings of the 4th Meeting of the Study Group 'Textiles from the Nile Valley,'* Antwerp, 16-17 April 2005, Tiel, s. 88-96.

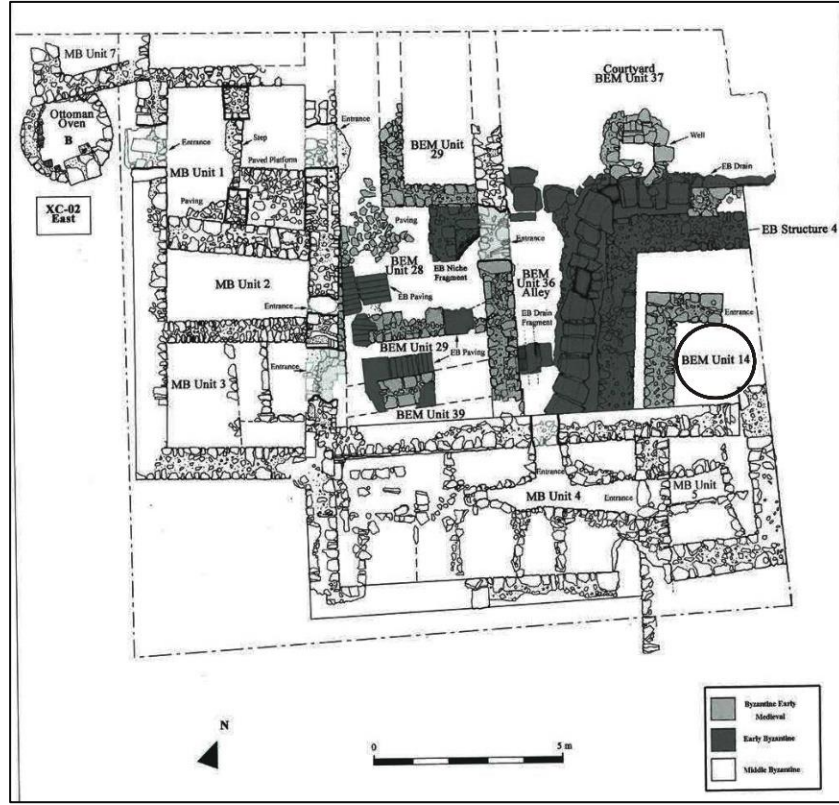
³⁷⁴Sikkeler için bk. Katsari, Lightfoot, Özme, 2012, **a.g.e.** ; Büyük Mekân seramik, kemik, vb. buluntular için bk. Lightfoot ve Ivison, 2012, **a.g.e.**

Grafik 7. Maden Eserlerin Buluntu Yerlerine Göre Dağılımı (217 Parça)

“XC-03 Doğu” Açması, Büyük Mekân’da Bizans Hamamı’nın kuzey doğusunda, caddenin ise kuzey batısında yer almaktadır. “XC-03 Doğu” Açması 11 mekânı barındırmaktadır (Birim 1, 2, 3, 4, 5, 14, 28, 29, 36, 37, 39). “XC-03 Doğu”da 28 parça maden eser bulunmuştur. Bunların 12’si 14 no.lu biriminden gelmiştir (**Çizim 1**)³⁷⁵. 14 no.lu birimin 444/48 ve 487 konteksleri “Yıkım Konteksi” olarak tanımlanmaktadır.

³⁷⁵Büyük Mekân ile ilgili yayında çizimler üzerinde LR: Geç Roma (300-500); EB: Erken Bizans (500-650); BEM: Bizans Erken Ortaçağı (650-838); MB: Orta Bizans (960-1100) olarak lejantlanmıştır. “Unit” açmalardaki birimler için kullanılmıştır.

Çizim 1. “XC-O3 Doğu Açması” Planı

Kaynak: Ivison, 2012, Fig. 1/11,108

Söz konusu birimde açık bir kap (2), iki bıçak (57, 67), stilus (81), bir ağırlık (85), bir kilit aksamı (100), bir filise (114), bir tabure (140) ve başka bir tabureye ait parçalar (141), bir adet dış bükey kaplama parçası (162), bir adet çatal (74) ve bir halka (215) olmak üzere on iki parça birlikte ele geçmiştir. Maden buluntular ile beraber kemik bir tutamak, aplık³⁷⁶ ve dört oyun taşı³⁷⁷ bir arada bulunmuştur. Araştırmacılar, 14 no.lu birimden bu kadar çeşitli malzemenin bir arada ele geçmiş olmasını dikkat çekerek, söz konusu birimin kişisel ihtiyaçlara cevap veren bir personel yemek odası/çalışma odası ya da dinlenme ve eğlence odası olabileceği ihtimali üzerinde durmuşlardır.³⁷⁸

22 maden buluntunun geldiği “XE-05” açması Büyük Mekân’da tespit edilen cadde ve caddenin batısını (Birim 12, 13, 32 ve 33)³⁷⁹ kapsamaktadır (Çizim 2). Buluntuların 6’sı caddede ele geçmiştir. Bunlar kapalı kap boyun aksesuarı (13), kap ayağı (15), bıçak (64), kantar kolu (83), kilit aksamı (104) ve bir halka (193).

³⁷⁶Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 266-280, Kat. No. 5, 31.

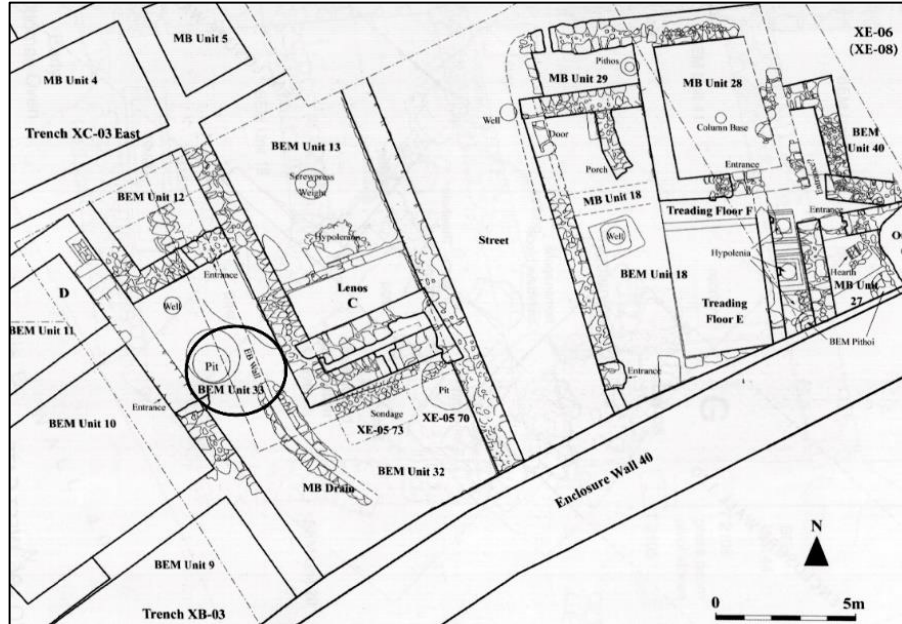
³⁷⁷Witte, 2012, **a.g.k.**, Kat. No.16, s. 280.

³⁷⁸Bk. Ivison, 2012, **a.g.k.**, 56-57.

³⁷⁹32 ve 33 no.lu birimlerde 2004 yılında da çalışılmıştır. Bu çalışmalarda ise fitil sabitleme çubuğu (216), kelepçe (128) ve bağlantı laması (144) bulunmuştur. Söz konusu bu dört malzeme “Yıkım Konteksi” üzerinde ele geçmiştir.

“XE-05” açmasının kuzeybatısındaki birim 33, güneydoğusundaki birim ise 32 olarak adlandırılmıştır. İki birim güneybatı yönünde kesişmekte ve bir “L” planı oluşturmaktadır. 32 ve 33 no.lu birimler ve kesiştikleri alanda 33 no.lu birimde konteks 44, 32 no.lu birimde ise konteks 54 “*Yıkım Konteksi*” olarak tespit edilmiştir. Konteks 44’de buhurdan (4), altın küpe/kolye (22), dört bağlantı laması (122-124) ve bir menteşe kanadı parçası (147) birlikte gelmiştir. 32 ve 33 no.lu birimlerde “*Yıkım Konteksi*” altında yaklaşık aynı kotlarda bir arada kap gövdesi parçası (18), broş (35), spatula (77), dış bükey aplik (161), zincir parçası (188) ve üç halka (195, 211, 212) bir arada bulunmuştur. Bunların dışında 12 no.lu birimde konteks 51’de aslında 33 ve 32 no.lu birimlerdeki “*Yıkım Konteksi*” kotunda, kapalı kaplarda kullanılan kulp parçası (9) ele geçmiştir.

“XE-05 Açması” 33 no.lu birimde yanmış bir şekilde bulunan buhurdan (4) tahribatın bir başka boyutunu göstermektedir³⁸⁰ (EK 2.6). “*Yıkım Konteksi*”nde, 32 ve 33 no.lu birimlerin kesiştiği alanda bulunan altın küpe/kolye (22) günlük yaşam içinde yanlışlıkla mı düştü? Ya da bu küpe/kolyenin sahibi hanımefendi, M.S. 838’de yaşanan Arap istilasından kaçarken aksesuarını ani bir hareketle mi düşürmüştü? Cevap aranan sorulardan biridir. “*Yıkım Konteksi*”nde, 33 (konteks 44) ve 32 no.lu birimlerde (konteks 54) maden buluntular ile beraber kemik bir aletin alt kısmı/sapı, iki aplik ve bir ağırlık bir arada ele geçmiştir.³⁸¹

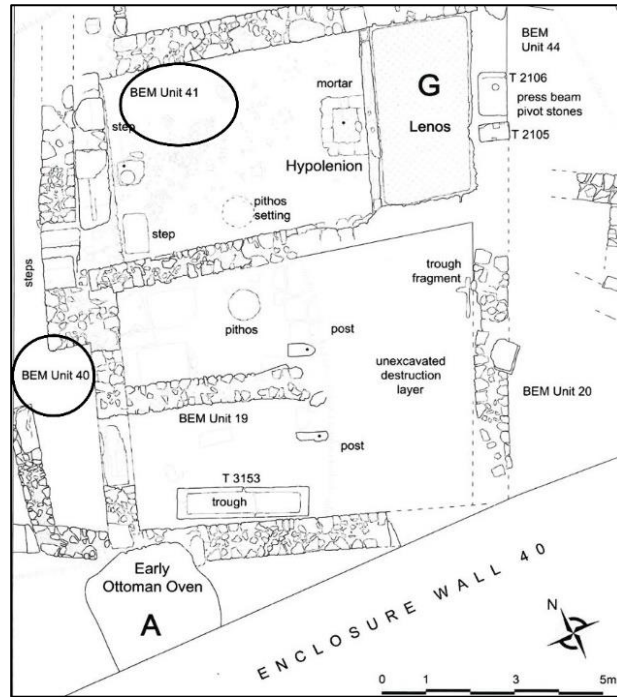
Çizim 2. “XE-04 ve XE-05 Açması” Planı
Kaynak: Ivison, 2012, Fig. 1/14, 111

³⁸⁰Ele geçtiğinde, içerisinde hala küllerin olduğu tespit edilmiştir. (Detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, 2012, **a.g.k.**, 325-326; Ivison, 2012, **a.g.k.**, 57-92.

³⁸¹Bk. Lightfoot 2012, **a.g.k.**, No.11, 12, 13, 49.

Büyük Mekân “XE-06” ve “XE-08” açmaları caddenin kuzeydoğusunda yer almaktadır. 18, 19, 20, 40, 41, 42, 43, 44, birimlerini kapsamaktadır. Ve şarap üretim atölyeleri ve işliklerini içermektedir. Dolayısıyla “XE-06” ve “XE-08” açmaları mekân olarak bir arada ele alınmıştır. İki açmadan toplam 34 adet maden eser ele geçmiştir. 41 no.lu birimin zemin döşemesi üzerinden çatallı sonra (47), bir adet bıçak (52), küskü (76), iki saplı yontma bıçağı (78) ve bir kilit aksam parçası da (95) bir arada ele geçmiştir. Aynı zamanda 41 no.lu birimde bulunan bağlama bileziği, II. Mikhael (820-829) sikkesi ile bulunmuştur. Söz konusu birimden imparator Theophilos (829-842) dönemine tarihlenen on bir adet bronz sikke,³⁸² zemin döşemesi üzerinde bulunmuştur. Ayrıca, aynı birim ve zemin üzerinde hançer (Bulut No. 8528) tespit edilmiştir.

41 no.lu birim, Büyük Mekândaki şarap üretim atölyelerinden biridir. Amorium kentinde şarap üretim atölyelerinin, M.S. 9. yüzyıldaki Arap tahribatından önce faaliyet gösterdiği, ancak tahribat sonucu artık çalışamaz duruma geldiği ileri sürülebilir.³⁸³ (Çizim 3) Büyük Mekândaki caddenin güneybatısında yer alan 18 no.lu birimde aynı kotta, kap (21), kilit aksamı parçası (99), bir kulp (148), bir zincir baklası (189) bir arada ele geçmiştir. Ele geçtikleri konteks yıkım kontesidir.

Çizim 3. XE-06 ve XE-08 açmasının planı
Kaynak: Ivison, 2012, Fig. 1/16, 113)

³⁸²Ivison, 2012, a.g.k., 92.

³⁸³Koçyiğit, 2009, a.g.k., 395; Lightfoot, 2009, a.g.k., 141-142.

“XE-08” açmasının 40 no.lu biriminin zemininde insi-tu halde saban demiri **(70)** ve halka **(201)** yıkım konteksinde ele geçmiştir. Yıkım konteksinin üzerinde benzer örnekleri, Orta Bizans dönemine tarihlenen bir kitap pimi de **(82)** ele geçmiştir. Oda içerisinde press ağırlık taşı ve üzüm ezme mekanizması bulunmadığından dolayı, ele geçen parçalar dikkate alınarak, odanın tahribata uğradığı anda başka bir amaç için kullanıldığını göstermektedir.³⁸⁴

“XE-06/XE-08” açması 19 no.lu birimindeki yıkım kontekstinden, kilit aksam parçası **(101)**, filise **(113)** üç maden eser bir arada ele geçmiştir. Söz konusu birimde büyük bir işlik de yer almaktadır. 19 no.lu birimin kuzeydoğusunda yer alan dikdörtgene yakın mekânda, Lightfoot başkanlığında kazı yapılmadığı için birim numarası verilmemiştir. Ancak 2013 yılında, Doç. Dr. Gökalp’in danışmanlığında bu dikdörtgene yakın plan kazılarak zemin döşemesine ulaşılmıştır. 19 no.lu birime, bir açıklık ile giriş sağlandığı görülmüştür. Söz konusu biriminde bir kulp **(10)**, bıçak **(60)** ve bir aplik **(164)** ele geçmiştir.³⁸⁵

“XC-01” açması büyük mekân hamam kompleksi ve 30 no.lu birimi içermektedir. 30 no.lu birimde aynı kotta bir filise **(120)** ve aplik **(153)** bir arada ele geçmiştir (Çizim. 4). XC-01 hamam kompleksinin latrinasın da yapılan kazılarda, karışık malzemenin bir arada geldiği doldurulmuş bir çukur kazılmıştır. Kül ve enkaz tabakası olan konteks 205’te bir halka **(208)**, karışık doldurulmuş çukurda (konteks 139) gümüş süs iğnesi **(37)** ve bir kenet **(88)** bir arada ele geçmiştir. Konteks 139 da ise, biri kadın olmak üzere 3 iskelet, 1065-1070 yıllarına tarihlenen 3 anonim G sikke ile birlikte ele geçmiştir.³⁸⁶ XC-139 konteksinin doldurulmuş çukur olduğu düşünülürse süs iğnesini M.S. 11. yüzyıla ihtiyatla tarihlemek gerekebilir. XC-01 konteks 110 yüzey toprağını ifade etmektedir. Bir bıçak yüzeyden gelmiştir **(58)**.

³⁸⁴Lightfoot, 2010, **a.g.k.**, 140.

³⁸⁵Detaylı bilgi için bk. Z. D. Gökalp (2014). *2013 yılı Amorium kazısı*, 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Resim 6, 667. 2013 yılında kazılan söz konusu birimden çıkan cam eserler için bk. G. Öncelen (2017). *Amorium Kazısı 2013-2015 yılları cam buluntuları*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

³⁸⁶Buradaki kemikler üzerine yapılan araştırmalar sonucunda iskeletlerin, kol ve bacakların uzun kemik parçaları ve legen kemikleri üzerinde hasar tespit edilmiştir. Bu hasar sonucu üç cesedin de köpeklerle atılmış oldukları ve kemiklerin büyük et obur hayvanlar tarafından kırılarak kemirilmiş olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca erkeklerden birisinin, kafasının arka kısmına yediği bir darbe sonucu öldürülmüş olduğu anlaşılmıştır. Detaylı bilgi için bk. Lightfoot ve Arbel, 2003, **a.g.k.**, 522. Sikkeler için bk. (Kat. No. 431, 432, 433), Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 154; Ivison, 2012, **a.g.k.**, 80; Koçyigit, 2006, **a.g.k.**, 67.

Koçyiğit, latrinadan çıkan bu buluntuları, Bizans Amorium’u için “*sonun başlangıcı*” olarak görmüştür. Çünkü M.S. 11. yüzyılın son çeyreğinde belirtilen, şiddet ve sorunlu zamanları akla getirmiştir. Ayrıca bu dönemde, tüm kentte olduğu gibi hamam yapısında da bir yıkımın yaşandığı tespit edilmiştir. Hamamın işlevini kaybettiği son evresine ait bu deliller, yapı yanında geç dönem dokusunun nasıl bir hal aldığını göstermesi bakımından oldukça önem taşımaktadır.³⁸⁷

Caldarium konteks 132 ‘de toprak zemin üzerinde kilit aksamı parçası **(96)**, Frigidarium’da (konteks 157) yıkım tabakasında bir çingirak **(174)**, yıkım tabakası kaldırıktan sonra bulunan konteks 181’de kille kaplı döşeme üzerinde bağlantı laması **(142)** bulunmuştur.

Büyük Mekan “XC-02” açması, hamamın doğusunda 1, 2, 3 no.lu birimlerle, hamamın batısında ise 21, 27, 37, 38 no.lu birimlerle temsil edilmektedir (EK 3.3). XC-02 doğu-batı ve sondajlarda yapılan kazılarda toplam 14 parça ele geçmiştir. Sondaj-1’de iki süs eşyası olan bir küpe **(24)**, bir yüzük **(30)** ele geçmiştir. Aynı türe ait parçalar, birbirinden bağımsız birimlerde ele geçmiştir. Örneğin, “şapel” olarak adlandırılmış 21 no.lu birim, konteks 374’de, bir küpe **(23)**, şapelin kuzeyinde yer alan ve bir duvarla ayrılan 24 no.lu birim, konteks 367’de, kemer tokası **(41)**, 21 ve 24 no.lu birimlerin batısında yer alan 23 no.lu birim, konteks 386’da ise, bir bıçak **(65)** bulunmuştur.

“XB-03” açması, 7, 8, 9, 10, 11, 31 no.lu birimlerden oluşmaktadır. Toplam 16 parça ele geçmiştir. XB-03 yüzey kazılarında bir kelepçe **(130)**, bir halka **(214)**, bir orak ucu **(72)** bulunmuştur. 9 no.lu birim, konteks 111’de (karışık katman) bir kenet **(89)**, iki kelepçe **(132-133)** bir zincir baklası **(190)** ele geçmiştir. Yine 9 no.lu birimin yıkım tabakasında (konteks 132) bir kapak **(7)**, aplik **(163)** kanca **(184)** gelmiştir. XB-03 açması, 10 no.lu birimindeki yıkım tabakasından (konteks 142) bir kaba ait gövde parçaları **(20)** bir kilit **(109)**, bir halka **(205)** bulunmuştur. Bir yüzük **(33)** ve bir halka **(192)** yıkılan Büyük Mekân çevre duvarında ele geçmiştir. Ayrıca 11 no.lu birimin yıkım tabakasında (konteks 136) bir gelberi **(69)** bulunmuştur. XB-03 açmalarında yıkım kontekslerinde (9 no.lu birim, konteks 132; 10 no.lu birim, konteks 142; 11 no.lu birim, konteks 136)

³⁸⁷Koçyiğit, 2006, a.g.k., 67-68.

bulunan seramikler yayınlanmıştır. Ve bu kontekslerde ele geçen seramikler M.S. 8/9. yüzyıla tarihlenmektedir.³⁸⁸

“XA-01” ve XA-02” olarak adlandırılan açmalar, Büyük Mekân’ın güneyini sınırlandıran geniş duvarın dışında ve güneybatısında yer almaktadır. Söz konusu birimlerin Büyük Mekânla ilişkisi göz önünde bulundurularak tez kapsamına alınmıştır. Büyük Mekân’ın güney duvarına paralel dogu-batı doğrultusunda uzanan Erken Bizans Dönemine tarihlenen kemerli bir duvar kalıntısının üzerine Orta Bizans döneminde yeniden kullanılan birimler görülmektedir.³⁸⁹ 17, 18, 19, 20 no.lu birimlerden oluşmaktadır.³⁹⁰ (EK 3.4)

“XA2” açmasının ön tarafında, küçük bir grup bina arasında, M.S. 11. yüzyılda deri işlemek için kullanıldığını gösteren bir atölye (tabakhane) teşhis edilmiştir. Atölyenin bir ucundaki çöplük içinde, yeni doğmuş veya cenin halinde, çok sayıda kuzuya ait ayak kemikleri ele geçmiştir.³⁹¹ Araştırmacılar, atölyenin lüks kullanım için belki astragandan bile yapılmış olabilecek yumuşak deri ürünlerinin işlendiği bir deri işleme atölyesi olduğu sonucuna varmışlardır.³⁹² Bu atölyenin hemen güneyindeki başka bir binada iyi durumda ele geçirilen bir Orta Bizans kemer tokası **(40)** bulunmuştur (Konteks 13).

“XA-01” açmasının “Mekân 1” olarak adlandırılan bölümünün, bir çöp (atık) yığını olduğu düşünülmektedir. Diğer mekânlarla herhangi bir bağlantısının bulunmadığı tespit edilmiştir. İçerisinden sırlı geç dönem seramiği, işlenmiş kemik parçalar³⁹³, fildişi, cam, kapak **(5)**, filise **(112)**, kelepçe **(138)**, kaplama parçası **(170)**, zincir **(186)** ve üst üste yığılı tuğla parçalar aynı konteksten (Konteks 100) birlikte ele geçmiştir. Bu mekânın işlevini yitirdikten sonra, Amorium ‘un İslami döneminde, üzeri açık ve çöp dökülen bir alanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir.³⁹⁴

³⁸⁸Detaylı bilgi için bk. Böhlendorf-Arslan, 2012, **a.g.k.**, Tablo 4-5/13, 164-169.

³⁸⁹Bk. Ivison, 2012, **a.g.k.**, Fig. 1/3, 100.

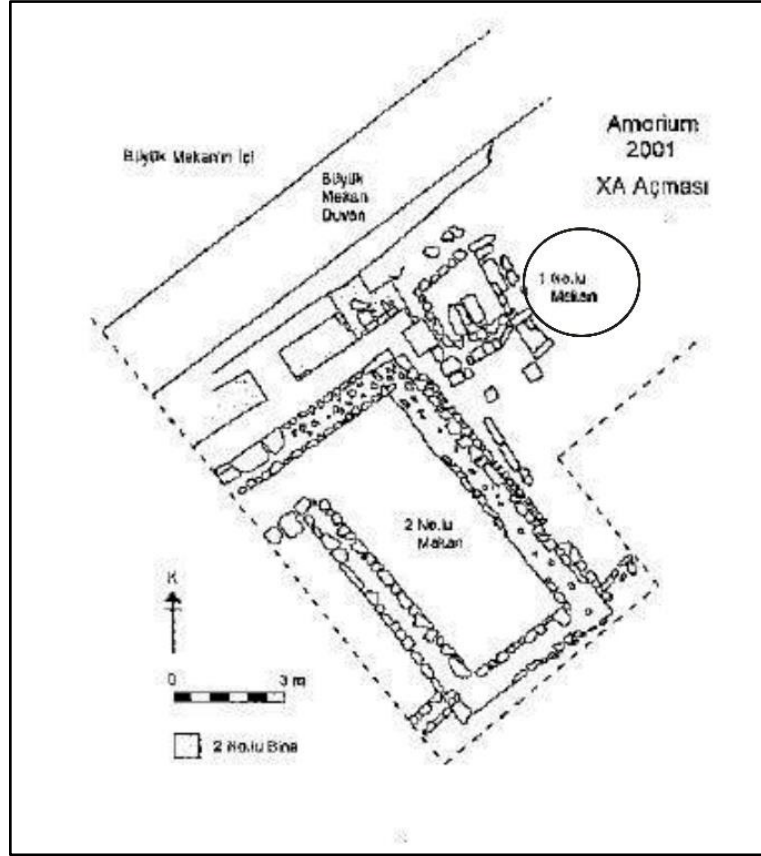
³⁹⁰Her yıl düzenli yayınlanan kazı sonuçlarında farklı numaralar verilmiş olabilir. Bk. Ivison, 2012, **a.g.k.**, Fig. 1/7, 104.

³⁹¹D. Ioannidou tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, 1.971 adet kuzu kemiği (parmak, el ve ayak tarakları da dahil) teşhis ederek en az 142 adet kuzu saymıştır. Detaylı bilgi için bk. Lightfoot ve Arbel, 2004, **a.g.k.**, 5, Dipnot 12.

³⁹²Lightfoot ve Arbel, 2004, **a.g.k.**, 5.

³⁹³Kemikler parçalar için bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 263-276, kat. no. 9, 57.

³⁹⁴Bu bilgi, XA-01 açma defterinde yer almaktadır.

Çizim 4. XA açmasının planı
Kaynak: Lightfoot ve Arbel, 2003, Çiz. 2, 527

Büyük Mekânda az sayıda aynı türe ait malzeme aynı birimde ele geçmiştir. Buna karşın XA-01 ve XA-02 açmalarında aynı türe ait malzemelerin aynı birimde fazlaca ele geçtiği görülmektedir. Örneğin, asma kilit ve kilit aksamı parçaları (91, 92, 94, 104, 107, 110,) ahşap kapı, pencere ve kutularda kullanılan malzemeler (111, 112, 143, 149, 154, 170), kap, gövde parçaları ve kapak (3, 6, 16, 17) süs eşyaları (yüzük (34) süs iğnesi (36) kemer tokası (42), düğme (39) ele geçmiştir.³⁹⁵

4.4. Tarihlendirme

Maden eserler tarihlendirilirken, öncelikli olarak Büyük Mekân kazısının “1996-2008” yılları arasında yer alan, tüm açma günlükleri ve sonuç raporları incelenerek ele geçtikleri kontekslerdeki diğer buluntular (cam, seramik, kemik, sikke, kurşun mühür vs.)

³⁹⁵“XA-01” ve “XA-02” açmalarının açma defterleri, Büyük Mekân açma defterleri gibi detaylı ve anlaşılabilir değildir. Konteksler yine Büyük Mekândaki gibi, net değildir.

ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu sayede karşılaştırmalı olarak incelen buluntuların konteks yoluyla tarihlendirilebilen paralelleri saptanmıştır.

Bizans ve Amorium tarihi için oldukça önemli olan, M.S. 838 yılında, Halife El Muttasım komutasında gerçekleştirilen Arap saldırısı, Anadolu’da birçok önemli yerleşimin tahrip edilerek zayıflamasına neden olmuştur.³⁹⁶ Bu tarihte Amorium Kenti’de yerle bir edilerek yağmalanmıştır. Yerleşim bir süre daha devam etse de kent artık eski görünümüne bir daha kavuşamamıştır. Bu saldırının sonucu olan yangın ve yıkımın izlerine, kentin farklı noktalarında rastlanmış ve arkeolojik kazılar sonucunda bu yıkım ortaya çıkarılarak belgelenmiştir.³⁹⁷

1996 yılından 2008 yılına kadar kazıları gerçekleştirilen “Büyük Mekân” içerisinde bu tahribata ve yıkıma ilişkin birçok önemli veriye ulaşılmıştır. Yangın tabakasının, Büyük Mekân içerisinde farklı mekânlarda, farklı seviyelerde ve bütün açmaların genelinde varlığını gösteren bir katman olduğu tespit edilmiştir. Ele geçen buluntular hem günlük kullanıma ait bilgiler vermesi bakımından hem de sağlam tarih veren bir yangın tabakasından gelmelerinden dolayı oldukça önemlidir. Çünkü buluntuların tarihlendirilmesinde bu durum belirleyici bir rol oynamıştır. M.S. 838 yıkımına ilişkin yangın tabakasından gelen buluntular, “M.S. 9. yüzyıla” tarihlendirilmiştir. Bu belirleyici ayırım, maden eserlerin tarihlendirilmesinde büyük kolaylıklar sağlamıştır.

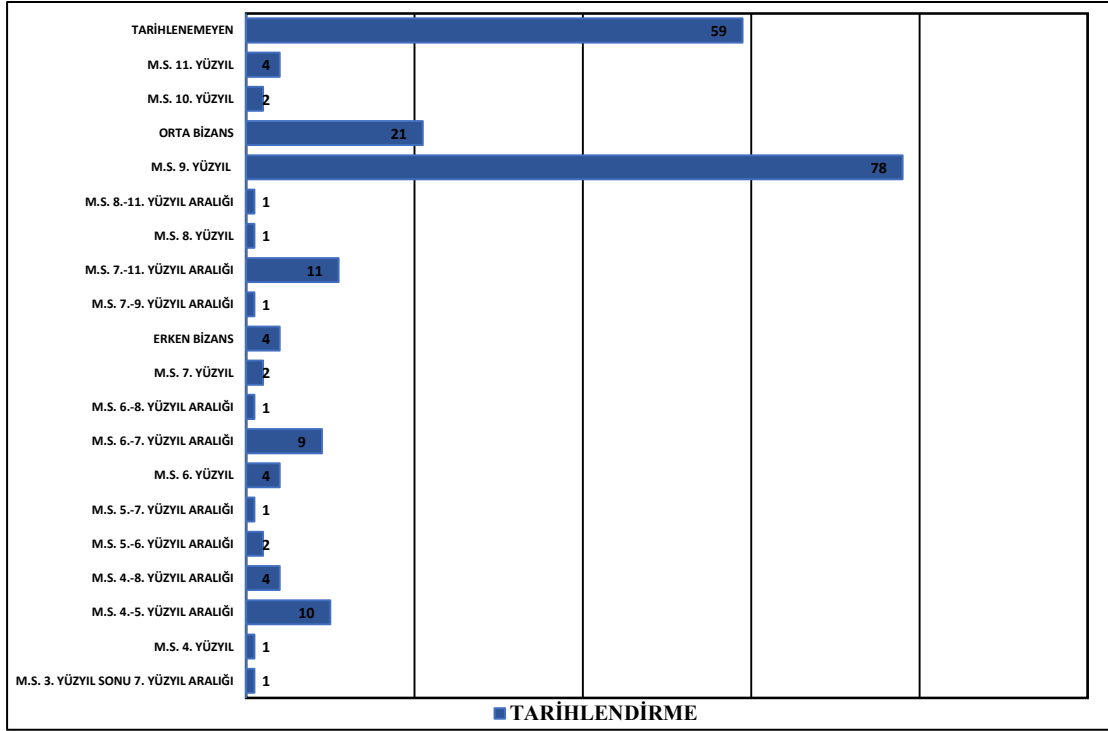
Toplam 217 maden buluntunun, 78 adeti yıkım konteksinden ele geçmiştir ve M.S. 9. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Grafik 8). Bu tarihlendirme, yalnızca ele geçtikleri kontekslere göre yapılmıştır. Çünkü bazı parçalar, form, malzeme (bronz), yapım-teknik (döküm) özellikleri açısından Geç Antik Çağ-Erken Bizans Dönemi özelliği göstermektedir.

Bu ayırımı belirleyebilmek için ele geçtikleri tabaka çok önemlidir. Örneğin, **1 no.lu** kapalı kabın, M.S. 9. ve 10. yüzyıllarda olduğu gibi, M.S. 5. ve 7. yüzyıllara da tarihlenebilen benzer örneklerinin mevcut olduğu önemli bir yayında

³⁹⁶Bk. Amorium Kentinin Tarihçesi. s. 4

³⁹⁷Detaylı bilgi için bk. Ostrogorsky, 1981, **a.g.k.**, 658; Harrison, 1988, **a.g.k.**, 176; Lightfoot, 1994a, **a.g.k.**, 10; Ivison, 2012, **a.g.k.**, 89-94.

vurgulanmaktadır.³⁹⁸ Ancak Amorium örneği için, parçanın ele geçtiği konteks bilindiği için tarihlendirilme problemi ortadan kalkmıştır.

Grafik.8. Katalogdaki Eserlerin Tarihlendirme Dağılımları (217 Parça)

Aynı şekilde **40 no.lu** kemer tokasının benzer örnekleri de, farklı araştırmalarda M.S. 6.-8. yüzyıl, M.S. 9.-10. yüzyıl olarak ya da “Selçuklu Dönemi” olarak da değerlendirilmiştir. Ancak kemer tokasının Orta Bizans dönemine tarihlenen bir konteksten ele geçmesi çalışmamızda bize büyük bir kolaylık sağlamıştır. Kanca, zincir ve halkalar zaman içinde çok değişmeden günümüze değin gelmiş malzemelerdir. Dolayısıyla kazılarda ele geçmiş bu tür malzemelerin tarihlendirilmesinde de ele geçtikleri tabakaların dikkate alınması elzemdir.

Grafik 8’de görüleceği üzere 59 parça için tarihlendirme önerisi getirilememiştir. Bu durumun sebepleri arasında; söz konusu bazı parçalarda tabaka (dolgu toprağı) ve envanter bilgilerinin tarihleme için yetersiz kalmasıdır. Ancak bunun yanında bazı parçaların (**71, 217**) hangi açmadan geldikleri bilinse de, hem karışık bir konteksten ele geçmeleri hemde benzer örneklerinin her dönemde tekrar edilen bir forma sahip olması tarihlendirme önerisini engelleyen bir durum olmuştur. Ancak tarihlendirme önerisinde

³⁹⁸Pitarakis, 2005, **a.g.k.**, 11-27.

sadece benzer örneklerin de dikkate alındığı durumlar söz konusudur. Örneğin **28 no.lu** parça aynı konteksten (211) bir sikke³⁹⁹ ile birlikte ele geçmiştir. Ancak sikke yoğun korozyondan dolayı tarihlendirilememiştir. Bu parçanın benzer örneği dikkate alındığında Orta Bizans dönemine tarihlendirme önerisi getirilmiştir.

Büyük Mekân'da karışık konteksten ele geçen parçaların hangi döneme tarihleneceği konusu bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin **209 no.lu** parça, aynı konteksten (250) Antonius Pius (MS. 150) ve I. Romanus Lecapenus dönemine (MS. 920-944) tarihlenen iki adet sikke⁴⁰⁰ ile birlikte ele geçmiştir. Ancak sikkelerden birinin çok erken döneme tarihlenmesi diğerinin ise Orta Bizans Dönemine tarihlenmesi, bu tür halkalarında her dönemde kullanılmış olabileceği, mevcut parçanın tarihlendirilmesini engellemiştir. Bir diğer örnekte ise (**29**), konteks 436'da, Maximinianus dönemine (MS. 296-310) tarihlenen 1 adet, 5. yüzyıla tarihlenen iki adet sikke⁴⁰¹ ve Orta Bizans dönemine tarihlenen iki adet pişmiş toprak kandil parçası⁴⁰² ile birlikte ele geçmiştir. Söz konusu bilezik parçasının (**29**) benzer örneğinin de tespit edilememiş olması da tarihlendirmeyi mümkün kılmamıştır.

21 adet maden eser ise, birçok yayında “Orta Bizans” dönemi olarak kabul gören ve belli bir yüzyıl aralığı verilmeyen bir zaman dilimine tarihlendirilmiştir. Tabaka bilgisi karışık olan bazı parçalar için doğrudan Anadolu ve Anadolu dışındaki kazıların yayınlarında ve önemli müze/sergi kataloglarında yer alan benzer örnekleri dikkate alınmıştır. Ancak “Orta Bizans” olarak adlandırılan bu dönemdeki parçaların (**103, 106, vs.**) hangi yüzyıla ya da yüzyıl aralığına tarihlendiği cevabını vermek oldukça güçtür. Çünkü benzer örneklerle bakıldığında tam olarak belirli bir yüzyıl aralığı verilmediği görülmektedir. Aynı şekilde “Geç Roma-Erken Bizans” ve “Erken Bizans” dönemine tarihlenen parçalarda da bu durum görülmektedir. **103 no.lu** parçanın benzer örneği dikkate alındığında ise, Orta Bizans dönemine tarihlendirilmiştir. Ancak Orta Bizans dönemi içerisinde hangi yüzyıl olduğu tam olarak verilmemiştir. Bu durum parçaların, kesin olarak tarihlendirilmesini zorlaştırdığından dolayı geniş bir dönem başlığı kullanılmak zorunda kalınmıştır. Büyük Mekân maden buluntularının büyük bölümü, yukarıdaki olumsuzluklara rağmen yine de ele geçtikleri tabaka bilgisi dışında, diğer

³⁹⁹Bk. Özme, 2012, **a.g.k.**, 177, kat. no. 727.

⁴⁰⁰Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 123-144, kat. no. 14, 252.

⁴⁰¹Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 124-160, kat. no. 22, 549.

⁴⁰²Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 226-228, kat. no. 38, 67.

buluntular (sikke, kemik, pişmiş toprak kandil parçası, seramikler, deniz kabuğu vb.) ile karşılaştırılabilmiştir. Bu durum beraberinde tarihlendirme için genel bir yüzyıl/yüzyıl aralığı vermiştir (Grafik. 8). Örneğin, **8 no.lu** parça, aynı konteks (148) içerisinde, Heraclius (MS. 610-641), II. Constans (MS. 641-668), M.S. 4. ve/veya 5. yüzyıllara ve M.S. 6 ve/veya 8. yüzyıllara ait olabileceği düşünülen sikkeler⁴⁰³ ile birlikte ele geçmiştir. Sikke buluntularından da anlaşılacağı üzere söz konusu tabaka M.S. 4.-8. yüzyıl tarih aralığını vermektedir. **8 no.lu** parçanın tarihlendirilmesinde de bu aralık kullanılmıştır. Ya da bir diğer örnek **127 no.lu** parça, aynı konteksten (1000) Maurice Tiberius (MS. 582-602) dönemine tarihlenen bir adet sikke⁴⁰⁴ ile birlikte ele geçmiştir. Tarihlendirme de bu sikkenin dönemi dikkate alınarak yapılmıştır. Bir diğer örnek ise **37 no.lu** süs iğnesidir. İğne, XC-01 hamam kompleksinin latrinasın da yapılan kazılarda, karışık malzemenin bir arada geldiği doldurulmuş bir çukurdan ele geçmiştir. Bu çukurdan ayrıca M.S. 11. yüzyıla tarihlenen üç iskelet ve 3 Anonim G sikkesi (MS.1065-70) ile birlikte ele geçmiştir. Bu iğnenin Erken Bizans dönemi özellikleri gösterdiği düşünülse de M.S. 11. yüzyıla ihtiyatla tarihlenmiştir.

Bazı parçaların tarihlendirilmesinde ise benzer örneklerin dışında, ele geçtiği mekânda yer alan mimari veriler de dikkate alınmıştır. Örneğin, **14 no.lu** parça, yıkıntı-yangın tabakasının alt seviyelerinde açığa çıkartılan şarap üretim kompleksine ait biriktirme havuzunda bulunmuştur. Şarap işliklerinin M.S. 7. yüzyıldan başlayarak M.S. 9. yüzyılın ilk yarısına kadar aktif olarak kullanıldıklarını, bazılarının ise bu tarihten kısa bir zaman önce depolamaya yönelik kullanıldığı bulguları, tarihlendirmede dikkate alınmıştır.⁴⁰⁵

⁴⁰³Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 198, kat. no. 113, 182, 146, 155.

⁴⁰⁴Bk. Lightfoot, 2012, **a.g.k.**, 131, kat. no. 97.

⁴⁰⁵Detaylı bilgi için bk. Koçyiğit, 2009, **a.g.k.**, 393-402; Lightfoot, 2009, **a.g.k.**, 140-141.

5. SONUÇ

"Amorium Kazıları 'Büyük Mekân' Maden Buluntuları" başlıklı Yüksek Lisans Tezi'nde, Amorium Kenti kazılarında 1996-2008 yılları arasında gerçekleştirilen kazılarda 'Büyük Mekân'da bulunmuş olan 217 adet maden eser çalışılmıştır. Maden eserler buluntu türü, malzeme-teknik, buluntu-mekân ilişkisi ve tarihlendirme sorunları göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Tüm bu bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Büyük Mekan maden buluntuları; “Kapı ve Pencere Aksamları, Kutu ve Mobilya Aksamları, Aletler, Süs Eşyaları, Kaplar, Mimari Aksamlar, Tartı Araçları ve Diğerleri (herhangi bir sınıfa dahil edilmeyen halkalar, zincirler, çanlar ve iğneler gibi türler) olmak üzere toplam sekiz başlık altında sınıflandırılmıştır.
2. Maden eserlerin % 51’i demir, % 47’si bronz ve % 3’ü 1’er adet ile temsil edilen altın, gümüş ve kurşun parçalardır. En yoğun kullanılan malzeme demir ve bronzdur.
3. Maden buluntular arasında kilitler, filiseler, bağlantı lamaları, kenetler ve kelepçeler gibi parçalardan oluşan “Kapı ve Pencere Aksamları” %23’lük (49 adet) bir dilim ile en fazla buluntu türünü oluşturmaktadır. Büyük Mekân’da dükkânları/atölyeleri/işlikleri koruma/kapama amacı ile yapılmış olan ve günümüze gelemeyen ahşap kapılarda kullanılan demir/bronz kilit ve aksamlarının çok sayıda olması şaşırtıcı değildir.
4. Demir ağırlıklı olarak “Kapı ve Pencere Aksamları”nda, dayanıklılığın ve sağlamlığın ön planda olduğu “Kesici Aletler”de, Tarım Aletleri”nde ve “Kutu ve Mobilya Aksamları”nda kullanılmıştır.
5. Birçok arkeolojik kazıda olduğu gibi Amorium’da da demir buluntular ile beraber cüruf ya da yanık kil bulunmuştur. Ancak buna rağmen henüz demir üretimi ile ilişkili fırın, maden atölyesi olduğu düşünülen bir mekân ya da maden üretim malzemesine, maden şekillendirmekte kullanılan aletlere; örs, çekiç, maşa gibi dövme yöntemi sırasında kullanılan aletler ya da döküm kalıplarına henüz rastlanılmamıştır. Bronz bazı parçalarda görülen küçük ölçekli tamir izleri/ya da yarım kalmış bezemeler Amorium’daki atölyelerin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

6. Bronzun “Kutu ve Mobilya Aksamları”nda, “Kaplara”da, “Süs Eşyaları”nda ve “Tartı Araçları”da kullanıldığı görülmektedir.

7. Büyük Mekân’da altın ve gümüşten yapılan eserlerin sayısı oldukça azdır. İki parça; altın küpe/kolye ucu? ve gümüş süs iğnesi Orta Bizans dönemine tarihlenen lüks kullanım objeleridir. Büyük Mekân’ın kentteki sivil, günlük yaşamın ihtiyaçlarının karşılandığı dükkân/atölye/sokak/cadde barındırdığı göz önüne alınırsa değerli madenden üretilmiş eserlere az rastlanılması şaşırtıcı değildir.

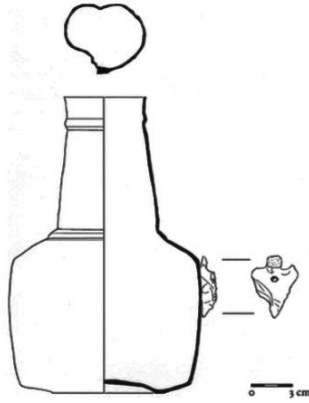
8. Büyük Mekân’da Bizans Hamamı, Şarap Üretim Atölyeleri/İşlikleri, Tabakhane gibi işlevlendirilmiş yapı bakiyelerinin kazılarının tamamlanması, stratigrafik katmanlar ile beraber mimari ve bazı küçük buluntuların (kemik, seramik ve sikke gibi) beraber ele alınıp monografik bir çalışma ile yayınlanması, tez konusu kapsamındaki parçaların %74’nün tarihlendirilebilmesine imkân vermiştir.

9. Arkeolojik kazılarda ele geçen özellikle demir malzemeye sahip olan parçalar çoğu zaman tanımlama ve konservasyona olanak vermez ya da araştırmacılar tarafından ihmal edilir. Dolayısıyla da tanımlanmaya ve tarihlendirmeye ilişkin karşılaştırma örnekleri sınırlıdır. Ancak Amorium Büyük Mekân’da ve Aşağı Şehir Kilise A’da yaklaşık aynı kotlarda tespit edilen MS.838 yılı Arap kuşatmasının izleri/tahribatı bu tezin malzemesinin tarihlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

10. Büyük Mekân maden buluntuları, Ortaçağ dünyası günlük yaşamı ve ticaretine ışık tutacak nitelikte olup, yerel üretime de işaret etmektedir.

11. Büyük Mekân maden buluntularının kullanım alanlarının tespiti için, Amorium kazıları buluntu türlerine benzer örneklere sahip Anadolu ve Anadolu dışındaki kazıların yayınlarından/lisansüstü tezlerinden ve müze/sergi kataloglarından yararlanılmıştır. Amorium Büyük Mekân maden buluntuları da, benzer şekilde gelecek bilimsel çalışmalara kaynak oluşturacaktır.

6. KATALOG

1. Kapalı Kap

Kazı Buluntu No: 4498

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-69

Buluntu Tarihi: 2002

Malzeme: Bronz

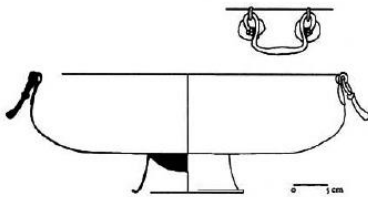
Ölçüler: y.: 22.5 cm. g.: 14 cm.

Tanım: Döküm. Uzun konik boyunlu, keskin omuz ve dip profilli. Kaidesiz, kulp kısmı kırık ve eksiktir. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, 559, Lev. 52; Waldbaum 1983, 527-528-529, Lev. 35; Gaitzsch 2005, 9a-b, Lev. 73; Pitarakis 2005, Fig. 6, 16; Oransay 2006, A6, Lev. V, 152; Golan 2007, Fig. 29, 9; Hoff 2011, Fig. 2, 8; Demirer 2013, A2, 189.

Yayın: Lightfoot, vd., 2007, Fig. 12-13, 282; Ivison 2012, s. 95; Koçyiğit 2012, Fig.7, 325.

2. Açık Kap/Lenger

Kazı Buluntu No: 5707

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-444/448

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 43 cm. y.: 17.30 cm.

Tanım: Yuvarlak formulu, geniş ağızlı ve kaidele. İki kenarında mafsallı kulpları mevcut. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Oransay, 2006, A. 22, Lev. VIII, 49.

Yayın: Lightfoot vd., 2003, Fig. 10-11-12, 360-361; Lightfoot vd., 2005, 26, KST, Çiz. 1, 259; Res. 2, 261; Lightfoot, 2007, s. 55; Ivison 2012, s. 95; Koçyiğit 2012, Fig.3-4a-4b, 323.

3. Ağız Parçası

Kazı Buluntu No: 5231

Buluntu Yeri ve Kotu: XA- 52

Buluntu Tarihi: 2002

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 12.5 x 8.5 cm. y.: 3.5 cm.

k.: 0.1 cm.

Tanım: Ağız kısmı geniş, gövdeye ait kırık parçalar mevcut. Eksik, yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

4. Buhurdan /Tütsü Kabı

Kazı Buluntu No: 6512

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-44

Buluntu Tarihi: 2005

Malzeme: Bronz

Ölçüler: Alt g.: 7.5 cm. y.: 7.2 cm.

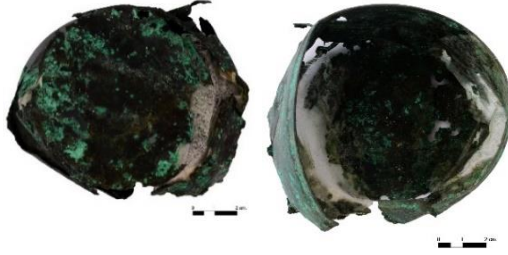
Tanım: Döküm. Silindirik gövdeli ve 3 ayaklı (biri kırık), yivli, ağız kenarı dışa dönük, yarım yuvarlak zincir yuvalı, (zincirin geçirilmesi için).

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Walbaum 1983, 582-584, Lev. 37-38, 99-100; Crawford 1990, Fig. 275, E6; Köroğlu 2005, Res. 30-35, 296-300.

Yayın: Koçyiğit 2012, Fig. 9, 326;

Iverson, 2012, s. 95; Lev. 1/31a-b, 145.

5. Kapak

Kazı Buluntu No: 4222

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-100

Buluntu Tarihi: 19.08.01

Malzeme: Bronz

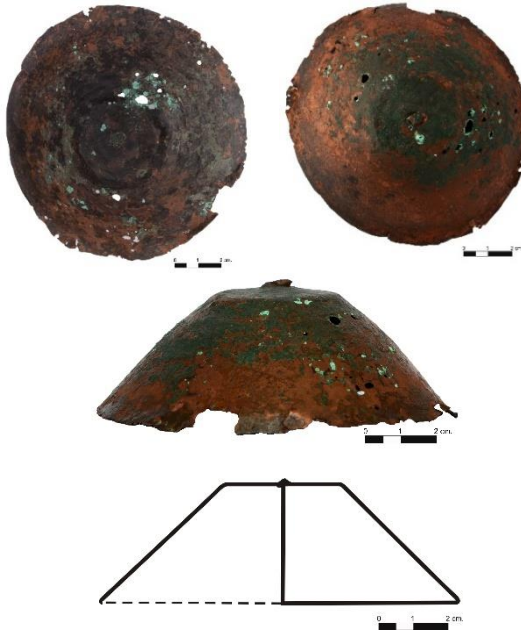
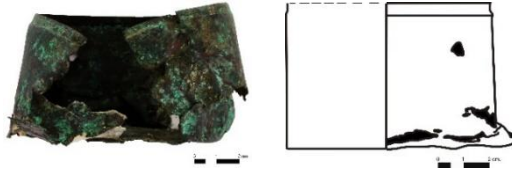
Ölçüler: ç.: 8.4 cm. y.: 5.6 cm.

k.: 0.1 cm.

Tanım: Geniş, düz tabanlı, süslemesiz silindirik gövdeli. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.:

6. Kapak

Kazı Buluntu No: 5231

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-52

Buluntu Tarihi: 11.07.02

Malzeme: Bronz

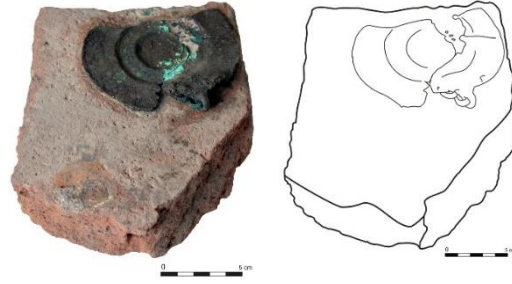
Ölçüler: ç.: 10.3 x 9.9 cm. k.: 0.1 cm.

y.: 3.5 cm.

Tanım: Yuvarlak formlu. Zincir kısmı birleşme yaptığı yerden kırılmıştır. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Geç Roma-Erken Bizans

Ref.: Waldbaum 1983, 551, Lev. 36, 95.

7. Kapak

Kazı Buluntu No: 5734

Buluntu Yeri ve Kotu: XB- 132

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 10.7 x 8.3 cm. y.: 1.6 cm.
k.: 0.4 cm.

Tanım: Tuğla üzerine ters bir şekilde düşerek ezilmiştir. Yuvarlak formu. Üst merkezinde bulunan zincirin kapak ile birleşme yeri görülmektedir. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 552, Lev. 36, 96.

8. Kapak

Kazı Buluntu No: 6405

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-148

Buluntu Tarihi: 17.07.04

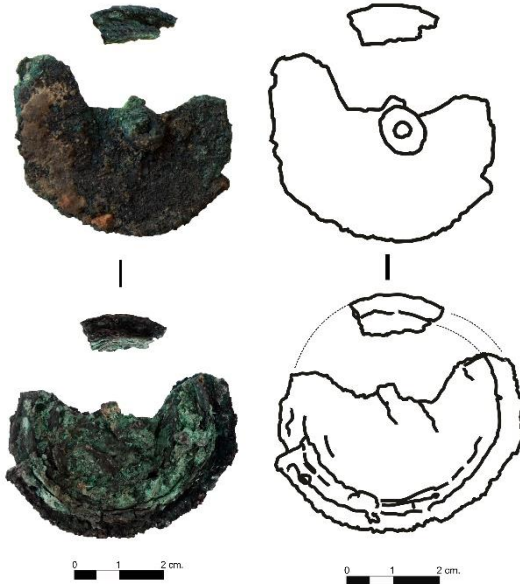
Malzeme: Bronz

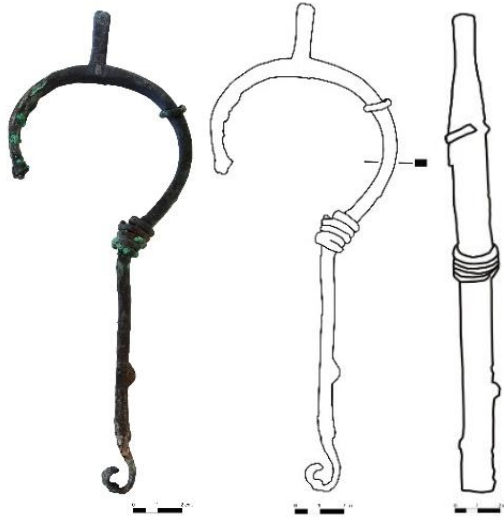
Ölçüler: u.: 4.8 cm. g.: 2.1 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Yuvarlak formu. Ortası delikli, zincir kısmı birleşme yaptığı yerden kırılmıştır. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4-8. yüzyıl aralığı

Ref.: Waldbaum 1983, 534, Lev. 36, 94-95.

9. Kulp

Kazı Buluntu No: 6918

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-51

Buluntu Tarihi: 05.08.05

Malzeme: Bronz

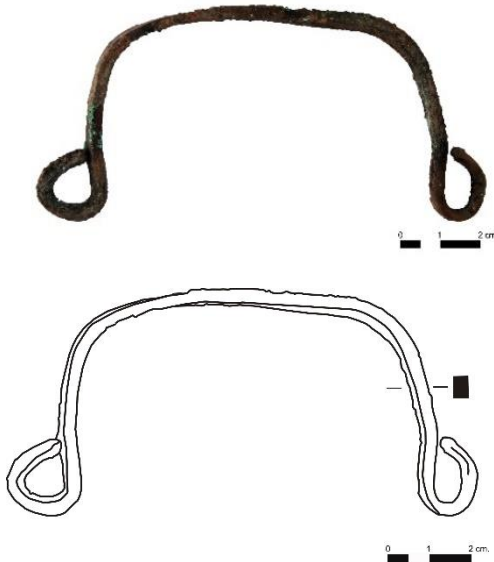
Ölçüler: u.: 20 cm. g.: 7.8 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Ucu açık daire formlu, düz devam etmekte ve ince uç kısmı içe dönük. Üst kısmı düz çıkıntılı. Üzerinde ince tel sarılı. Kırık, eksik ve korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Pitarakis 2005, Fig. 4, 5, 11, 12a-b, 14, 15, 15-20; Golan 2007, Fig. 30a-b, 101-102.

Yayın: Lightfoot 2007, Fig. 14, 283; Koçyiğit 2012, Fig.8, 325.

10. Kulp

Kazı Buluntu No:

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-08

Buluntu Tarihi: 12.09.13

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 11.3 cm. g.: 0.8 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Yarım daire şekilli ve helisel kıvrımlı. Halkalara geçen uç kısımlardaki büküm yerleri içe doğru kıvrık. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

11. Kulp Parçası

Kazı Buluntu No: 7501

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-260

Buluntu Tarihi: 2006

Malzeme: Bronz

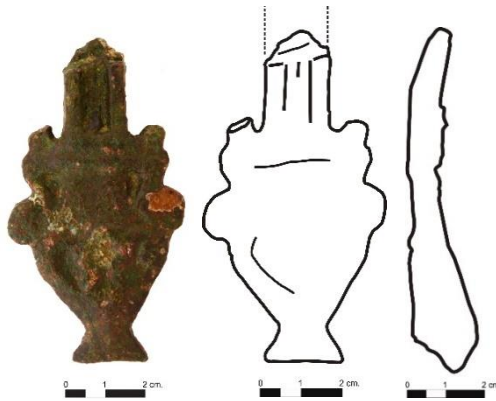
Ölçüler: u.: 9.7 cm. g.: 5.3 cm. ç.: 2.1 cm.

Tanım: Yarım daire şekilli, helisel kıvrımlarla bükülmüş bir kulp parçası. Bükülen yerden ait olduğu kabın omzunda insan yüzlü bir parça bulunmakta. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Radnoti 1938, 3, Lev. XXXI; Boesterd 1956, 152, Lev. VI, 46.

Yayın: Ivison 2012, s. 95.

12. Kulp Parçası

Kazı Buluntu No: 4514

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-4

Buluntu Tarihi: 09.08.01

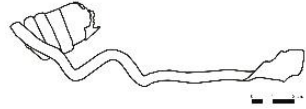
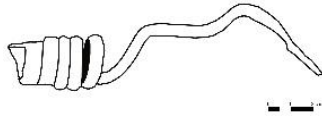
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 8.3 cm. g.: 4.5 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Üçgen formlu baş kısmından, orta kısma doğru genişlemekte, yanlardan girdili-çıktılı şekiller oluşturarak, düz şerit halinde daraltmakta. Kırık, eksik ve korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Boesterd 1956, 218, Lev. X, 62.

13. Kap Boyun Aksesuarı Parçası

Kazı Buluntu No: 6916

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-96

Buluntu Tarihi: 08.07.05

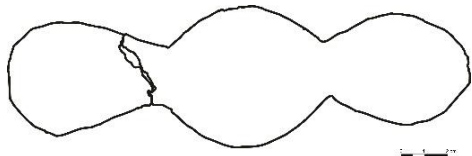
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 37.8 cm. g.: 5.6 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Orta kısım daire formu ve ince, her iki yanı, uç kısma doğru helisel kıvrımlarla bükülmüştür. Uç kısmı, dövülerek ezilmiş ve incelererek genişletilmiştir. Üzerinde nokta şeklinde bezeme yer alır. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 331, 304; Pitarakis 2005, Fig. 13-16-17, 20-21.

14. Kap Boyun Aksesuarı Parçası

Kazı Buluntu No: 7383

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-257

Buluntu Tarihi: 03.08.06

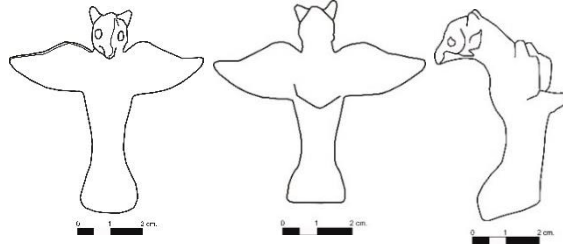
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 20 cm. g.: 6.1 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Daire formu ve ince. Üzerinde bezemesi yoktur. Kırık, eksik, korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7- 9. yüzyıl aralığı

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 331, 304; Pitarakis 2005, Fig. 13-16-17, 20-21.

15. Kap Ayağı

Kazı Buluntu No: 6910

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-96

Buluntu Tarihi: 04.08.05

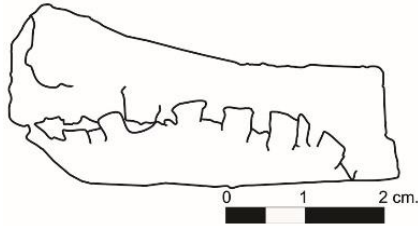
Malzeme: Bronz

Ölçüler: y.: 5.7 cm. g.: 5.8 cm. k.: 1 cm.

Tanım: Stilize edilmiş bir kuş figürü. Kanatları yana doğru açılarak, uca doğru genişlemekte. Arka kısımda, üçgen şekilli bir çıkıntı yer alır. Kabın oturduğu bölümdür. Yüz hatları belirgin. Tam ve sağlam. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, Lev. 49 ; 533, 71.

16. Gövde Parçası

Kazı Buluntu No: 4195

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-111

Buluntu Tarihi: 22.08.01

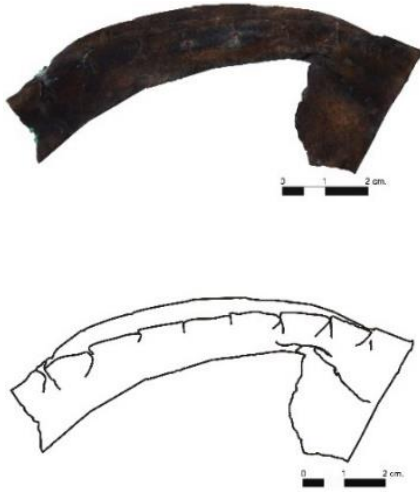
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4.9 cm. g.: 2.2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: İki ayrı parça. Dil içleri birbirine karşılıklı gelerek, iç içe geçecek bir şekilde tasarlanmıştır. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Waldbaum 1983, 576, Lev. 37, 98.

17. Gövde Parçası

Kazı Buluntu No: 4686

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-84

Buluntu Tarihi: 17.08.01

Malzeme: Bronz

ller: u.: 9.1 cm. g.: 3.3 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 16

Tarih nerisi:

Ref.: Waldbaum 1983, 576, Lev. 37, 98.

18. Gövde Parçası

Kazı Buluntu No: 6588

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-72

Buluntu Tarihi: 20.07.05

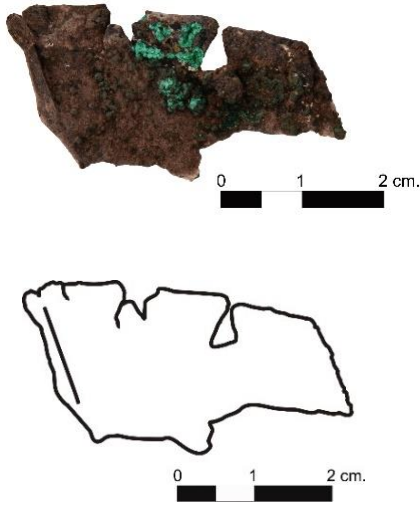
Malzeme: Bronz

ller: u.: 5.5 cm. g.: 4.8 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Kare formlu. Kenarları girdiliıktılı ve birbirine geçmeli olarak tasarlanmıştır. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih nerisi: M.S. 6. yy. sonu-7. yy. başı

Ref.: Waldbaum 1983, 576, Lev. 37, 98.

19. Gövde Parçası

Kazı Buluntu No: 3560

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-13

Buluntu Tarihi: 27.07.96

Malzeme: Bronz

ller: u.: 3.6 cm. g.: 2.1 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Kenar kısmı. Girdili-ıktılı bir şekilde tasarlanmıştır. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih nerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 576, Lev. 37, 98.

20. Gövde Parçası

Kazı Buluntu No: 8524

Buluntu Yeri ve Kotu: XB- 142

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Bronz

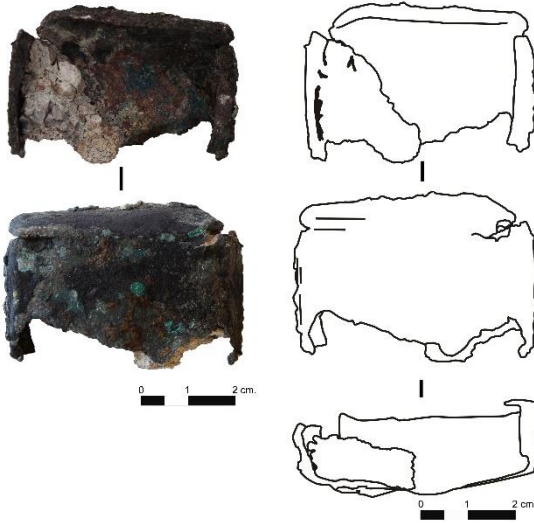
ller: -

Tanım: Bir kaba ait gövde kısmının, olası parçaları. Parçalardan biri, dil ileri birbirine karşılıklı gelerek, i içe geçecek bir şekilde tasarlanmıştır. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih nerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 576, Lev. 37, 98.

Yayın: Iverson 2012, s. 95.

21. Kap Parçası (?)

Kazı Buluntu No: 7329

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-248

Buluntu Tarihi: 31.07.06

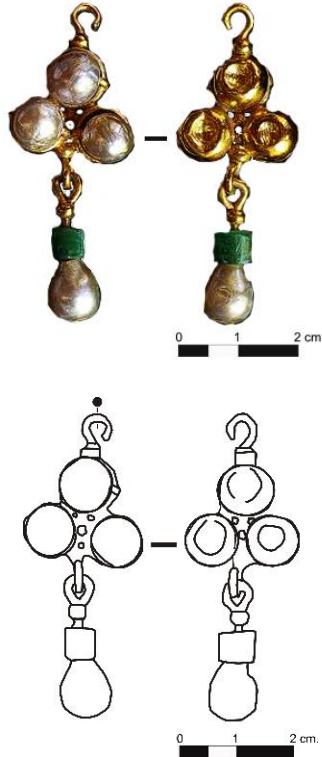
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4.8 cm. g.: 3.4 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Dikdörtgen formlu, derinliği az. İç kısmında yapışık harçlı taş parçacıkları mevcut. Ağız kısmı içe dönük. Kırık, eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

22. Küpe

Kazı Buluntu No: 6507

Buluntu Yeri ve Kotu: XE- 44

Buluntu Tarihi: 2005

Malzeme: Altın

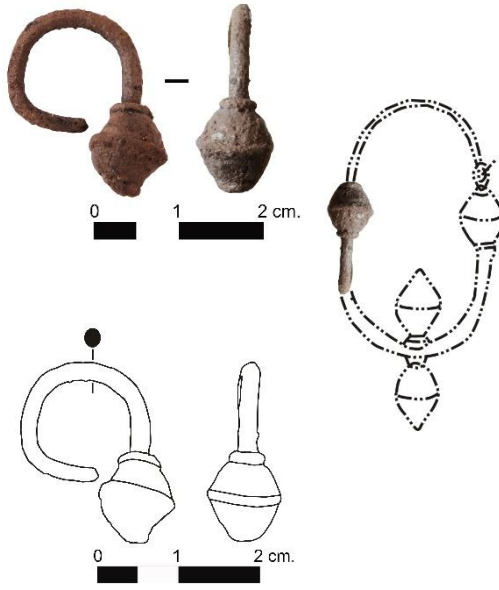
Ölçüler: u.: 4.5 cm. g.: 1.7 cm. ç.: 0.9 cm.

Tanım: Üçgen şeklinde düzenlenmiş, üç oyuk yarım disk içinde inciler yer almakta, altın telden küçük bir kanca yardımı ile asılı diğer bir inci ve zümrüt bir boncuk ile birleşmekte.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Walters 1930, No. 57560-57561.

Yayın: Lightfoot, 2007, s. 49; Lightfoot, 2009, Fig. 3; Koçyiğit 2012, Fig.10, 326.

23. Küpe

Kazı Buluntu No: 4803

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-374

Buluntu Tarihi: 15.07.02

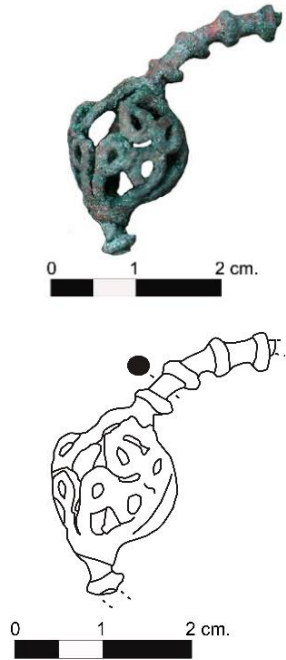
Malzeme: Bronz

Ölçüler: y.: 2.4 cm. g.: 0.9 cm. k.: 0.2 cm

Tanım: Tomurcuk şekilli, kalın telli, içe doğru kıvrık. Kırık ve eksik. Yoğun Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 8. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, Fig. 55; 2030, 253; Bollok 2010, Lev. 3, 12c-d, 177.

24. Küpe Parçası

Kazı Buluntu No: 4510

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- Sondaj 1

Buluntu Tarihi: 2002

Malzeme: Bronz

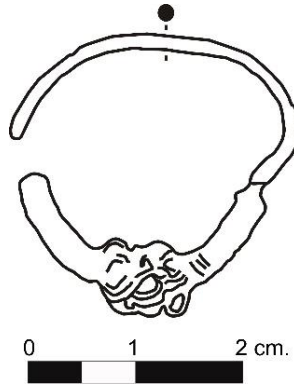
Ölçüler: u.: 3.6 cm. g.: 1.5 cm.

Tanım: Telkâri yöntemi ile yapılmış iç içe geçmiş ince zincir şeklinde süslemeli, tomurcuk şekilli ve kalın telli. İçe doğru kıvrık. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Waldbaum 1953, 744-745, Lev. 46; Bollok 2010, 18, Lev.3, 177.

Yayın: Lightfoot, 2007, s. 149.

25. Küpe

Kazı Buluntu No: 5558

Buluntu Yeri ve Kotu: Yüzey

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Bronz

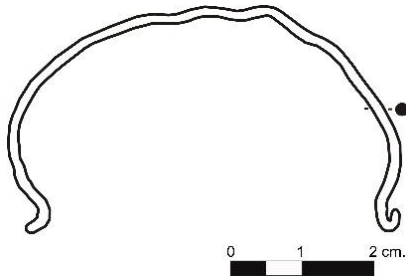
Ölçüler: u.: 2.9 cm. g.: 0.6 cm.

Tanım: Yuvarlak formu. Uç kısmı telkâri yöntemi ile yapılmış iç içe geçmiş ince zincir şeklinde süslemeli. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Davidson 1952, 2028-2029, Lev. 107; Waldbaum 1983, 746, Lev. 46; Papanikola-Bakirtzi 2002, R. 560, 434; Bollok 2010, 15, Lev. 3, 177; Gültekin 2012, No. 1, 68.

Yayın: Lightfoot, 2007, s. 149.

26. Küpe Parçası

Kazı Buluntu No: 4924

Buluntu Yeri ve Kotu: XB

Buluntu Tarihi: 2002

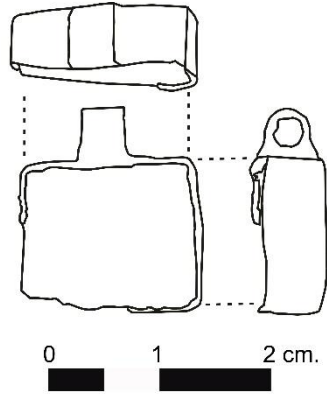
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 5.6 cm. g.: 3 cm.

Tanım: Yarım daire şekilli, uç kısımları sivrileşerek, içe doğru kıvrılmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Bollok 2010, Lev. 3, 15, 177; Yavaş 2013, Şek. 6, Foto. 8, 1559-1564.

27. Kolye Ucu

Kazı Buluntu No: 7229

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-203

Buluntu Tarihi: 13.07.06

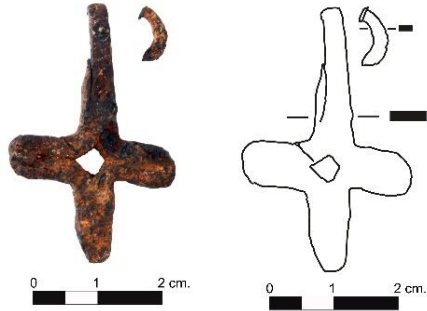
Malzeme: Bronz- Cam

Ölçüler: u.: 1.8 cm. g.: 1.4 cm. k.: 0.6 cm. Cam k.: 0.2 cm.

Tanım: Sırt sırta yerleştirilmiş iki adet camın kenarları etrafını çevreleyen bronz şerit, köşelerden bükülerek kare bir form oluşturmaktadır. İpin veya zincirin geçirildiği küçük delik bulunur. Camı çevreleyen şeritin bir kısmı eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

28. Kolye Ucu

Kazı Buluntu No: 7269

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-211

Buluntu Tarihi: 18.07.06

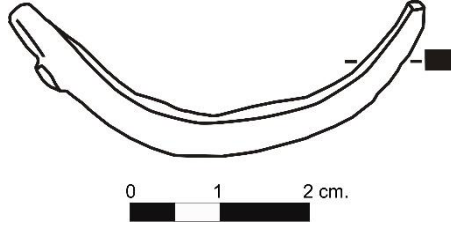
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.1 cm. g.: 2.7 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Haç şekilli ve dört kollu. Orta kısımda eşkenar dörtgen şekli oluşmakta. İpin veya zincirin geçirildiği küçük delik kırıktır. Kırık ve eksik.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Böhlendorf-Arslan 2012, 19, Lev. 13, 365.

29. Bilezik Parçası

Kazı Buluntu No: 5630

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-436

Buluntu Tarihi: 2003

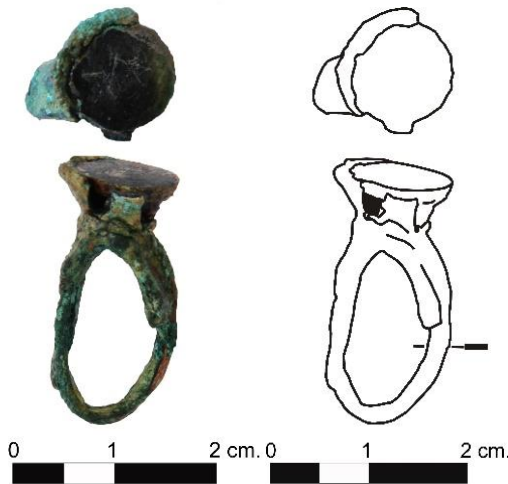
Malzeme:

Ölçüler: u.: 4.7 cm. g.: 0.5 cm.

Tanım: Dairesel formlu. Uç kısımlara doğru incelmekte ve daralmakta. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

30. Yüzük

Kazı Buluntu No: 4504

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-Sondaj-1

Buluntu Tarihi: 03.08.02

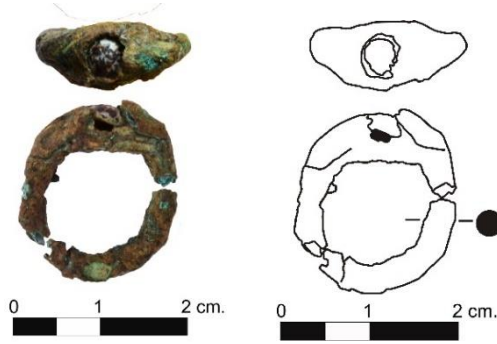
Malzeme: Bronz- Cam

Ölçüler: ç.: 2.6 x 1.2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Halka boşluğu dairesel. Oval yuvada cam bir taş yer alır. Döküm. Üzerinde süsleme yok. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Davidson 1952, 1826, Lev. 102, 228, 234-235.

31. Yüzük

Kazı Buluntu No: 6660

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-60

Buluntu Tarihi: 21.07.05

Malzeme: Bronz- Cam

Ölçüler: ç.:1.7 x2 cm. g.:0.8 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Basit yuvarlak halka tipli. Döküm. Oval yuvada cam bir taş yer alır. Üzerinde süsleme yok. Halka kısmı kırık. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Davidson 1952, 1816, Lev. 102, 228.

32. Yüzük

Kazı Buluntu No: 8280

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-345

Buluntu Tarihi: 17.07.08

Malzeme: Bronz

Ölçüler: g.:2.2 cm. ç.:1 x 1.4 cm. k.:0.3 cm.

Tanım: Basit yuvarlak halka tipli. Orta kısım genişleyerek oval bir form oluşturmakta. Üzerinde bozulmuş bir süsleme yer almakta. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, 1973, Lev. 106, 246; Waldbaum 1983, 840, Lev. 48, 130; Yavaş 2013, Foto. 3, 1562.

Yayın: Iverson 2012, s. 95.

33. Yüzük

Kazı Buluntu No: 5564

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-102

Buluntu Tarihi: 05.07.03

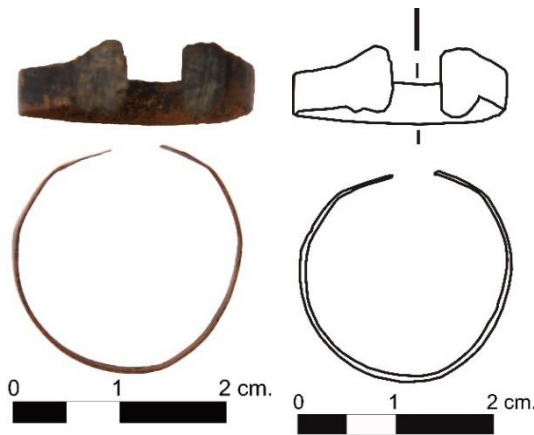
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 1.7 x 1.8 cm. g.: 0.9 cm.
k.: 0.3 cm.

Tanım: Basit yuvarlak halka tipli. Döküm. Orta kısım genişleyerek oval bir form oluşturmakta ve kalınlaşmakta. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Davidson 1952, 1858, Lev. 103, 237.

34. Yüzük

Kazı Buluntu No: 4079

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-89

Buluntu Tarihi: 09.08.01

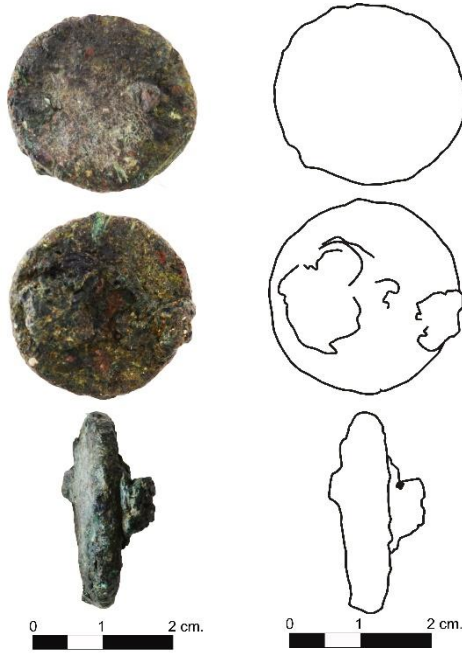
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.1 cm. g.: 0.7 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Basit yuvarlak halka tipli. Döküm. Orta kısma doğru genişlemekte. İnce. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Erken Bizans

Ref.: Davidson 1952, 1837, Lev. 103, 236.

35. Broş

Kazı Buluntu No: 6604

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-60

Buluntu Tarihi: 21.07.05

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.6 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Daire formlu. İğne mafsalı, iğnesi ve yuvası kırık. Ön yüzündeki süsleme bozulmuş. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyılın sonu 7. yüzyılın başı

Ref.:

36. Süs İğnesi

Kazı Buluntu No: 4694

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-41

Buluntu Tarihi: 04.08.01

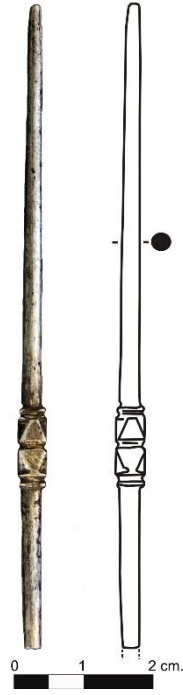
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3 cm. k.: 0.3 cm. baş ç.: 1 cm.

Tanım: Küresel koni başlı, daire kesitli ve sivri uçludur. Küçük ve incedir. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-5. yüzyıl aralığı

Ref.: Davidson 1952, 2272, Lev. 116, 278; Gültekin 2012, No. 5, 70.

37. Ss İğnesi

Kazı Buluntu No: 4049

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- 139

Buluntu Tarihi: 2001

Malzeme: Gümüş

lçler: u.: 9.1 cm. g.: 0.4 cm.

ağ.: 10.07 gr.

Tanım: Uç kısmı doğru daralmakta ve sivrileşmekte. Daire kesitli. Gövde kısmın da, dışı doğru çıkıntılı ve geometrik şekillerle oluşturulmuş bir süsleme yer almakta. Uç kısmı kırık.

Tarih Önerisi: M.S. 11. yüzyılın ikinci yarısı.

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2012, Res. 494-495, 497 (b).

Yayın: Ivison 2012, Lev. 1/44, 151.

38. Düğme

Kazı Buluntu No:

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-20

Buluntu Tarihi: 21.07.03

Malzeme: Bronz

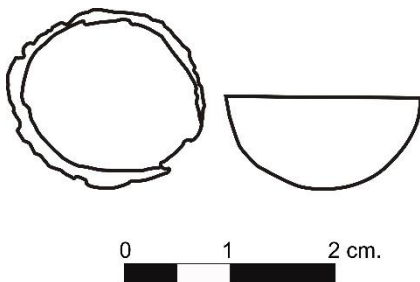
lçler: ç.: 1.6 x 1.8 cm. k.: 0.1 cm.

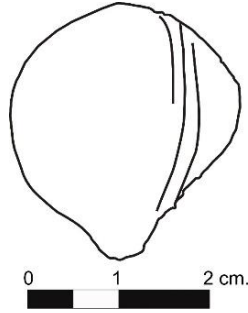
d.: 0.7 cm.

Tanım: Yarım küre formunda, ince, iç kısmı boştur. Tamamlayıcı diğer kısmı ise kırık ve eksiktir. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Waldbaum 1983, 762-783-799, Lev. 46, 126; Papanikola-Bakirtzi 2002, 397, Res. 491; Henning 2007, Lev. 18, Res. 219.

39. Düğme

Kazı Buluntu No: 5191

Buluntu Yeri ve Kotu: XA

Buluntu Tarihi: 2002

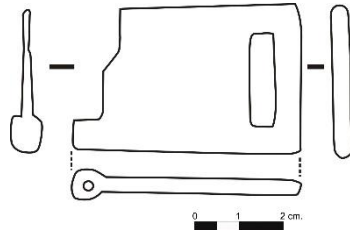
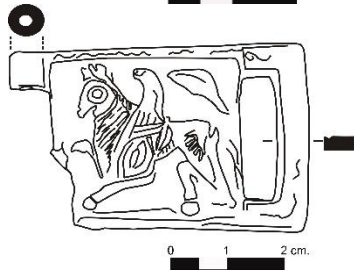
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 2.9 cm. g.: 2.2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 38.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Waldbaum 1983, 762-783-799, Lev. 46, 126; Papanikola-Bakirtzi 2002, 397, Res. 491, 397; Henning 2007, Lev. 18, Res. 219-220.

40. Kemer Tokası (2. Grup)

Kazı Buluntu No: 4412

Buluntu Yeri ve Kotu: XA2-13

Buluntu Tarihi: 2002

Malzeme: Bronz

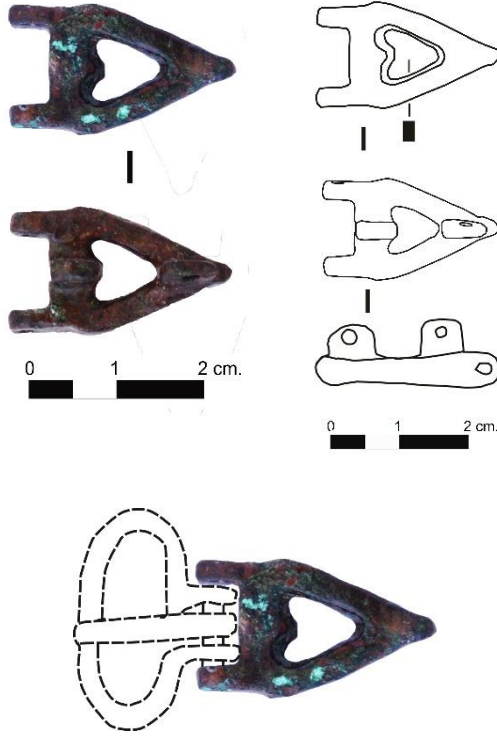
Ölçüler: u.: 5.2 cm. g.: 3.4 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Dikdörtgen formlu, bordür içerisinde ayakta bir hayvan figürü (pegasus) yer almakta. Figürün saçları, gözleri ve kanadındaki detaylar çizgi ve noktalar ile gösterilmiştir. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans (9-10. yy)

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2002, No. 483; Schulze Dörlamm 2009, No. 393-422.

Yayın: Lightfoot and Arbel 2003, 25. KST, Çiz. 4.

41. Kemer Tokası (2. Grup)

Kazı Buluntu No: 5208

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-367

Buluntu Tarihi: 17.07.02

Malzeme: Bronz

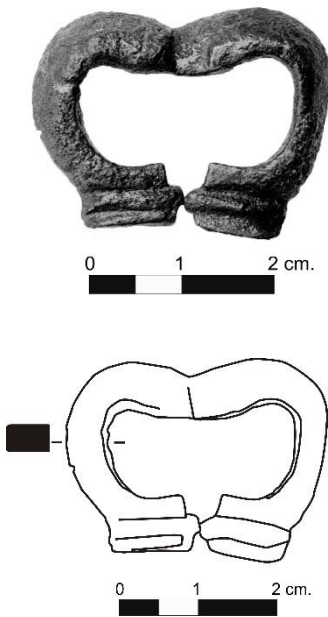
Ölçüler: u.: 2.7 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Kemer tokası plakasının ortasında delik-işi tekniğinde kalp motifi yer almaktadır. İğne kalıntısı ile birlikte iki menteşe halkası bulunmakta. Ayrıca arka yüzde karşılıklı iki bağlantı kulbu yer almakta. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref: Davidson 1952, 2191, Lev.114, 271-272; Russel 1982, Res. 25, 161; Eger 2001, Lev. 2: 2, 343; Schulze-Dörlamm 2009, No. 242-244, Res. 12-14, 29-32; Entwistle 2010, Res. 36, 26; Ricci, 2012, Res. 32, 11.

Yayın: Iverson 2012, s. 95.

42. Kemer Tokası (3. Grup)

Kazı Buluntu No: 4398

Buluntu Yeri ve Kotu: XA1-50

Buluntu Tarihi: 2002

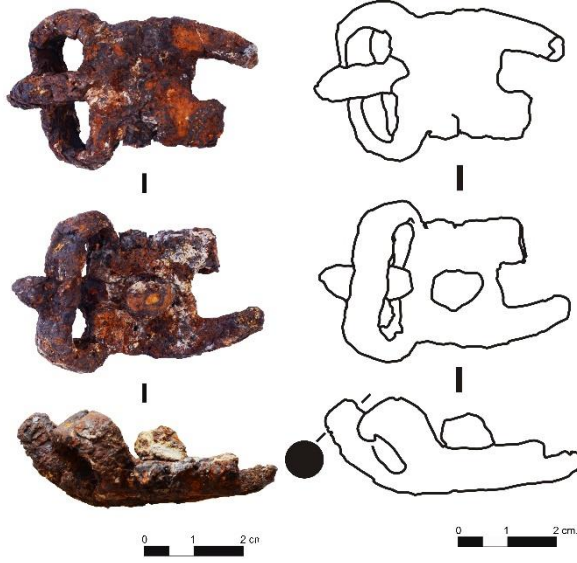
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3.22 cm. g.: 2.50 cm.

Tanım: Kum saati biçimli, kavisli bir form oluşturur. Kavisin oluşturduğu orta kısımda yer alan kemer dili eksik. Kırık

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Davidson 1952, 2234, Lev. 115; Ferrazzoli 2012, 294-295, Lev. 6, 61, 305.

43. Kemer Tokaları (3. Grup)

Kazı Buluntu No: 1933

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-77

Buluntu Tarihi: 30.07.98

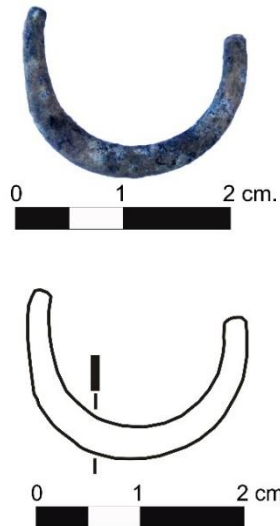
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.5 cm. g.: 3.2 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Levha kısmı dikdörtgen, kemer dili bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

44. Kemer Tokası (3. Grup)

Kazı Buluntu No: 3497

Buluntu Yeri ve Kotu: Yüzey

Buluntu Tarihi: 27.07.96

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 2.1 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Yarım ay formulu, küçük ve ince. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Gültekin 2012, No. 10, 72.

45. Kulak Sondası

Kazı Buluntu No: 4374

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-357

Buluntu Tarihi: 2002

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 9.4 cm. g.: 0.7 cm.

Tanım: İnce, uzun ve iğne formu, gövdenin ucunda daire formu iç bükey bir kaşık bulunmakta. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 838 yılı

Ref.: Davidson 1952, 1321-1319-1322, Lev. 82; Waldbaum 1983, 620-621, Lev. 41; Şahin 2010, G9-G10, 120; Baykan 2012, Kat. No.: 2-15; Demirer 2013, G1, 228.

46. Kulak Sondası

Kazı Buluntu No: 6708

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-957

Buluntu Tarihi: 2005

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 7.20 cm. g.: 0.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: İnce, uzun ve iğne formu. Bel kısmında küçük bir boncuk bezeme mevcut. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6-8. yüzyıl aralığı

Ref.: Davidson 1952, 1321-1319-1322, Lev. 82; Waldbaum 1983, 620-621-626, Lev. 41; Uzel, 2000, 17, Lev. LXII, EFK 4; Şahin 2010, G9-G10, 1; Baykan 2012, Kat. No. 10; Demirer 2013, G1, 228.

47. Çatallı Sonda

Kazı Buluntu No: 8527

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-347

Buluntu Tarihi: 18.07.08

Malzeme: Demir

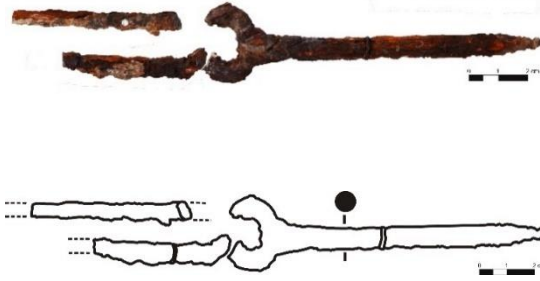
Ölçüler: .: u.: 17 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Daire kesitli, uzun gövdeli ve iki uçlu. Diş kısmı burgulu. Baş kısmı kırık düz devam etmekte. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 838 yılı

Ref.: Davidson 1952, 1384, Lev. 84, 188; Uzel 2000, 33, Lev. XC, 73-74.

Yayın: Ivison 2012, s. 92-

48. Ölçü Kaşığı

Kazı Buluntu No: 7503

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-261

Buluntu Tarihi: 04.08.06

Malzeme: Bronz

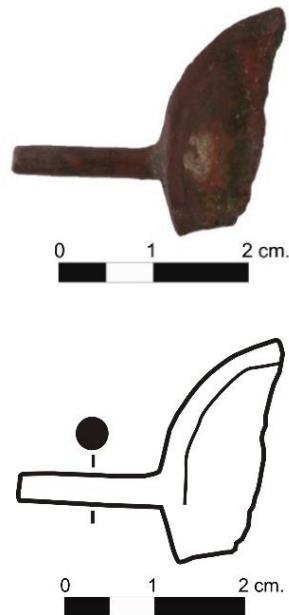
Ölçüler: u.: 2.7 cm. g.: 1.2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Kaşık kısmı oval formulu ve kırık. Tutamak kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 838 yılı

Ref.: Uzel 2000, 22, Lev. XI, AMM 6.

Yayın: Ivison 2012, s. 95.

49. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 6412

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-710

Buluntu Tarihi: 26.07.04

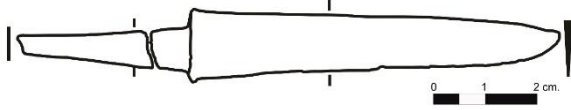
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 10.9 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.1 cm

Tanım: Uca doğru daralmakta, sap kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6-7. yüzyıl aralığı

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

50. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 6371

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-150

Buluntu Tarihi: 17.07.04

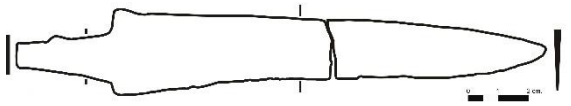
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 17.9 cm. g.: 2.8 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 49.

Tarih Önerisi: M.S. 4-5. yüzyıl aralığı

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

51. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 4406

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-375

Buluntu Tarihi: 17.07.02

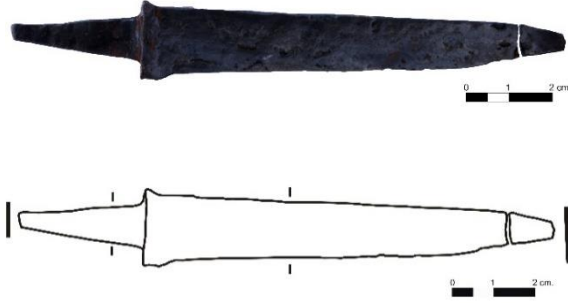
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 12.9 cm. g.: 1.8 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 49.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

52. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 8529

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-347

Buluntu Tarihi: 18.07.08

Malzeme: Demir

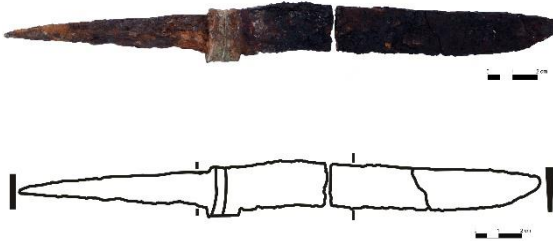
Ölçüler: u.: 22.8 cm. g.: 2.1 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uzun sap bölümü sağlam, uca doğru daralmakta. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır. Kırık. Üzerinde yanık izleri mevcut.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Demirer 2013, D17, 217; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

Yayın: Ivison 2012, s. 96.

53. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 8293

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-350

Buluntu Tarihi: 20.07.08

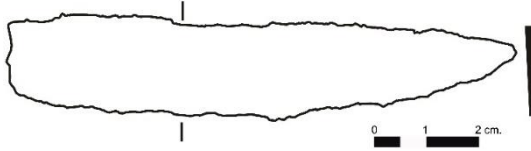
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.9 cm. g.: 1.9 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta, sap kısmı eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

54. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 1928

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-44

Buluntu Tarihi: 26.07.98

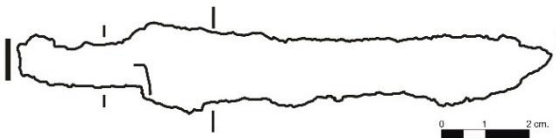
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 12 cm. g.: 1.8 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta. Sırt düz. Sap kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi:

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

55. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 6611

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-928

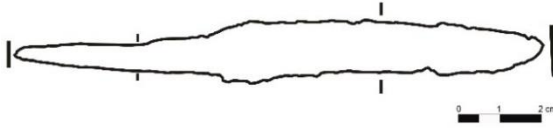
Buluntu Tarihi: 17.07.05

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 12.9 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta. Sap kısmı kırık. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi:

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

56. Bıçak (Tip 1)

Kazı Buluntu No: 3588

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-15

Buluntu Tarihi: 04.08.96

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 12.3 cm. g.: 1.6 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 53.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Waldbaum 1983, 187-190, Lev. 14; Gaitzsch 2005, Lev. 33, M63, 65; Oransay 2014, 25-26, Foto. 4, 656.

57. Bıçak (Tip 2)

Kazı Buluntu No: 5695

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- 444/448

Buluntu Tarihi: 14.07.03

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 15.7 cm. g.: 2.6 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Kesik uçlu, dar ve keskin. Sap kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gültekin 2012, No. 107, 121.

Yayın: Ivison 2012, s. 95.

58. Bıçak (Tip 3)

Kazı Buluntu No: 4582

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-110

Buluntu Tarihi: 09.08.01

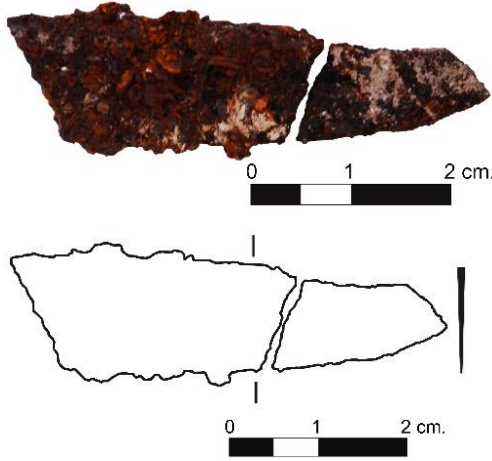
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.4 cm. g.: 1.9 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Keskin ağız 'S' profilli, uca doğru daralmakta. Sap kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Gaitzsch 2005, M99, Lev. 34.

59. Bıçak (Tip 3)

Kazı Buluntu No: 4947

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-312

Buluntu Tarihi: 11.07.02

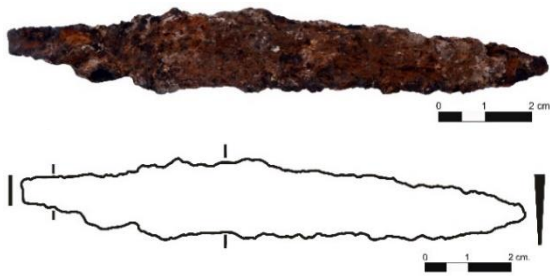
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.1 cm. g.: 1.4 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 58.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, M99, Lev. 34.

60. Bıçak

Kazı Buluntu No: -

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-08

Buluntu Tarihi: 16.09.13

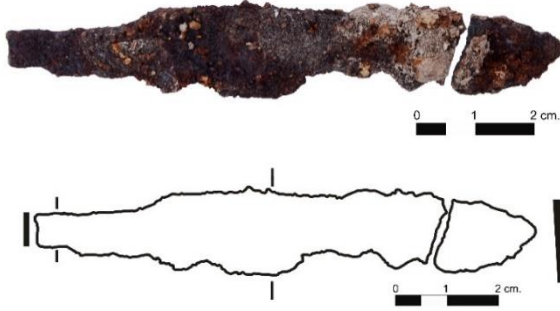
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 11.7 cm. g.: 1.8 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta. Sap kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

61. Bıçak

Kazı Buluntu No: 3545

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-15

Buluntu Tarihi: 1996

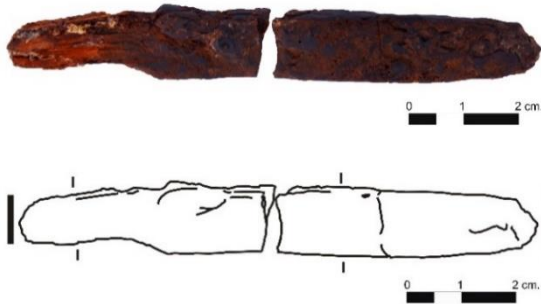
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 10 cm. g.: 1.6 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 60.

Tarih Önerisi:

Ref.:

62. Bıçak

Kazı Buluntu No: 5224

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-2 /52

Buluntu Tarihi: 11.07.02

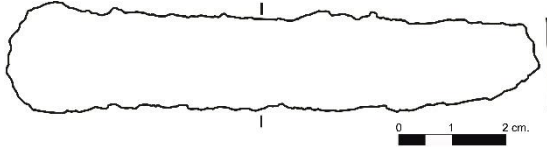
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.6 cm. g.: 1.4 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta. Sap ve uç kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi:

Ref.:

63. Bıçak

Kazı Buluntu No: 5880

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-34

Buluntu Tarihi: 31.07.03

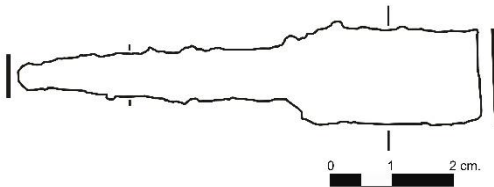
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.9 cm. g.: 2 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta. Sırt düz. Sap ve uç kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi:

Ref.:

64. Bıçak

Kazı Buluntu No: 7060

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-80

Buluntu Tarihi: 25.07.05

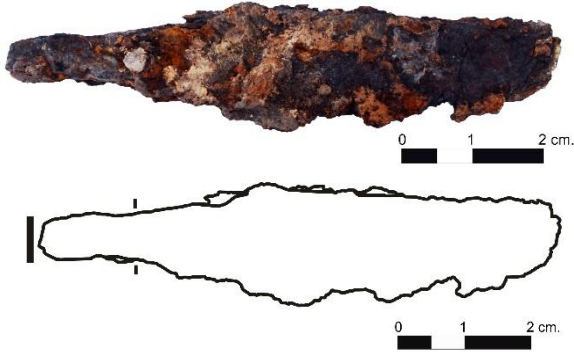
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 7.8 cm. g.: 1.6 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Uzun sap bölümü sağlam. Gövde kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Oransay 2014, 29, Foto. 4, 656.

65. Bıçak

Kazı Buluntu No: 4952

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-386

Buluntu Tarihi: 20.07.02

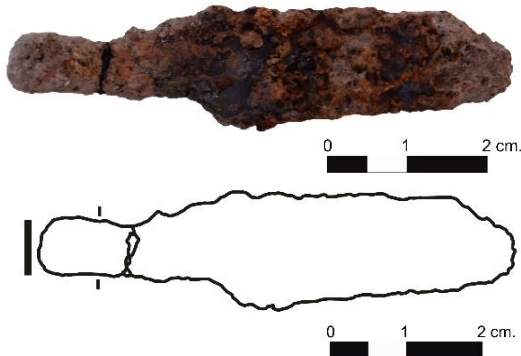
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8 cm. g.: 1.8 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Sap ve gövde kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi: M.S. 4-5. yüzyıl aralığı

Ref.:

66. Bıçak

Kazı Buluntu No: 5814

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-22

Buluntu Tarihi: 25.07.03

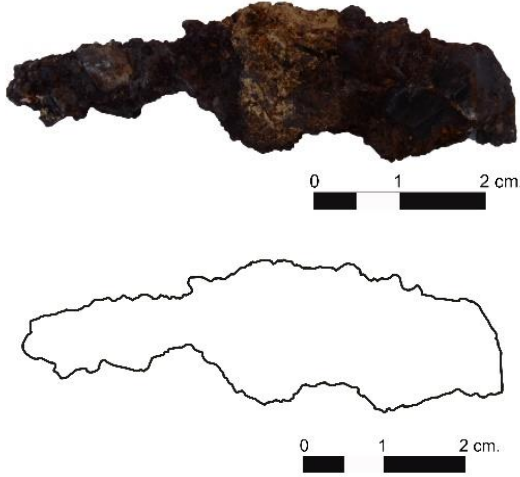
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.3 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 65.

Tarih Önerisi:

Ref.:

67. Bıçak

Kazı Buluntu No: 6007

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-487

Buluntu Tarihi: 02.08.03

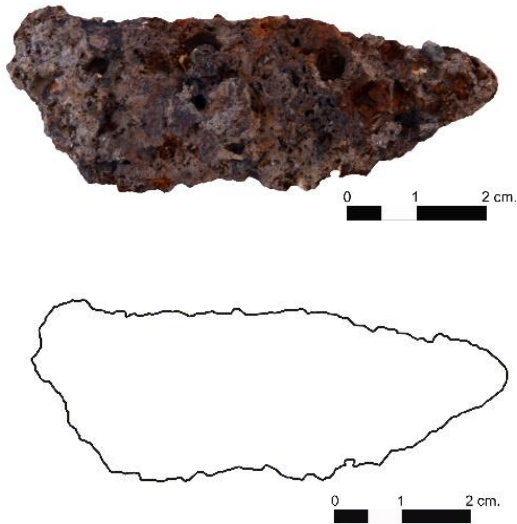
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6 cm. g.: 1.7 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Sap ve gövde kısmı kırık ve eksik. Kömürleşmiş.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

68. Bıçak

Kazı Buluntu No: 1924

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-79

Buluntu Tarihi: 31.07.98

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 7.1 cm. g.: 2.5 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uca doğru daralmakta. Gövde kısmı kırık ve eksik. Keskin yüzü yoğun korozyondan dolayı aşınmıştır.

Tarih Önerisi:

Ref.:

69. Gelberi

Kazı Buluntu No: 6201

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-136

Buluntu Tarihi: 27.07.03

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 24.9 cm. g.: 10.8 cm.

k.: 1.7 x 1 cm. y.: 4.1 cm.

Tanım: Yassı ve geniş ağızlı. Dik açı yapacak biçimde orta kısımdan kıvrık. Sap kısmı eksik. Kırık ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

70. Saban Demiri

Kazı Buluntu No: 8397

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-330

Buluntu Tarihi: 2008

Malzeme: Demir

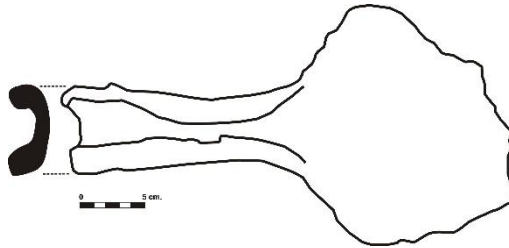
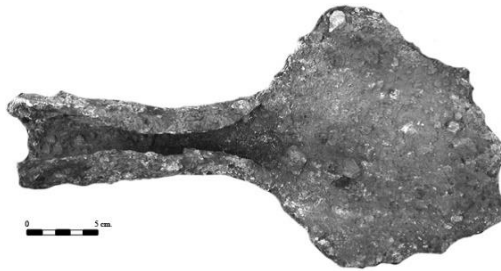
Ölçüler: u.: 42.20 cm. g.: 23.10 cm.

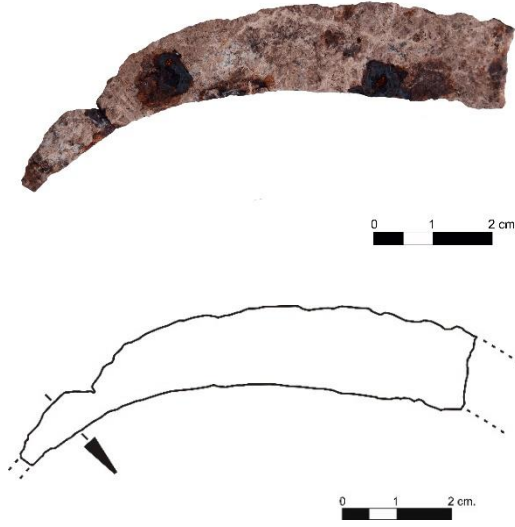
Tanım: Yassı ve geniş ağızlı. Sap kısmı düz devam etmekte ve her iki yandan içe doğru kıvrılmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Henning 2007, Lev. 7, Res. 72-73.

Yayın: Lightfoot vd., 2010, 31. KST, Res. 10, 156; Ivison 2012, s. 96.

71. Orak Ucu

Kazı Buluntu No: 4909

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-1

Buluntu Tarihi: 08.07.02

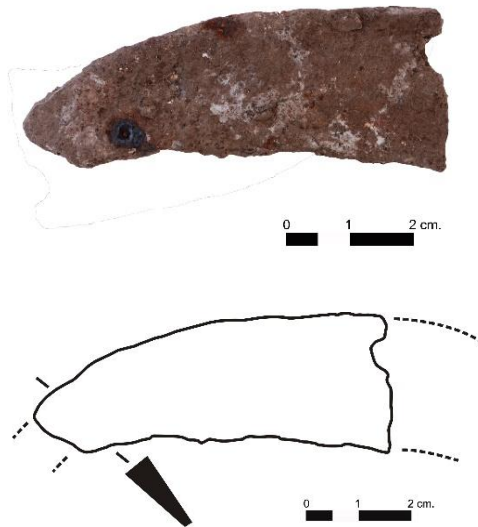
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8.8 cm. g.: 1.6 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Orağın kanca kısmı. Uca doğru daralarak sivrilmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Waldbaum 1983, 121, Lev. 10, 47; Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 124, 126; Gaitzsch 2005, SE3-7, Lev. 50-51.

72. Orak Ucu

Kazı Buluntu No: 6158

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-106

Buluntu Tarihi: 09.07.03

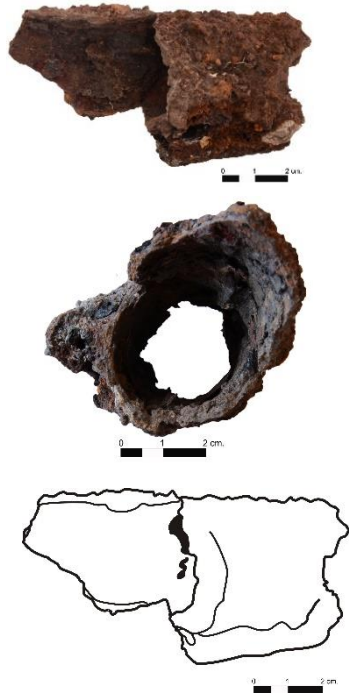
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.8 cm. g.: 2.5 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 71.

Tarih Önerisi: Geç Roma-Erken Bizans

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 123, 126; Gaitzsch 2005, SE6-8-10, Lev. 49-51; Oransay 2006, F27, Lev. XIX; Henning 2007, Lev. 7, Res. 81.

73. Alet Sapı Parçası

Kazı Buluntu No: 6745

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-22

Buluntu Tarihi: 28.07.04

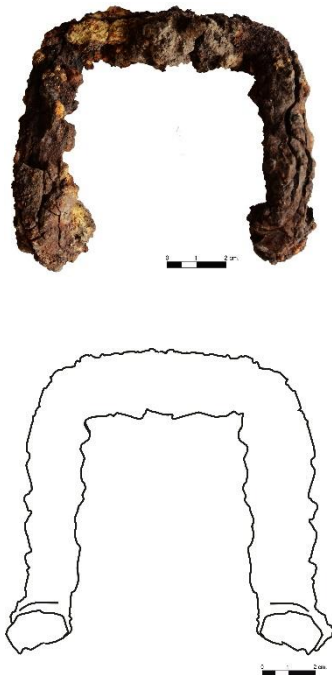
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.3 cm. g.: 4.1 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Aletin sapa geçirilen kısmıdır. İçi boş, dışa doğru çıkıntı yapmakta. İçerisinde yanık ahşap kalıntıları mevcut. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

74. Çatal

Kazı Buluntu No: 6347

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-444

Buluntu Tarihi: 14.07.03

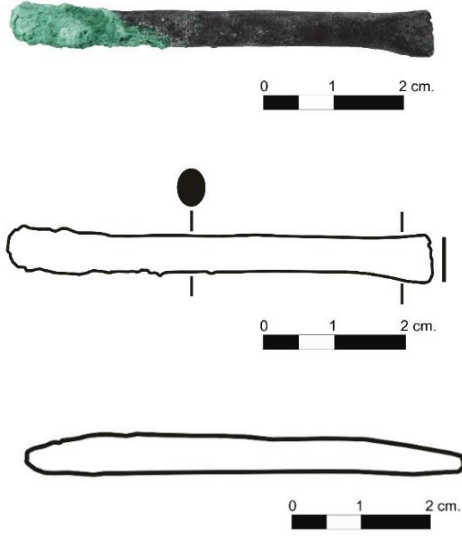
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9 cm. g.: 8.2 cm. k.: 1.6 cm.

Tanım: İki kollu, uç kısma doğru kıvrılarak devam etmekte. Sap ve uç kısımları kırık. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 126, Lev. 10, 47; Crawford 1990, Fig. 364, E10 and E11.

75. Keski

Kazı Buluntu No: 7584

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-367

Buluntu Tarihi: 30.07.06

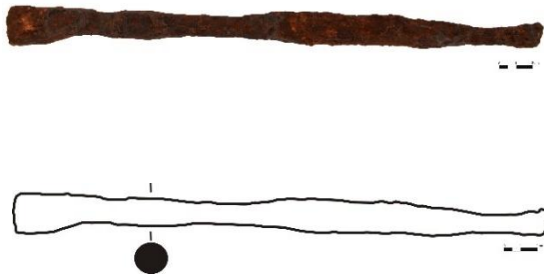
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 6.1 cm. g.: 0.5 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: İnce, uzun. Daire kesitli, sap kısmı kırık ve eksik. Uç kısmı, yelpaze şeklinde hafif geniş ve incedir. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7. yüzyıl

Ref.: Bass and Doorninck 1982, Fe 23, 247.

76. Küskü

Kazı Buluntu No: 8531

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-347

Buluntu Tarihi: 18.07.08

Malzeme: Demir

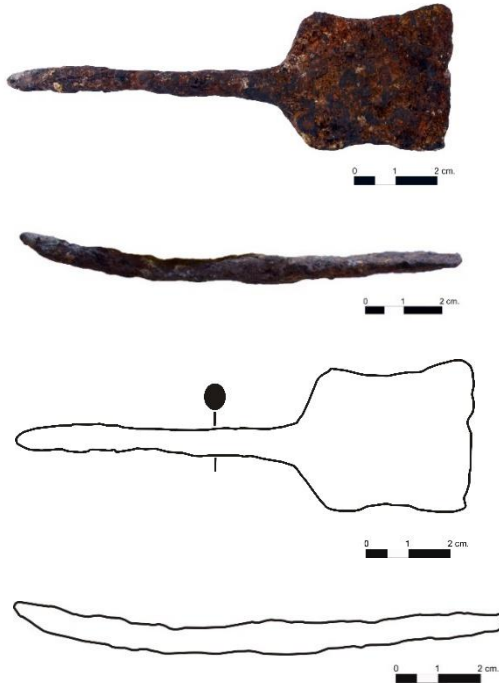
Ölçüler: u.: 31.9 cm. g.: 2.4 cm. k.: 2 cm.

Tanım: Uzun, düz ve kalın demir çubuk. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

Yayın: Iverson 2012, s. 96.

77. Spatula

Kazı Buluntu No: 6546

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-63

Buluntu Tarihi: 17.07.05

Malzeme: Demir

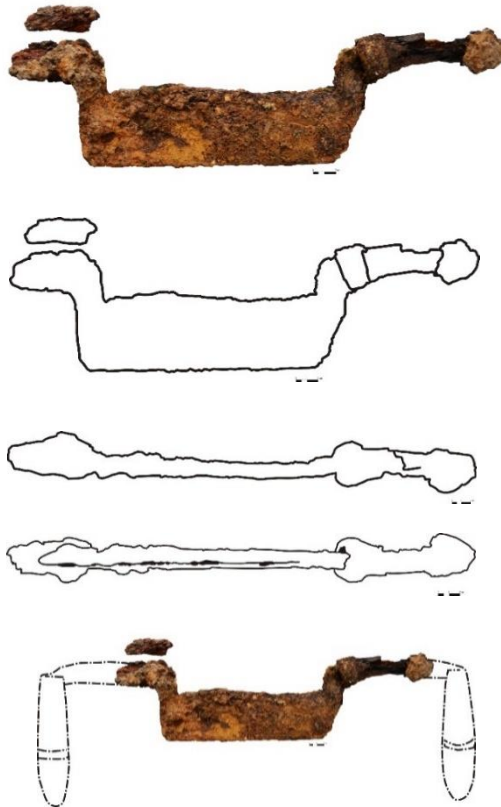
Ölçüler: u.: 13.3 cm. g.: 3.8 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Sap kısmından uç kısma doğru genişlemekte ve incelmekte. Daire kesitli, yassı ucu kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

Yayın: Iverson 2012, s. 95.

78. İki Sahlı Yontma Bıçağı

Kazı Buluntu No: 8532

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-347

Buluntu Tarihi: 19.07.08

Malzeme: Demir

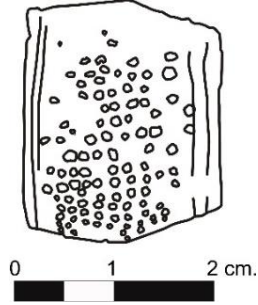
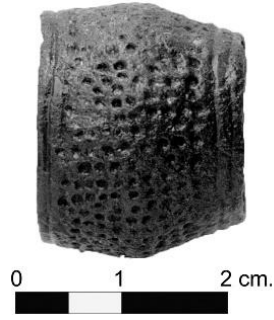
Ölçüler: u.: 42.2 cm. g.: 6.9 cm. k.: 1 x 0.6 cm.

Tanım: Sap kısımları kırık ve eksik. Bıçak kısmı geniş ve uzun. Uç kısma doğru incelmekte ve keskinleşmekte. Kol kısmında ahşap kalıntılar mevcut. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, E1, Lev. 15, 39.

Yayın: Iverson 2012, s. 96.

79. Yüksük

Kazı Buluntu No: 4432

Buluntu Yeri ve Kotu: XA2 -24

Buluntu Tarihi: 2002

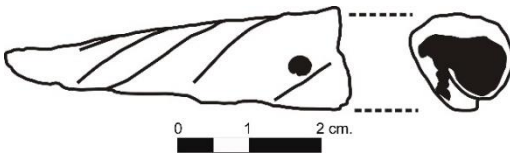
Malzeme: Bronz

Ölçüler: y.: 1.90 cm. ç.: 2.4 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Oval formlu ve ince. Gövdenin her iki yanında birbirine paralel iki kazıma çizgi arasında sık, küçük nokta motifi yer almakta. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Davidson 1952, 1292, 1293, Lev. 79; Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 452, 372; Gültekin 2012, No. 90, 112.

80. İğ Kancası

Kazı Buluntu No: 3923

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-90

Buluntu Tarihi: 07.08.98

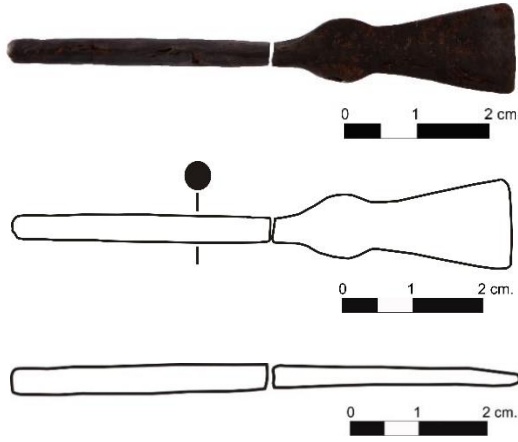
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4.6 cm. g.: 1.2 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Konik soketli. Çengel biçimli uç kısmı kırık. Gövde üzerinde bir adet küçük çivi deliği bulunmakta. Kırık.

Tarih Önerisi: M.S. 6- 7. yüzyıl aralığı

Ref.: Davidson 1952, 1225, Lev. 78; Waldbaum 1983, 242, Lev. 17; Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 434, 365-367; Militsi 2012, Fig. 4-12, 266-271; Demirer 2013, K21, 286.

81. Stilus

Kazı Buluntu No: 6249

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-487

Buluntu Tarihi: 04.08.03

Malzeme: Demir

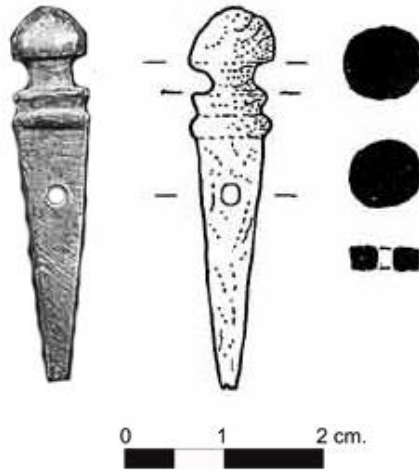
Ölçüler: u.: 7.2 cm. g.: 1.3 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Baş kısmı üçgen formunda, düz ağızlı ve keskin. Silindirik gövdeye geçişte genişleyerek daralmakta. Kırık ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

Yayın: Ivison 2012, s. 95; Lightfoot 2014, Kat. No. 8, 386.

82. Kitap Pimi

Kazı Buluntu No: 8279

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-349

Buluntu Tarihi: 2008

Malzeme: Bronz

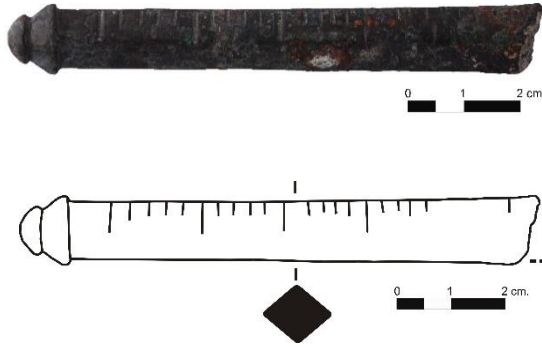
Ölçüler: u.: 3.7 cm. g.: 0.8 cm.

Tanım: Baş kısmından gövdeye geçişte daralarak genişlemekte ve uç kısma doğru sivrilmekte. Üzerinde küçük delik bulunmakta. Kırık ve eksik.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, 126-128, Lev. 63, No. 852-857, Henning 2007, Lev. 6, Res. 67; Böhlendorf-Arslan 2012, No.7, 359; Arthur 2012, Fig. 9, 17-26; Cengiz 2015, Fig. 8, 31, 676.

Yayın: Ivison 2012, s. 95; Lightfoot 2014, Kat. No. 6, 386.

83. Kantar Kolu Parçası

Kazı Buluntu No: 6913

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-95

Buluntu Tarihi: 01.08.05

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 9.6 cm. g.: 1.2 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Kolun uç kısmı. Ucu topuzlu. Kol üzerinde ağırlığın belirlenmesini sağlayan çizgiler mevcuttur. Düz devam etmekte. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Mutz 1983, Res. 9-13, 24; Crawford 1990, Fig. 306, E6 and E7; Fig. 413, E12 and E13; Visy 1994, Res.1, 436; Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 24, 76; Demirer 2013, E5, 223.

Yayın: Ivison 2012, 95, Lev. 11/10, 386; Koçyiğit 2012, Fig.12, 327.

84. Ağırlık

Kazı Buluntu No: 8307

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-401

Buluntu Tarihi: 2008

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.05 cm. k.: 0.76 cm.

ağ.: 13.79 gr.

Tanım: Döküm. Disk biçimli. Sadece bir yüzü işlenmiş. Çember içinde “N” ve “T” harfleri (3 nomismata) ve üzerlerinde haç motifi yer almakta. “

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Bendall 1996, No. 145-146, 50-52; Acara 2003, Res. 16, 44.

Yayın: Ivison 2012, Lev. 11/7, 386; Fig. 11/1, 384.

85. Ağırlık

Kazı Buluntu No: 5757

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- 487

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 4.15 cm. k.: 0.85 cm.

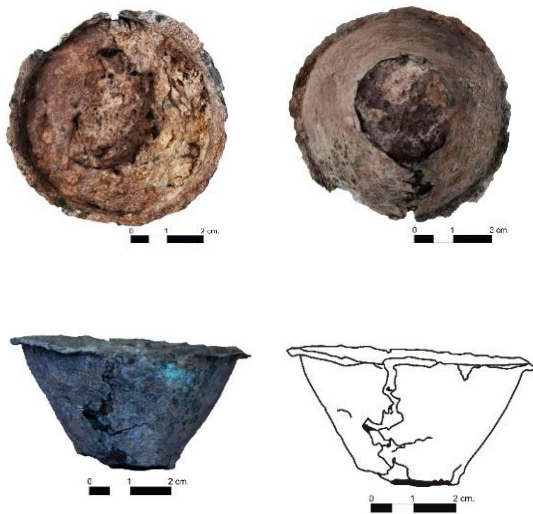
ağ.: 81.11 g.

Tanım: Döküm. Disk biçimli. Sadece bir yüzü işlenmiş. Çember içinde “T” harfleri (3 ounce) ve üzerlerinde haç motifi bulunmakta. Çevresinde tanımlanamayan şekiller mevcut. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, 1600, Lev. 94; Acara 2003, Res. 16, 44.

Yayın: Lightfoot vd., 2004, Fig. 14, 362; Lightfoot vd., 2005, 26. KST, Res. 3; Lightfoot, 2007, s. 51; Ivison 2012, 95; Lev. 11/6, 381-385; Koçyiğit 2012, Fig.6, 324.

86. Tartı Ağırlığı

Kazı Buluntu No: 6481

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-Yüzey

Buluntu Tarihi: 02.08.04

Malzeme: Demir-Bronz-Kurşun

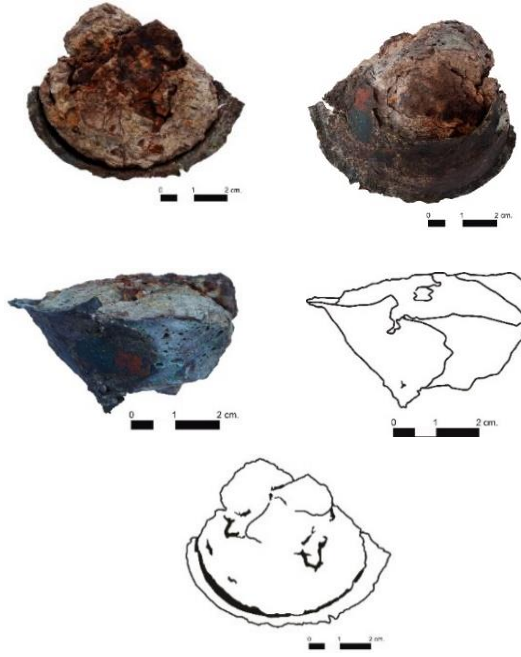
Ölçüler: ç.: 5.7 x 5.5 cm. y.: 3.5 cm.

k.: 0.1 cm. ağ.: 84, 9 gr.

Tanım: Uca doğru daralmakta, ağır ve derince. Dışı bronz, içi, kurşun doldurulmuş, kırık, eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Waldbaum 1983, 436, Lev.2; Mutz 1983, Res. 13-28, 24-41, Res. 32, 48; Franken 1993, Res. 1, 71, Res. 16, 99.

87. Tartı Ağırlığı

Kazı Buluntu No: 6466

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-450

Buluntu Tarihi: 16.07.03

Malzeme: Demir-Bronz-Taş

Ölçüler: ç.: 6 x 5.6 cm. y.: 3.1 cm.

k.: 0.1 cm. ağı.: 51, 8 gr.

Tanım: Bk. Kat. No. 86.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 436, Lev.2; Mutz 1983, Res. 13-28, 24-41, Res. 32, 48; Franken 1993, Res. 1, 71, Res. 16, 99.

88. Kenet

Kazı Buluntu No: 4669

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-139

Buluntu Tarihi: 05.08.01

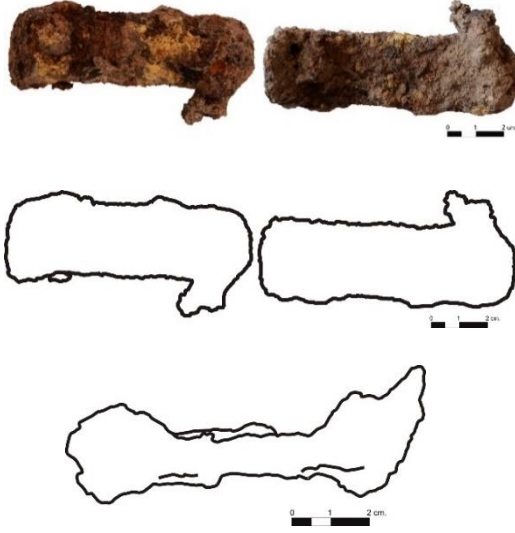
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 16 cm. g.: 1.4 cm. y.: 2.6 cm. k.: 1 cm.

Tanım: "L" tipi, gövde kısmı uca doğru daralmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 11. yüzyılın ilk yarısı

Ref.

89. Kenet

Kazı Buluntu No: 6267

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-111

Buluntu Tarihi: 12.07.03

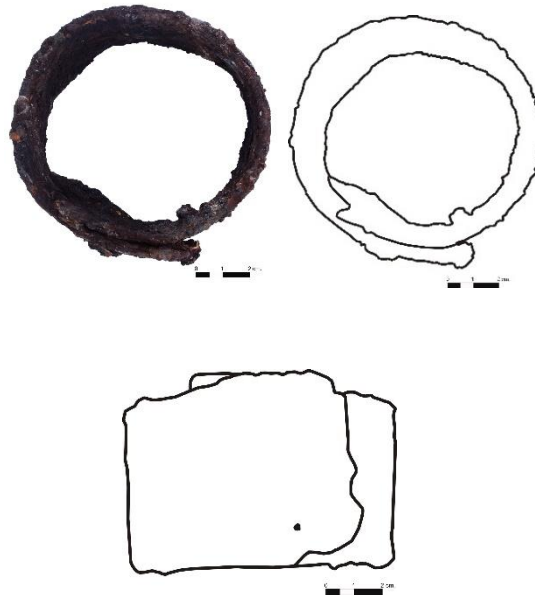
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8.9 cm. g.: 3.7 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: “L” tipi, gövde kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Ref.:

90. Bağlama Bileziği

Kazı Buluntu No: 8525

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-314

Buluntu Tarihi: 09.07.08

Malzeme: Demir

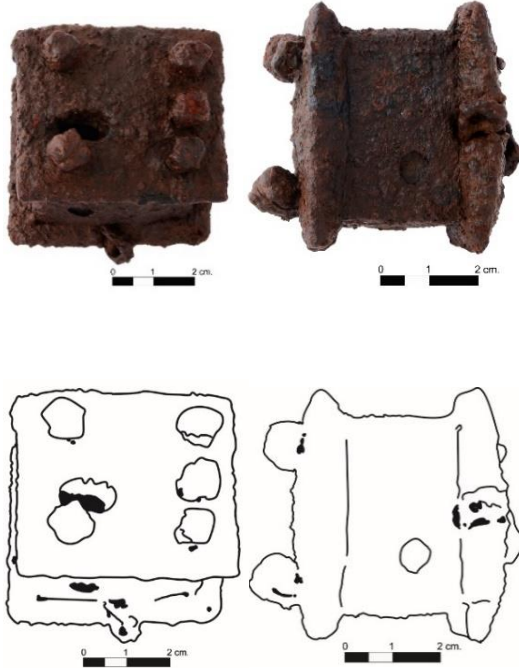
Ölçüler: ç.: 8.1 x 8.3 cm. g.: 5.5 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Halka biçimli, uç kısımları kapalı ve çivi ile sabitlenmiş. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

Yayın: Ivison 2012, s. 96

91. Kilit

Kazı Buluntu No: 4215

Buluntu Yeri ve Kotu: XA- 94

Buluntu Tarihi: 20.08.01

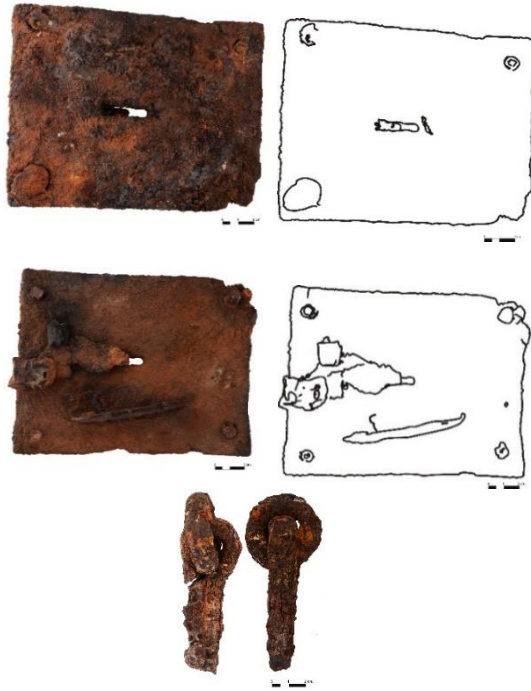
Malzeme: Demir

Ölçüler: y.: 4.9 cm. g.: 4.4 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Kutu şeklinde ve kapalı. Ön yüzünde yatay bir anahtar deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. İçindeki diş sistemi korozyon nedeniyle çürümüştür.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 270, 272; Scott 2013, Fig. 128-129-130, 248-249.

92. Kilit Aynası

Kazı Buluntu No: 5234

Buluntu Yeri ve Kotu: XA- 1 / 30

Buluntu Tarihi: 12.07.02

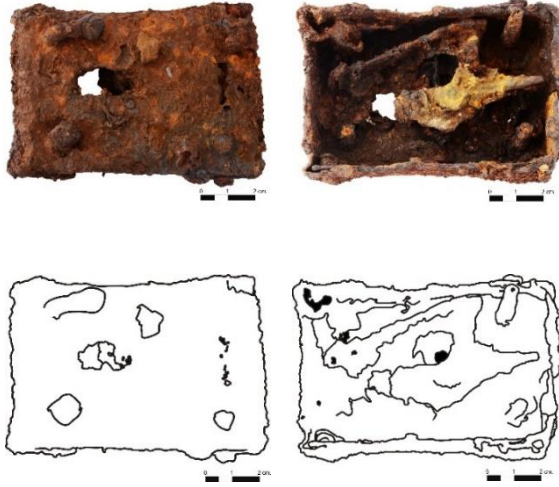
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 15.8 cm. g.:12.4 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Kare formlu aynanın ön yüzünde yatay anahtar deliği bulunmakta. Hazne içeresindeki mekanizma kırık ve eksik. Halka başlı filise ile ele geçmiştir. Yoğun korozyonlu. Yanık izleri mevcut.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 346, 356, Lev. 23, 70; Crawford 1990, Fig. 288, E6; Fig. 366, E10 and E11.

93. Kilit

Kazı Buluntu No: 8526

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-331

Buluntu Tarihi: 13.07.2008

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9 cm. g.: 6 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Dikdörtgen formlu gövde üzerinde anahtar ve çivi delikleri mevcut. Hazne içerisindeki mekanizma kırık ve eksik. Korozyon nedeniyle dış sistemi çürümüş.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 352, Lev. 23, 70; Crawford 1990, Fig. 366, E10 and E11.

Yayın: Ivison 2012, s. 96

94. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 4216

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-94

Buluntu Tarihi: 20.08.01

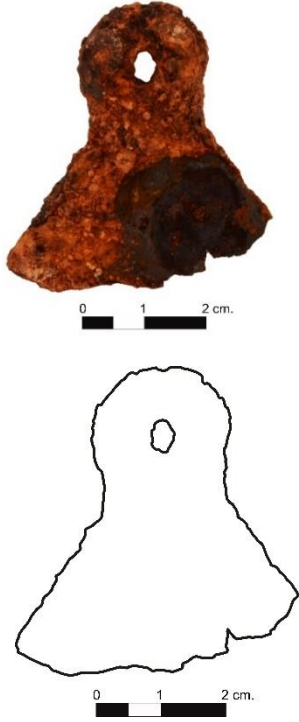
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8.4 cm. g.: 3.9 cm. k.: 1.5 cm.

Tanım: Birbirine yapışık iki parça halinde. Kare formlu gövde, baş kısmı delikli, uç kısmı uzun filiseli olarak devam etmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Gültekin 2012, No. 51-52-54, 93-94.

95. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 8530

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-347

Buluntu Tarihi: 18.07.08

Malzeme: Demir

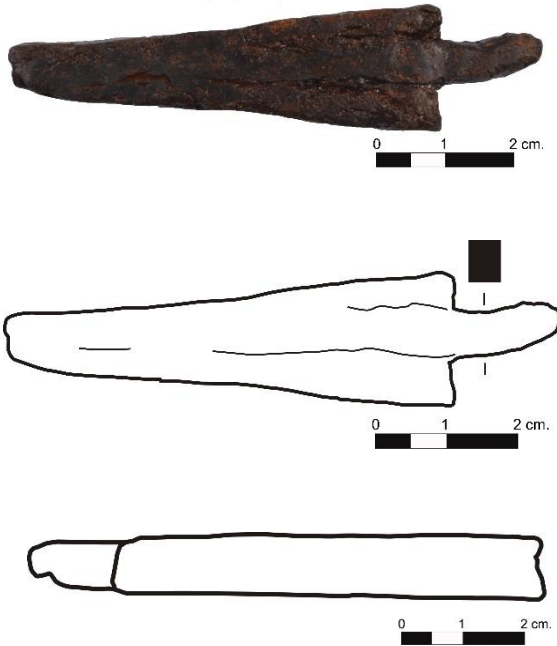
Ölçüler: u.: 4.6 cm. g.: 4.2 cm. k.: 0.9 cm.

Tanım: Aşağıya doğru yelpaze biçiminde genişlemekte. Baş kısmı delik. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gültekin 2012, No. 51-52-54, 93-94; Scott 2013, Fig.127, 248.

Yayın: Ivison 2012, s. 96.

96. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 4595

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-182

Buluntu Tarihi: 12.08.01

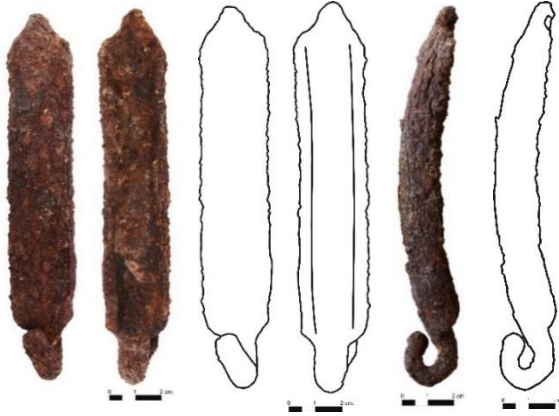
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 7.5 cm. g.: 1.8 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Uç kısma doğru daralmakta ve incelmekte. İki parça arasında, düz, ince bir demir çubuk yer almakta. Kırık ve eksik.

Tarih Önerisi:

Ref.:

97. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 8537

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-402

Buluntu Tarihi: 23.07.08

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 14.1 cm. g.: 2.5 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Uca doğru sivrilen bir forma sahip. Uç kısmı kanca biçimli, içe doğru kıvrık. İç kısmı, hafif derin. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

98. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 4827

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-234

Buluntu Tarihi: 20.08.01

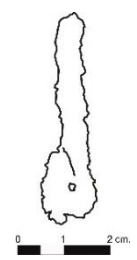
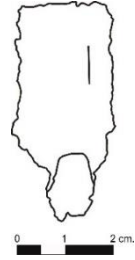
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.3 cm. g.: 1.7 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uca doğru sivrilen bir forma sahip. Kanca biçimli uç kısmı kırık. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 10. yüzyıl

Ref.:

99. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 7673

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-248

Buluntu Tarihi: 02.08.06

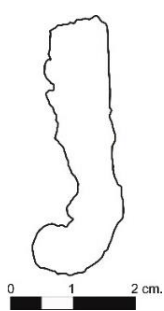
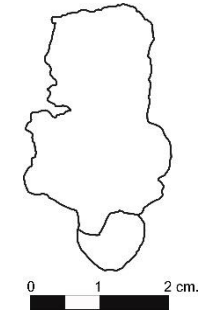
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.4 cm. g.: 1.9 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 98.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

100. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 6010

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-487

Buluntu Tarihi: 02.08.03

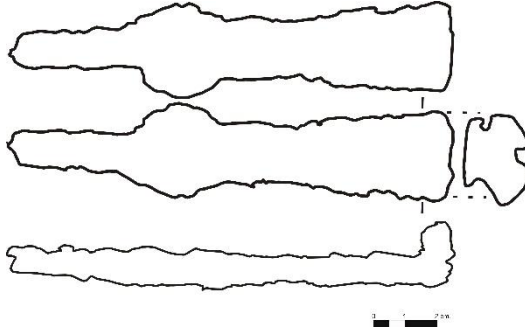
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.9 cm. g.: 2 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uca doğru sivrilen bir forma sahip. Uç kısmı kanca biçimli, içe doğru kıvrık. Üzerinde kömürleşmiş ahşap kalıntıları bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

101. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 8293

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-350

Buluntu Tarihi: 19.07.08

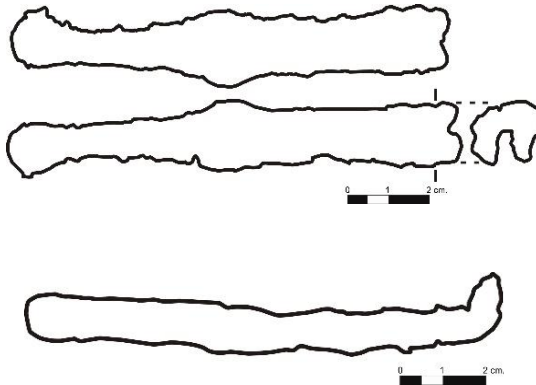
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 13.7 cm. g.: 2.9 cm. y.: 2.2 cm. k.: 1 cm.

Tanım: Bir ucu dik açı yapacak şekilde kıvrılarak, dişli kısmı oluşturur. Ortada genişleyerek, uç kısma doğru incelerek düz devam etmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Böhlendorf-Arslan 2012, 12, Abb.11, 362; Scott 2013, Fig. 244-121, 245

102. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 7749

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-267

Buluntu Tarihi: 06.08.06

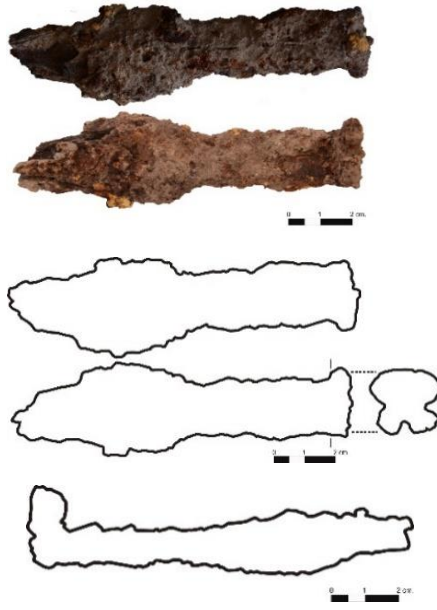
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 10.5 cm. g.: 1.8 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Bir ucu dik açı yapacak şekilde kıvrılarak, dişli kısmı oluşturur. Ortada genişleyerek, uç kısma doğru incelerek kanca biçiminde, içe doğru kıvrılır. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Böhlendorf-Arslan 2012, 12, Abb.11, 362; Scott 2013, Fig. 244-121, 245

103. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 4727

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-50

Buluntu Tarihi: 02.08.01

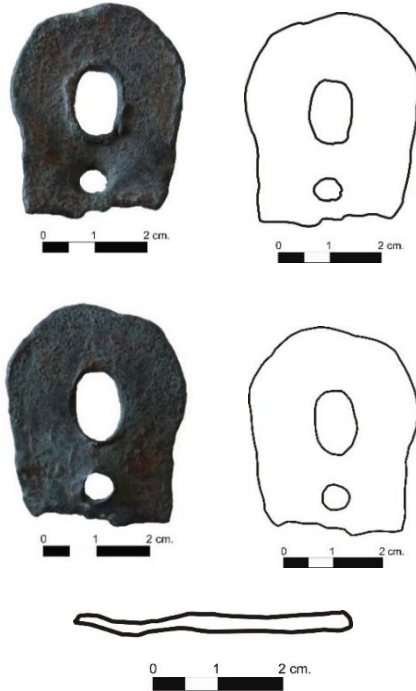
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 10.7 cm. g.: 2.7 cm. y.: 2.1 cm. k.: 1.6 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 101.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Böhlendorf-Arslan, 2012, 12, Abb.11, 362; Scott 2013, Fig. 244-121, 245.

104. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 6915

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-102

Buluntu Tarihi: 04.08.05

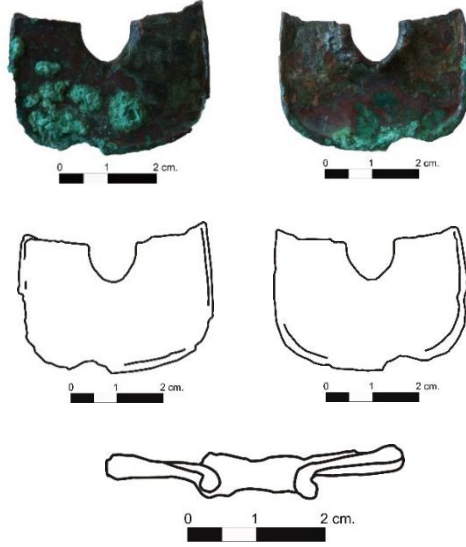
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3.3 cm. g.: 4.3 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Delikli, alt kısmında küçük bir çivi deliği bulunmakta. Düz devam etmekte. Gövdeden kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6-7. yüzyıl aralığı

Ref.:

105. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 6403

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-148

Buluntu Tarihi: 18.07.04

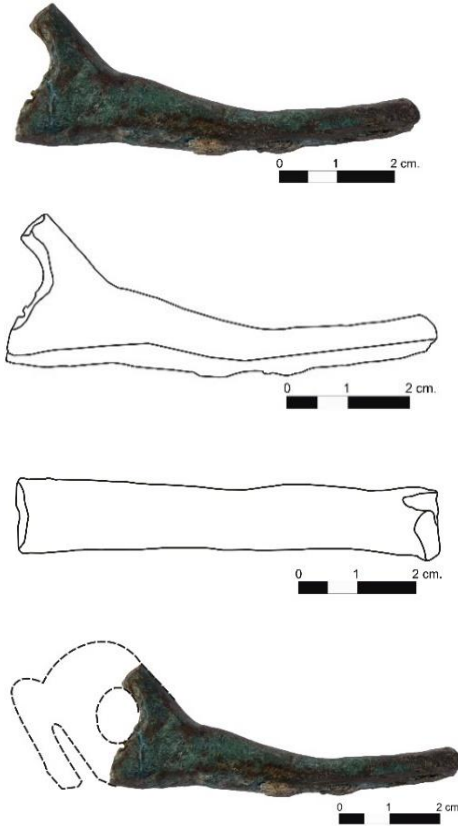
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4 cm. g.: 2.7 cm. k.: 0.2 cm

Tanım: Delikli, gövdeden kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4-8. yüzyıl aralığı

Ref.:

106. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 4414

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-2 / 38

Buluntu Tarihi: 08.07.02

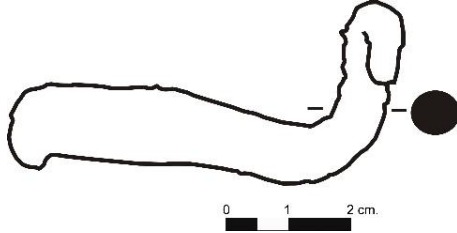
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 6.9 cm. g.: 1.2 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Ortası delik yuvarlak döngünün uç kısmında, kanca gibi bir girintisi bulunmakta. Diğer kısmı düz bir şerit halinde devam etmekte. Obje yapıldıktan sonra üzerinde oynanmış. Sert, ağır ve kırık.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Davidson 1952, Lev. 137, 2890-2891.

107. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 5717

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-1/ 34

Buluntu Tarihi: 12.07.02

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.9 cm. g.: 2.8 cm. k.: 1 cm.

Tanım: L formulu, uç kısma doğru incelmekte. Ucu kanca şeklinde içe doğru kıvrılmakta. Kırık ve eksiktir. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

108. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 3619

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-26

Buluntu Tarihi: 07.08.96

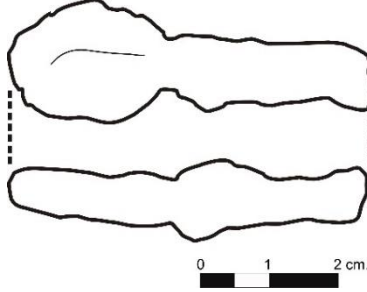
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 7.3 cm. g.: 1.6 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Uç kısma doğru daralmakta ve sivrilmekte. Üzerinde kömürleşmiş ahşap kalıntıları mevcut. Kırık, eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.

109. Kilit Aksamı Parçası

Kazı Buluntu No: 6144

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-142

Buluntu Tarihi: 06.08.03

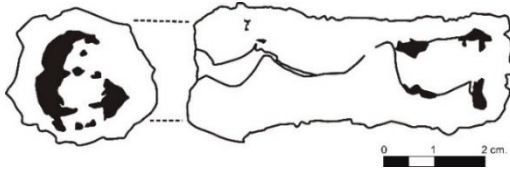
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.2 cm. k.: 1 cm.

Tanım: Baş kısmı dairesel döngülü, uç kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

110. Kilit Mekanizması Kutusu

Kazı Buluntu No: 4217

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-94

Buluntu Tarihi: 16.08.01

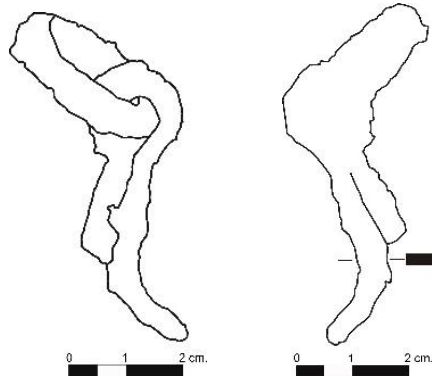
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.1 cm. g.: 2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Kilit aynasının içine giren köprünün, içine doğru sürülen mekanizmasına ait bir parça. Hazne içerisindeki mekanizma kırık ve eksik. İçindeki diş sistemi korozyon nedeniyle çürümüştür. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Henning 2007, Lev. 10, Res. 114

111. Filise

Kazı Buluntu No: 4216

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-94

Buluntu Tarihi: 17.08.01

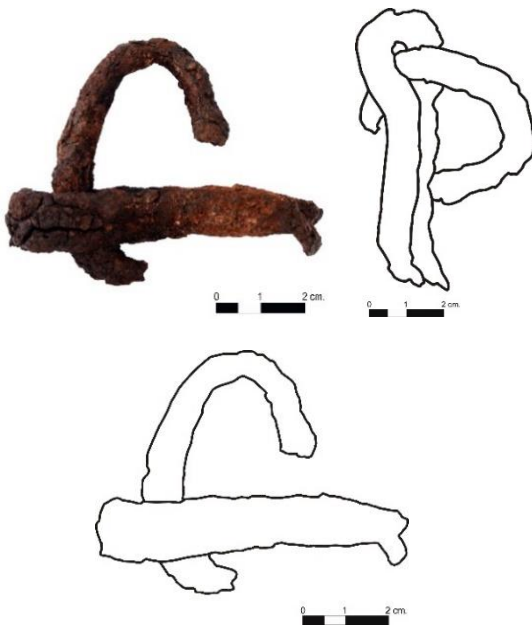
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.1 cm. ç: 2.9 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Küçük bir halkaya, iri başlı, filise çivisi geçirilmiş. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Robinson, 1941, 2627-2628, Lev. CLXVIII, 522; Manning, 1985, R27-35-37, Lev. 59-61, 130; Gaitzsch 2005, Ö9, Lev. 38; Oransay 2006, İ57, Lev. XXIV; Gültekin 2012, No. 57, 96; Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer 2013, İ15-16-17-18-19-20-21, 252-253-254.

112. Filise

Kazı Buluntu No: 4259

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-100

Buluntu Tarihi: 19.08.01

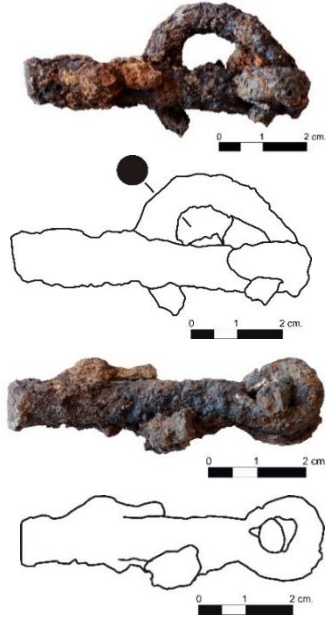
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.:7.1 cm. ç: 6 x 3.5 cm. k.: 1.2 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 111.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Manning, 1985, H.48, Lev. 32; Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer 2013, İ15-16-17-18-19-20-21, 252-253-254.

113. Filise

Kazı Buluntu No: 8293

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-350

Buluntu Tarihi: 19.07.08

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.3 cm. g.: 3 cm. k.: 1.4 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 111.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, H.48, Lev. 32;
Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer 2013,
İ15-16-17-18-19-20-21, 252-253-254.

114. Filise

Kazı Buluntu No: 5992

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-487

Buluntu Tarihi: 07.08.03

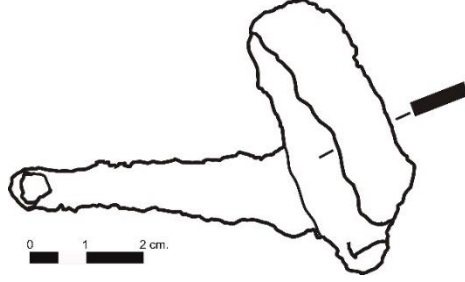
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.4 cm. g.: 2.5 cm. ç: 1.5 x
1.6 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Küçük bir halkaya, iri başlı,
filise çivisi geçirilmiş. Üzerinde
kömürleşmiş haşap kalıntıları mevcut.
Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer
2013, İ15-16-17-18-19-20-21, 252-253-
254.

115. Filise

Kazı Buluntu No: 5958

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-34

Buluntu Tarihi: 01.08.03

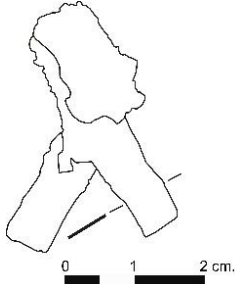
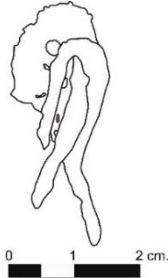
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.7 cm. g.: 4.8 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Halkaya geçirilmiş, filise çivisi düz şerit halinde devam ederek, uç kısma doğru daralmakta. Ucu içe dönük. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

116. Filise

Kazı Buluntu No: 5383

Buluntu Yeri ve Kotu: XD-2

Buluntu Tarihi: 2000

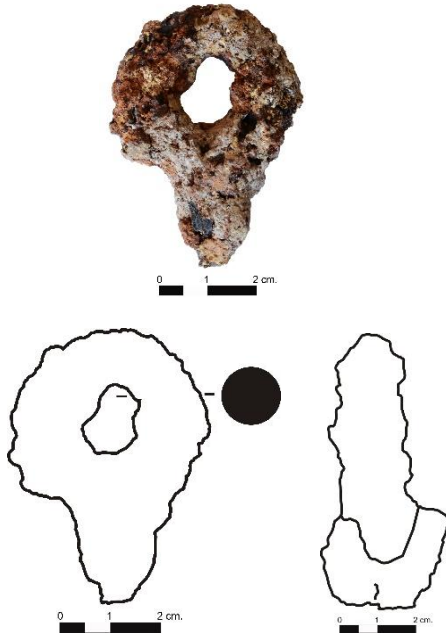
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.5 cm. g.: 2.5 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: İnce ve düz şeritli iki demir çubuk, birbirine geçirilmiştir. Kırık ve eksik. Korozyon nedeniyle deforme olmuştur.

Tarih Önerisi:

Ref.:

117. Filise

Kazı Buluntu No: 6743

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-148

Buluntu Tarihi: 18.07.04

Malzeme: Demir

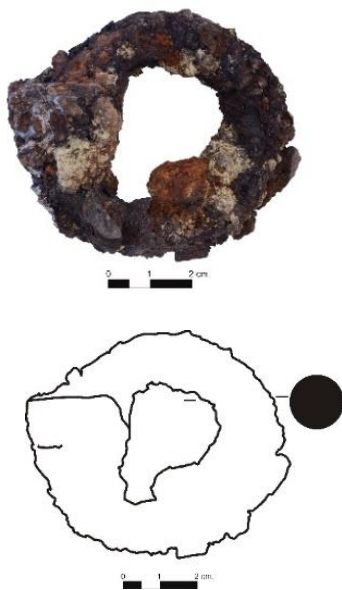
Ölçüler: ç.: 3.8 x 3.5 cm. u.: 5.3 cm.

k.: 1.3 cm.

Tanım: Daire formlu. Halkaya eklenmiş parça düz devam etmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-8. yüzyıl aralığı

Ref.:

118. Filise

Kazı Buluntu No: 7708

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-272

Buluntu Tarihi: 09.08.06

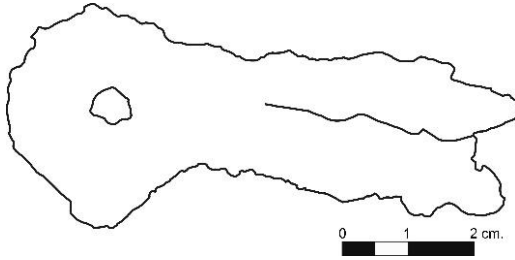
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 7.2 x 5.6 cm. k.: 1.1 cm.

Tanım: Daire formlu. Halkaya eklenmiş parçası kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

119. Filise Çivisi

Kazı Buluntu No: 6743

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-148

Buluntu Tarihi: 18.07.04

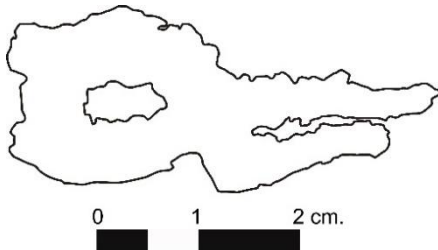
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 7.6 cm. halka ç.: 3.1 x 2.1 cm. k.: 1.2 cm.

Tanım: Halka başlı, ikiye katlanarak işlenmiş çivi. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4.- 8. yüzyıl aralığı

Ref.: Papanikola-Bakirtzi 2002, Res. 276 (b), 273; Gaitzsch 2005, Ö5, Lev. 38; Ferrazzoli 2012, 20, Lev. 2, 301; Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer 2013, İ-22-23, 255.

120. Filise Çivisi

Kazı Buluntu No: 4691

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-220

Buluntu Tarihi: 20.08.01

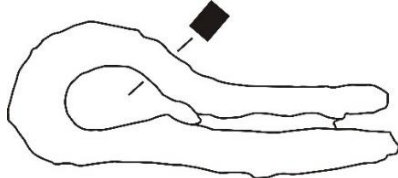
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.3 cm. g.: 2 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 119.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-5. yüzyıl aralığı

Ref.: Manning 1985, R40-42-44, Lev. 61, 130; Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer 2013, İ-22-23, 255.

121. Filise Çivisi

Kazı Buluntu No: 5378

Buluntu Yeri ve Kotu: XD-2

Buluntu Tarihi: 17.08.00

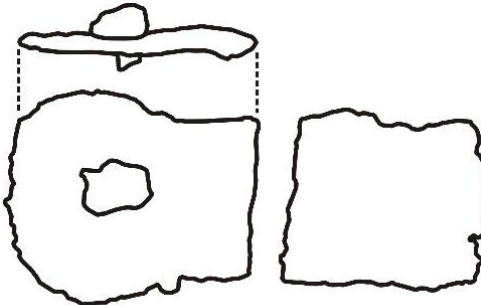
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.5 cm. g.: 1.3 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 119.

Tarih Önerisi:

Ref.: Manning 1985, R40-42-44, Lev. 61, 130; Scott 2013, Fig. 111, 238; Demirer 2013, İ-22-23, 255.

122. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 7698

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-44

Buluntu Tarihi: 08.07.05

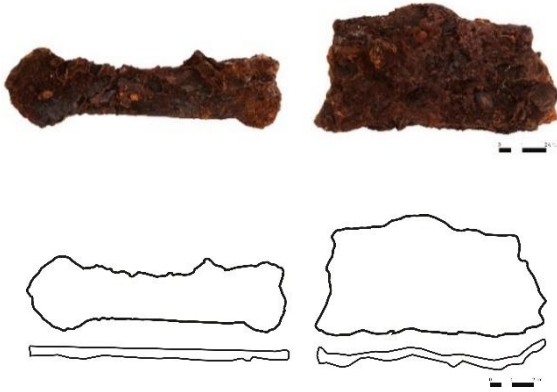
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.3 cm. g.: 3.6 cm. k.: 0.4 cm./ 2. Parça: u.: 3.4 cm. g.: 2.9 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Baş kısmı daire formu, daralarak uzun bir kola dönüşmekte ve olası parçası ile birlikte düz devam etmekte. Üzerinde çivi bulunmakta. Ahşap kalıntıları mevcut. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, B19, Lev. 3, 166.

123. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 7703

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-44

Buluntu Tarihi: 08.07.05

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 11.7 cm. g.: 3.4 cm. k.: 0.4 cm. / 2. Parça: u.: 10.4 cm. g.: 5.3 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 122.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, B19, Lev. 3, 166.

124. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 7701

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-44

Buluntu Tarihi: 08.07.05

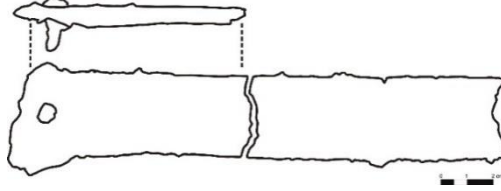
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.1 cm. g.: 3.2 cm. k.: 0.4 cm. / 2.Parça: u.: 10 cm. g.: 3.2 cm. k.:0.4 cm.

Tanım: Düz, yassı gövdeli, olası parçası ile birlikte düz devam etmekte. Üzerinde çivi deliği bulunur. Ahşap kalıntıları mevcut. Kırık, eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, B19, Lev. 3, 166.

125. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 7704

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-44

Buluntu Tarihi: 08.07.05

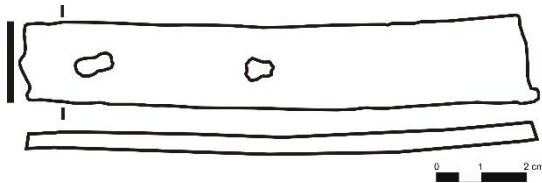
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 18.3 cm. g.: 3.2 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Bkz. Kat. No.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, B19, Lev. 3, 166.

126. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 6154

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-412

Buluntu Tarihi: 06.07.03

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 11.2 cm. g.: 1.9 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Düz, yassı gövdeli. Üzerinde sabitlemek için kullanılan iki çivi deliği bulunur. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans (10-11?)

Ref.:

127. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 7235

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-1000

Buluntu Tarihi: 12.07.06

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 17.3 cm. g.: 1.7 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Uzun, yassı, dikdörtgen kesitli. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyılın sonu 7. yüzyılın başı

Ref.:

128. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 6428

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-14

Buluntu Tarihi: 18.07.04

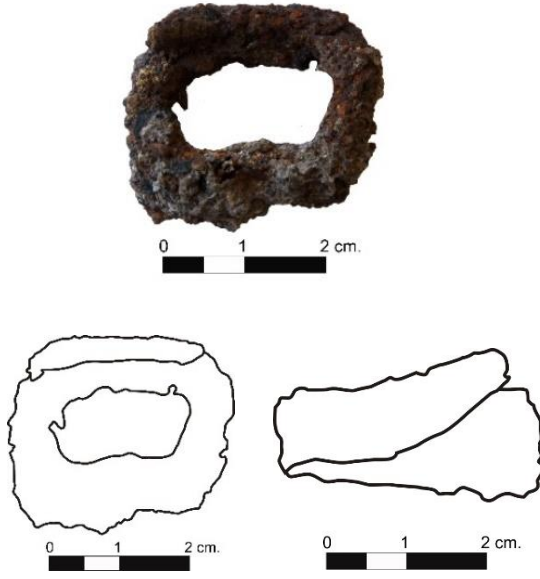
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8.3 cm. g.: 1.7 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Düz, ince demir çubuk, bükülerek birbirine dolanmakta ve düz şerit halinde devam ederek iki uç kısımda daralmakta. Uçları içe dönük. Kırık ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, Lev. 60, ZW1, 220; Oransay 2014, 65, Foto. 7, 659.

129. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 4719

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-134

Buluntu Tarihi: 12.08.01

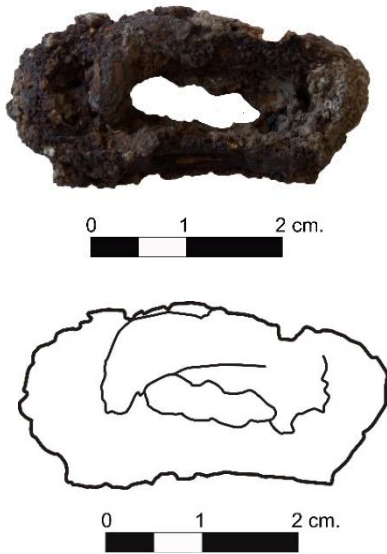
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 3.2 x 2.5 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Düz ve ince demir çubuk, bükülerek, daire formunu oluşturmuştur. Uç kısımlara doğru daralmakta. Yoğun korozyonlu. Deforme olmuş durumda.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Manning 1985, S95, 96, Lev. 67, 141; Gaitzsch 2005, Lev. 60, ZW1, 220; Oransay 2014, 65, Foto. 7, 659

130. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 6260

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-106

Buluntu Tarihi: 07.07.03

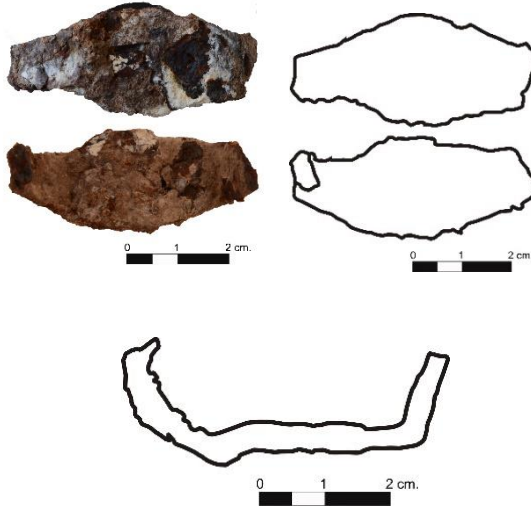
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.7 cm. g.: 1.9 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 129.

Tarih Önerisi: M.S. 3. yüzyılın sonu-7. yüzyıl aralığı

Ref.: Manning 1985, S95, 96, Lev. 67, 141; Gaitzsch 2005, Lev. 60, ZW1, 220; Oransay 2014, 65, Foto. 7, 65

131. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 4512

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-114

Buluntu Tarihi: 28.07.01

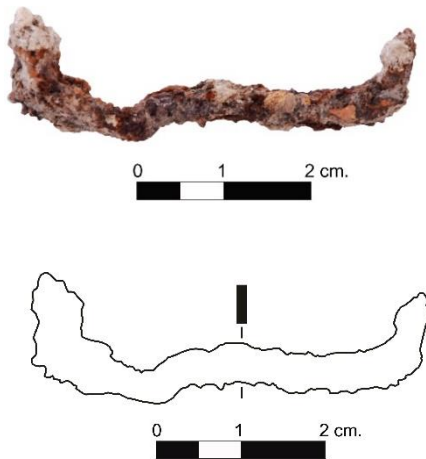
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.8 cm. g.: 2.1 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Orta kısmı geniş, iki uç kısmı, dik açı yapacak şekilde içe doğru daralarak kıvrılmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 11. yüzyıl

Ref.:

132. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 5970

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-111

Buluntu Tarihi: 13.07.03

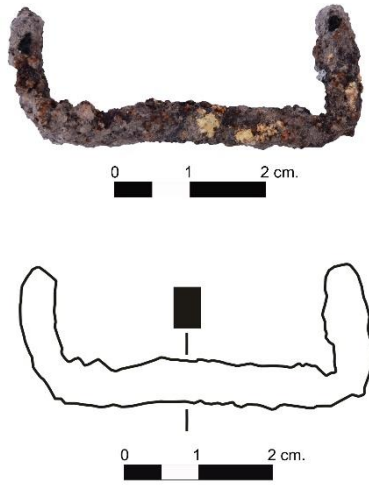
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.6 cm. g.: 0.4 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: İki uç kısmı bükülerek düz devam etmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Ref.:

133. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 5972

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-111

Buluntu Tarihi: 13.07.03

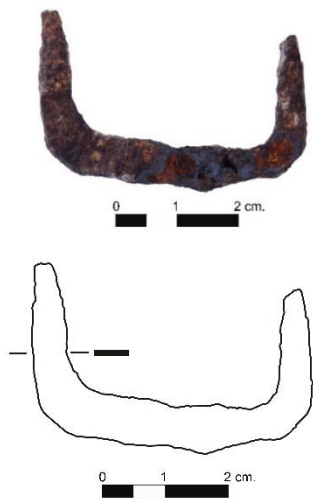
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.6 cm. g.: 1.7 cm. k.:0.5 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 132.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Ref.:

134. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 4214

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-233

Buluntu Tarihi: 19.08.01

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.3 cm. g.: 2.8 cm. k.: 0.3 cm.

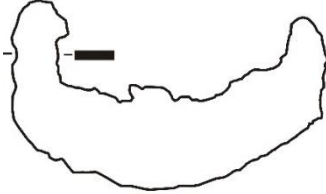
Tanım: Bk. Kat. No. 132.

Tarih Önerisi:

Ref.:

0 1 2 cm.

0 1 2 cm.

135. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 4911

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-47

Buluntu Tarihi: 11.07.02

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.5 cm. g.: 1.6 cm. k.: 0.2 cm.

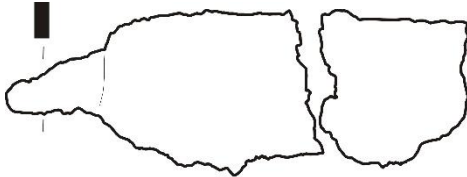
Tanım: Bkz. Kat. No. 132.

Tarih Önerisi:

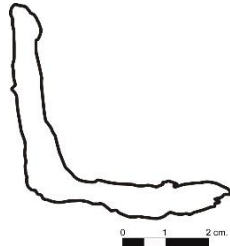
Ref.:

0 1 2 cm.

0 1 2 cm.

0 1 2 cm.

136. Kelepçe

Kazı Buluntu No:

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-8

Buluntu Tarihi: 08.08.01

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.8 cm. g.: 3 cm. y.: 4.2 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bir ucu sivri ve dik açı yapacak şekilde kıvrık, gövde kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

137. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 7248

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-1000

Buluntu Tarihi: 12.07.06

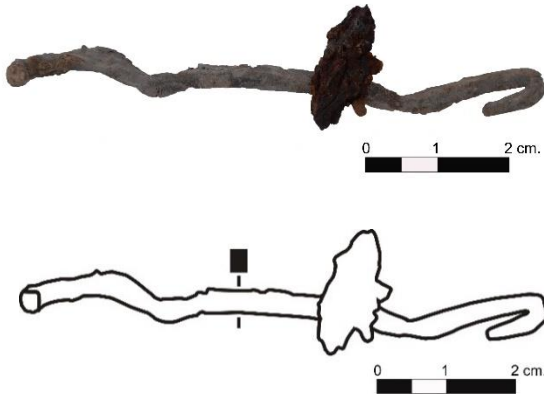
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8.6 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Orta kısımda üçgen bir form oluşturarak, yanlardan uca doğru kıvrımlı daralmakta. Diğer ucu kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyılın sonu 7. yüzyılın başı.

Ref.:

138. Kelepçe

Kazı Buluntu No:

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-100

Buluntu Tarihi: 17.08.01

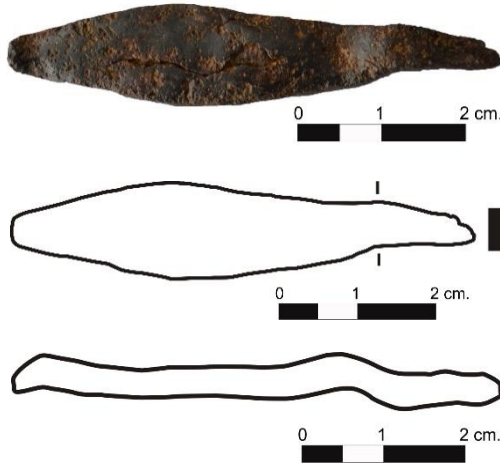
Malzeme: Kurşun-Demir

Ölçüler: u.: 7.6 cm. g.: 2 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Kare kesitli, uzun ince kurşun çubuk. Uca doğru daralmakta. Üzerinde yapışık halde demir parçası bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.:

139. Kelepçe

Kazı Buluntu No: 4974

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-318

Buluntu Tarihi: 04.07.02

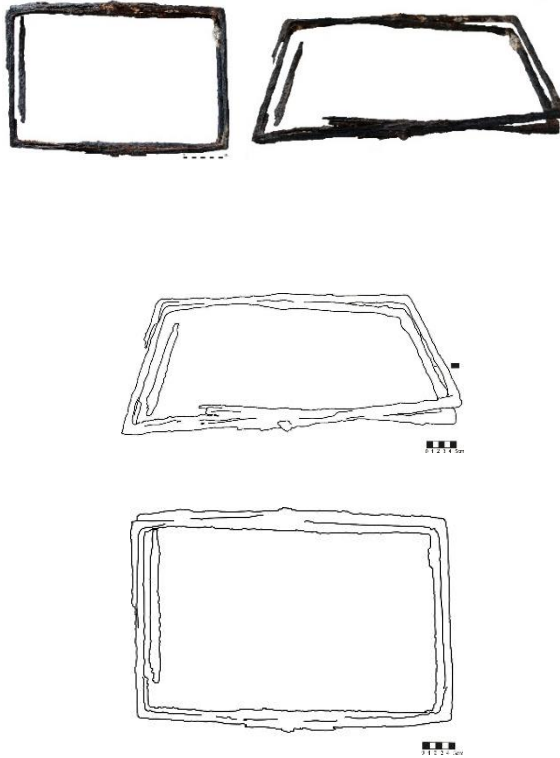
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.6 cm. g.: 1.2 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Orta kısmı geniş, bilezik formulu, uç kısımlara doğru incelmekte ve daralmakta. Kırık ve eksik.

Tarih Önerisi:

Ref.:

140. Portatif Tabure

Kazı Buluntu No: 5696

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- 448

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Demir

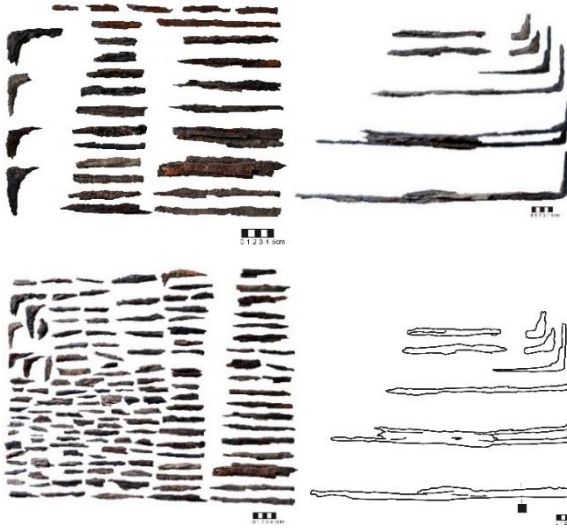
Ölçüler: u.: 48 cm. g.: 31 cm. k.: 1.2 cm.

Tanım: Dikdörtgen formulu, birbirini çevreleyen iki demir çubuktan oluşmakta. Orta kısımda birleşme yapmakta. Deforme olmuş. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 423-424, Lev. 26-27, 77-78; Crawford 1990, Fig. 307, E6 and E7.; Fig. 525, E16; Oransay 2012, 229 fig. 3; Dieudonne-Glad 2013, 141-143 fig. 72, Lev. 371a-b; Demirer 2016, No. 13-15, 249.

Yayın: Lightfoot, 2007, s. 55; Koçyiğit 2012, Fig.3, 323.

141. Portatif Tabure Aksanı Parçaları

Kazı Buluntu No: 5691, 5699

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- 448/451

Buluntu Tarihi: 2003

Malzeme: Demir

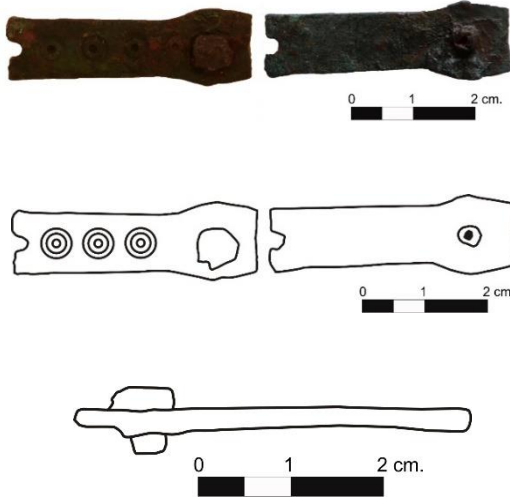
Ölçüler: -

Tanım: Bknz. Kat. No. 140.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Bk. Kat. No. 140.

Yayın: Koçyiğit 2012, Fig.3, 3

142. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 4695

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-181

Buluntu Tarihi: 12.08.01

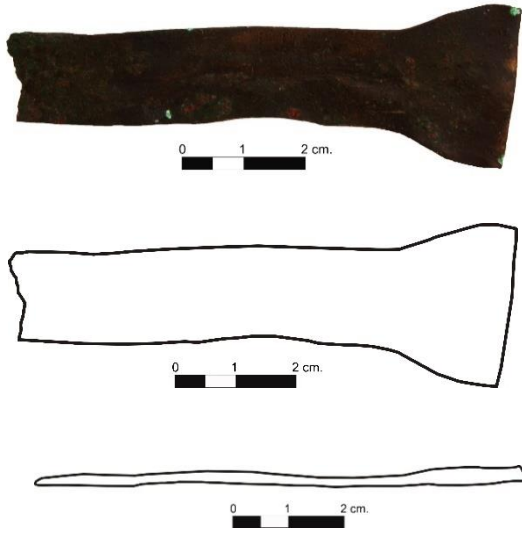
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4 cm. g.: 1 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Baş kısmı, incelerek uzun bir kola dönüşmekte. Ön yüzde, iç içe geçmiş küçük daire bezekler yer almakta. Üzerinde çivisi bulunur. Kırık ve eksik. korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6.-7. yüzyıl aralığı

Ref.: Waldbaum 1983, 417, Lev. 26, 77-78; Ferazzoli 2012, 30, Lev. 4, 303.

143. Bağlantı Laması

Kazı Buluntu No: 4690

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-84

Buluntu Tarihi: 17.08.01

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 8.5 cm. g.: 2.7 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Baş kısmı, incelerek uzun bir kola dönüşmekte. İnce, kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

144. Bağlantı Laması / Köşebent

Kazı Buluntu No: 6430

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-14

Buluntu Tarihi: 19.07.04

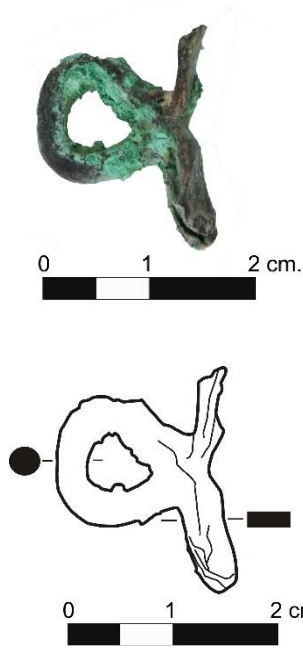
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u. 6.5 cm. g.: 3.1 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Köşe oluşturacak bir biçimde iki parça birleşmekte. (Köşe Bağlantısı). Düz şerit halinde devam etmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Khamis 2013, Fig. 57, 124.

145. Halka Yuvası/Filise

Kazı Buluntu No: 5621

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-425

Buluntu Tarihi: 07.07.03

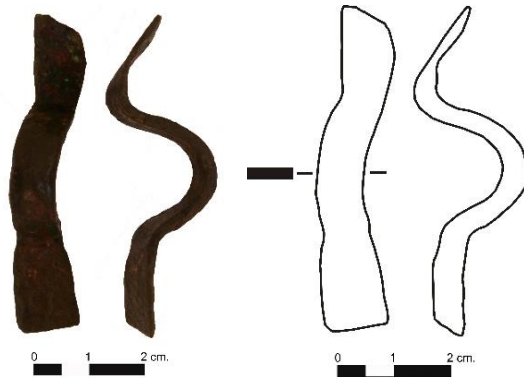
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 2.2 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Omega formlu, silindirik gövde uçlarda dövülerek ezilmiş. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Khamis 2013, Fig. 56-57, 123-124.

146. Halka Yuvası

Kazı Buluntu No: 7268

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-204

Buluntu Tarihi: 17.07.06

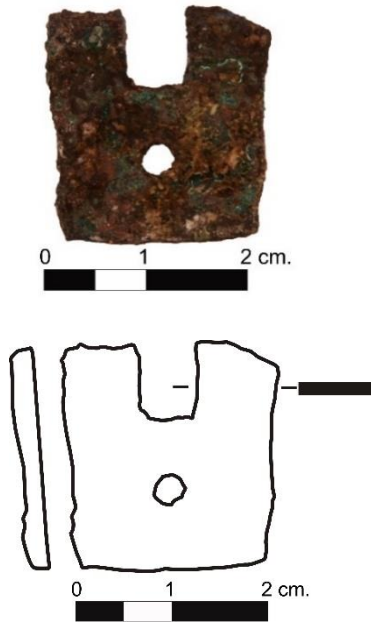
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 5.8 cm. g.: 1.1 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Omega formlu, halka askısı olarak kullanılmış, gövde uçlarda dövülerek ezilmiş. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 5.-6. yüzyıl aralığı

Ref.: Demirer 2013, J5, 273

147. Mentese Kanadı Parçası

Kazı Buluntu No: 7183

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-44

Buluntu Tarihi: 07.07.05

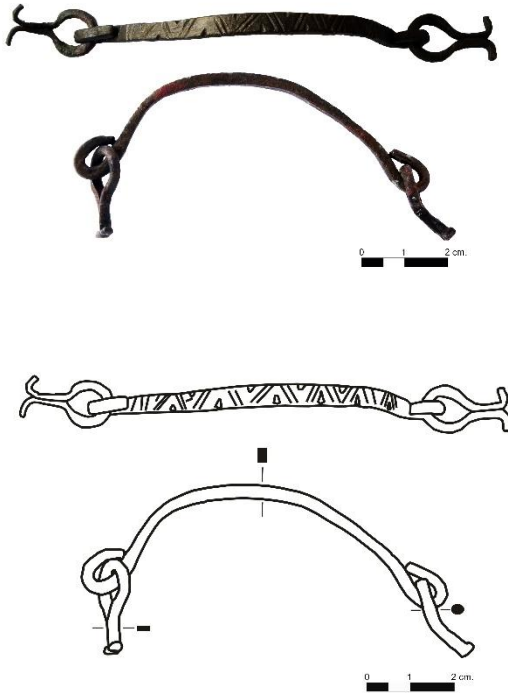
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 2.1 cm. g.: 2.1 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Menteşenin tek kanadı. Üzerinde bir çivi deliği bulunur. Mafsal düzeneği eksik ve kırık. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

148. Kulp

Kazı Buluntu No: 7325

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-248

Buluntu Tarihi: 31.07.06

Malzeme: Bronz

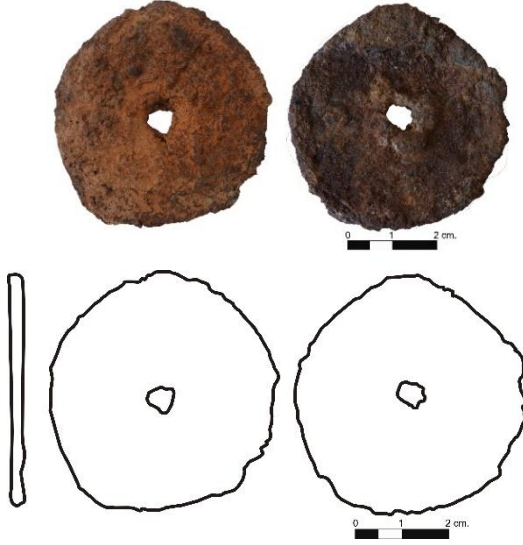
Ölçüler: u.: 10.4 cm. g.: 0.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Yarım daire şekilli, helisel kıvrımlarla bükülmüştür. Bükülen yerde iki adet filise yer alır. Kulp'un üst kısmında, çapraz çizgi bezemeleri arasında küçük daire şekilleri yer alır. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

Yayın: Ivison 2012, s. 95.

149. Aplik

Kazı Buluntu No: 4257

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-94

Buluntu Tarihi: 20.08.01

Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 5.1 x 4.8 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Daire formu. Orta kısmında delik bulunur. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.:

150. Aplik

Kazı Buluntu No: 7256

Buluntu Yeri ve Kotu: XN-02

Buluntu Tarihi: 14.07.06

Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.:4.3 x 4.4 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 149.

Tarih Önerisi: M.S. 8.-11. yüzyıl aralığı.

Ref.: Gültekin 2012, No. 65, 100.

151. Aplik

Kazı Buluntu No: 5697

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-523

Buluntu Tarihi: 19.07.03

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2 x 1.8 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Daire formulu. Orta kısımda bir delik bulunmakta. İkiye ayrılmış. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-5. yüzyıl aralığı

Ref.:

152. Aplik

Kazı Buluntu No: 5746

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-523

Buluntu Tarihi: 19.07.03

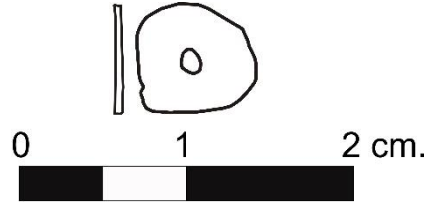
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.3 x 2.1 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 149.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-5. yüzyıl aralığı

Ref.:

153. Aplik

Kazı Buluntu No: 4187

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-220

Buluntu Tarihi: 20.08.01

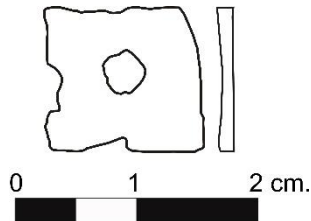
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 0.7 x 0.6 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Küçük, daire formu. Orta kısmında delik bulunur. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-5. yüzyıl aralığı

Ref.:

154. Aplik

Kazı Buluntu No: 5202

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-2 / 32

Buluntu Tarihi: 08.07.02

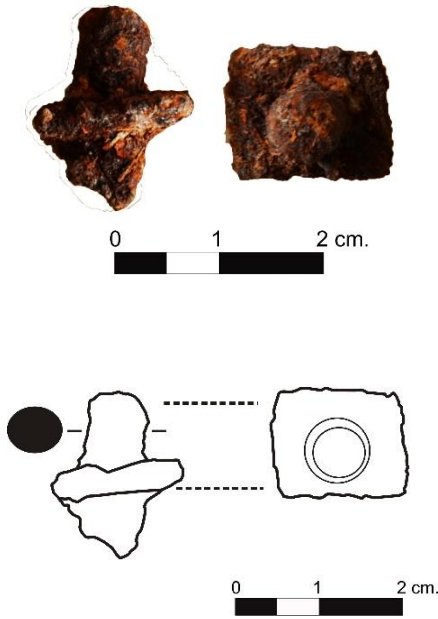
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 1.2 cm. g.: 1.1 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Kare formu, orta kısmında küçük bir delik bulunur. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Khamis 2013, Fig. 71, 130; Oransay 2014, 66-67, Foto. 7, 659.

155. Aplik

Kazı Buluntu No: 6265

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-453

Buluntu Tarihi: 17.07.2003

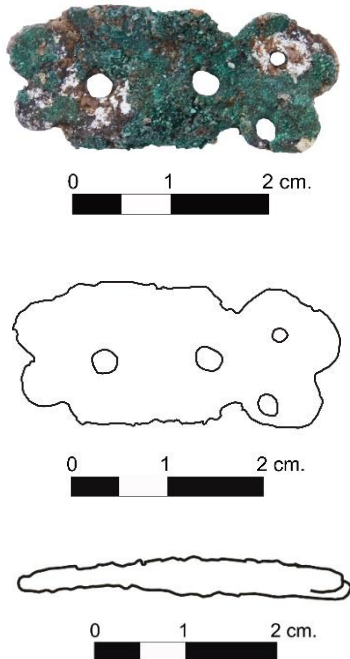
Malzeme: Demir

Ölçüler: y.: 1.5 cm. g.: 1.9 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Kare formulu. Orta kısmında demir bir çivi yer almakta. Kırık ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 4. yüzyıl

Ref.:

156. Aplik

Kazı Buluntu No:

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-305

Buluntu Tarihi: 01.07.02

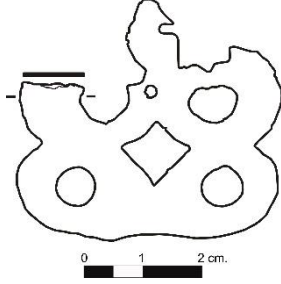
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3.4 cm. g.: 1.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Baş kısımdan gövdeye genişlemekte ve daralarak sonlanmakta. Üzerinde 4 adet delik bulunur. İnce ve yassı formulu. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.:

157. Aplik

Kazı Buluntu No: 4433

Buluntu Yeri ve Kotu: XC/Doğu-20

Buluntu Tarihi: 2002

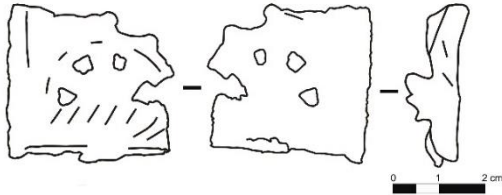
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4.6 cm. g.: 4.3 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Sarmal döngü, dairesel ve geometrik bir şekil oluşturmuş. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu

Tarih Önerisi:

Ref.:

158. Aplik

Kazı Buluntu No:

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-303

Buluntu Tarihi: 05.07.08

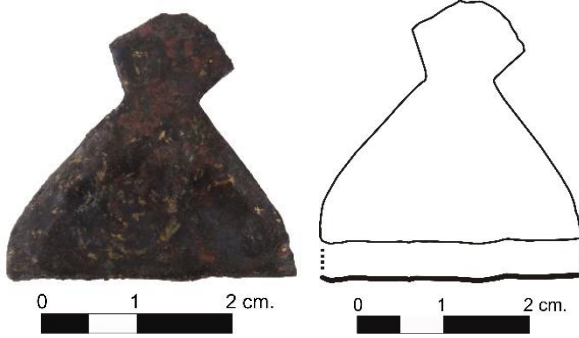
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3.5 cm. g.: 3.2 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Delikli levha üzerinde çizgi bezeme görülmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

159. Aplik

Kazı Buluntu No: 8282

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-337

Buluntu Tarihi: 17.07.08

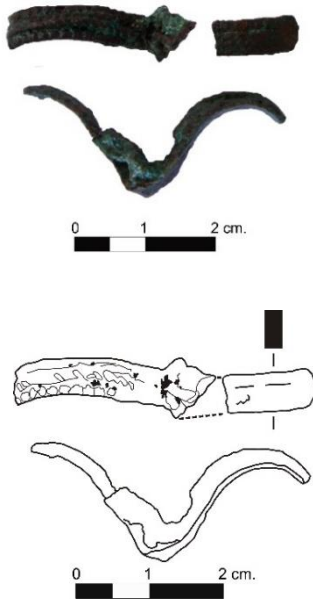
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.:2.9 cm. g.: 2.9 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Aşağıya doğru yelpaze biçiminde genişlemekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

160. Aplik

Kazı Buluntu No: 3920

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-72

Buluntu Tarihi: 29.07.98

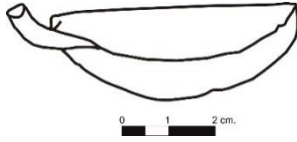
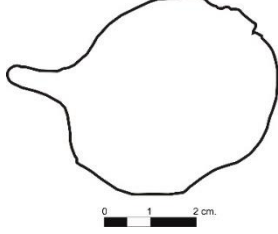
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3.5 cm. g.: 0.5 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Kıvrımlı. Üzerinde yer alan bezeme bozulmuş. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

161. Aplik

Kazı Buluntu No: 6630

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-69

Buluntu Tarihi: 18.07.05

Malzeme: Demir

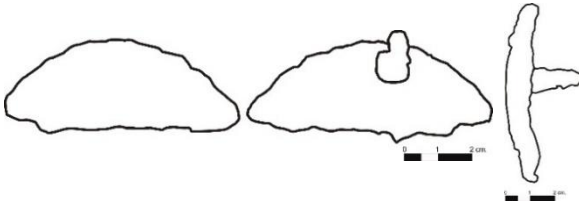
Ölçüler: u.: 6.2 cm. ç.: 4.8 x 4.2 cm.

k.: 0.1 cm.

Tanım: Daire formlu, çıkıntı yapan kısım ince, kırık ve eksik. Orta kısımdan eğilerek, deforme olmuş. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

162. Aplik

Kazı Buluntu No: 6002

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-488

Buluntu Tarihi: 02.08.03

Malzeme: Demir

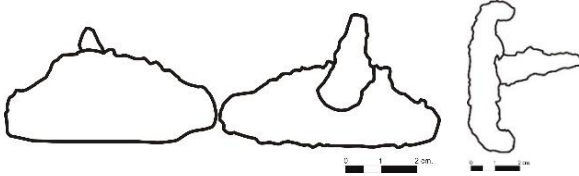
Ölçüler: u.: 7.1 cm. g.: 2.7 cm. k.: 0.7

cm. y.: 2.8 cm.

Tanım: Yarım daire formlu, sivri ucu içe dönük. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Oransay 2014, 68, Foto.7, 659.

163. Aplik

Kazı Buluntu No: 6146

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-132

Buluntu Tarihi: 23.07.03

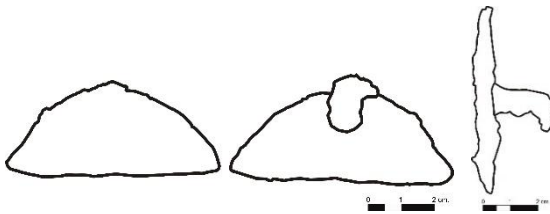
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.9 cm. g.: 2.4 cm. k.: 0.2 cm. y.: 4.1 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 162.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Oransay 2014, 68, Foto.7, 659.

164. Aplik

Kazı Buluntu No: -

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-08

Buluntu Tarihi: 13.09.2013

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 6.7 cm. g.: 2.8 cm. k.: 0.5 cm. y.: 3 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 162.

Tarih Önerisi:

Ref.: Oransay 2014, 68, Foto.7, 659.

165. Aplik

Kazı Buluntu No: 6225

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-425

Buluntu Tarihi: 09.07.03

Malzeme: Demir

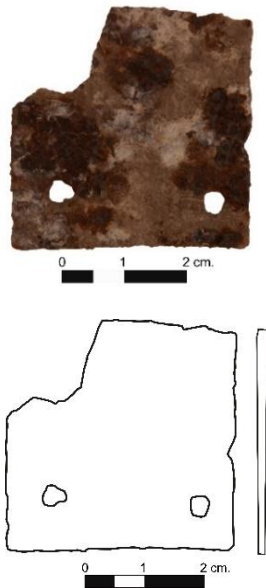
Ölçüler: u.: 4 cm. g.: 2.2 cm. k.: 0.5 cm. y.: 2.4 cm.

2. Parça: u.: 1 cm. g.: 2 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Yarım daire formlu, sivri ucu ve gövdesi kırık ve eksik. Korozyon nedeniyle deforme olmuş.

Tarih Önerisi: Orta Bizans

Ref.: Oransay 2014, 68, Foto.7, 659.

166. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 7258

Buluntu Yeri ve Kotu: XN-04

Buluntu Tarihi: 13.07.06.

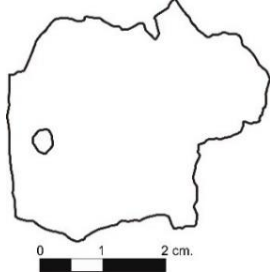
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.9 cm. g.: 3.8 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Kare formlu, ince. Üzerinde iki adet çivi deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

167. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 6429

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-150

Buluntu Tarihi: 18.07.04

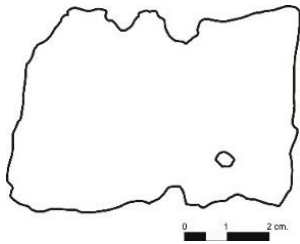
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4.5 cm. g.: 3.7 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: İnce, üzerinde bir adet çivi deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. Deforme olmuş.

Tarih Önerisi: M.S. 4.-5. yüzyıl aralığı

Ref.:

168. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 5973

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-501

Buluntu Tarihi: 11.06.03

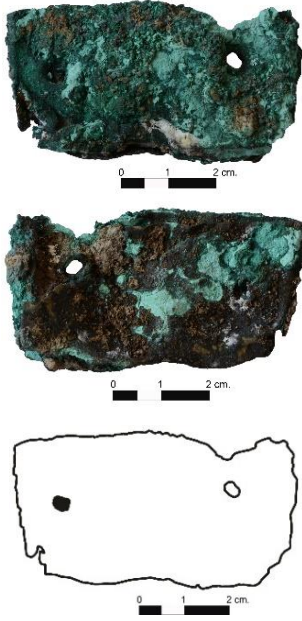
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 6.5 cm. g.: 4.8 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 167.

Tarih Önerisi: Erken Bizans

Ref.:

169. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 7256

Buluntu Yeri ve Kotu: XN-02

Buluntu Tarihi: 14.07.06

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 5.8 cm. g.: 3.2 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: İnce, üzerinde iki adet çivi deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Khamis 2013, Fig. 83, 135.

170. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 4256

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-100

Buluntu Tarihi: 19.08.01

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3.6 cm. g.: 2.8 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: İnce, üzerinde iki adet çivi deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyondan dolayı deforme olmuş.

Tarih Önerisi: M.S. 7.-11. yüzyıl aralığı

Ref.:

171. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 7246

Buluntu Yeri ve Kotu: XN-03

Buluntu Tarihi: 10.07.06

Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 10.9 cm. g.: 6.2 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 169.

Tarih Önerisi:

Ref.:

172. Kaplama Parçası

Kazı Buluntu No: 6343

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-15

Buluntu Tarihi: 19.07.03

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 6.3 cm. g.: 1.7 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Dairesel formlu, ince. Üzerinde bir adet çivi deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

173. Çan

Kazı Buluntu No: 5737

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-534

Buluntu Tarihi: 26.07.03

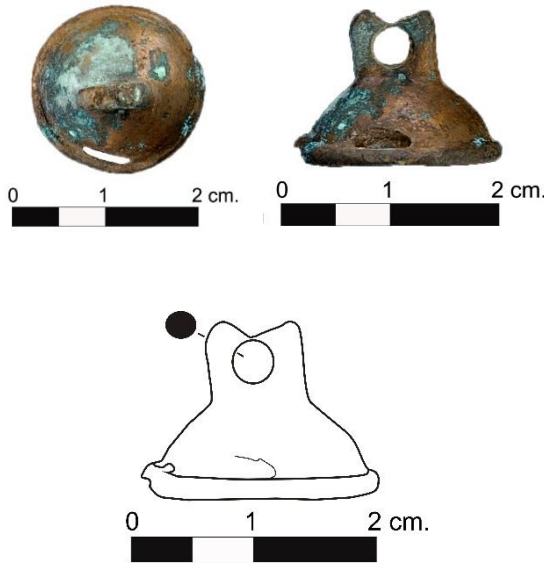
Malzeme: Bronz

Ölçüler: y.: 5.7 cm. g.: 3.2 cm. k.: 0.2 cm. dil k.: 0.9 cm.

Tanım: Tek parça döküm teknikli, gövde konik, omuz kısmı yuvarlak, geniş dairesel delikli, dil kısmı korunmuş, yoğun korozyonlu ve kırıktır.

Tarih Önerisi: M.S. 5.-7. yüzyıl aralığı

Ref.: Barış 2011, Kat. No. 34, 70; Ferrazzoli 2012, 22, Lev. 2, 301; Demirer 2013, M6, 303.

174. Çıngırak

Kazı Buluntu No: 4078

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-157

Buluntu Tarihi: 2001

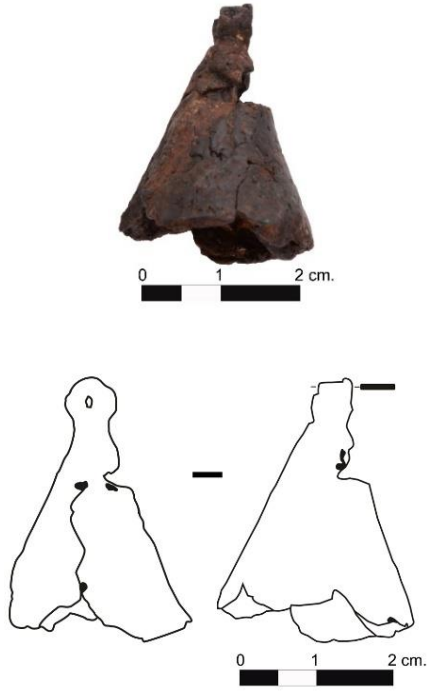
Malzeme: Bronz

Ölçüler: y.: 1.4 cm. ç.: 1.9 cm.

Tanım: Gövde konik, omuz kısmı yuvarlak, geniş dairesel delikli. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Waldbaum 1983, 92-93, Lev. 8, 43; Demirer 2013, M8-9, 304; Oransay 2014, 14-17-18, Foto.3, 655.

175. Çıngırak

Kazı Buluntu No: 6321

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- Yüzey

Buluntu Tarihi: 08.07.04

Malzeme: Demir

Ölçüler: y.: 3.1 cm. g.: 2.5 cm. k.: 0.1 cm.

Tanım: Tepe kısmı halkalı, derin iç bükey girintili ve konik hazneli. Yoğun korozyonlu. Gövde kısmı kırık ve eksik.

Tarih Önerisi: M.S. 5-6. yüzyıl aralığı

Ref.: Waldbaum 1983, 96, Lev. 8, 43; Demirer 2013, M7, 303.

176. İğne Parçası

Kazı Buluntu No: 6389

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-10

Buluntu Tarihi: 16.07.04

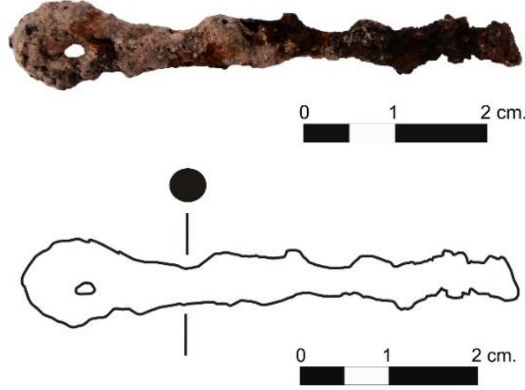
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.4 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Daire kesitli, uca doğru daralmakta ve sivrilmekte. Uç kısmı kırık ve eksik, yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Davidson 1952, 1242,1243,1244, Lev. 78, 173-174.

177. İğne Parçası

Kazı Buluntu No: 6247

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-51

Buluntu Tarihi: 08.08.03

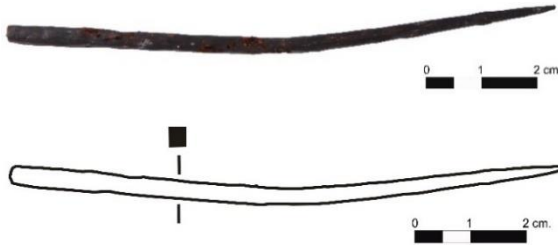
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.6 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 176.

Tarih Önerisi:

Ref.: Davidson 1952, 1239, Lev. 78, 173-174; Gültekin 2012, No. 97, 116; Khamis 2013, Fig. 53, 122.

178. İğne parçası

Kazı Buluntu No: 5704

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-436

Buluntu Tarihi: 11.07.03

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 10.1 cm. k.: 0.1 x 0.4 cm.

Tanım: Kare kesitli, baş kısmı kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Davidson 1952, 1242,1243,1244, Lev. 78, 173-174.

179. İğne Parçası

Kazı Buluntu No: 5209

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-311

Buluntu Tarihi: 03.07.02

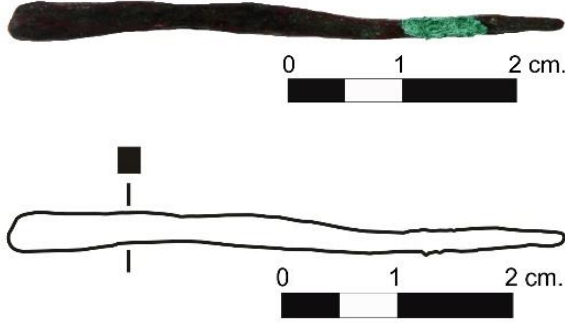
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 4.8 cm. k.: 0.3 x 0.1 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 178.

Tarih Önerisi: M.S. 10. yüzyıl

Ref.: Davidson 1952, 1242,1243,1244, Lev. 78, 173-174.

180. Kanca

Kazı Buluntu No: 5726

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-530/Batı

Buluntu Tarihi: 24.07.03

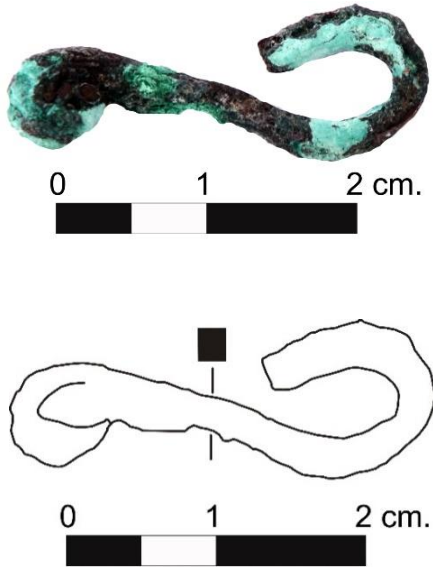
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 2.8 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: 'S' formu, ince. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Bass and Doorninck 1982, B6, 222; Crawford 1990, Fig. 413, E12 and E13; Gaitzsch 2005, HAK 12, Lev. 20; Mourelatos, 2012, Fig. 6, 459; Oransay, 2014, 146-147, Foto. 8, 660.

181. Kanca

Kazı Buluntu No: 4916

Buluntu Yeri ve Kotu: XA/Sondaj-2

Buluntu Tarihi: 2002

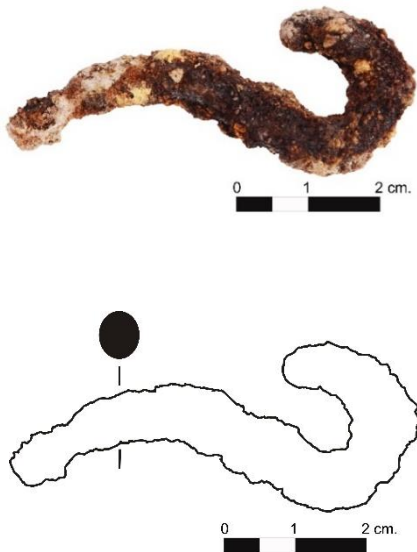
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 3.6 cm. g.: 0.7 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 180.

Tarih Önerisi:

Ref.: Bass and Doorninck 1982, B6, 222; Crawford 1990, Fig, 413, E12 and E13; Gaitzsch 2005, HAK 12, Lev. 20; Mourelatos, 2012, Fig. 6, 459; Oransay, 2014, 146-147, Foto. 8, 660.

182. Kanca

Kazı Buluntu No: 5985

Buluntu Yeri ve Kotu: XC- 472

Buluntu Tarihi: 26.07.03

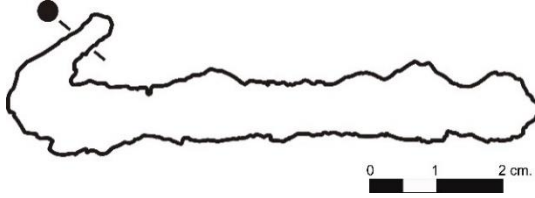
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 5.8 cm. g.: 2.4 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Daire kesitli, "S" formulu, ince. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Crawford 1990, Fig, 413, E12 and E13; Gaitzsch 2005, HAK 12, Lev. 20; Oransay 2014, 146-147, Foto. 8, 660.

183. Kanca

Kazı Buluntu No: 6669

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-15

Buluntu Tarihi: 21.07.04

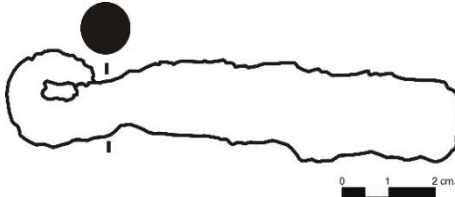
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 8 cm. g.: 1.1 cm. k.: 1 cm.

Tanım: Bir ucu, kanca biçimli içe doğru kıvrık, gövde kısmı kırık ve eksik. Üzerinde taş parçacıkları mevcut. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

184. Kanca

Kazı Buluntu No: 6199

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-132

Buluntu Tarihi: 25.07.03

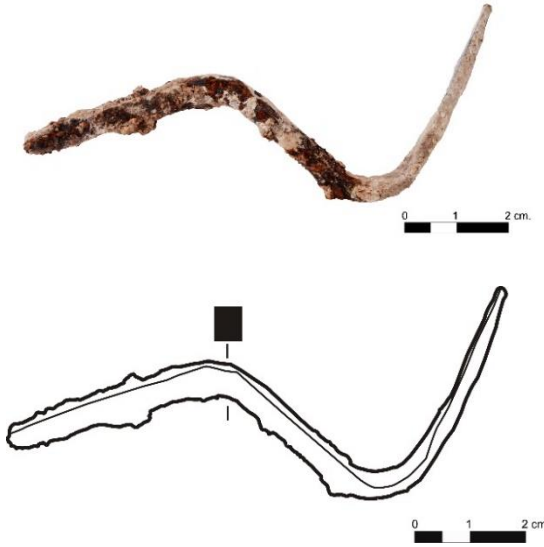
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.6 cm. g.: 2 cm. k.: 1.8 cm.

Tanım: Uca doğru sivrilen bir forma sahip. Uç kısmı, içe doğru kıvrık. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

185. Saplama Kanca/Duvar Kancası

Kazı Buluntu No: 6128

Buluntu Yeri ve Kotu: XM-14

Buluntu Tarihi: 20.07.03

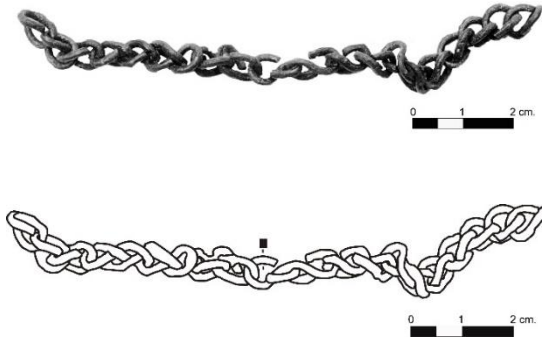
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 9.6 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Uç kısma doğru sivrilerek sonlanmakta, kare kesitli. Kırık, yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Crummy 1983, 4076, Fig. 129, 120.

186. Zincir

Kazı Buluntu No: 4213

Buluntu Yeri ve Kotu: XA-100

Buluntu Tarihi: 2001

Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 11.70 cm. ağı.: 0.85 gr.

Tanım: Zincir baklalarının birbirine eklenmesiyle oluşturulmuştur. Kırık ve eksik. Korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 7-11. yüzyıl aralığı

Ref.: Robinson, 1941, 253, Lev. XVI, 77

Davidson, 1952, 1455, Lev. 88;

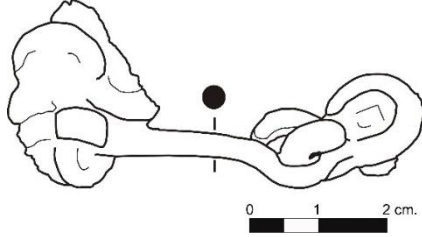
Waldbaum, 1983, 945-946, Lev. 54;

Manning, 1985, S8, Lev. 64, 139;

Oransay, 2006, H3, Lev. XXII; Gültekin,

2012, No. 142, 138; Demirer, 2013, F7,

226

187. Zincir Parçası

Kazı Buluntu No: 6363

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-150

Buluntu Tarihi: 17.07.04

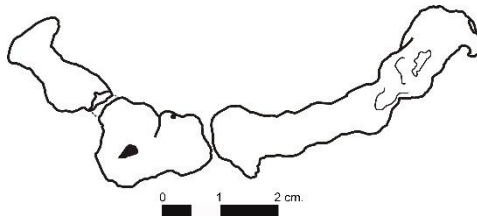
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 6 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Zincir baklalarının birbirine eklenmesiyle oluşturulmuş zincir parçası, kırık ve eksik. Yoğun korozyondan dolayı deforme olmuş.

Tarih Önerisi: M.S. 4- 5.yüzyıl aralığı

Ref.: Crawford 1990, Fig. 235-236, E5.

188. Zincir Parçası

Kazı Buluntu No: 6888

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-60

Buluntu Tarihi: 14.07.05

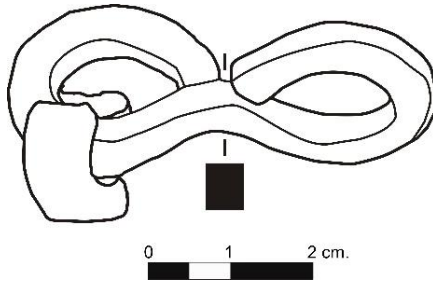
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 9.1 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Yoğun korozyondan dolayı deforme olmuş bir zincir parçası. Kırık ve eksik.

Tarih Önerisi: M.S. 6-7. yüzyıl aralığı

Ref.:

189. Zincir Baklası

Kazı Buluntu No: 7334

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-248

Buluntu Tarihi: 02.08.06

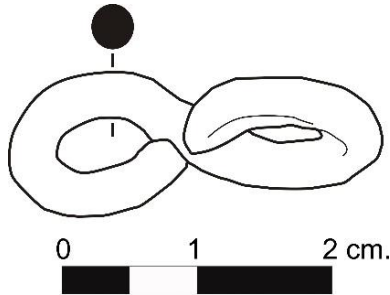
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 5.1 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Bir ters bir düz kıvrımlı, kare kesitli. Baklaya eklenmiş parçası kırık. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, S10, Lev.64, 139; Crawford 1990, Fig. 235-236, E5; Fig. 413, E12 and E13; Mourelatos 2012, Fig. 5, 459; Demirer 2013, F5, 225.

190. Zincir Baklası

Kazı Buluntu No: 5703

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-111

Buluntu Tarihi: 13.07.03

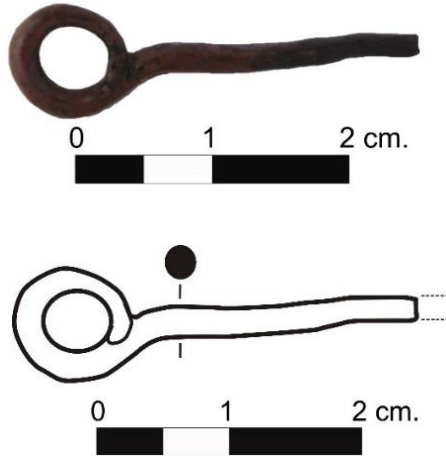
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 2.8 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bir ters bir düz kıvrımlı, daire kesitli. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 6. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, S10, Lev.64, 139; Crawford 1990, Fig. 235-236, E5; Fig. 413, E12 and E13; Mourelatos 2012, Fig. 5, 459; Demirer 2013, F5, 225.

191. Zincir Baklası

Kazı Buluntu No: 6434

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-17

Buluntu Tarihi: 30.07.04

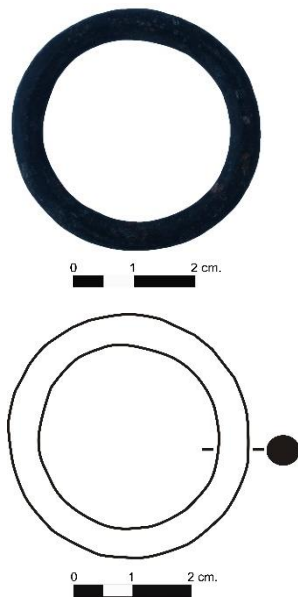
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 3 cm. k.: 0.2 cm. ç.: 0.9 cm.

Tanım: Halka başlı, daire kesitli. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

192. Halka

Kazı Buluntu No: 5620

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-104

Buluntu Tarihi: 06.07.03

Malzeme: Bronz

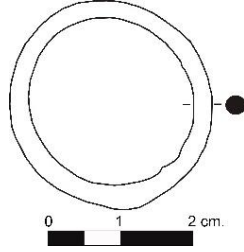
Ölçüler: ç.: 4.2 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Daire kesitli, daire formlu. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Manning 1985, S37, Lev. 65, 140.

Gültekin 2012, No. 137, 136; Demirer 2013, 130, 258.

193. Halka

Kazı Buluntu No: 6912

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-96

Buluntu Tarihi: 04.08.05

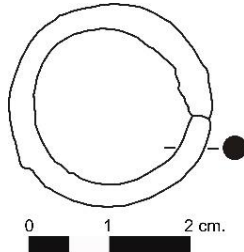
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.9 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 192.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Demirer 2013, İ24-27-28-31-34, 255,256,257,258,260.

194. Halka

Kazı Buluntu No: 7171

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-939

Buluntu Tarihi: 21.07.05

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 192.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, S47-48, Lev. 65, 140; Demirer 2013, İ25-29, 256-257.

195. Halka

Kazı Buluntu No: 6934

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-42

Buluntu Tarihi: 07.07.05

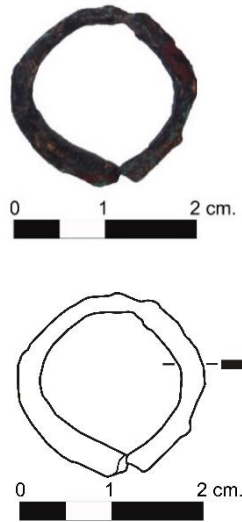
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.5 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 192.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, S46-47-48, Lev. 65, 140; Demirer 2013, İ25-29, 256-257.

196. Halka

Kazı Buluntu No: 8260

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-317

Buluntu Tarihi: 11.07.08

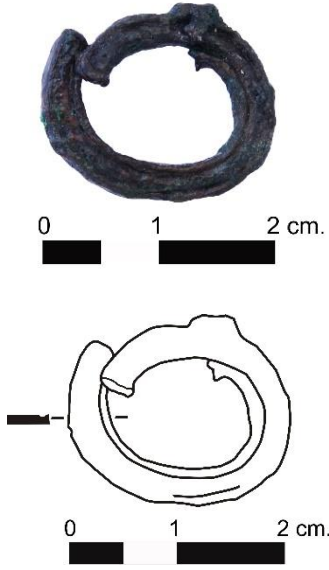
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.1 x 2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Daire formulu, birleşme yapan uç kısımları açık. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

197. Halka

Kazı Buluntu No: 5213

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-360

Buluntu Tarihi: 11.07.02

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 1.8 x 2 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Daire formu, ince. Birleşme yapan uç kısımları açık ve içe doğru dönük. Eksik ve yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

198. Halka

Kazı Buluntu No: 7573

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-1010

Buluntu Tarihi: 21.07.06

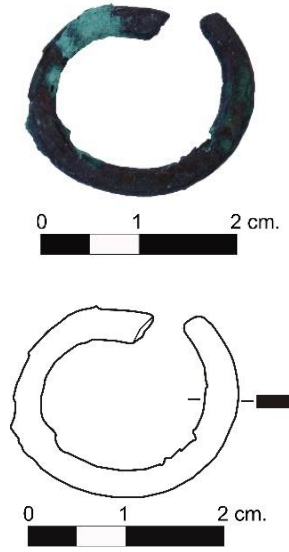
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2 x 2.4 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 196.

Tarih Önerisi:

Ref.:

199. Halka

Kazı Buluntu No: 3922

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-23

Buluntu Tarihi: 22.07.98

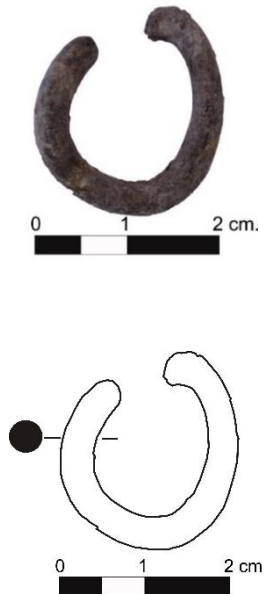
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.4 x 2 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Daire formlu, ince. Birleşme yapan uç kısımları açık. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.:

200. Halka

Kazı Buluntu No: 7776

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-259

Buluntu Tarihi: 03.08.06

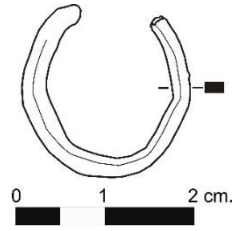
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 2.3 x 2.1 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Daire formlu, daire kesitli. Birleşme yapan uç kısımları açık. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Crawford 1990, Fig. 235-236, E5.

201. Halka

Kazı Buluntu No: 8281

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-330

Buluntu Tarihi: 17.07.08

Malzeme: Bronz

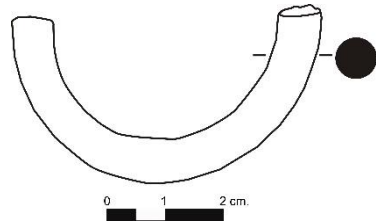
Ölçüler: ç.: 1.8 x 1.9 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 199.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

Yayın: Iverson 2012, s. 96.

202. Halka

Kazı Buluntu No: 5630

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-436

Buluntu Tarihi: 11.07.03

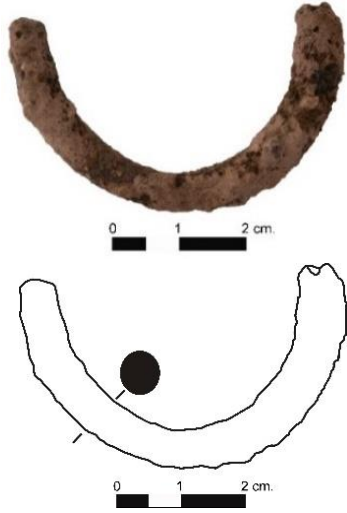
Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç: 5.2 x 3.3 cm. k.: 0.8 cm.

Tanım: Daire kesitli, daire formu. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Manning 1985, S27-26, Lev. 65, 140; Demirer 2013, İ26-33, 256-259.

203. Halka

Kazı Buluntu No: 7178

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-924

Buluntu Tarihi: 18.07.05

Malzeme: Bronz

Ölçüler: ç.: 5 x 2.9 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 202.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, S27-26, Lev. 65, 140; Demirer 2013, İ26-33, 256-259.

204. Halka

Kazı Buluntu No: 5661

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-450/Doğu

Buluntu Tarihi: 14.07.03

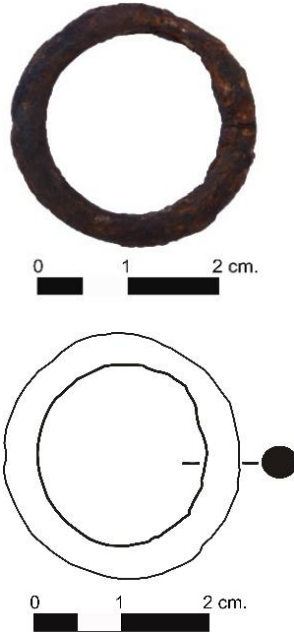
Malzeme: Bronz

Ölçüler: g. : 4.3 cm. k.: 0.7 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 202.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Demirer 2013, İ30, 25.

205. Halka

Kazı Buluntu No: 6143

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-142

Buluntu Tarihi: 06.08.03

Malzeme: Demir

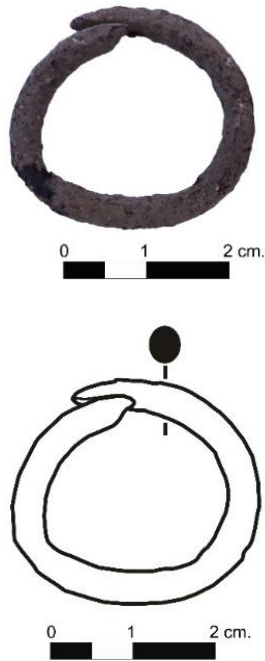
Ölçüler: ç.: 2.8 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Daire formlu, daire kesitli. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Manning 1985, S45, Lev. 65, 140.

Demirer 2013, İ24-27-28-31-34, 255, 256, 257, 258, 260.

206. Halka

Kazı Buluntu No: 7585

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-1005

Buluntu Tarihi: 15.07.06

Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 2.9 cm. k.: 0.5 cm.

Tanım: Daire formlu, daire kesitli. Birleşme yapan iki ucu içe doğru kıvrılmakta. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Manning 1985, S45, Lev. 65, 140;

Demirer 2013, İ24-27-28-31-34, 255, 256, 257, 258, 260

207. Halka

Kazı Buluntu No: 4912

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-331

Buluntu Tarihi: 14.07.02

Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 4.9 x 4.2 cm. k.: 1.5 cm.

Tanım: Daire formulu, daire kesitli. Yoğun korozyondan dolayı deforme olmuş durumda.

Tarih Önerisi:

Ref.:

208. Halka

Kazı Buluntu No: 4748

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-205

Buluntu Tarihi: 15.08.01

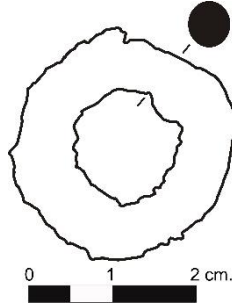
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 3.2 x 2.9 cm. k.: 1 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 207.

Tarih Önerisi:

Ref.:

209. Halka

Kazı Buluntu No: 7661

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-250

Buluntu Tarihi: 02.08.06

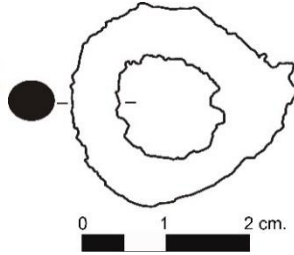
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 2.5 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 207.

Tarih Önerisi:

Ref.: Manning 1985, S46, Lev. 65, 140.

210. Halka

Kazı Buluntu No: 4523

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-114

Buluntu Tarihi: 29.07.01

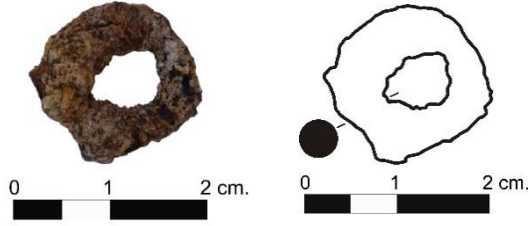
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 2.4 cm. k.: 0.6 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 207.

Tarih Önerisi: M.S. 11. yüzyıl

Ref.:

211. Halka

Kazı Buluntu No: 7000

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-68

Buluntu Tarihi: 17.07.05

Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 1.6 x 1.5 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 27.

Tarih Önerisi: M.S. 4-5. yüzyıl aralığı

Ref.:

212. Halka

Kazı Buluntu No: 7013

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-69

Buluntu Tarihi: 18.07.05

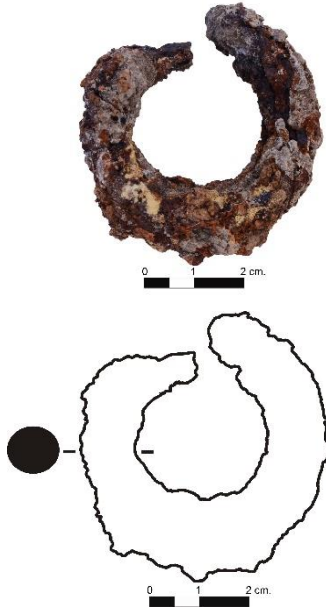
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 4.5 x 5.2 cm. k.: 2.4

Tanım: Daire formlu. Yoğun korozyon sebebiyle deforme olmuştur.

Tarih Önerisi: M.S. 7. yüzyıl

Ref.:

213. Halka

Kazı Buluntu No: 1904

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-19

Buluntu Tarihi: 16.07.98

Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 4.6 x 4.9 cm. k.: 1.1 cm.

Tanım: Daire formlu. Birleşme yapan iki ucu açık durumda. Kırık ve eksik. Yoğun korozyondan dolayı deforme olmuş durumda.

Tarih Önerisi:

Ref.:

214. Halka

Kazı Buluntu No: 6200

Buluntu Yeri ve Kotu: XB-106

Buluntu Tarihi: 11.07.03

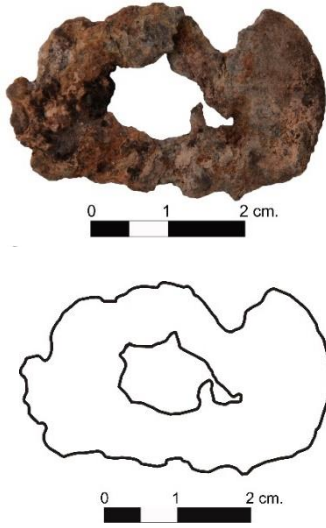
Malzeme: Demir

Ölçüler: ç.: 2.7 cm. k.: 0.9 cm.

Tanım: Bk. Kat. No. 213.

Tarih Önerisi:

Ref.: Manning 1985, S46, Lev. 65, 140.

215. Halka

Kazı Buluntu No: 6275

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-487/Doğu

Buluntu Tarihi: 03.08.03

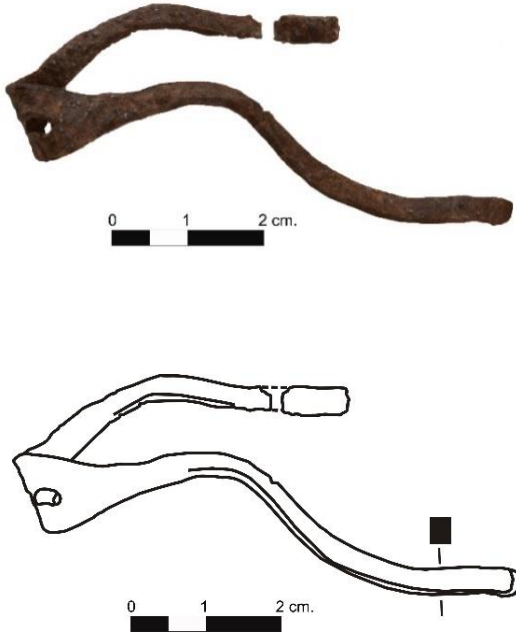
Malzeme: Demir

Ölçüler: u.: 4.1 cm. g.: 2.4 cm. k.: 0.3 cm.

Tanım: Yoğun korozyondan dolayı deforme olmuş durumda.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.:

216. Fıtıl Sabitleme Çubuğu

Kazı Buluntu No: 6413

Buluntu Yeri ve Kotu: XE-19

Buluntu Tarihi: 23.07.04

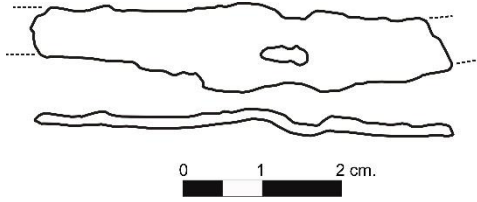
Malzeme: Bronz

Ölçüler: u.: 7.1 cm. g.: 1.1 cm. k.: 0.2 cm.

Tanım: Bilezik formu, merkezinde fıtıl deliği bulunmakta. Düz şerit halinde devam etmekte. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi: M.S. 9. yüzyıl

Ref.: Gaitzsch 2005, B3, Lev. 2; Gençler 2009, Res. 74, 117-118; Gültekin 2012, 130, 132; Ferrazzoli, 2012, 74, Lev. 7, 306; Demirel 2013, C11-14, 206-207.

217. Fitil Sabitleme Çubuğu

Kazı Buluntu No: 6211

Buluntu Yeri ve Kotu: XC-435

Buluntu Tarihi: 10.07.03

Malzeme: Kurşun

Ölçüler: u.: 5.2 cm. g.: 1.1 cm. k.: 0.4 cm.

Tanım: Bilezik formulu, merkezinde fitil deliği bulunmakta. Kırık ve eksik. Yoğun korozyonlu.

Tarih Önerisi:

Ref.: Gaitzsch 2005, B3, Lev. 2; Gençler 2009, Res. 74, 117-118; Gültekin 2012, 130, 132; Ferrazzoli 2012, 74, Lev. 7, 306; Demirer 2013, C11-14, 206-207.

KAYNAKÇA

- Acara, M. (1990). *Türkiye müzelerindeki Bizans maden eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Acara, M. (1998). *Bizans Ortodoks Kilisesinde liturji ve liturjik eserler*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15, (1), 183-201.
- Acara, M. ve Olcay, B.Y. (1998). *Bizans döneminde aydınlatma düzeni ve Aziz Nikolaos Kilisesi'nde kullanılan aydınlatma gereçleri*, Antalya: Adalya II, 249-266.
- Acara-Eser, M. (2003). *Bizans dönemi*, Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri, G. Kürkman (Der.), İstanbul: Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, 32-48.
- Acara-Eser, M. (2007). “*Litürjide ve günlük kullanımda maden sanatı*”, ‘Kalanlar’, 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı, 37-42.
- Acara-Eser, M. (2011). “*Sivas Arkeoloji Müzesi’nde yeni bulunan bir buhurdan*”, Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ 5, Ankara: AKVAD (Anadolu Kültür Varlıklarını Araştırma Derneği), 143-162.
- Adam, J. P. (1994). *Roman building: Materials and techniques*, London: Batsford.
- Alagöz, U. (2012). *Zeugma antik kenti Dionysos ve A evleri metal buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Alsıgab, İ. (2013). *Çini buhurdanlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Atalay, G. (2010). *Antik devirde mimari kurallar ve inşaat teknikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Atasoy, S. (1982). *Bizans ve Osmanlı devrinde madenler*, Sanat Tarihi Yıllığı XI, İstanbul, 31-36.
- Atasoy, S. ve Parman, E. (1983). *Bizans sanatı*, Anadolu Medeniyetleri Sergisi, 22 Mayıs-30 Ekim 1983, II, 137-199.
- Aytepe, B. (2006). *Anadolu kapı kilitlerinin seramik malzeme ile kurgulanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Aylword, W. (ed.). (2013). *Excavations at Zeugma*, California: Packard Humanities Institute.
- Ayverdi, İ. (2011). *Asırlar boyu tarihi seyri içinde misalli büyük türkçe sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Yayınevi.
- Balkan K. (1979). *Makris and asis, component-parts of wagons and ploughs respectively, in a cappadocia tablet from Kültepe*, Florilegium Anatolicum, Melanges Offerts a Emmanuel Laroche, Paris, 49-58.
- Baltacı, S. (2010). *Bazı odunların çivi ve vida tutuma direnci üzerine ısıtma işlem uygulamasının etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Bardill, J. (2008). *Building materials and techniques*, The Oxford Handbook of Byzantine Studies (Edt. E. Jeffreys, J. Haldon ve R. Cormak), Oxford: Oxford University Press.
- Barış, Ş. (2011). *Bolu Müzesi Bizans dönemi eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Bass, G. F. (1962). *Underwater excavations at Yassıada: A Byzantine shipwreck*, Deutsches Archaeologisches: Archaeologischer Anzeiger.
- Bass G. F. and Doorninck, F. H. (1982). *Yassıada-a seventh-century Byzantine shipwreck*, I, ABD: Texas A&M University Press.
- Baykan, D. (2012). *Allianoi tip aletleri*, Studia ad Orientem Antiquum (SOA-2), İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü.
- Baykan, D. (2015). *Metal Finds From Nif-Olympus*, Recent Studies On The Archaeology Of Anatolia, Oxford: BAR International Series 2750.
- Bendall, S. (1996). *Byzantine weights*, London: An Introduction.
- Berti, F. (2012). *Grave goods from the Necropolis in the agora of Iasos*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 187-211.

- Bıçakçı, Y. Z. (1963). *Bıçakçılık sanatı üzerine notlar*, Ankara: Türk Etnografya Dergisi, (VI), 102-114.
- Bingöl, I. (1999). *Antik takılar*, Anadolu Medeniyetler Müzesi, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Bishop, M.C. ve Coulston, J.C.N. (1993). *Roman military equipment*, London: B.T. Batsford, 96-98.
- Boesterd, M. H. P. (1956). *Description of the collections in the Rijksmuseum G. M. kam at Nijmegen V: The bronze vessels*, Nijmegen: Dept. Of Education Arts and Sciences.
- Bollok, A. (2010). *Byzantine jewellery of the hungarian conquest period: A view from the Balkans*, Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery, London: British Museum.
- Boyd, S. and Mango, M. (Ed.). (1992). *Ecclesiastical silver plate in sixth century Byzantium*, Papers of the Symposium held May 16-18, 1986, At the Walters Art Gallery, Washington: Baltimore and Dumbarton Oaks, 173-185.
- Boyla, O. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayın, 2 (G-N), 1080-1086.
- Böhlendorf-Arslan, B. ve Ricci, A. (ed.). (2012). *Byzantine small finds in archaeological contexts*, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları.
- Böhlendorf-Arslan, B. (2012). *The pottery from destruction contexts in the Enclosure*, Excavations at the lower city Enclosure, 1996-2008, Amorium reports 3: The lower city Enclosure finds reports and technical studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları,
- Böhlendorf-Arslan, B. (2012). *Das Bewegliche inventar eines mittelbyzantinischen dorfes: kleinfunde aus Boğazköy*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 351-368.

- Brokalakis, Y. (2014). *The stability of Byzantine tools*, Explaining and Exploring Diversity In Agricultural Technology, 2, Owbow Books.
- Bryer, A. (1986). *Byzantine agricultural implements: The evidence of medieval illustrations of hesiod's works and days*, British School at Athens: The Annual of the British School at Athens, 81, 45-80.
- Bryer, A. (2002). *The means of agricultural production: Muscle and tools*, United States of America: Dumbarton Oaks Research Library and Collection Washington, D.C., 101-113.
- Cengiz, Ç. (2015). *Isparta Müzesi'nden bir grup bronz eser*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), 11-31.
- Crawford, J. S. (1990). *The Byzantine shops at Sardis*, Archaeological Exploration of Sardis, Monograph 9, London: Harward University Press.
- Crummy, N. (1983). *The Roman small finds from excavations in Colchester 1971-9*, Colchester: Colchester Archaeological Trust.
- Çaça, G. (2013). *İlk çağ medeniyetlerinde takı tasarım algısı ve bu algının günümüz algısına etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Arel Üniversitesi.
- Çekicioğlu, M. (2009). *Seyitömer Höyüğü'nde bulunan M.Ö. II. bin yıla ait metal iğneler*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.
- Çoruhlu, T. (2012). *Ören (Adramytteion Antik Kenti) kazılarında ele geçen Bizans küçük buluntular*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 163-172.
- Çömezoğlu, Ö. (2013). *Andriake B Kilisesi'nden bronz objeler*, XVI, Antalya: Adalya, 305-320.
- Çördük, A. (2006). *Yunan ve Roma mimarisindeki yapı teknikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Çubukçu, E. (2012). *Pop Art akımın mobilya tasarımıyla ilişkisi ve etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Işık Üniversitesi.

- Dalton, O. M. (1911). *Byzantine art and archaeology*, Oxford, UK: Clarendon Press.
- Davidson, G. R. (1952). *Corinth result of excavations, The minor objects-XII*, Princeton-New Jersey.
- Davulcu, M. (2015). *Antalya’da demircilik ve bıçakçılık mesleklerine dair tespit ve değerlendirmeler*, Ankara: Kalem İşi Dergisi, 3, (6).
- Dean-Pace, T. (2014). *A typology of Roman locks and keys*, Southwestern Baptist Theological Seminary, ABD: School of Theology.
- Dell’era, F. (2012). *Small finds from Zeytinli-Bahçe-Birecik (Urfa)*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 393-406.
- Demirel-Gökalp, Z. (2001). *Türkiye Müzelerindeki Bizans dönemine ait maden aydınlatma araçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Demirel-Gökalp, Z. (2015). *2013 yılı Amorium kazısı*, 36. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 651-668.
- Demirel-Gökalp, Z. (Baskıda). *Amorium kazıları: Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı izleri*, I. Uluslararası Anadolu Uygarlıkları Sempozyumu, Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi, 22-23 Ekim 2015.
- Demiriş, B. (1995). *Eskiçağ ’da yazı araç ve gereçleri*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları: 4.
- Demirtaş, P. (1996). *Takı kültürü ve tasarımı üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Demirer, Ü. (2013). *Kibyra metal buluntuları*, Doktora Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Demirer, Ü. (2016). *2013 yılı Perge kazılarında bir metal buluntu grubu*, IV, Cedrus, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Yayınları, 243-259.

- Dieudonne-Glad, N., Feugere, M. Onal, M. (2013). *Zeugma V, Les objects* ((Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée, 64), Lyon.
- Doğan, E. T. (2012). *Zanaatkarlığın günümüzde yeniden yorumlanması: Yeni zanaatkarlık mı?*, Çalışma İlişkileri Dergisi, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi , 3, (1), 67-85.
- Donati, J.C. (2013). *Technical report preliminary report on satellite remote sensing at Amorium*, Laboratory Of Geophysical-Satellite Remote Sensing & Archaeo-Environment, Institute For Mediterranean Studies Foundation Of Research & Technology, Hellas (F.O.R.T.H.).
- Eger, C. (2001). *Gürtelschnallen Des 6. bis 8. jahrhunderts aus der sammlung des studium biblicum franciscanum*, Liber Annuus 51, 337-350.
- Entwistle, C. (2010). *Notes on selected recent acquisitions of Byzantine jewellery at the British Museum*, C. Entwistle and N. Adams (Ed.), *Intelligible Beauty: Recent Research on Byzantine Jewellery* içinde, London: British Museum Research Publication, 20-32.
- Erdem, T. (2007). *Mobilya tarihine genel bakış ve Art Deco*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Erginsoy, Ü. (1978). *İslam maden sanatının gelişmesi (Başlangıcından Anadolu Selçuklu Sanatına kadar)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergür, A. (2002). *Tekstil terimleri sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Evans, H. C. (1997). *The glory of Byzantium: Art and culture of the Middle Byzantine era*, A.D. 843-1261, New York: Metropolitan Museum Of Art.
- Ferrazzoli, F.A (2012). *Byzantine small finds from Elaiussa Sebaste*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 289-307.
- Fıratlı, N. (1955). *İstanbul Arkeoloji Müzeleri seçme Bizans eserleri Rehberi*, İstanbul: Arkeoloji Müzeleri.

- Franken, N. (1993). *Zur typologie antiker Schnellwaagen*, Bonner Jahrbücher, Band 193, Böhlau Verlag Köln-Wien,
- Fyfe, T. (1936). *Hellenistic architecture*, Cambridge: University Press.
- Gaitzsch, W. (2005). *Eisenfunde aus Pergamon gerate, Werkzeuge Und Waffen*, Pergamenische Forschungen Band 14, Berlin: Walter De Gruyter.
- Gençler, Ç. (2009). *Elaiussa Sebaste antik yerleşimi cam buluntuları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Gimpel, J. (1996). *Ortaçağ'da endüstri devrimi*, Ankara: Tübitak Yayınları.
- Girgök, L. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Yem Yayın, 2 (G-N), 769-770.
- Golan, K. (2007). *The hoard from the Gaza Area as a test case for the analysis and classification of hoards from Late Antiquity*, Thesis Submitted In Partial Fulfillment Of The Requirments For The Degree Of Master Of Arts, Israel: Ben-Gurion University Of The Negev.
- Göleş, K. (2010). *Giysi tamamlayıcı öge olarak takı*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Güler, M. ve Aral, S. (2014). *Konya kemer ve kemer tokaları*, (13), ART-E, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, 149-173.
- Gültekin, A. (2012). *Pisidia Antiokheia antik kenti metal buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Hamilton, W. J. (1842). *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia 1*, London., S.
- Hammer, S. (2012). *Dovetail Techniques*, U.S.: Taunton Press, DVD Video.
- Harris, E. C., Brown III, M. R and Brown, G. J. (1993). *Practices of archaeological stratigraphy*, London: Academic Press.

- Harrison, R. M. (1986). *Excavations at Saraçhane in İstanbul*, 1, The Excavations, Structures, Architectural Decoration, Small Finds, Coins, Bones, and Molluscs, New Jersey: Princeton University Press.
- Harrison, R. M. (1988). *Amorium 1987, A preliminary survey*, *Anatolian Studies* 38, 175-184.
- Harrison, R. M. (1989). *Doğu Phrygia'da Amorium (Hisarköy) yüzey araştırması*, 6. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 191-200.
- Harrison, R. M. (1990). *Amorium excavations 1989: The second preliminary report*, *Anatolian Studies* 40, 205-218.
- Harrison, R. M. (1991). *Amorium excavations 1990, The third preliminary report*, *Anatolian Studies*, 41, 215-229.
- Harrison, R. M. (1992). *Amorium excavations 1991: The fourth preliminary report*, *Anatolian Studies*, (42), 207-222.
- Harrison, R. M. vd. (1993). *Excavations at Amorium: 1992 interim report*, *Anatolian Studies* 43, 147-162.
- Hartswick, K. J. (1983). *The Athena lemnia reconsidered*, 87, *America: American Journal Of Archaeology*, 335-346.
- Head, V. B. (1906). *Catalogue of the Greek coins of Phrygia*, London: BMC XXVII-XXIX, 45-57.
- Hendin, D. (2007). *Ancient scale weights, and pre-coinage currency of the Near East*, New York: Amphora.
- Henning, J. (2007). *Katalog archaologischer funde aus Pliska, Post-Roman towns, Trade and Settlement In Europe And Byzantium*, 2, *Byzantium, Pliska And The Balkans*, (Ed. J. Henning), Berlin: Walter De Gruyter GmbH, 663-707.
- Hibbs, V. A. (1991). *Roman surgical and medical instrument from la Canada Honda*, *AEspA*, 64, 111-134.

- Hocker, F. (1993). *Weight, money, and weight-money: The scales and weights from Serçe Limanı*, The Ina Quarterly (Institute of Nautical Archaeology), 20, (4), 13-21.
- Hoff, R. V. D. (2011). *Aizanoi 2009*, 32. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1-13.
- Iverson, E. A. (2001). *The Lower City Church*, The Amorium Project: 1998 Excavation Season, Washington: Dumbarton Oaks Research Library And Collection.
- Iverson, E. A. (2012). *Excavations at the Lower City Enclosure, 1996-2008*, Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure Finds Reports and Technical Studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Iverson) İstanbul: Ege Yayınları, 5-151.
- İbn Hurdazbih (2008). *Yollar ve ülkeler kitabı* (çev. M. Ağar), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Johansen, M. (1994). *Rings, fibulae and buckles with imperial portraits and inscriptions*, Cambridge: Journal Of Roman Archaeology 7.
- Kamiloğlu, İ. E. (2009). *Mardin ili gümüş işlemeciliği ve yörede yapılan ürünlerin bazı özellikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Katsari, C., Lightfoot, C. S. ve Özme, A. (2012). *The Amorium mint and the coin finds*, Amorium Reports 4, Berlin: Akademie Verlag.
- Katzev, M. L. (1982). *Iron objects-XI*, Yassi ada: A seventh-century Byzantine shipwreck, College Station, TX: Texas A & M University Press.
- Kazhdan, A. P. (ed.). (1991). *The Oxford Dictionary Of Byzantium*, Oxford: Oxford University Press.
- Kedrenos: *Georgius Cedrenus, Compendium historiarum* 1, ed. I. Bekker (=Corpus scriptorum historiae Byzantinae 32), Bonnae 1838.
- Khamis, E. (2013). *Copper alloy objects*, W. Aylward (Ed.), Excavations at Zeugma içinde, III-ch. II, California: Packard Humanities Institute, 93-166.

- Kılıç, Y. ve Sabuncuo, T. (2013). *M.Ö. II. Binyılda anadolu'da kullanılan tarım aletleri (Arkeolojik Bulgular ve Çivi Yazılı Metinlerine Göre)*, Prof. Dr. Önder Göçgün'e Armağan, 28. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları, 777-796.
- Koçyiğit, O. (2006). *Amorium hamam yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Koçyiğit, O. (2009). *Amorium 'da bulunan yeni veriler ışığında Bizans dünyasında şarap üretimi*, 13. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (14-16 Ekim), Denizli, 393-402.
- Koçyiğit, O. (2012). *Small finds from the 9th century destruction at Amorium, Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts*, İstanbul: Ege Yayınları, 319-330.
- Köroğlu, G. (1996). *Takı tasarımı: Bizans'tan bugüne*, (87/12), İstanbul: Arredamento Mimarlık, 86-98.
- Köroğlu, G. (2004). *Anadolu uygarlıklarında takı*, İstanbul: Eskiçağ Enstitüsü Yayınları.
- Köroğlu, G. (2005). *Bizans Dönemi buhurdanları ve Haluk Perk Müzesi'ndeki örnekler*, Ş. Dönmez (Ed.), Tuliya I, İstanbul: Haluk Perk Müzesi Yayınları, 261-308.
- Köroğlu, G. (2007). *Bizans döneminde buhur geleneği ve buhurdanlar*, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi'nde Yapılan Konuşma Metni.
- Köroğlu, G. (2009). *A group of belt buckles from the Haluk Perk Museum possibly belonging to the Antolian Seljuks*, Thirteenth International Congress of Turkish Art, (Ed. G. David and I. Gerelyes), Budapest: Hungarian National Museum, 393-403.
- Köroğlu, G. (2011). *Erken Bizans dönemi'nden hilal biçimli küpeler*, Anadolu Kültürlerinde Süreklilik Ve Değişim, Dr. A. Mine Kadıroğlu'na Armağan, Ankara: Rekmay Yayınları, 399-408.
- Kretzschmer, F. (2000). *Antik Roma'da mimarlık ve mühendislik*, (Çev. Z. Zühre İlkelen), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Kurt, Ü. E. (2006). *Antik dönemde Yunan, Roma, Bizans kesici cerrahi aletlerinin XX. yüzyıla ait örneklerle karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kurtoğlu, A. (1986). *Mobilya stillerinin tarihi gelişimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 70-91.
- Kurtoğlu, A., Kahveci, M. ve Dilik, T. (1990). *Ahşap mobilya ve yapı elemanı üretiminde kullanılan birleştirme şekilleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 40, (3), 39-57.
- Kurugöl, S. ve Küçük, S. G. (2015). *Tarihi eserlerde demir malzeme kullanımı ve uygulama teknikleri*, 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 521-536.
- Kuşoğlu, M. Z. (2006). *Türk kuyumculuk sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Künzl, E. (1999). *Lawrence J. Bliquez und die medizinischen instrumente aus Pompeji: Die medizinische versorgung einer römischen stadt im 1. JAhrhundert n. Chr.*, JRA 12, 575-592.
- Lascaratos, G., Segas, J. V., Assimakopoulos, D. A. (2000). *Treatment of nasal polyposis in Byzantine times*, Ann Otol Rhinol Laryngol 109.
- Lawrence, A.W. (1996). *Greek architecture*, (5 th edn, revised by R.A. Tomlinson), New Haven: Yale University.
- Lightfoot, C. S. (1994). *Amorium excavations 1993: The sixth preliminary report*, Anatolian Studies-44, 105-128.
- Lightfoot, C. S. (1994a). *Orta Anadolu'da Bulunan Bir Geç Roma ve Bizans Kenti Amorium*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Lightfoot, C. S. ve Ivison, E. A. (1995). *Amorium excavations 1994: The seventh preliminary report*, Anatolian Studies, (45), 105-138.

- Lightfoot, C. S. ve Ivison E. A. (1996). *Amorium excavations 1995: The eighth preliminary report*, Anatolian Studies, (45), 91-110.
- Lightfoot, C. S. vd., (1998). *The Amoirum project: The 1996 excavation season*, New York: Dumbarton Oaks Papers, (52), 323-336.
- Lightfoot, C. S. ve Mergen, Y. (1998). *1996 yılı Amorium kazısı*, XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı, II , Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 343-366.
- Lightfoot, C. S. ve Mergen, Y. (1999). *Amorium: Anadolu'da önemli bir ortaçağ kenti*, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, (89), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 22-31.
- Lightfoot, C. S. vd. (1999). *The Amorium project: The 1997 study season*, Dumbarton Oaks Papers 53, 333-349.
- Lightfoot, C. S. ve Mergen, Y. (1999). *1997 yılı Amorium kazısı*, XX. Kazı Sonuçları Toplantısı, II , Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 525-538.
- Lightfoot, C. S. ve Mergen, Y. (2000). *1998 yılı Amorium kazısı*, 21. Kazı Sonuçları Toplantısı, II , Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 143-152.
- Lightfoot, C. S. ve Mergen, Y. (2002). *Amorium kazısı 2000*, 23. Kazı Sonuçları Toplantısı, II, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 243-256.
- Lightfoot, C. S. ve Arbel, Y. (2003). *Amorium kazısı 2001*, 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 521-532.
- Lightfoot, M. (2003). *Afyon Arkeoloji Müzesi ve Amorium kazılarında bulunan Bizans kemer tokaları*, Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, (3), Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 119-134.
- Lightfoot, C. S. (2004). *The Amorium project : Excavation and research in 2001* Dumbarton Oaks Papers 58, Washington: Dumbarton Oaks Research Library And Colection, 355-370.
- Lightfoot, C. S. ve Arbel, Y. (2004). *Amorium kazısı 2002*, 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 1-12.

- Lightfoot, C. (2004). *Amorium 2004*, G. Coulthard (Ed.) *Anatolian Archaeology, Research Reports 2004*, British Institute of Archaeology at Ankara 10, 13-15.
- Lightfoot, C. (2005). *Amorium 2005*, G. Coulthard (Ed.) *Anatolian Archaeology, Research Reports 2005*, British Institute of Archaeology at Ankara 11, 31-33.
- Lightfoot, C. S., Koçyiğit, O., Yaman, H. (2005). *Amorium kazıları 2003*, 26. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 249-264.
- Lightfoot, C. S., Koçyiğit, O., Yaman, H. (2006). *Amorium kazısı 2004*, 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 77-88.
- Lightfoot, C. And Ivison, E. A. (2006). *Amorium 2006*, G. Coulthard (Ed.) *Anatolian Archaeology, Research Reports 2006*, British Institute of Archaeology at Ankara 12, 29-31.
- Lightfoot, C. S., Koçyiğit, O., Yaman, H. (2007). *Amorium kazısı 2005*, 28. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 271-294
- Lightfoot, C. S. vd., (2007). *The Amorium project: Excavation and research in 2003*, *Dumbarton Oaks Papers* 61, 353-385.
- Lightfoot, C. Lightfoot, M. (2007). *Anadolu'da bir Bizans kenti Amorium*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Lightfoot, C. S., Koçyiğit, O., Yaman, H. (2008). *Amorium kazısı 2006*, 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 443-466.
- Lightfoot, C. S. (2009). *Excavations at Amorium: Results from the last ten years (1998-2008)*, (Ed. T. Vorderstrasse and J. Roodenberg), *Archhaeology of The Countryside in Medieval Anatolia*, PIHANS 113, Leiden.
- Lightfoot, C. S., Ivison, E., Koçyiğit, O., Şen, M. (2010). *Amorium kazıları 2008*, 31. Kazı Sonuçları Toplantısı, I, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 133-158.
- Lightfoot, C. S. ve Ivison, E. A. (ed.) (2012). *Amorium reports 3: The Lower City Enclosure finds reports and technical studies*, İstanbul: Ege Yayınları.

- Lightfoot, C. S. (2012). *Small finds in bone and ivory*, Excavations at the lower city Enclosure, 1996-2008, Amorium reports 3: The lower city Enclosure finds reports and technical studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları, 263-276.
- Lightfoot, C. (2012). *Section 2: Catalogue of coin finds*, 1987-2006, (Ed. C. Katsari, C. S. Lightfoot ve A. Özme), The Amorium mint and the coin finds, Amorium Reports 4, Berlin: Akademie Verlag, 121-166.
- Lightfoot, C. S. (2012). *Middle Byzantine terracotta lamps*, 1993-2005, Amorium reports 3: The lower city enclosure finds reports and technical studies, İstanbul: Ege Yayınları, 217-232.
- Lightfoot, C. (2012). *Business as usual?, Archaeological evidence for Byzantine commercial enterprise at Amorium in the seventh to eleventh centuries*, Trade And Markets In Byzantium (Ed. C. Morrisson), Washington: Dumbarton Oaks Research Library And Collection, 177-191.
- Lightfoot, C. S. (2014). *Learning and literacy at Byzantine Amorium*, Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar, Veli Sevin'e Armağan, İstanbul: Ege Yayınları, 381-386.
- Linscheid, P. (2004). *Early Byzantine textiles from Amorium, Anatolia*,” *Archaeological Textiles Newsletter* 32 (2001), P. Linscheid, “Middle Byzantine Textiles from Amorium, Anatolia,” *Archaeological Textiles Newsletter* 38.
- Linscheid, P. (2007). *Middle Byzantine textiles from excavations at Amorium*, Turkey, in A. de Moor and C. Fluck (eds.), *Methods of Dating Ancient Textiles of the 1st Millennium AD from Egypt and Neighbouring Countries*. Proceedings of the 4th Meeting of the Study Group ‘Textiles from the Nile Valley,’ Antwerp, 16–17 April 2005, Tielt, 88-96.
- Marshall, F.H. (1968). *Catalogue of the finger rings, Greek, Etruscan and Roman*, London: British Museum.

- Mango, M. M. (1986). *Silver from Early Byzantium, The Kaper Koraon and Treasures*, Baltimore-Maryland.
- Mango, M. M. (2004). *Tracking Byzantine silver and copper metalware, 4th-12th centuries*, Byzantine Trade 4th-12th Centuries the Archaeology of Local, Relional and International Exchange, 229-236.
- Mango, C. (2006). *Bizans mimarisi*, (Çev. Mine Kadiroğlu). Ankara: Rekmay Ltd.
- Manning, W.H. (1985). *Catalogue of the Romano-British iron tool fittings and weapons in the British Museum*, London: British Museum Publications, 20-23.
- Meriçboyu, Y. ve Atasoy, S. (1983). *İstanbul Arkeoloji Müzesindeki büst şeklinde kantar ağırlıkları*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Meriçboyu, Y. (2001). *Antikçağ 'da Anadolu takıları*, İstanbul: Akbank Yayınları.
- Militsi, E. (2012). *Small finds from the Early Christian settlement of Kefalos in cos, Dodecanese*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 263-275.
- Milne, J. S. (1970). *Surgical instruments in Grek and Roman times*, Oxford: Clarendon Press.
- Mitchell, S. (1993). *Anatolia land, men and gods in Asia Minor, I*, Oxford: Clarendon Press.
- Mobilya Elemanları 2* ((2008). MEGEP, Ahşap teknolojisi, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Morrisson, C. (ed.). (2012). *Trade and markets in Byzantium*, Dumbarton Oaks Byzantine Symposia And Colloquia, Washington, DC: Dumbarton Oaks Research Library And Collection, Pp. Ix, 459.
- Mutz, A. (1983). *Römische waagen und gewichte aus augst und kaiseraugst*, Augster Museumshäfte 6.

- Olivetti (1984). *The treasury of San Marco Venice: Exhibition the Metropolitan Museum of art*, New York: Metropolitan Museum Art.
- Oransay, B. S. A. (2006). *Arykanda antik kentinde 1971-2002 kazı sezonları ele geçen madeni buluntular ve madencilik faaliyetleri*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Oransay, A. (2014). *Höyüktepe, Attepe ve Dereköy madeni buluntuları*, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, 609-665.
- Oransay, O. (2012). *Side Arkeoloji Müzesi madeni eser araştırmaları 2010-2011*, Anmed X, 228-229.
- Ostrogorsky G. (1981). *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ottoway, P. (2011). *The products of the Blacksmith in Mid-Late Anglo-Saxon England*, Part 2, New York: PJO Archaeology, 1-16.
- Öcal, O. (1971). *Kitabın evrimi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öz, E. (2011). *Kültepe metinleri ışığında eski Anadolu'da tarım ve hayvancılık*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özdemir, H. ve Öztaşkın, G. K. (2009). *Denizli Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Bizans Dönemi maden haçlarından bir grup*, Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Denizli: Pamukkale Üniversitesi. 489-499.
- Özdizbay, A. (2004). *Eski Yunan'da tarım*, İstanbul: Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü.
- Özme, A. (2012). *Section 3: Catalogue of Seljuk and Ottoman coin finds, 1988-2006*, (Ed. C. Katsari, C. S. Lightfoot ve A. Özme), The Amorium mint and the coin finds, Amorium Reports 4, Berlin: Akademie Verlag, 173-175.
- Papanikola-Bakirtzi, D. (ed.). (2002). *Everyday life in Byzantium- Byzantine Hours- Works And Days In Byzantium*, Athens : Hellenic Ministry of Culture.

- Pertusi, A. (1952). *Constantino porfirogenito: de thematibus*, Introduzione-Testocritio-Commento, Studi Et Testi 160, Vatican City.
- Pirson, A. (2012). *Byzantinischer schmuck und trachtbestandteile aus Pergamon*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 173-186.
- Pitarakis, B. (2005). *Une production caractéristique de cruches en alliage cuivreux (Vie-VIIIe Siècles): Typologie, Techniques Et Diffusion, Antiquité Tardive Revue Internationale d'Histoire Et d'Archéologie (Ive-VIIIe Siècle)*, P. 11 À 27.
- Pülz, A. M. (2012). *Byzantinische kleinfunde und trachtbestandteile aus Ephesos*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 213-222.
- Radnoti, A. (1938). *Die römischen bronzefasse von pannonien, dis. pannon*, Ser. II, No. 6, Budapest: Institut Für Münzkunde Und Archaeologie Der P. Pazmany-Universität.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*, (Çev: M. Pektaş), İstanbul: M.E.B. yayınları.
- Reese, D. S. (2012). *Inventory of marine and freshwater shells*, Amorium reports 3: The lower city enclosure finds reports and technical studies, İstanbul: Ege Yayınları, 443-450.
- Ricci, A. (2012). *Left behind: small sized objects from the Middle Byzantine monastic complex of Satyros (Küçükyalı, Istanbul)*, Byzantine Small Finds In Archaeological Contexts, Byzas 15, İstanbul: Ege Yayınları, 147-161.
- Rice, D. T. (1959). *The art of Byzantium*, London: Thames and Hudson.
- Rice, T. T. (1998). *Bizans'ta günlük yaşam*, Konstantinopolis Bizans'ın Mücevheri, (Çev. B. Altınok), İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Richter, G. M. A. (1956). *Catalogue of engraved gems: Greek, Etruscan And Roman*, Roma: Bretschneider.

- Robinson, D.M. (1941). *Excavations at Olynthus, metal and minor miscellaneous finds, part X-XIV*, Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Ross, M. C. (1946). *A Byzantine bronze weight*, American Journal of Archaeology (AJA), 50, 368-369.
- Ross, M. C. (1962). *Byzantine and Early Medieval antiquities in the Dumbarton Oaks Collection, Metalwork, Ceramics, Glass, Glyptics, Painting*, 1, Washington: D.O.C.
- Ruiz, V. A., Castejon, V. C., Llaret, S. G. (2014). *Tapaderas articuladas tipo k de el tolmo de minateda (Hellin, Albacete, Espana): Un ejemplo del comercio en el altomedieval Mediterraneo*, Archeologia Medievale, XLI, 369-386.
- Russel J. (1982). *Byzantine instrumenta domestica from Anemurium: The significance of context*, Canada: University of British Columbia, 133-161.
- Schwartz, E. C. (2004). *Under the influence: Byzantine metalwork and the development of the German censer*, Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας 43, 203-208.
- Schulze-Dörrlamm, M. (2009). *Byzantinische gürtelschnallen und gürtelbeschlage*, Katalog vor-und frühgeschichtlicher altertümer, Almant: Römisch-Germanisches ZentralMuseum, Band 30, 2.
- Schoolman, E. M. (2012). *Roman and early Byzantine terracotta lamps, 2002-2005*, Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure Finds Reports And Technical Studies (Ed. C. S. Lightfoot and E. A. Ivison) İstanbul: Ege Yayınları, 193-205.
- Scott, I. (2013). *Ironwork*. W. Aylword (Ed.), Excavations at Zeugma içinde, III- ch. II, s. 167-278. California: Packard Humanities Institute.
- Sennett, R. (2009). *Zanaatkâr*, (Çev. M. Pakdemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sharp, E. G. (2011). *A comparison of Ancient Mediterranean metal structural fittings, a thesis submitted to the department of archaeology and classical studies in partial fulfillment of the requirements for master of arts*, USA: Wilfrid Laurier University.

- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1992). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Sümer, F. (1987). *Abbasiler tarihinde Orta Asyalı bir prens Afşin*, Belleten LI-(200), 651-667.
- Szmoniewski, B. S. (2009). *Byzantium and the Slavs in the light of Goldsmiths*, London: British Museum, 161-172.
- Şahin, F. (2010). *Patara metal buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Schulze-Dörrlam, M. (2010). *Der handel mit Byzantinischen metallwaren aus archaologischer sicht (Gürtelsschnallen, Frauenschmuck, Zaumzeug, Bronzegefäße)*, In: E. Kislinger, J. Koder u. A. Külzer (Hrsg.), *Handels Güter und Verkehrswege. Aspekte der Warenversorgung im östlichen Mittelmeerraum (4. bis 15. Jahrhundert)*. Österr. Akad. Wiss. Veröffentlichungen zur Byzanzforschung XVIII, Wien, 241-273.
- Şen, M. (2009). *Sepet tipi küpelere Bizans Anadolu'sundan yeni bir yorum: Amorium sepet tipi küpeleri*, XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 583-592.
- Strabon (1993). *Antik Anadolu coğrafyası Geographika: XII-XIII-XIV*, (Çev. A. Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Szirmai, J. A. (1999). *The archaeology of medieval bookbinding*, Aldershot, U.K: Asgate.
- Taş, T. ve Özcan, F. (2015). *M.S. 4.-7. yüzyıllar arasında haç motiflerinin gelişimi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (21), 247-275.
- Toprak Atlası* (2015). Heinrich Böll Stiftung Derneği, Berlin – Almanya ve Institute for Advanced Sustainability Studies.

- Tsivikis, N. (2016). *Researching the rural historical landscape of Byzantine Amorium*, Proceeding of the 23rd International Congress of Byzantine Studies Belgrade, 22-27 August 2016, 554-555.
- Tobias, B. (2016). *Akdeniz dünyasında Geç Antik dönem ve Bizans ağırlıkları*, (çev. O. Tekin), Toplumsal Tarih, (267), 36-39.
- Türe, A. (2005). *Takının öyküsü*, 1, İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.
- Ural, A., Kara, M. E. ve Uslu, S. (2015). *Kenet ve zivanaların yığma duvarların kesme (kayma) davranışına etkisi*, 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 537-548.
- Uzel, İ. (1993). *Anadolu'da bulunan kemik-fildişi tıp aletleri*, Arkeoloji ve Sanat Dergisi 60-61, İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları, 25-31.
- Uzel, İ. (2000). *Anadolu'da bulunan antik tıp aletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Vikan, G. ve Nesbitt, J. (1980). *Security in Byzantium: Locking, sealing and weighing*, Washington: D.C.
- Visy, Z. (1994). *Römische und Byzantinische Schnellwaagen aus der türkei*, Akten der 10. Internationalen Tagung über antike Bronzen, Freiburg, 18.22. Juli 1988, Kommissionsverlag-Konrad Theiss Verlag-Stuttgart.
- Vroom, J. (2012). *Tea and ceramics: New perspectives on Byzantine pottery from Limyra*, 40 Jahre Grabung Limyra, Akten des Internationalen Symposions Wien, 3.-5. Dezember 2009.
- Vurucu, F. (2011). *Marangozluk aletlerinin ahşapla olan ilişkisinin resimsel çözümlemelerine ilişkin olarak bir dizi resim önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Yavaş, A. (2012). *Kubad-Abad Sarayı kazılarında bulunan metal eserler (Bıçaklar)*, Türk Dünyası Araştırmaları, (198), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, 125-142.

- Yavaş, A. (2013). *Kubad-abad Sarayı kazılarında bulunan ziynet eşyaları*, The Journal Of Academic Social Science Studies, 6, 1, 1543-1566.
- Yılmaz-Bilgi, H. (1999). *Bizans Dönemi küçük sanat eserleri*, Akdeniz'in Mor Binyılı, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 51-59.
- Yürekli, H., Dökmeci, V. ve Erkök, F. (1996). *İstanbul'da konut girişleri ve kapılar*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Waldbaum, J. C. (1983). *Metalwork from Sardis: The finds through 1974*, London: Harvard University Press.
- Weitzmann, K. (1979). *Age of spirituality: Late Antique and Early Christian art, Third To Seventh Century*, Catalogue Of The Exhibition At Metropolitan Museum Of Art, November 19, 1977, Through February 12, 1978, New York: The Museum.
- White, K.D. (1967). *Agricultural implements of the Roman world*, New York: Cambridge At The University Press.
- Witte-Orr, J. (2007). *Bricks and tiles from the triangular tower at Amorium*, in B. Bohlendorf-Arslan, A. Osman Uysal, and J. Witte-Orr (eds.), Canak. Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts. Proceedings of the First International Symposium on Late Antique, Byzantine, Seljuk, and Ottoman Pottery and Tiles in Archaeological Contexts (Çanakkale, 1-3 June 2005), İstanbul, 295-308.
- <http://www.sardisexpedition.org/tr/publications>. (Erişim Tarihi: 19.10.2016)
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44760/kazi-sonuclari-toplantilari.html>. (Erişim Tarihi: 20.10.2016)

EKLER LİSTESİ

EK 1. Tablolar

EK 1.1. Büyük Mekân'da Yer Alan Açmaların Yıkım Kontekslerini Gösteren Tablolar

EK 1.2. Katalogdaki Eserlerin Malzemelerine Göre Dağılımı

EK 2. Görseller

EK 2.1. Saban Tipleri; hafif saban (üstte) ve ağır saban (altta)

EK 2.2. Amorium'un Güney Batısındaki Tarım Alanları

EK 2.3. 40 no.lu Kemer Tokasının Benzer Örneklerinin Dağılımını Gösterir Harita

EK 2.4. 41 no.lu Kemer Tokasının Benzer Örneklerinin Dağılımını Gösterir Harita

EK 2.5. 2 no.lu Kap, 140 no.lu Tabure Parçası ile Birlikte

EK 2.6. 4 no.lu Buhurdan

EK 3. Büyük Mekânın Planları

EK 3.1. Büyük Mekân ve Çevresinin Topoğrafik Haritası

EK 3.2. Büyük Mekânın Genel Planı

EK 3.3. Büyük Mekânın Genel Planı (Erken Bizans Dönemi)

EK 3.4. Büyük Mekânın Genel Planı (Orta Bizans Dönemi)

EKLER

EK 1. Tablolar

EK 1. 1. Büyük Mekân'da Yer Alan Açmaların Yıkım Kontekslerini Gösteren Tablolar

XA AÇMASI
XA-96: Konteks 13 (I. Nikephoros sikkesi) 17-36 (kerpiç)
XA1-02: Konteks 30 (Yanık izleri)

XB AÇMASI
XB-96: Konteks 12 (kül), konteks 22, 25, 27, 11, 19, 21 (kerpiç-çatı kiremitleri) konteks 26 (kerpiç-çatı kiremitleri)
XB-00: Konteks 30 (kül ile birlikte kanal taşları) konteks 32 (kül-kanal taşları ve Theophilus sikkesi) konteks 34, 37, 39 (kanal ve zemin üzerinde oldukça fazla kül)
XB-02: Konteks 76 (kömür, kömürleşmiş ahşap, kül, V. Leo sikkesi) konteks 62 (kül, kömür, çatı kiremiti) konteks 51, 53 (kül, kerpiç) konteks 49 (Kerpiç) konteks 56, 66 (duvar çöküntüsü ve kerpiç) konteks 69 (fazla kül, seramik çöplüğü) konteks 70 (fazla kül, kiremit) konteks 63 (kerpiç) konteks 71 (kerpiç ve taşlar) konteks 80 (insan iskeleti) konteks 54 (kerpiç, taşlar) konteks 68 (çatı kiremiti, kerpiç) konteks 71 (çatı kiremiti, kerpiç, taşlar)
XB-03: Konteks 128 (kül, çatı kiremitleri, I. Theodosius sikkesi) konteks 135 (ince kül) konteks 132 (kül ve çatı kiremitleri, Theophilus sikkesi) konteks 124 (Küllü çamur tuğla, çatı kiremitleri, II. Michael sikkesi) konteks 125 (kül, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 114 (kül, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 113 (kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 142, 143, (XE-04) konteks 28 (fazla kül, kömürleşmiş ahşap kirişler, çatı kiremitleri, II. Michael sikkesi) konteks 136 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 144 (kerpiç, çatı kiremitleri, kül) konteks 129 (fazla kül, çatı kiremitleri, kerpiç) konteks 123-112 (fazla kül, çatı kiremitleri, kerpiç) konteks 146 (kırmızımsı kahverengi kil/deforme olmuş kerpiç?)
XB-08: Konteks 400 (Kerpiç, çatı kiremitleri, kül)

XBC-98 AÇMASI
Konteks 5 (9 ve 11. Yüzyıl)

XC AÇMASI
XC-98: Konteks 85, 76 (Kül, kerpiç, tuğla ve çatı kiremitleri) konteks 74 (kerpiç, çatı kiremitleri, enkaz) konteks 77 (kerpiç, çatı kiremitleri, enkaz)
XC-01/(1. YAPI): Konteks 157, 158, 213 (II. Michael sikkesi) konteks 214, 216, 215 (zemin çöküntüsü)
XC-02: Konteks 306 (zemin çöküntüsü, insan kafatası ile birlikte) konteks 312 (yanık buluntu) konteks 325, 365, 366, 375, 379 (zemin çöküntüsü) konteks 327 (kül, çatı kiremitleri, insan kemikleri, Follisler) konteks 387 (kerpiç, taş ve kül ile birlikte) konteks 372 (kerpiç, taş ve kül ile birlikte) konteks 367 (kül, kerpiç, kiremit, sikkeler (14) konteks 368 (kül, kerpiç, kap) konteks 355 (kalın kül, çatı kiremitleri) konteks 248 (kül tabakası) konteks 321 (kerpiç, çatı kiremitleri, kül, II. Michael sikkesi) konteks 392=XC-03 Batı/530 (kerpiç, tuğla, taşlar, sikke kalıntısı)
XC-02 (DOĞU): Konteks 17 (siyah ve gri kül fazlaca, yanmış hayvan kemikleri), konteks 15=10=XC-02/ 321, (V. Leo sikkesi, kerpiç, çatı kiremitleri, enkaz)
XC-03 (DOĞU): Konteks 428 (Theophilus sikkesi, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 438 (kül ve çatı kiremitleri) konteks 444/448 (çatı kiremitleri, kalın kül, kerpiç, konteks 451=487, 148 (kül, çatı kiremitleri, kerpiç) konteks 450-460 (kerpiç, kiremit, kül) konteks 468 (kerpiç) konteks 447 (kerpiç) konteks 459 (kerpiç, çatı kiremitleri, kül)
XC-03 (BATI): Konteks 530=XC-02/ konteks 392 (kerpiç, tuğla, taşlar, Theophilus sikkesi)
XC-05: Konteks 949 (kerpiç, kül, çatı kiremitleri) konteks 947 (kerpiç) konteks 924 (kerpiç, kül, seramik çöplüğü) konteks 954 (kül, sikke kalıntısı, I. Anastasius sikkesi) konteks 931 (duvar çöküntüsü) konteks 939 (kül, tuğla, çatı kiremitleri) konteks 960, 926 (kalın kül, çatı kiremitleri, tuğla ve geç dönem kapları)

XD AÇMASI
XD-00: Konteks 12 (çamur-tuğla tabakası)

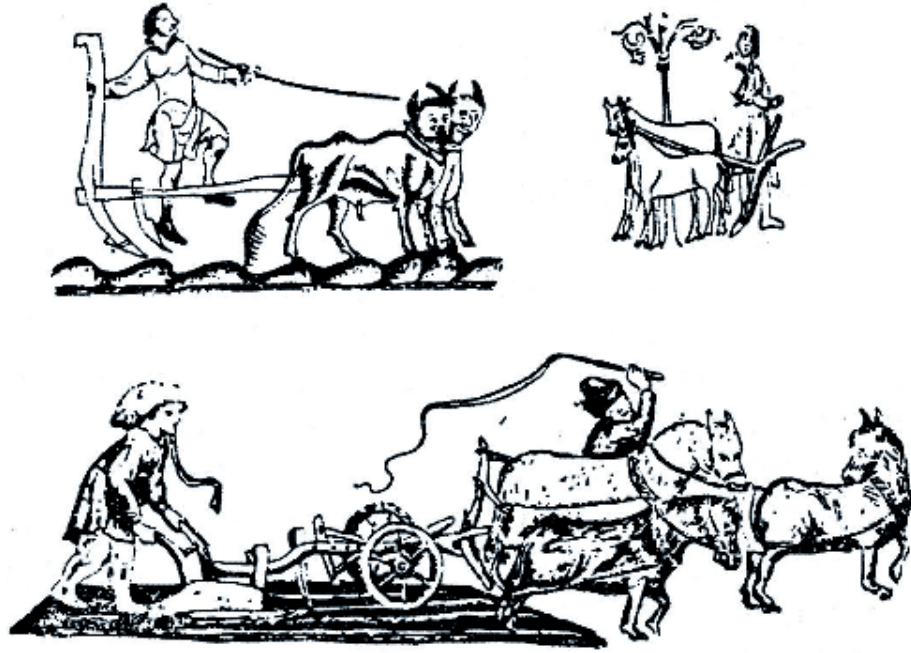
XE AÇMASI
XE-04 (Konteks 9-31) / XE-05 (Konteks 40-112): Konteks 51 (Çatı Kiremitleri, taşlar, kerpiç) konteks 26 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 45 (press tankı içinde kömürleşmiş tahıl) konteks 41=98 (kül, kömürleşmiş ahşap, çökmüş çatı kiremitleri) konteks 40 (kül, tuğla, kiremit, kerpiç) konteks 29 (kerpiç) konteks 25 (kum, bozulmuş kerpiçler) konteks 50 (yıkım tabakası ?) konteks 49 (kerpiç, kiremit ve taşlar, I. Basileios Sikkesi) konteks 42 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 54=44 (kalın kül tabakası, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 19 (kerpiç, çatı kiremitleri, kül 27'ye kadar devam ediyor) konteks 17 (kül ve çatı kiremitleri) konteks 15 (çatı kiremitleri ve kerpiç, kül 27'ye kadar devam ediyor) konteks 63=64 (V. Leon Sikkesi) konteks 66 (çukur içerisinde kerpiçler ve kül) konteks 14=16=18 (kerpiç, çatı kiremitleri, kül) konteks 55 (kerpiç, çatı kiremitleri, tuğlalar ve taşlar) konteks 52=44 'ün bir kısmı (kül, çatı kiremitleri, tuğlalar) konteks 44=54 (kalın kül tabakası, çatı kiremitleri ve taşlar) konteks 27 (kerpiç) konteks 22 (kerpiçler kırık, taşlar, kiremitler tabaka içine çökmüş) konteks 87 (sokak: kalın kül, çatı kiremitleri, sütun parçaları) konteks 81,85 (kül ve kerpiç) konteks 88 (kerpiç) =95 (kerpiç) konteks 96 (kül, kiremitler) konteks 104 (kerpiç) konteks 108 (kerpiç, pithos parçaları)
XE-06 : Konteks 114 (II. Michael Sikkesi, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 221 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 225 (Theophilus sikkesi) konteks 248 (kül, kömür, kerpiç, çatı kiremitleri, cam parçaları) konteks 258, 261 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar, tuğla) konteks 260 (metal buluntu ve yanmış organik örnekler) konteks 222 (=300, kül, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 267 (kül, kiremit, kömür ve çatı kiremitleri, insan kemikleri) konteks 264 (kül, taşlar, çatı kiremitleri)
XE-08: Konteks 300 (kerpiç, kül, çatı kiremitleri) konteks 307 (kül, kerpiç, pithos parçaları) konteks 318 (yanmış taş, kül, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 332 (Theophilus sikkesi, siyah kül, çatı kiremitleri, hayvan kemikleri, kap) konteks 313 (siyah kül, çatı kiremitleri, kap, hayvan kemikleri, mortar, pişmiş toprak kandil parçası)

konteks 303 (kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 301 (kerpiç, çatı kiremitleri, insan kemikleri) konteks 350 (siyah kül, çatı kiremitleri pithos, insan kemikleri) konteks 345 (siyah kül, kap, insan kemikleri, çatı kiremitleri, mortar) konteks 351 (insan iskeleti parçaları) konteks 349 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 330 (kerpiç, çatı kiremitleri, hayvan kemikleri, cam parçaları) konteks 322 (kerpiç, çatı kiremitleri, cam parçalar) 317 (kerpiç, çatı kiremitleri) 311 (kerpiç, kiremit, çatı kiremitleri) konteks konteks 343=347=342 (3 adet Theophilus sikkesi) konteks 347 (11 adet Theophilus sikkesi) konteks 338 (iki adet Theophilus sikkesi) kerpiç, taşlar, çatı kiremitleri konteks 333=323=321 (kerpiç) konteks 310 (kerpiç) konteks 329 (kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 323=333=321 (kerpiç) konteks 334=331 (kül, kerpiç, çatı kiremitleri) konteks 337 (kerpiç) konteks 327=319 (kül, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 320 (çatı kiremitleri, taşlar) konteks 314 (II Michael sikkesi, kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar) konteks 305 (kırmızımsı kahverengi yüzey) konteks 331 (kül, çatı kiremitleri, kerpiç, taş ie birlikte metal buluntu) konteks 319 (kerpiç, çatı kiremitleri, taşlar, metal objeler) konteks 315 (kerpiç, gri kahverengi zemin, çatı kiremitleri) konteks 310 (25 cm kalınlıkta kerpiç)
XE-08 (Street): Konteks 407 (Theophilus sikkesi, insan iskeleti) konteks 406 (kül ve çatı kiremitleri, kerpiç)
XO AÇMASI
XO-06: Konteks 11, 12 (kerpiç, çatı kiremitleri, kül ve taşlar, yıkıntı.)

BAŞLIKLAR	ALTIN	GÜMÜŞ	KURŞUN	BRONZ	DEMİR	TOPLAM
KAPLAR				21		21
SÜS EŞYALARI	1	1		19	2	23
ALETLER						
KOZMETİK VE TIP ALETLERİ				3	1	4
KESİCİ ALETLER					20	20
TARIM ALETLERİ					6	6
ZANAATKÂR ALETLERİ				1	3	4
DOKUMACILIK VE DİKİŞ ALETLERİ				2		2
YAZI ALETİ VE KİTAP KAPAĞI AKSAMI				1	1	2
TARTI ARAÇLARI				5		5
MİMARİ AKSAMLAR					3	3
KAPI VE PENCERE AKSAMLARI			1	3	45	49
KUTU VE MOBİLYA AKSAMLARI				22	11	33
DİĞERLERİ						
ÇAN VE ÇİNGİRAKLAR				2	1	3
İĞNELER				2	2	4
KANCALAR				1	5	6
ZİNCİRLER				6		6
HALKALAR				13	11	24
FİTİL SABİTLEME ÇUBUKLARI			1	1		2
TOPLAM	1	1	2	102	111	217

EK 1. 2. Katalogdaki Eserlerin Malzemelerine Göre Dağılımı

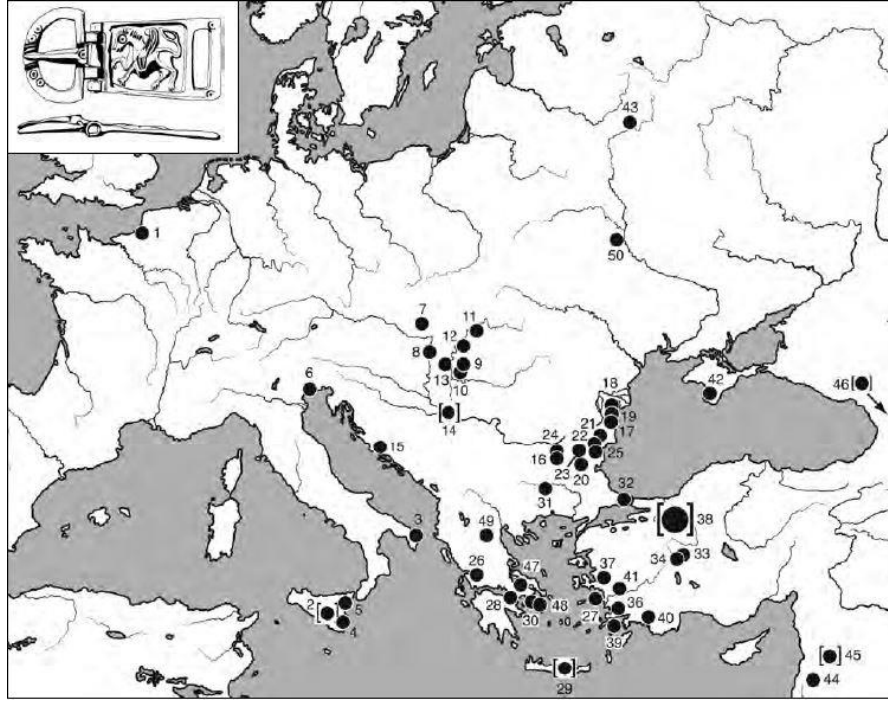
EK 2. Görseller

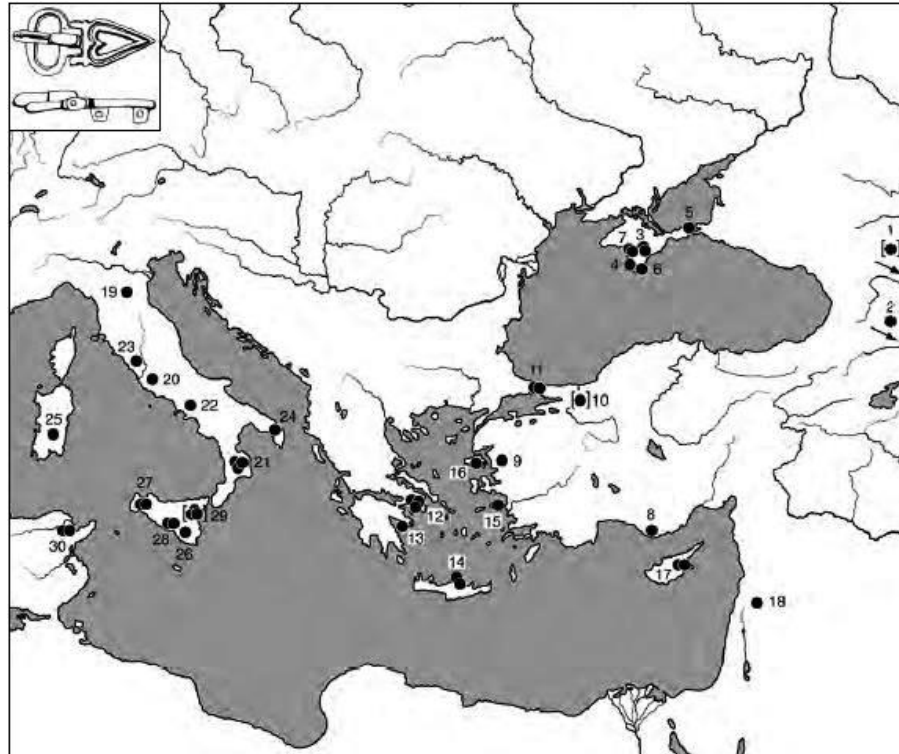
EK 2. 1. Saban Tipleri; hafif saban (üstte) ve ağır saban (altta)
(Yerlikaya, 2013, Şekil.3.2)

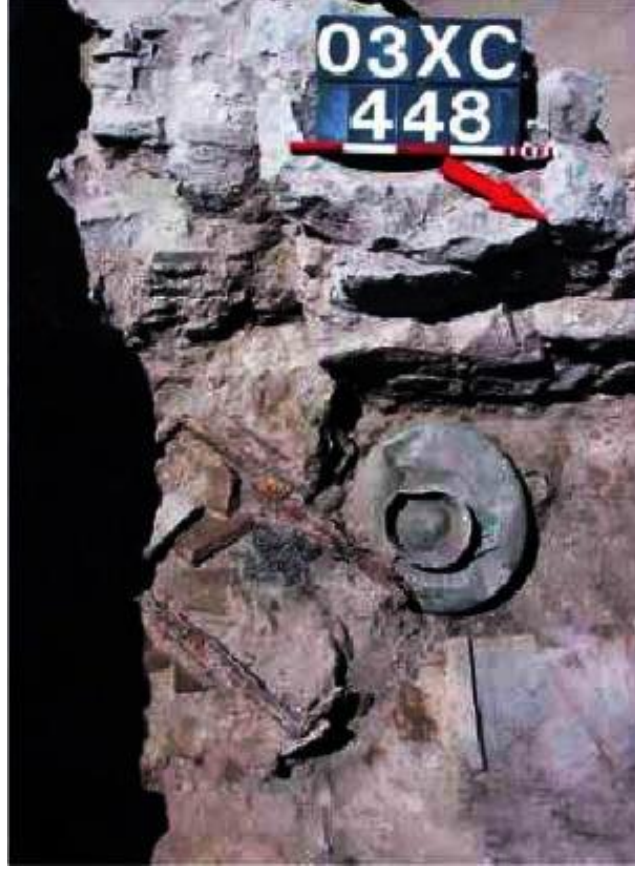
EK 2. 2. Amorium'un Güney Batısındaki Tarım Alanları
(Donati, 2013, Fig. 20)

EK 2. 3. 40 no.lu Kemer Tokasının Benzer Örneklerinin Dağılımı Gösterir Harita
(Schulze-Dörrlam, 2009, Lev. 89, 243)

EK 2. 4. 41 no.lu Kemer Tokasının Benzer Örneklerinin Dağılımı Gösterir Harita (Schulze-Dörrlam, 2009, Lev. 12, 30)

EK 2. 4. 2 no.lu Kap, 140 no.lu Tabure Parçası İle Birlikte
(Koçyiğit, 2012, Fig. 3, 323)

EK 2. 5. 4. no.lu Buhurdan (Koçyiğit, 2012, Fig. 9, 326)